

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінології
та кримінально-виконавчого права**



**КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали
міжвузівського науково-практичного круглого столу
(Київ, 21 квітня 2018 року)

**відділення ВСФП «Деревач»
2018**

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінології
та кримінально-виконавчого права

КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Матеріали
міжвузівського науково-практичного круглого столу
(Київ, 21 квітня 2018 року)

відділення ВСФП «Деревач»
2018

УДК 343.9(477)(063)
ББК Х628.3
К823

Редакційна колегія:

Чернєй В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор;

Гусарєв С. Д., перший проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шакун В. І., голова Координаційного бюро з проблем
кримінології НАПрН України, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України;

Джужа О. М., головний науковий співробітник Національної
академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Василевич В. В., учений секретар Вченої ради Національної
академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор;

Левченко Ю. О., завідувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Корольчук В. В., старший науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 21 березня 2018 року
(протокол № 7).*

*Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не
завжди поділяє висловлені позиції та не несе відповідальності за їх зміст*

**Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми
сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали міжвуз. наук.-
практ. круг. столу (Київ, 21 квіт. 2018 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй,
С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Деревач : Нац. акад. внутр.
справ, 2018. – 406 с.**

**УДК 343.9(477)(063)
ББК Х628.3**

© Національна академія внутрішніх справ, 2018
© Координаційне бюро з проблем кримінології

Джужа О.М., головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАХОДАМИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ

Сучасна кримінологічна наука, визнаючи превентивний потенціал діяльності щодо забезпечення кримінологічної безпеки, розвивається в напрямі виділення самостійних складових безпеки особи, суспільства і держави.

Так, В. І. Задорожний пропонує створення нетрадиційної системи безпеки – віктимологічної [1, с. 38]. На його думку, зміст віктимологічної безпеки становить захищеність громадян від реалізації властивих їм віктимних властивостей і якостей, при яких створюються сприятливі умови, що дають можливість виявляти, усувати або нейтралізувати фактори та ситуації, що сприяють учиненню злочинів у відношенні конкретних осіб, виявляти групи ризику або конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності, впливати на них з метою відновлення або активізації їх захисних властивостей, а також розробляти або вдосконалювати уже наявні спеціальні засоби захисту громадян від злочинів та їх подальшої віктимізації [1, с. 39-40].

Погоджуючись з необхідністю введення в науковий обіг терміну «віктимологічна безпека», ми вважаємо наведене визначення віктимологічної безпеки не зовсім коректним і за формою, і за змістом. Виходячи з вищевикладеного змісту віктимологічної теорії виявлених взаємозв'язків віктимності і безпеки, а також основних положень теорії кримінологічної безпеки, є підстава під віктимологічною безпекою розуміти стан і процес забезпечення захищеності особи та суспільства від віктимологічних загроз, віктимізації та її наслідків, а також прийняття рівня такої захищеності суспільством і його членами.

Для забезпечення даного визначення віктимологічної безпеки необхідно дотримуватися ряду вимог.

1) по-перше, основною для побудови визначення послужило традиційне юридичне поняття безпеки, вказане у відповідному законодавстві України;

2) по-друге, під віктимологічною безпекою як процесом насамперед розуміємо віктимологічне запобігання злочинам. Звідси основною метою віктимологічного запобігання злочинам є віктимологічна безпека як стан особи і суспільства;

3) по-третє, використовуючи рівневий підхід, слід враховувати, що об'єктами віктимологічної безпеки виступають особа (одичине), соціальні групи (особливе) і суспільство в цілому (загальне). Водночас держава покликана в особі правоохоронних органів виступати в якості суб'єкта забезпечення віктимологічної безпеки. Така позиція пояснює наявність суб'єктно-об'єктивного зв'язку в процесі забезпечення віктимологічної безпеки;

4) по-четверте, у визначенні віктимологічної безпеки вказано три негативних явища, залежність від яких становить сутність віктимологічної безпеки: віктимологічні загрози, віктимізація та її наслідки.

Під віктимологічними загрозами в даному контексті слід розуміти сукупність віктимних чинників, які створюють реальну або потенційну небезпеку віктимізації об'єктів віктимологічної безпеки.

У віктимології найбільш яскравим прикладом віктимологічної загрози виступає страх громадян перед злочинністю [2, с. 17].

5). По-п'яте, суб'єктивна складова віктимологічної безпеки позначається як сприйняття особою і суспільством свого рівня захищеності. Ця традиційна частина безпеки в віктимологічній теорії тісно пов'язана з проблемою страху перед злочинністю: чим сильніше страх населення перед злочинністю, тим нижче рівень безпеки в суспільстві [3, с. 7].

Одночасно страх перед злочинністю є емоційним виразом віктимологічної безпеки. Тому у визначенні віктимологічної безпеки мається на увазі свідоме і несвідоме сприйняття рівня захищеності населення, що і пояснює суб'єктивність сприйняття віктимологічної безпеки населення. Забезпечити безпеку громадян і суспільства від первинної та рецидивної віктимізації дозволяють два взаємопроникаючі види діяльності:

девіктимізація і віктимологічне запобігання злочинам, з яких перший становить сутність і основну мету другого.

Підводячи підсумок вищевикладеного, слід зазначити, що проблеми віктимізації тісно пов'язані з питаннями забезпечення безпеки, причому особливого її виду – віктимологічної безпеки, а основним способом забезпечення віктимологічної безпеки є віктимологічне запобігання злочинам.

Список використаних джерел:

1. Задорожний В. И. Виктимологическая безопасность и ее обеспечение мерами виктимологической профилактики: монография. Тамбов: Першина, 2005. 256 с. С. 38.

2. Вишневецкий К. В. Криминогенная ви́ктимность социальных статусов в современном обществе: монография. Краснодар, 2005. 227 с. С. 17.

3. Симоненко Д. А. Криминологическая безопасность и ее обеспечение органами внутренних дел: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». М., 2007. 24 с.

Левченко Ю.О., завідувач кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗЛОЧИННОСТІ

Криминологічна наука доводить, що злочинність, будучи різновидом людської діяльності, тісно пов'язана з культурою [1, с. 13-14]. Варто зауважити, що при цьому культура здатна не тільки детермінувати злочин, але і протидіяти його вчиненню. Тому можна стверджувати, що сучасні наукові дослідження в галузі криминології повинні здійснюватися на підставі культурологічного підходу до вирішення відповідних проблем. Цей напрямок у науці називається по-різному: «культуральна криминологія», «кримінальна культурологія», «культурологія злочинності» тощо.

З огляду на сучасну злочинність та її фактори детермінації, одним із найперспективніших та сучасних

видається вивчення впливу на злочинність саме масової культури. У сучасних умовах ця тема стала однією з пріоритетних, оскільки масова культура відіграє домінуючу роль в житті переважної більшості людей в суспільстві. Під масовою культурою фахівці розуміють специфічний спосіб освоєння дійсності та адаптації до неї, який проявляється в умовах масового суспільства. Масова культура характеризує специфіку виробництва та розповсюдження відповідних культурних цінностей; її особливостями є орієнтація на смаки і потреби «середньої людини», виключно висока гнучкість, комерційний характер, використання кліше при створенні артефактів, зв'язок із засобами масової комунікації як головним каналом розповсюдження та споживання відповідних цінностей [2, с. 68]. До артефактів масової культури можна віднести, наприклад, ЗМІ, телебачення, кінематограф, популярну музику, масові спортивні змагання тощо. Так, існує чимало прикладів вчинення злочинів, мотивованих наслідуванням тим чи іншим кіногероям. Аналогічною є ситуація з комп'ютерними іграми, сюжет яких нерідко передбачає вчинення злочину. Комп'ютерна гра ґрунтується на ототожненні гравця з персонажем гри, що передбачає безпосередній вплив на систему цінностей людини та її трансформацію, приведення у відповідність з правилами гри. Схожим чином «працюють» і образи, взяті з кінофільмів. Наслідування злочинцям з кінофільмів та комп'ютерних ігор означає той простий факт, що кримінальна субкультура використовується як зразок, засвоюваний соціальний і культурний досвід.

Варто також відзначити ще один аспект досліджуваної проблеми – масова культура, яка характеризується домінуючим зовнішнім управлінням по відношенню до так би мовити «споживачів». Як зазначає А.В. Костіна, масова культура орієнтується на екранний спосіб передачі інформації. Культура екрану, заснована на демонстрації візуальних образів, впливає на формування свідомості, яка починає спиратися на емоційне, а не інтелектуальне осягнення ідеї, що дозволяє знайти особливу повноту впливу на масову свідомість і можливість маніпулювання нею [3, с. 14]. Проникнення в масову культуру злочинної субкультури з неминучістю тягне зміну масової свідомості та деформацію культурних цінностей у масштабі всього суспільства,

в тому числі у вигляді підвищення рівня правового нігілізму, віктимізації населення, зростання корупції тощо.

Крім того, розглядаючи вплив масової культури на злочинність в сучасних умовах, слід звернути увагу на теорію субкультур, яка успішно застосовується при вивченні культурних особливостей ув'язнених, причин вчинення злочинів на ґрунті відмінностей, що існують між панівною культурою і різними субкультурами. У цій теорії досить плідно досліджується кримінальна субкультура як одна з детермінант злочинності. Слово «кримінальна» у позначенні виду субкультури вказує на вчинення діянь, які порушують насамперед кримінально-правові заборони, але очевидно, що існують й інші правопорушення, які мають перспективи трансформуватися, перерости в злочинні діяння. Деякі вчені справедливо відзначають, що боротьба з адміністративними правопорушеннями за допомогою адміністративних покарань в кінцевому рахунку також є боротьбою зі злочинністю. Крім вивчення злочинного світу, теорія субкультур представляється досить ефективною при кримінологічному аналізі злочинності мігрантів, а також посягань на цю соціальну групу з боку корінного населення. Мігранти розглядаються в соціології (Р. Парк) як маргінальні особистості, яких характеризує «почуття соціальної дихотомії, роздвоєності і конфлікту, коли старі звички відкинуті, а нові ще не сформовані». Відповідно до зазначеного підходу, маргінальність виступає наслідком культурного конфлікту і має назву культурна маргінальність [4, с. 12]. Конфлікт мігранта з панівною культурою може виступати в якості причини вчинення злочинів. У кримінології розроблена стосовно зазначеної проблеми теорія конфлікту культур Т. Селліна.

Дослідження взаємозв'язків між масовою культурою та проявами злочинності розглянутими аспектами не вичерпується. За на підставі вивчення цих зв'язків також можуть розглядатися феномени кримінальної ідеології, вплив гендерного фактора на злочинність, етнічна злочинність, окремі види покарань тощо. На наш погляд, взаємний вплив масової культури та злочинності може розглядатися в якості самостійної кримінологічної теорії. Загальнокультурологічні засади в кримінології передбачають вивчення взаємозв'язку культури та діянь, що порушують кримінально-правові заборони, характеру і ступеня

обумовленості поведінки людини створеними нею культурними феноменами.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія/ за заг. ред. О.М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2002. 414 с.

2. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. М.: Едиториал УРСС, 2005. 352 с.

3. Костина А.В. Соотношение и взаимодействие традиционной, элитарной и массовой культур в социальном пространстве современности: автореф. дис. ... д-ра культур.: 24.00.01. М., 2009. 38 с.

4. Мельникова Н.Е. Феномен маргинальности в системе культуры: социально-философский анализ: автореф. дис. ... канд. филос.наук: 09.00.11. М., 2007. 22 с.

Колб О.Г., проректор з навчально-методичної роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

У науці кримінально-виконавчого права під кримінально-виконавчими правовідносинами розуміють врегульовані нормами кримінально-виконавчого права суспільні відносини, які виникають між органами та установами виконання покарань і засудженими з приводу виконання кримінальних покарань [1, с. 140]. При цьому, їх структура складається з таких елементів: а) суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин; б) учасників цих правовідносин; в) об'єктів зазначених правовідносин; г) змісту даних правовідносин [1, с. 140].

Поряд з цим, ряд науковців (А. П. Гель, Г. С. Семаков, І. С. Яковець та ін.) до складу кримінально-виконавчих правовідносин їх учасників не відносять [2, с. 36], з чим в принципі погодитись не можна, виходячи як із змісту суспільних відносин, що виникають у ході виконання та

відбування покарань, так і з особливостей кримінально-виконавчих правовідносин.

До таких, зокрема вчені відносять наступні: 1) вони є одним із видів правовідносин; 2) вони виникають на підставі норм кримінально-виконавчого права; 3) постійними суб'єктами цих правовідносин можуть бути лише органи і установи виконання покарань та особи, які і засуджені до відбування покарань; 4) суб'єкти кримінально-виконавчих правовідносин перебувають у нерівному правовому становищі, оскільки засуджені є підлеглими щодо представників органів і установ виконання покарань; 5) більшість цих відносин є довготривалими правовими відносинами, оскільки мають реальний строк дії, встановлений вироком (ухвалою) суду [1, с. 139-140].

На думку І. В. Шмарова, різниця між суб'єктами та учасниками кримінально-виконавчих правовідносин полягає у тому, що їх суб'єктами є їх сторони, що безпосередньо мають відношення до процесу виконання та відбування покарання (а, це, власне, відповідно органи і установи виконання покарань, з одного боку, та засуджені, з іншого), а також володіють у зв'язку з цим визначеним у законі статусом, та без наявності яких зазначені правовідносини апріорі (від лат. *argiōgī* – з попереднього – без перевірки, попередньо тощо) [3, с. 54] через їх відсутність не виникають [4, с. 71-72].

У той самий час, всі інші фізичні та юридичні особи, котрі наділені меншим обсягом повноважень і участь яких у процесі виконання (відбування) покарання не завжди є обов'язковою, є іншими учасниками правовідносин [5, с. 35]. Саме до інших учасників правовідносин можуть бути віднесені громадські об'єднання і організації, представники релігійних конфесій та окремі громадяни, які з власної ініціативи залучаються до процесу виправлення та ресоціалізації засуджених та наділяються значно меншим обсягом прав і обов'язків у цій сфері [5, с. 35].

Поряд з цим, викликає цілком обґрунтоване заперечення позиція І. В. Шмарова, відповідно до якої до суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин слід відносити й органи прокуратури, які здійснюють нагляд у сфері виконання покарань, оскільки така діяльність прямо передбачена нормами кримінально-виконавчого законодавства [5, с. 35]. Якщо керуватись такою логікою, то мову про учасників кримінально-

виконавчих правовідносин, зокрема релігійних організацій, вести взагалі не варто, бо їх діяльність теж регламентована кримінально-виконавчим законодавством (ст. ст. 128, 182-1 КВК), а, отже, це теж суб'єкт зазначених відносин. Враховуючи зазначене, О. І. Осауленко зробив з цього приводу цілком обґрунтований висновок про те, що всі інші органи, включаючи прокуратуру, які беруть участь у сфері виконання покарань, є не суб'єктами, а учасниками кримінально-виконавчих правовідносин, оскільки здійснюють юридично значимі дії, які є необхідною умовою реалізації суб'єктом правовідносин його прав та обов'язків. При цьому, названі організації, органи і особи вступають у правовідносини з адміністрацією органів і установ виконання покарань, а не із засудженими [1, с. 141]. Більш того, на його думку (і з цим можна погодитись у повній мірі), аналіз змісту цих правовідносин дає підставу дійти висновку, що вони мають організаційно-правовий характер, а не кримінально-виконавчий, і спрямовані на забезпечення законності, прав і свобод засуджених при відбуванні ними кримінальних покарань. [1, с. 141].

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавче право України : підручник / О. М. Джу́жа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін., за заг. ред. д. ю. н., проф. О. М. Джу́жи. – К. : Атіка, 2010. – 752 с.
2. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України : Навч. посібник / За ред. проф. А. Х. Степанюка. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
3. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. – 3-е изд., испр. Перераб. – М. : Мартин, 2010. – 704 с.
4. Шмаров И. В. Основные проблемы изучения и повышения эффективности деятельности исправительно-трудовых учреждений // з № 29. С. 70-72.
5. Уголовно-исполнительное право: Учебник / А. С. Михлин, П. Г. Пономарев и др., под ред. И. В. Шмарова. – М. : Новый юрист, 1988. – 368 с.

Фідря Ю.О., завідувач кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ БУЛІНГУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Кримінально-правова політика у сфері запобігання злочинності неповнолітніх повинна стати одним із пріоритетних напрямків діяльності держави. Результати досліджень та статистичні дані свідчать про загрозливі тенденції у динаміці та структурі злочинності неповнолітніх: зокрема, збільшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених особами до 18 років, домінування групових, корисливих та насильницьких форм злочинної поведінки, високий рівень повторної злочинної діяльності, значне «омолодження» злочинності у цілому. Наявність таких обставин обумовлює необхідність пошуку нових засобів та форм протидії цим негативним явищам, а також розробки способів підвищення ефективності заходів запобігання протиправній поведінці неповнолітніх правопорушників.

Особливу увагу у ході розробки заходів запобігання злочинності неповнолітніх слід звернути на проблему поширення насильства у підлітковому середовищі, зокрема на такий його прояв, як булінг (англ. to bully – задиратися, знущатися, змушувати погрозами), який прийнято розглядати як небажану агресивну поведінку дітей шкільного віку, що призводить до цькування дитини іншою дитиною або групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили.

В Україні, так як і в усьому світі, поширення даного явища змушує звернути на себе увагу як педагогів, фахівців із соціальної роботи, психологів, лікарів, так і правників. За даними Центру інформації про права людини станом на липень 2017 року 67% дітей в Україні у віці від 11-17 років стикалися з проблемою булінгу протягом останніх трьох місяців. 24% дітей цькували, а 48% навіть нікому не розповідали про ці випадки [1]. Крім того, наприкінці листопада 2017 року в Українському

інституті дослідження екстремізму встановили, що із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей [2].

Досить часто в реальному житті булінг знаходить свій вияв у вкрай жорсткій формі, з виявом імпульсивності та агресії, наприклад, у масових побиттях, катуваннях, які до того ж знімаються на відео і навіть знаходяться у вільному доступі мережі Інтернет. Головними героями таких відеороликів є діти-булери віком 11-18 років. У більшості випадків булінг – це негативна агресивна поведінка умисного характеру, яка має високий ступінь суспільної небезпеки і може становити загрозу для життя, здоров'я, волі, честі та гідності особи як благ, які перебувають в Україні під кримінально-правовою охороною. З огляду на небезпечність такого явища та його поширеність серед неповнолітніх, варто розробити сучасну систему заходів, спрямовану на запобігання булінгу, яка включатиме корекційні, психолого-педагогічні, освітньо-інформаційні та інші необхідні складові.

Загальносоціальною основою запобігання проявам булінгу серед неповнолітніх є подолання кризових явищ у політичному секторі, діяльності правоохоронної системи, в економіці, соціальному захисті населення, у сфері суспільної ідеології та моралі та ін. Заходи загальносоціального рівня насамперед призначені забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання молоді і повинні базуватися на комплексі правових актів, що регулюють питання створення оптимальних умов життя та виховання дітей, захисту їх прав та інтересів, нейтралізації негативного впливу на них (особливо, з боку ЗМІ, які пропагують культ жорстокості й насильства), запобігання бездоглядності тощо. На сьогодні одним із найважливіших нормативних актів у даній сфері є Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схвалена указом Президента України від 24 травня 2011 року [3], реалізація положень якої має посилити відповідальність сім'ї, суспільства та держави за процес виховання і становлення дітей, забезпечити додержання прав і свобод дітей, які потрапили у конфлікт із законом, шляхом підвищення рівня їх правового та соціального захисту, зменшити рівень дитячої злочинності.

Заходи запобігання булінгу спеціально-кримінологічного та індивідуального рівнів спрямовані на мінімізацію причин та умов, що спричиняють такі види неправомірної поведінки серед неповнолітніх, а також на усунення, нейтралізацію, блокування

у неповнолітнього негативних і, одночасно, формування позитивних якостей, стереотипів і звичок.

Надзвичайно важливою ділянкою у цьому напрямку є робота із педагогами, які часто воліють замовчувати або не помічати проблему, хоча й бачать випадки цькування та інші прояви булінгу щодо дітей. Толерантне ставлення педагогів розцінюється неповнолітніми як позитивне підкріплення (іноді навіть схвалення) їхньої поведінки, що провокує не лише на її продовження, а й на розвиток і посилення подібних дій. Як показує досвід, у більшості випадків відповідна реакція вчителів, тренерів, викладачів наявна лише тоді, коли проблема переміщується у кримінально-правову площину. Однак, варто пам'ятати, що й самі педагоги можуть стати жертвами дій дітей-булерів. З огляду на це, актуальним є підвищення компетенції педагогічного та іншого персоналу навчально-виховних закладів щодо належного реагування на інциденти булінгу та його профілактики.

Важливу роль у вирішенні проблеми булінгу відведено батькам, адже як свідчать результати досліджень та різноманітних опитувань, більшість учнів розповідають про випадки булінгу насамперед батькам, а не вчителям. Тому пріоритетним завданням є налагодження спілкування та співпраці навчальних закладів з батьками, зважаючи на те, що допомоги потребують обидві сторони булінгу. Ефективними у цьому напрямку є інформативні заходи, на яких батьки можуть ознайомитися із проблемою булінгу; навчитися розпізнавати, чи стала їх дитина жертвою булінгу; отримати кваліфіковані поради щодо алгоритму дій у випадку, якщо їхня дитина вчинила булінг.

Заходи запобігання булінгу на індивідуальному рівні слід розробляти із урахуванням поведінки булерів та їх жертв. Насамперед варто приділити увагу роботі зі свідками булінгу – педагогами, а також однокласниками, друзями, знайомими жертви булінгу. Поведінка та ставлення свідків до булінгу можуть бути різними: від відкритого прийняття та заохочення або ж байдужості до засудження булера та готовності допомогти його жертві. Однак часто очевидці булінгу відчувають страх та безпорадність, бо й самі побоюються стати жертвою таких дій. Тому слід працювати над підвищенням обізнаності потенційних свідків булінгу про це явище та його наслідки, навчанням правильно реагувати на випадки такої поведінки, посиленням у них впевненості у необхідності захистити жертву.

Жертви булінгу через відчуття незахищеності, вразливості і тривожності намагаються уникати конфліктів та вдаються до соціальної ізоляції. Тому робота з цією групою передбачає підвищення їхньої самооцінки та впевненості в собі, оволодіння навичками керування страхом та вмінням захистити себе. Йдеться насамперед про віктимологічні заходи запобігання булінгу.

Безумовно, допомоги потребують й самі булери або ж ініціатори булінгу, які через обмежені навички вирішення спорів, незрозуміння почуттів інших та невміння керувати емоціями вдаються до таких форм агресивної поведінки. У першу чергу, таким дітям надають допомогу в оволодінні цими навичками, навчають мирним способам вирішення конфліктів, однак цьому повинен передувати збір необхідної інформації, розробка індивідуальних програм супроводу кожної дитини та відстеження динаміки розвитку у подальшому.

На часі – усвідомлення та врахуванні серйозності булінгової поведінки, факторів, які її спричиняють, для того, щоб здійснити адекватне та своєчасне втручання, використати можливості відновного правосуддя для налагодження відносин між булером та жертвою, а також для усунення шкоди, заподіяної в результаті булінгу.

Булінг – це серйозна проблема, яку в жодному разі не можна ігнорувати, оскільки він спричиняє вкрай негативні наслідки для дітей, причетних до нього, їхніх родин, ровесників і найближчого оточення. Проблема запобігання булінгу полягає у тому, що за латентним характером дій булерів ховається масштабність цього явища, однак вона вимагає негайної реакції з боку педагогів, психологів, батьків, суспільства й держави у цілому.

Список використаних джерел:

1. 67% дітей в Україні зазнали цькування у попередні 2-3 місяці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://humanrights.org.ua/material/67_ditej_v_ukrajini_zaznali_ckuvan_u_poperedni_23_misjaci

2. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу»: <http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidz.pdf>

3. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : схвалена указом Президента України

від 24 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>

Василевич В.В., учений секретар вченої ради Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Програмне забезпечення, що в умовах стрімкого технологічного розвитку постійно удосконалюється відповідно до вимог сучасності, є тим об'єктом інтелектуальної власності, який зазнає найбільшого впливу від правопорушень, що, в свою чергу, обумовлені суттєвою різницею між витратами інтелектуальних ресурсів на створення комп'ютерних програм та витратами на їх незаконне копіювання та розповсюдження.

Як свідчить статистика, в останні роки українці дедалі частіше купують товари онлайн, щодня працюють із банківськими рахунками на персональному комп'ютері, здійснюють платежі через сучасні технологічні пристрої, як то планшети чи смартфони. Зрозуміло, чому такі інтернет-послуги набувають стрімкого поширення, адже це зручно та набагато швидше, аніж вистояти черги та заповнювати численні папірці в банківських установах. Утім, зростання популярності систем онлайн-банкінгу спонукає кібершахраїв вигадувати та втілювати в життя все витонченіші способи крадіжок фінансової інформації, а потім грошей із електронних рахунків користувачів [1].

Американським Альянсом виробників програмного забезпечення (BSA), який входить до Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА) було констатовано, що у 2003 р. в Україні рівень злочинів пов'язаних з незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних становив 91 % (на кожному з досліджених 100 комп'ютерів на 91 було виявлено піратське програмне забезпечення). Надалі спостерігалось певне зменшення цього рівня (у 2007 р. – 83 %), але починаючи з 2008 р. спостерігається поступове зростання рівня комп'ютерного піратства, у 2011 р. він сягнув 86 %, а у 2017 р. - 90% [2].

Такі негативні тенденції свідчать про те, що перед правоохоронними органами постають нові завдання щодо

визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з комп'ютерним піратством, які б відповідали реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства й держави.

Динаміка злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку свідчить про те, що їх кількість з кожним роком збільшується, зокрема, якщо у 2010 році було зареєстровано 190 таких діянь, то у 2013 – 595, а у 2016 їх уже 818. Разом з тим, статистика засуджених осіб за вчинення злочинів у цій сфері відображає зовсім протилежні тенденції, наразі, якщо у 2010 році було встановлено 69 таких фактів, то у 2013 – 49, а у 2016 лише 24 [3].

Кіберзлочини можна класифікувати на два види: традиційні злочини, що вчиняються за допомогою комп'ютерних технологій та Інтернету (шахрайство з використанням ЕОМ, незаконне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, шляхом несанкціонованого доступу до комп'ютерної інформації і т.д.), та нові злочини, що стали можливі завдяки новітнім комп'ютерним технологіям (злочини передбачені Розділом XVI Кримінального кодексу України). Найчастіше з використанням комп'ютера та Інтернету вчиняються такі традиційні злочини: порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176); шахрайство (ст. 190); незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200); ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212); ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301); незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (ст. 231) [4; 5].

Специфіка даного виду злочинності полягає у тому, що готування та вчинення злочину здійснюється, практично не відходячи від «робочого місця», злочини є доступними; оскільки комп'ютерна техніка постійно дешевшає; злочини можна скоювати з будь-якої точки земної кулі, у будь-якому населеному пункті, а об'єкти злочинних посягань можуть знаходитись за тисячі кілометрів від злочинця. Крім того, доволі складно виявити, зафіксувати та вилучити криміналістично-значущу інформацію при виконанні слідчих дій для

використання її в якості речового доказу. Усе це, безумовно, є перевагами для кіберзлочинців.

Способів вчинення «кіберзлочинів» на сьогодні достатньо: викрадення комп'ютерної інформації, DoS-атаки, дефейс, розповсюдження шкідливих програм (вірусів), кардинг, фішинг, стирання програм або даних, розсилка листів (спамів), створення фіктивних інтернет-аукціонів тощо.

Однією із основних причин активізації кіберзлочинності, як і будь-якого бізнесу, є прибутковість, – вона неймовірно прибуткова. Величезні суми грошей з'являються в кишенях злочинців у результаті окремих великих афер, не говорячи вже про невеликі суми, які йдуть просто потоком. Друга причина росту кіберзлочинності як бізнесу – те, що успіх справи не пов'язаний з більшим ризиком. У реальному світі психологічний аспект злочину припускає наявність деяких коштів стримування. У віртуальному світі злочинці не можуть бачити своїх жертв, будь то окремі люди або цілі організації, які вони вибрали для атаки [6].

Превентивні заходи вже не допомагають, і з кожним роком шкода збільшується, а злочини стають все більш «вишуканими». Найпоширеніші – це злом баз даних компаній та урядових організацій, виведення з ладу промислових об'єктів. До цього, наприклад, призвела атака вірусу на іранську АЕС у Бушері.

Українською проблемою є як недостатня кількість державних експертів в сфері комп'ютерно-технічної експертизи, так і складнощі з введенням в правове поле досліджень фахівців комерційних організацій. Типовий термін проведення комп'ютерно-технічних експертиз становить від півроку і вище через високу завантаженість профільних державних установ.

Питання боротьби з кіберзлочинністю в Україні – це комплексна проблема. Сьогодні закони повинні відповідати вимогам, що пред'являються сучасним рівнем розвитку технологій. Потребує удосконалення організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою. Жодна держава сьогодні не в змозі протистояти кіберзлочинності самостійно. Нагальною є необхідність активізації міжнародної співпраці в цій сфері. Експерти впевнені: саме хакери, в недалекому майбутньому, можуть стати загрозою номер один, змістивши тероризм.

Незважаючи на віртуальність злочинів, збитки вони завдають цілком реальні.

Пріоритетними напрямами реалізації кримінологічної політики в інформаційному просторі, можуть бути удосконалення:

- технічної складової забезпечення безпеки інформаційного простору, зокрема: оновлення системи безпеки (включаючи антивірус) і операційної системи; блокування ір-адрес і доменних імен, з яких відбувалося поширення шкідливих файлів тощо;

- підготовки фахівців у сфері забезпечення безпеки інформаційного простору для правоохоронних органів: Національної поліції, МВС, СБУ тощо;

- удосконалення нормативно-правового забезпечення безпеки інформаційного простору, зокрема:

- а) на реалізацію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року та Стратегії кібербезпеки України від 15.03.2016 мають бути створені умови для залучення підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які провадять діяльність у сфері електронних комунікацій, захисту інформації та/або є власниками (розпорядниками) об'єктів критичної інфраструктури, до забезпечення кібербезпеки України, зокрема щодо обов'язковості вжиття ними заходів із забезпечення захисту інформації та кіберзахисту відповідно до вимог законодавства, а також щодо сприяння ними державним органам у виконанні завдань із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту;

- б) забезпечити реалізацію положень Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017, який набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування.

- в) розроблення поняття й встановлення кримінальної відповідальності за кіберзлочини, зокрема: пеналізація й диференціація кримінальної відповідальності за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електров'язку, відповідно до нині чинних норм КК України, тощо.

Список використаних джерел:

1. Пашковська Т. Кіберзлочинність в Україні: тенденції, статистика, протидії. URL: <http://jur->

gazeta.com/publications/actual/kiberzlochinnist-v-ukrayini-tendenciyi-statistika-protidiyi.html

2. Піщенко Г.І. Сучасні тенденції незаконного відтворення та розповсюдження комп'ютерних програм і баз даних в Україні. 2013. URL:http://mail.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1369

3. Олійник В.М. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких зак. актів України щодо відповідальності за посягання у сфері інформаційної безпеки» № 9575

4. Вартилицька І. А. Кримінальне право України: альбом схем / І. А. Вартилицька, В. С. Плугатир; заг. ред. В. Я. Горбачевський; Національна академія внутрішніх справ України. – К.: Атіка, 2003. – 207 с.

5. Марків С. І. Кіберзлочинність. Нова кримінальна загроза. URL:<http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/21460/1/360-362.pdf>

6. Глущенко В. А. Криміналістична характеристика особи порушника авторського та суміжних прав / В. А. Глущенко // Держава і право. – К., 2003. – Вип. 21. – С. 526-529.

Руденко В.І., заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань та пробації Управління нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, інших заходів примусового характеру у місцях несвободи Генеральної прокуратури України, старший радник юстиції

ЩОДО ПОНЯТТЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Якщо узагальнити результати досліджень, присвячених з'ясуванню сутності та змісту запобіжної діяльності, що здійснюється відносно персоналу органів та установ виконання покарань, а також врахувати нормативні підходи з означеної проблематики, включаючи правові джерела відомчого характеру, та взяти за основу етимологічне значення слова «персонал» [1, с. 437], то можна сформулювати наступне визначення «персонал

органів та установ виконання покарань, як об'єкт запобігання злочинам» — це фізичні особи, які на добровільній основі, з урахуванням визначених у законі кваліфікаційних та інших вимог і принципів діяльності, професійної, психологічної, моральної та іншої готовності, здатні ефективно працювати у відповідних підрозділах Державної кримінально-виконавчої служби України та реалізувати у повній мірі закріплені у кримінально-виконавчому законодавстві завдання, а також належним чином виконувати інші обов'язки, що витікають з їх правового статусу, при державному гарантуванні їх діяльності, з тим, щоб не допустити вчинення злочинів як з боку засуджених, так й інших осіб, включаючи й тих, що задіяні як суб'єкти кримінально-виконавчої діяльності.

Таким чином, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, відносяться:

1. До персоналу органів та установ виконання покарань відносяться ті фізичні особи, які відповідно до вимог ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» володіють наступними ознаками: а) є громадянами України (цей статус визначається Законом України «Про громадянство України»); б) є повнолітніми (ч. 2 ст. 14 зазначеного Закону); в) мають відповідний стан здоров'я (Закон України «Про основи охорони здоров'я в Україні»); г) мають відповідну для роботи в органах чи установах виконання покарань професійну кваліфікацію, що визначена в Єдиному кодексі професій в Україні.

2. Робота в ДКВС України здійснюється на добровільній основі (у наукових джерелах добровільним вважається те, яке здійснюється, діє, т. ін. з власного бажання, доброї волі, без насилля, примусу [2, с. 175]).

3. До претендента на роботу (службу), як, власне, і до діючого персоналу ДКВС України, пред'являються певні кваліфікаційні вимоги, мова про які, у першу чергу, ведеться у ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу», а також у підзаконних нормативно-правових актах Міністерства юстиції України.

4. Особи, які працюють (служать) в органах та установах виконання покарань, мають володіти такою рисою, як готовність до умов роботи (служби), яка, у свою чергу, є різноаспектною: професійна, психологічна, педагогічна, фізична, емоційна, т. ін. готовність.

5. Зазначені особи мають здатність до роботи (служби) в органах та установах виконання покарань (у доктринальних джерелах здатність тлумачать як уміння здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином [3, с. 234]).

6. Робота (служба) в ДКВС України має бути ефективною, тобто такою, яка приносить бажаний результат як для конкретно взятої особи з числа персоналу органів та установ виконання покарань, так і в цілому, для того підрозділу, в якому вона працює (ефект – від лат. effectus– дія: результат будь-якої дії [1, с. 699]).

7. Відповідно до вимог ст. 11 КВК України, персонал, який залучається для роботи (служби) в ДКВС України, поділяється на: а) персонал органів виконання покарань (центрального органу виконавчої влади у сфері виконання покарань; його територіальні управління; органи пробації) (ч. 1 ст. 11); б) персонал установ виконання покарань (арештні дома; кримінально-виконавчі установи; спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених КВК) (ч. 2 ст. 11); в) персонал інших органів виконання покарань (Державна виконавча служба України; військові частини, гауптвахти, а також дисциплінарні батальйони) (ч. 7 ст. 11).

8. Персонал ДКВС України покликаний реалізувати правові норми, пов'язані із змістом завдань, визначених у кримінально-виконавчому законодавстві.

9. Зазначені завдання персонал ДКВС України має реалізувати у повній мірі «від і до» (заповнений до краю) [2, с. 522].

10. Завдання, які є предметом діяльності персоналу ДКВС України, мають бути закріплені у кримінально-виконавчому законодавстві. Такий підхід ґрунтується на вимогах п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої діяльність органів та установ виконання покарань має визначатись виключно законами.

11. Персонал ДКВС України має також належним чином виконувати й інші обов'язки (у науковій літературі слово «належно» означає відповідність чому-небудь, бути виконуваним, здійснюваним, створеним, досягнутим [3, с. 371]).

12. Обов'язки персоналу ДКВС України витікають з його правового статусу (під правовим статусом в юриспруденції розуміють сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права [4, с. 237]).

13. Діяльність персоналу органів та установ виконання покарань гарантується державою (під гарантією, у тлумачних джерелах, розуміються умови, що забезпечують успіх чого-небудь [3, с. 110]).

14. Діяльність персоналу ДКВС України по своїй суті має носити, у тому числі, запобіжний характер для того, щоб не допустити та вчасно припинити протиправні діяння (дію чи бездіяльність) як з боку засуджених, так й інших осіб, включаючи зазначених суб'єктів правових відносин (ч. 1 ст. 1 КВК України).

У цьому, власне, й проявляється зміст даного об'єкта пізнання: у його суті та соціально-правовій природі, що є досить важливим з огляду вибору напрямів, видів та суб'єктів запобігання злочинам, які вчиняються персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов 35 тысяч слов / А. Н. Булько. – Изд. 3-е, испр., перераб. – Москва : Мартин, 2010. – 704 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. О. Єрошенко. – Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.

3. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. – Харків : Фоліо, 2005. – 767 с.

4. Теорія держави і права : підручник для студентів юрид. вищ. навч. закл. / за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2014. – 368 с.

Дьордяй В.І., заступник начальника управління кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції в Закарпатській області, кандидат юридичних наук

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІСЛЯ РЕФОРМУВАННЯ (КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

В умовах сьогодення виникає необхідність побудови стійкої та дієвої системи правоохоронних органів в Україні. Починаючи з часів Революції гідності і по теперішній час відбулося реформування системи органів внутрішніх справ, яке

полягало у ліквідації міліції та створення поліції (професійного державного правоохоронного органу). В підвалинах реформування, яке фактично диктувалося громадською позицією, що назріла внаслідок компроментування органів міліції часів В.Ф. Януковича перед суспільством, було закладено принципи верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, безперервності та бездоганного виконання завдань із забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав, свобод та інтересів суспільства, держави, а також надання допомоги громадянам, що її потребують.

Здавалося, що із залученням досвіду функціонування поліції в Європейських країнах, проведення прозорих переатестацій, видалення корупційних складових, запровадження жорсткого контролю доходів поліцейських внаслідок введення електронного декларування, повинні в значній мірі зникнути детермінанти скоєння поліцейськими кримінальних правопорушень.

Однак, як показує статистика значних зрушень в цьому напрямку не відбулося, а в деяких аспектах відмічається погіршення ситуації в порівнянні з дореволюційним періодом.

Так, в 2013 році працівниками органів внутрішніх справ було скоєно 2901 кримінальне правопорушення, далі спостерігаємо підвищення, яке пов'язане в значній мірі із загостренням ситуації на сході України, зокрема в 2014 році – 4089, 2015 році – 4852, а надалі після фактично завершення процесу переатестації, в 2016 році – 2933, 2017 році – 2769 кримінальних правопорушень.

Це за умови, що після реформування органів внутрішніх справ кількість особового складу зменшилася, зокрема: в 2013 році кількість особового складу осіб рядового, начальницького складу органів міліції складала 190 000, а на даний час згідно штатної чисельності 149 700.

Проведеним аналізом кримінальних правопорушень скоєних працівниками як міліції так і поліції з'ясовано, що більшу частину кримінальних правопорушень складають службові злочини, а саме їх частка складає від 78 до 84 %, зокрема в 2013 році – 81%, 2014 – 76%, 2015 – 70%, 2016- 68%,

2017 – 65%. Слід відмітити позитивну тенденцію до зменшення відсотку службових злочинів із загальної кількості, але не забуваємо за те, що і кількісний склад поліції зменшився. Разом із цим службові злочини вчиняються поліцейськими найбільше у віці з 21 до 35 років. При цьому особливістю кримінальних правопорушень, що вчиняються поліцейськими є те, що від 74% до 78% цих злочинів скоюються працівниками, які мають вищу освіту. Як свідчить статистика посадові злочини поліцейськими вчиняються найбільше при наявності стажу та вислуги служби з 3 до 15 років.

Не стала винятком участь патрульних поліцейських у поповненні статистики кримінальних правопорушень, які вчиняються поліцейськими. При цьому як відомо, патрульні поліцейські підбиралися на посади з числа креативної та патріотично налаштованої молоді, яка проходила жорсткий конкурс на посади та відбір за участі громадськості. Частка кримінальних правопорушень скоєних патрульними поліцейськими в 2016-2017 роках становить 23% із загальної кількості.

Із викладеного можна зробити висновок, що сфера вчинення посадових злочинів поліцейськими має певну специфіку, яка виражається в специфічному об'єкті, а також суб'єкті, однак має багато спільного із загальними кримінологічними детермінантами, оскільки поліцейські, це такі ж громадяни України як і всі інші.

Отже причинами та умовами злочинності є система соціально - негативних явищ та процесів, що її детермінують як свій наслідок. Причини та умови злочинності – це не випадковий механічний набір детермінант злочинності, а система, яка являє собою єдність та цілісність підсистем й елементів, що взаємодіють між собою та розташовані в певній ієрархії. Причини – це явища (системи), що породжують інші явища (системи) – наслідок.

У кримінологічній літературі існує значна кількість визначень поняття причин та умов злочинності, використовуються також такі терміни, як «причинність», «причини та умови», «фактори», «детермінанти», які іноді вживаються як синоніми. Згідно з трактуванням О.М. Джужи: «причини – це ті процеси і явища, що породжують злочинність як свій безпосередній наслідок. Що стосується умов, то вони

безпосередньо не породжують злочинність, але «відкривають шлях» для дії причин, полегшують настання суспільно небезпечних наслідків. Фактично умовами виступають недоліки в управлінській та організаційній сфері діяльності правоохоронних органів.

Причини та умови вчинення злочинів у кримінології поділяються на дві основні групи: об'єктивні і суб'єктивні. Об'єктивні причини потрібно шукати насамперед у недоліках, прорахунках морального, економічного, політичного, господарського і правового характеру, які виникають та формуються суспільним впливом. В системі поліції це може бути недостатнє матеріально-технічне забезпечення, неефективний підбір кадрів, низькі заробітні плати, недовіра інституту соціального захисту поліцейських, відсутність чіткої контролюючої ланки і т.д. Відповідно суб'єктивні причини необхідно шукати в індивідуальних ознаках та характеристиках особи злочинця, тобто психофізичне ставлення особи, прояв її індивідуальних особливостей, у тому числі вроджені інстинкти, рефлексії, генетично заковані стандарти мотивацій, емоцій, матриці накопичення та відтворення людського досвіду і культури, які можуть впливати на своєрідне сприйняття і перероблення мозком соціальної та іншої зовнішньої інформації, розвиток процесу мислення та створення мисленневих образів і т.д.

Якщо звернути увагу на проблематику об'єктивних причин, що виникли у системі Національної поліції в процесі реформування то необхідно виділити також і вплив суб'єктивних причин та умов вчинення кримінальних правопорушень поліцейськими, що були сформовані внаслідок наявності так званого «соціального феномену». Цей феномен полягав у тому, що під час реформування було здійснено певний розподіл поліцейських на «нових» та «старих» і при цьому значна увага була приділена саме «новим» поліцейським, які як показав час, внаслідок впливу кримінологічних детермінантів притаманним більшості громадян також допускали вчинення кримінальних правопорушень, більше спрямованих до злочинів загальнокримінального характеру (розповсюдження наркотиків, шахрайства, крадіжки, зґвалтування, дорожньо-транспортні пригоди).

Внаслідок зазначених факторів так звані «старі» поліцейські, які успішно пройшли переатестацію відчули значне піднесення і «захищеність», яку більшість сприйняли як «вседозволеність». Наслідком стало те, що збільшилася кількість кримінальних правопорушень скоєних переатестованими поліцейськими загальнокримінального спрямування, завдяки створеним умовам можливої безкарності.

2017 рік став роком значної стабілізації роботи Національної поліції, зокрема було впроваджено вирівнювання фінансування як «нових» так і «старих» поліцейських і завдяки організаційним змінам зник елемент поділу.

Як показує стан фінансування поліції на 2018 рік то відмічається наявність його дефіциту. Вказані фактори призвели до існування значного некомплекту (в деяких підрозділах він сягаю 30%, в загальному по Україні це 19993 атестовані працівники). Недостатнє фінансування поліції це також прямий шлях до корупції. В умовах коли територіальні органи поліції не отримують достатньо коштів на пальне, на ремонт автотранспорту, на канцтовари, без яких вони не можуть виконувати свої обов'язки породжується особливий різновид корупції, яка не характерна для більшості європейських країн, та існує у вигляді основної складової забезпечення матеріально-технічних потреб діяльності поліції. Всім відомо, що надання тіншової допомоги підприємцями, деякими органами місцевого самоврядування чи владними структурами в результаті призводить до упередженого ставлення до певної категорії осіб та безкарності інших. За таких обставин виникають сприятливі умови для вчинення поліцейськими кримінальних правопорушень корупційного характеру.

Таким чином відмічаємо, що за умови незавершеності реформування поліції в Україні, причини та умови, а також детермінанти злочинності поліцейських ще потребують вивчення та дослідження.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. Книги 1,2,3 / П.П. Михайленко, В.О. Глушков, В.І. Шакун /– К., 2007. – С. 183-198;

2 Профілактика злочинів : [підруч.] / О.М. Джу́жа, В.В. Васи́левич, О.Ф. Га́да та ін.; за заг. ред. О.М. Джу́жи. – К.: Атіка, 2011. – 720 с. – С. 280.

3 Міллер А. Що таке причини та умови злочинів ? / А. Міллер // Право України. – 2001. – № 5. – С. 89-92.

4. Курс Кримінології : Особлива частина : [підруч.] : у 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І. М. Мельник та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. – К.: Юрінком-Інтер, 2001. – 480 с. – С. 182. – С. 11.

5. Біленчук П.Д. Генезис злочинності: детермінація та причинність / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, М.Т. Задояний, Л.В. Мошняга // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 10. – С. 32-36.

6. Міллер А. Що таке причини та умови злочинів? // Право України. – 2001. – №5- С. 89–92.

7. Інформаційний портал Національної поліції України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://101.11.7.11/armor/pub/index.php>

*Сливченко Ю.В., адвокат, доктор
філософії в галузі права*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ПОТЕРПІЛОМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЗАХИСТ ПРАВ «ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ» В УКРАЇНІ

Конституція України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним зобов'язанням держави. Реалізація цих та інших конституційних положень у кримінальному процесі пов'язана з необхідністю не тільки вдосконалення діяльності слідчих органів, прокуратури, суду, адвокатури, але й послідовної реалізації процесуальних прав учасників процесу, в тому числі і тих, які постраждали від злочинів. Сьогодні слід звернути увагу на таке невирішене, до цього часу, питання як недостатня реалізація вже закріплених в законах прав потерпілих.

Метою державної політики у боротьбі із злочинністю повинен бути захист прав «жертв злочинів», а судово-правової реформи, відповідно, — реальний захист особи від злочинних посягань. Водночас ні законодавчі, ні виконавчі органи влади не виявляють, всупереч своїм конституційним обов'язкам, інтересу до захисту осіб, що стали жертвами злочинів чи зловживань.

Тому виникає гостра необхідність у таких змінах кримінально-процесуального законодавства, за яких центровим процесуальним учасником була б жертва злочину.

Держава, відповідно до Конституції України (статті 3, 27, 55) взяла на себе обов'язок відновлювати порушені кримінальним правопорушенням права потерпілих, у тому числі і шляхом відшкодування завданої їм шкоди [1]. Дана правова позиція була закріплена під час визначення напрямів реформування системи кримінальної юстиції та передбачала необхідність запровадження процедури відновлення прав потерпілого та відшкодування завданої йому шкоди через компенсаційні процедури [2]. У зв'язку з чим, у ст. 127 Кримінального процесуального кодексу 2012 р. законодавець визначив такі форми відшкодування шкоди потерпілому: добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим; стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні; компенсація потерпілому шкоди державою за рахунок Державного бюджету України [3].

Поява цієї норми в КПК України обумовлена також приведенням національного законодавства до міжнародно-правових стандартів. Так, ще 8 квітня 2005 р. Україною була підписана (але поки що не ратифікована) Європейська конвенція «Про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів» від 24 листопада 1983 р., де в ст. 2 визначено, що коли відшкодування шкоди, завданої в результаті умисного насильницького злочину, не може бути забезпечено з інших джерел, держава повинна взяти це на себе [4]. Окрім цього, у Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою від 29 листопада 1985 р. вказано, що жертви злочинів мають право на найшвидшу компенсацію за заподіяну шкоду відповідно до національного законодавства. А тому, Верховною Радою України було розроблено декілька законопроектів, зокрема: «Про відшкодування громадянам матеріального збитку, заподіяного злочинами» від 11 вересня 2001 р., «Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину» від 27 жовтня 2010 р. Але на сьогодні, це питання залишається відкритим, так як останній законопроект був відправлений на доопрацювання. Слід звернути увагу на те, що процедура

відшкодування шкоди потерпілим у кримінальному провадженні за рахунок держави передбачена у багатьох країнах світу, зокрема – в США, Німеччині, Великій Британії, Франції, Польщі, Іспанії. Зокрема, у США це питання регламентовано законами «Про захист потерпілих і свідків» 1982 р. та «Про потерпілих від злочинів» 1984 р., згідно з якими судам надано право зобов'язати винного відшкодувати завдану потерпілому шкоду. Проте, у разі неплатоспроможності винних осіб, тривалих строків їх ув'язнення чи в разі не встановлення особи, яка вчинила злочин, застосовується процедура державної компенсації шкоди.

Слід відмітити, що згідно із статистичними даними МВС України у 2017 р. за закінченими кримінальними провадженнями (з обвинувальними актами, клопотаннями про звільнення від кримінальної відповідальності, постановами про закриття провадження на підставі п.5 ч.1 ст.284 КПК України було встановлено збитків на суму 6095118 тис. грн, відшкодовано – 307950 тис. грн, накладено арешт на майно на суму 1099539 тис. грн, у т.ч. вилучено грошей та цінностей (для забезпечення відшкодування збитків) на суму 2579 тис. грн., подано позови на загальну суму 689045 тис. грн.

Отже, питання щодо забезпечення відшкодування потерпілому шкоди в Україні залишається не вирішеним та потребує наукового дослідження, організаційного забезпечення та законодавчого регулювання.

Як свідчить практичний досвід, процедура добровільного відшкодування потерпілому шкоди має ряд проблемних моментів, які не дають змогу реалізувати даний інститут.

Коли злочинці зазначають, що вони не мають грошей, щоб відшкодувати цю шкоду, то Державна виконавча служба встановлює чи є це правдою. Встановлюється, що, дійсно – злочинці не мають жодного майна, автомобілів, нічого, що можна було б використати для відшкодування.

Наприклад, згідно зі статистикою, насильницькі злочини найчастіше вчиняються саме малозабезпеченими особами. А в інших випадках, до того як накладається арешт на майно злочинців, вони встигають переоформити майно на інших осіб, що унеможливорює стягнути з них кошти на користь потерпілого та забезпечити відшкодування збитків. Це пов'язано з відсутністю можливості накласти арешт на майно злочинця на

ранніх стадіях кримінального процесу. Звичайно дане питання має іншу сторону, яка стосується процедури зняття арешту, якщо вина особи не буде встановлена під час судового процесу. За умов відсутності вини, арешт необхідно зняти так же швидко та за спрощеною процедурою, без очікування рішення суду. Як пропозиція, суб'єктом даних повноважень може виступити прокуратура.

Якщо засуджений немає майна, то єдиною можливістю отримати від нього компенсацію відповідно до закону буде їхнє бажання працювати у в'язниці. В такому разі частина їхньої зарплати повинна відраховуватися для потерпілих. На практиці відрахування є невеликим – 10, 20 гривень або, у кращому випадку, 100-200 гривень на місяць.

Більш того, навіть ці невеликі суми часто не можуть бути стягнені через брак роботи у в'язницях.

Це означає, що якщо потерпілий не отримає відшкодування шкоди від злочинця, він отримає хоча б її частину від держави.

З метою забезпечення захисту права потерпілих на відшкодування шкоди слід:

1. Внести зміни до ст.14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу повинні бути потерпілі. Як показує практика, особи, які стали потерпілими в кримінальних провадженнях в більшості випадків не здатні захищати себе самостійно. Прокуратура ж не завжди належним чином здатна представляти інтереси потерпілого і тим більше цивільного позивача в кримінальному провадженні. В прокурора немає обов'язку складати процесуальні документи, в тому числі цивільний позов. І особи, які і без того стали потерпілими, фактично залишаються беззахисними. Або ж будучи і так постраждалими, вимушені діставати власні кошти і сплачувати їх адвокату, для належного представництва їх інтересів. Нажаль, психологія потерпілого не здатна прийняти такі факти кричущої несправедливості. Що породжує відчуття безкарності в державі. Особам, які вчинили злочин, передбачено право на захист від держави. А особам, які постраждали – ні. Учасники будь-якого процесу юридично мають мати рівні права та обов'язки і рівній мірі мати державний захист.

2. Внести змін до КПК України. Зазвичай, окрім покарання винних, бажанням потерпілих є відшкодування завданого збитку. Дуже часто таке відшкодування стає неможливим, через те, що вчасно не було накладено арешт на майно винної особи. КПК передбачає арешт майна підозрюваного обвинуваченого. Але, досудове слідство тяжкий та тривалий процес. Особа не одразу стає підозрюваним чи обвинуваченим. А як правило від 1 місяця до багатьох років. Як правило на початку досудового розслідування, особа є затриманим або свідком, з особою проводиться ряд слідчих дій. За цей період будь-яка хоч трохи мисляча особа займається тим, що здійснює відчуження будь-якої власності на інших осіб. А при відсутності майна, відсутності коштів, бажання для відшкодування завданих збитків, навіть при найбільш справедливому вирокі та задоволеному позові, відшкодувати шкоду не представляється можливим.

3. Забезпечити відшкодування шкоди за рахунок держави.

Таке відшкодування здебільшого існує на папері. Коштів в держави для відшкодування немає. Єдине вихід – активна робота засуджених, з можливістю отримання коштів для відшкодування шкоди.

4. Ввести заборону застосування амністії при відсутності відшкодування завданої шкоди.

5. Запровадити механізм психологічної допомоги потерпілим.

Таким чином, регламентація відшкодування шкоди (компенсації) потерпілому у кримінальному провадженні потребує прийняття спеціальних законів, де має бути чітко регламентованими підстави, умови та механізми реалізації даного інституту.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.

2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затв. Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – №27. – С. 838.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 24.02.2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page5>

4. Европейская конвенция по возмещению ущерба жертвам насильственных преступлений от 24 ноября 1983 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_319

Полищук Г.С., профессор кафедры кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

При аналізі походження соціальних явищ, у тому числі й такого специфічного як екологічна злочинність, дослідники стикаються з множинністю факторів, що її зумовлюють. До таких факторів варто віднести й інформаційні, детермінуючий вплив яких характеризується все більшим зростанням зважаючи на глобальний характер інформатизації суспільства та формування єдиного інформаційного простору. Зазначені процеси супроводжуються лавиноподібним накопиченням інформаційних ресурсів, що прямо та опосередковано впливає на суспільні явища, зокрема й злочинність.

Варто зауважити, що право на доступ до екологічної інформації є фундаментальною складовою права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та, відповідно до ч.2 ст. 50 Конституції, складається з трьох елементів:

- 1) право доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту;
- 2) право поширювати таку інформацію;
- 3) право вільного доступу до інформації. Крім Конституції гарантії дотримання цих прав закріплені у положеннях Конвенції про доступ до інформації, участі громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, ратифікованої Україною в 1999 р. [1].

У чинному КК України перешкоджання реалізації таких прав криміналізовано ст. 238 «Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення».

Вирішальною передумовою криміналізації, що зумовила віднесення вказаних посягань до злочинних є те, що наслідки таких дій (відсутність або необ'єктивність екологічної інформації) практично унеможливають ефективне реагування на вчинення екологічних злочинів, значна частина яких, зокрема у сфері екологічної безпеки, є за своїм характером триваючими та кумулятивними. Водночас зазначена кримінально-правова норма на практиці застосовується вкрай рідко. Так, із 2002 по 2016 р. за ст. 238 КК України порушено лише п'ять кримінальних справ чи проваджень, а засуджено тільки одну особу.

Отже, цілком очевидно, що розробленню та реалізації запобіжних заходів має передувати відповідна аналітична діяльність на підставі об'єктивної екологічної інформації. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про інформацію», екологічна інформація – відомості та/або дані про: стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими; фактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми); стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля [2].

Доступність, достовірність і своєчасність отримання екологічної інформації проголошено одним із принципів національної екологічної політики в іншому документі державного стратегічного планування – *Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року* [3]. Одним із завдань Стратегія визначає створення до 2015 р. мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, що включатиме, зокрема, національну систему кадастрів природних ресурсів, реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, і до 2020 року – системи управління екологічною інформацією, відповідно до стандартів ЄС. Варто зауважити, що на сьогодні створення такої мережі навіть не розпочато.

Однією з найтрагічніших, але мало висвітлених у засобах масової інформації проблем, є багаторічне поступове нищення здоров'я людей, які знаходяться в регіоні проведення АТО та навколишнього середовища, зокрема руйнування цілісних природних ландшафтів, забруднення води, ґрунтів, атмосферного повітря, знищення біоресурсів.

Реальні загрози екологічній безпеці у регіоні оцінити важко, адже відсутня фактична можливість контролюючих органів об'єктивно оцінити шкоду, нанесену довкіллю. Водночас, очевидно, що чисельні випадки руйнування, пошкодження, виникнення пожеж на екологічно небезпечних підприємствах, а також величезна кількість відходів, небезпечних хімічних речовин, що використовуються у промисловості, в умовах відсутності контролю та можливостей ліквідації негативних наслідків екологічного забруднення, потенційно збільшують масштаби негативного впливу на довкілля з кожним днем.

Ситуація ускладнюється тим, що екологічні ефекти неможливо обмежити державними кордонами. В умовах глобалізації екологічна криза та реальна можливість екологічної катастрофи в окремому взятому регіоні не може залишатися замкнутою в її межах і розглядатися як приватна внутрішньодержавна проблема. Відтак, розв'язання наявної проблеми потребує як відповідного інформаційного забезпечення, так і узгоджених організаційних та правових дій на міждержавному рівні.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Закон України від 06.07.1999 № 832-XIV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/832-14> (дата звернення: 21.03.2018).

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Дата оновлення: 01.01.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 21.03.2018).

3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI. Дата оновлення: 14.01.2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (дата звернення: 29.03.2018).

Дучимінська Л.М., начальник управління внутрішнього аудиту та фінансового контролю головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області

ЩОДО ДЕЯКИХ ЗМІСТОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПОНЯТТЯ «ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ»

У науці під запобіганням злочинності розуміють сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [1, с. 142]. Як з цього приводу влучно зауважив А.П.Закалюк, запобігання злочинності, як різновид суспільної діяльності, належить до таких важливих напрямів останньої, як соціальний контроль та соціальна профілактика, як цілеспрямована діяльність щодо запобігання порушенням будь-яких суспільних норм, усунення причин, що породжують ці порушення [2, с. 323]. Крім цього, як показали результати даного дослідження, в науковій літературі та нормативно-правових актах України вживаються й інші аналогічні терміни, а саме: «профілактика злочинності» [3, с. 107-142]; «боротьба із злочинністю» [4, с. 317-324]; «формальна реакція на злочинність» [5, с. 376-432] або «попередження злочинності» [5, с. 201-232], «превентивна діяльність» (Закон України «Про Національну поліцію»); «протидія злочинності» [6], ін.

У цілому, не вдаючись у змістові відмінності зазначених термінів, позаяк це не входить до переліку завдань цієї наукової розробки, варто погодитись, у зв'язку з цим, з висновком А. П. Закалюка щодо їх співвідношення поміж собою, який він

обґрунтовано довів у своїх працях, а саме: ці терміни мають загальну змістовну діяльнісну основу, яка полягає у вчиненні дій для недопущення якогось явища, події вчинку. Разом з тим, деякі з означених термінів мають різне функціональне та отримали на практиці окреме смислове навантаження [2, с. 319].

У той самий час, слід визнати на науковому рівні й інший беззаперечний факт: у нормах матеріального права (ч. 1 ст. 1, ч. 2 ст. 50 КК, ч.1 ст. 1 КВК, Законах України «Про запобігання корупції», «Про оперативно-розшукову діяльність»); «Про службу безпеки України», інше) законодавець закріпив термін «запобігання злочинності», чим визнав його пріоритетність та більш змістовну об'ємність як різновиду суспільної діяльності, функціональний зміст та мета якої полягає у перешкоджанні дії детермінант злочинності та її проявів, передусім причин і умов останніх, через обмеження, нейтралізацію, а за можливістю – усунення їхньої дії [2, с. 324].

Саме з цих міркувань, діяльність по виявленню осіб, схильних до вчинення злочинів, а також із усунення, блокування, нейтралізації тощо детермінант їх протиправної поведінки слід розглядати у контексті змісту терміну «запобігання злочинності». Така позиція ґрунтується на тому, що запобігання злочинності, як окрема наукова проблема, спирається на теоретичні положення кримінології, яка широко ними користується, але не зводиться тільки до них, бо має більш прикладний характер [2, с. 324]. Зокрема, як вірно зауважив В.В. Голіна, як інтегративна система організованої протидії злочинності, запобігання злочинності включає в себе різноманітні запобіжні заходи різних галузей знань [1, с. 142]. При цьому, класифікація запобіжних заходів у науці здійснюється за різними критеріями, а саме: а) за рівнем запобігання – на: загальносоціальні; спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи [1, с. 143]; б) за рівнем вертикальної диференціації – на: загальний (перший рівень); спеціальний (другий); індивідуальний (третій) [7, с. 54-55]; в) за масштабом запобігання – на: заходи, які здійснюються у територіальному розрізі; на окремому об'єкті; щодо групи осіб [1, с. 143]; г) соціальним рівнем – на: загальносоціальні; ті, що запобігають соціальним патологіям; спеціальні (кримінологічні) [7, с. 55]; г) за змістом – на: заходи соціально-економічного, соціально-

демографічного, технічного, екологічного, правового та іншого характеру [1, с. 143]; д) за обсягом (масовістю охоплення) – на: загальні (знеособлені); особливі (групові); індивідуальні (конкретні) [7, с. 57]; е) за суб'єктами запобігання – на: заходи, що здійснюються органами всіх гілок влади; організаціями; трудовими об'єднаннями; установами; окремими громадянами [1, с. 143]; є) за об'єктами – на: запобігання тих видів злочинів, склад яких визначено в Особливій частині КК України [1, с. 143]; ін.

Крім цього, як встановлено у ході даного наукового пошуку, кримінологи пропонують й деякі інші класифікаційні критерії поділу запобіжних заходів, які, проте, суттєвих відмінностей з тими, мова про які велась вище, не мають, враховуючи, що класифікація як на доктринальному, так й на інших рівнях (нормативно-правовому, правозастосовному, правоохоронному тощо) здійснюється для належного впорядкування запобіжних заходів, чіткого визначення рівня і напрямів запобіжної діяльності суб'єктів, їх компетенції, а також природи самих заходів [1, с. 142].

Список використаних джерел:

1. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – Київ : видавн. дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.
3. Кримінологія : підручник для студентів вищ. навч. закл. / за заг. ред. О. М. Джужи. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
4. Кримінологія : учебник / подобщ. ред. А. И. Долговой. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Норма, 2002. – 848 с.
5. Шнайдер Г. Й. Кримінологія : перевод с немецкого / Г. Й. Шнайдер ; подобщ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. – Москва : Прогресс : Универсал, 1994. – 504 с.
6. Бандурка О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Харків : Ніка Нова, 2012. – 318 с.
7. Кримінологія : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужи. – Київ : Атіка, 2009. – 312 с.

Миронюк Т.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ

Гендерне насильство це – проблема 21 століття, актуальна для всіх країн світу; немає жодної країни, де ця проблема була б розв'язана. Зазначимо що у світі найпоширенішими видами гендерного насильства вважають звалтування, домашнє насильство (або насильство в сім'ї), проституцію, секс-торгівлю, сексуальні домагання. Однією з найбільш поширених форм гендерного насильства вважається так зване домашнє насильство (domestic violence).

Сім'я є головним місцем гендерного насильства. У родині відбувається насильство фізичне, психологічне, сексуальне, економічне. Ще однією формою гендерного насильства у сім'ї є прямий контроль жіночої сексуальності: примусові аборти та примусова вагітність. Іншим осередком насильства над жінками є робоче місце – як на державній, так і на приватній службі. Місце роботи включає в себе як сексуальну агресію (переслідування, залякування) так і торгівлю жінками та примусову проституцію [1].

Під гендерним насильством (gender-based violence) мається на увазі насильство, яке чинять здебільшого чоловіки проти переважно жінок. Оскільки агресивної поведінки очікують саме від чоловіків, то вони – група, яка чинить насильство будь-якого типу і яка так само страждає від насильства (у війнах, розбоях, вуличному насильстві тощо). Тобто, передусім чоловіки є як агресорами, так і жертвами насильницької поведінки. Але є певні типи насильства, де жертви – переважно жінки.

Організація Об'єднаних Націй виділила окремий тип насильства – гендерне насильство або насильство проти жінок (поширена міжнародна абревіатура VAW – violence against women), в основі якого лежать владні стосунки між чоловіками й жінками. У 1993 році була прийнята Декларація ООН про викорінення насильства щодо жінок. У статті 1 дане визначення

насильства проти жінок: «довільний акт насильства, скоєний на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може спричинити фізичний, статевий чи психологічний збиток або страждання жінкам, а також загрози скоєння таких актів, примусове чи довільне позбавлення свободи або особистого життя».

За повідомленням прес-служби Національної поліції України в 2017 році від громадян зареєстровано понад 80 тис. заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї. Слідчими підрозділами закінчено 439 кримінальних проваджень розпочатих за фактами вчинення злочинів, пов'язаних з насильством в сім'ї. Найбільш розповсюдженими кримінальними правопорушеннями у яких жінки стають жертвами, відносяться звалтування, торгівля людьми, грабежі. Протягом 2017 року за кримінальними провадженнями, направлені до суду, потерпілими від злочинних посягань визнано майже 77 тис. жінок, що становить 38 % від загальної кількості потерпілих. За останні кілька років в Україні потроїлася кількість зафіксованих випадків домашнього насилля. Майже 70% жінок зазнають різних форм знущань і принижень. За даними МВС, 23% тяжких насильницьких злочинів відбуваються в родинях. За останні три роки кількість вбивств, вчинених на підставі домашнього насильства, зросла майже втричі.

За дослідженнями Інституту соціологічних досліджень НАН України 68% жінок (це, приблизно, 18 млн.) в Україні зазнають знущання в сім'ї, у тому числі 20% – часто (в основному, це побиття з боку чоловіка).

В Україні законодавчими гарантіями в сфері гендерної рівності є закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та ін.

У грудні 2017 року Верховна Рада України голосувала за прийняття законопроектів (№ 4952 та 5294), покликаних захистити жертв насильства стосовно жінок та жертв домашнього насильства. Два законопроекти повинні бути прийняті з тим, щоб наша країна нарешті ратифікувала Стамбульську конвенцію – міжнародний договір про запобігання насильству стосовно жінок та боротьбу з ним.

Україні давно потрібні були механізми, які реально захищають жінок від повторюваних випадків застосування сили

по відношенню до їх самих, а також їхніх дітей з боку партнерів, колишніх чоловіків і інших «близьких» людей.

Дані законопроекти вносять ряд позитивних змін, що мають покращити ситуацію по запобіганню насильства, особливо щодо жінок та дітей. Оскільки вони передбачають жорсткіші покарання для кривдників та дозволяють Національній поліції контролювати поведінку порушника, аби уникнути повторного насилля. Вперше в Україні ввели кримінальну відповідальність за домашнє насильство. Деякі експерти стверджують, що законопроект можна назвати одним з кращих, які прийняла теперішня Верховна Рада.

Але навіть в новій редакції Закону не вирішено низку проблем, серед яких – брак реальних механізмів допомоги жертвам насильства.

Так, в законі передбачено, що домашніх тиранів будуть відправляти на корекційну програму та забороняти контактувати з жінками, які постраждали від їх рук. Самим жертвам насильства повинні надавати тимчасовий притулок і необхідну допомогу, де їх не зможуть дістати кривдники.

Отже, документ передбачає створення притулків для жертв домашнього насильства, де вони зможуть жити і отримувати необхідну юридичну, медичну і психологічну допомогу в разі, коли вони не можуть повернутися додому, тому що їхнє життя і здоров'я знаходиться під загрозою.

Для порівняння, в США існує біля 1500 притулків для жінок, які зазнали домашнього насильства. В Україні вже з'явилися жіночі кризові центри. В Києві працює притулок для жінок, які страждають від насильства в сім'ї. Цей притулок організований за рахунок державних коштів.

У Дніпропетровську, Донецьку, Житомирі, Львові, Рівному, Херсоні, Чернівцях організацією Winrock International спільно з місцевими недержавними організаціями створено центри «Жінка для жінки». Сюди можуть звертатися жінки, які потерпають від домашнього насильства, та можуть одержати юридичну та психологічну консультацію. Якщо говорити в загальному про кількість місць для жінок, аби вони могли втекти від чоловіка, який їх б'є, то згідно з даними статистики «Ла Страда», таких місць є 25 на область, і 50 на Київ.

Тому, необхідно, щоб органи місцевого самоврядування визначилися і створили необхідні установи, які будуть

відповідати за протидію цьому насильству. А це стосується створення місць, де жертви зможуть впершу чергу знайти притулок та отримати допомогу (юридичну, психологічну). А також забезпечити наявність місць, де кривдники проходять корекційну програму, а по суті «курси», які покликані допомогти людині відмовитися від насильницьких дій в майбутньому».

Разом з цим, МОЗ України має виробити відповідні нормативні акти по стандартам надання медичної допомоги, тобто насправді на це може піти деякий час, і оскільки у нас органи місцевого самоврядування говорять про велику проблему з фінансуванням багатьох соціальних програм, тут можуть виникнути певні моменти, пов'язані з реалізацією тих засад, що передбачає новий закон.

Також, даний закон зобов'язує державу створювати і підтримувати розвиток національних «гарячих» ліній, за якими можна буде отримати оперативну інформацію про те, як захистити себе і дітей, куди звернутися за допомогою, щоб вийти з конфліктної ситуації з мінімальними втратами. І таких «гарячих» ліній повинно бути якомога більше, в тому числі локальних, щоб постраждалі могли отримувати достовірну та актуальну інформацію за місцем проживання. Оскільки ще однією проблемою виступає низька обізнаність жінок (особливо в сільській місцевості) із міжнародними та національними стандартами у сфері захисту від гендерної дискримінації та домашнього насильства. В багатьох регіонах багато хто просто не знає, що робити у випадках домашнього насильства, куди звертатися за допомогою.

А в деяких випадках, жертви навіть не заявляють про такі злочини, а продовжують терпіти знущання. І навпаки, поширені випадки, коли після написання заяви трохи пізніше просто пишуть відмову від своїх слів і продовжують жити з кривдниками.

Так, згідно з даними ООН, щорічно понад 1,1 млн. українок стикаються з фізичною та сексуальною агресією і тиском в сім'ї. Офіційні цифри значно менше, оскільки, більшість жінок продовжує мовчати. Український інститут соціологічних досліджень провів опитування, в ході якого з'ясувалося, що 7% жінок вважають проявом насильства образи,

32% так оцінюють приниження, а для 49% респондентом домашнє насильство – це виключно побої.

Прикро, що для більшості жінок, насильство зводиться до побоїв та синців і стає нормою у стосунках. Важливо, щоб в Україні жінки перестали сприймати насильство тільки як щось, що залишає синці і сліди на тілі. Потрібно, щоб в суспільстві руйнувалися стереотипи, які є навколо цього поняття. Дуже важливо, щоб самі потерпілі не боялися звертатися за допомогою та залишити кривдника.

Серед змін, які стосуються діяльності правоохоронців та суду слід відмітити те, що: поліція буде мати право виносити термінові заборонні приписи (терміном до 10 днів), які окрім іншого будуть передбачати обов'язок кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, навіть якщо житло, у якому вона проживає, є власністю кривдника. Тепер не жінка з дитиною буде змушена шукати безпечне місце ночівлі, а той, хто порушив їхні права, буде змушений залишити спільне місце проживання. Також постраждала особа буде мати право звернутися у цивільному порядку до суду із заявою про винесення обмежувального припису терміном до 6 місяців. За наслідками розгляду даної заяви суд має право не лише заборонити кривднику спілкуватися із постраждалою особою, але й наблизитися до неї та покинути місце її проживання.

Це надзвичайно важливі спеціальні заходи, які мають не лише превентивний характер, але й надають більше повноважень поліції, суду та соціальним службам, спрямовані на захист прав постраждалої особи, у тому числі жінці та дитині дитини, яка була або є свідком насильства.

Однак, важливо буде налагодити реальні механізми впровадження даних норм заходу і забезпечити його виконання.

Основною проблемою в сфері гендерного насильства, на нашу думку в Україні, являється те, що насильника не можливо ізолювати від жертви. Під час самого конфлікту таку особу можливо затримати лише в порядку статті 261 КУаАП максимум на 3 години. Санкція статті 173-2 «Вчинення домашнього насильства, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми» КУпАП передбачає, як один з видів покарань, арешт до семи, та у разі повторного вчинення 15 днів, за рішенням суду, але не завжди застосовується

і не завжди зупиняє правопорушника, щоб не продовжувати протиправні дії [2].

Отож, не дивлячись на те, що гендерна політика має позитивні зміни в світі та в нашому суспільстві, невирішеним залишається питання щодо захисту жінок як суб'єкта за статтю. На сьогодні, окрім того, що жінка в нашій державі є незахищеною від насилля зі сторони чоловіків, так званої «сильнішої статі», залишаються відкритими питання, що стосуються запровадження механізму захисту жінок на сучасному етапі. На момент вчинення насильницьких дій особою до прийняття будь-якого рішення по адміністративному чи кримінальному правопорушенню питання, що стосується ізоляції правопорушника від жертви (потерпілого) на цей час залишається відкритим. У будь-якому випадку потрібно на законодавчому рівні ставити питання про затримання особи в адміністративному або процесуальному порядку (КПК) негайно за спрощеною процедурою. А також, запровадити реальний механізм захисту жертв насильства, через створення інститутів, як організаційних так і правових які б забезпечували та гарантували їм дане право.

Список використаних джерел:

1. Гендерне насилля та протидія йому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yaremche.org/files/filez/genderne_nasilstvo_ta_protidiya_yomu.pdf.

2. Закон України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12.11.2015р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/785-19>

Сорокіна Л.В., помічник судді (м. Київ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Боротьба зі злочинними посяганнями в соціальній сфері в умовах триваючого реформування економіки та збереження високого рівня її криміналізації набуває все більш актуальний характер.

Реалізація Державної стратегії в цьому напрямі виявила цілий комплекс невирішених проблем, включаючи питання

правозастосовчої практики. Крім того, несистемне і недостатньо науково обгрунтоване перетворення суспільних і економічних відносин призвело до розширення криміналізації відносин у соціальній сфері, зниження ролі і значення державного впливу і, як наслідок, соціального чинника економічної реформи [3, с. 17].

Застосовуючи системний підхід до вивчення злочинності в соціальній сфері важливо виходити з декількох взаємопов'язаних обставин. По-перше, в умовах, коли повернення до загальної державної (суспільної) власності вже неможливе, збережена частина державної власності потребує посиленої охорони і захисту. Інакше проголошовані цінності та пріоритети захисту прав людини залишаться декларативними положеннями. По-друге, в економічній злочинності в соціальній сфері наочно проявляються недоліки функціонування усього адміністративного і господарського ринкового механізму, ураженого проявами корупції самих різних форм [1].

Безконтрольний доступ державних службовців і працівників комерційних організацій до обслуговування та витрачання бюджетних коштів був і, на жаль, продовжує залишатися значним фактором криміналізації самої влади.

Державна політика захисту бюджетних коштів від протиправних посягань повинна повною мірою спиратися на заходи кримінологічного аналізу і профілактики. Ступінь захищеності державних і недержавних засобів соціальної сфери від злочинних посягань безпосередньо впливає на рівень соціальної захищеності населення. Тенденція збільшення обсягу платних послуг в освіті, охороні здоров'я, соціальне (пенсійне) забезпечення неминуче призведе до подальшого падіння реальних доходів населення.

Таким чином, стабільність і гарантований державний захист соціальної сфери в рівній мірі важливі як для окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

Збільшення числа зареєстрованих злочинів у кількості виявлених злочинів свідчить про кількісні і якісні зміни злочинності в даній сфері, підвищення ступеня її суспільної небезпечності. Основний масив злочинів тут становлять розкрадання, учинені шляхом присвоєння і розтрати, шахрайства, посадові зловживання проти інтересів державної служби, злочини у сфері економічної діяльності [2, с. 233].

Реєстрована злочинність в соціальній сфері в силу високого рівня латентності відображає лише незначну частину реально вчинених протиправних діянь. При цьому кримінологічна характеристика злочинності в розглянутій сфері є неповною через відсутність єдиного статистичного обліку злочинів, учинених щодо бюджетних коштів, у тому числі соціального призначення.

Значні фінансові кошти, потрапляючи у «тіньовий» обіг, служать живильним середовищем корупційної та організованої злочинності. Підвищення економічного ефекту правозастосовчої та профілактичної діяльності з відшкодування матеріальної шкоди має бути найважливішим напрямом кримінальної політики. Відсутність «прозорості» проходження і витрачання бюджетних коштів становить серйозний криміногенний фактор.

Ефективність кримінально-правового впливу на криміногенну ситуацію в соціальній сфері багато в чому залежить від того, наскільки адекватно в законі про кримінальну відповідальність відображаються об'єктивно існуючі суспільні відносини і кримінальні реалії. Виявляється актуальним пошук і визначення концептуальної основи кримінально-правового та кримінологічного забезпечення безпеки у цій сфері, визначення системи кримінально-правових засобів її охорони та їх удосконалення [4, с. 122].

Проблема боротьби з цим соціальним явищем актуальна і для інших країн, в тому числі і країн з розвинутою ринковою економікою та усталеними правовими формами державного контролю.

Ускладнення соціально-економічної ситуації в країні викликає серйозні правопорушення у державних позабюджетних фондах, що включають систему пенсійного забезпечення, соціального і медичного страхування.

Як показує аналіз зарубіжного кримінального законодавства, встановлення кримінальної відповідальності за посягання на державні кошти (кошти скарбниці) є об'єктивним відображенням універсальності та актуальності завдання протидії злочинним проявам у соціальній сфері. Без ефективності її рішення практично неможливо обмежити масштаби організованої злочинності, тісно пов'язаної з корупційними проявами.

В умовах зростання кількості і ступеня суспільної небезпеки злочинних посягань захист бюджетних коштів ще недостатньо спирається на систематизовану і кримінологічно перетворену правову базу. При цьому можливість (корупційний потенціал) нецільового використання бюджетних і позабюджетних коштів спеціальної спрямованості закладається часом безпосередньо в нормативні правові акти органів державної влади. Звідси, при недостатній досконалості кримінального законодавства, це не сприяло підвищенню ефективності кримінально-правових заходів впливу на фактори злочинності у даній сфері суспільних відносин [3, с. 39].

Вивчення сформованої ситуації показує, що вжиті заходи поки що неадекватні масштабам криміналізації соціальної сфери. Ступінь впливу правоохоронних, контролюючих та податкових (фіскальних) органів на зазначену сферу фінансового обігу не відповідає реальному рівню злочинності.

При цьому не повною мірою використовується потенціал органів поліції та інших правоохоронних органів у запобіганні злочинів у соціальній сфері. У цих умовах запобігання злочинам у цій сфері виступає в якості одного із значущих напрямів усієї правоохоронної діяльності, в тому числі поліції.

Не випадково понад 90 % опитаних в ході дослідження експертів – співробітників правоохоронних органів вважають, що не можна визнати задовільною захищеність бюджетних і позабюджетних коштів соціальної сфери від злочинних посягань та діяльність у цій сфері правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю. При цьому, лише близько 10 % опитаних вважають, що намітилася тенденція до посилення її захисту від економічних злочинів [1].

Необхідність зміцнення фінансової дисципліни, посилення контролю за цільовим, своєчасним і повним використанням коштів бюджетів усіх рівнів і позабюджетних коштів соціальної сфери вимагає впровадження нових підходів до організації міжвідомчої взаємодії та координації, удосконалення правових основ цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Мельничук В. Пенсійні проблеми стосуються всіх, і не тільки пенсіонерів. Укрінформ. 2016. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2025499-pensijni-problemi-stosuutsa-vsih.html.

2. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 роки): моногр. / Блажівський Є. М., Козьяков І. М., Книженко О. О., Литвак О. М., Ярмиш О. Н. та ін. Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2014. 484 с.

3. Протидія злочинам, що пов'язані з порушенням бюджетного законодавства (ст.ст. 210, 211, 175 КК): наук.-практ. посіб. / Д. Й. Никифорчук, О. Ю. Заблоцька, С. І. Ніколаюк. Київ: КНТ, 2006. 87 с.

4. Рүфанова В. М. Детермінація злочинів, пов'язаних із порушенням законодавства про бюджету систему України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11. С. 122-125.

Колб С.О., начальник відділу податків і зборів з фізичних осіб Луцької ОДПІ ГУ ДФС у Волинській області, кандидат юридичних наук

ПРО ЗМІСТ ТА ВИДИ ОБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Важливим правовим моментом, що витікає із змісту законодавства України у сфері запобігання корупції, є те, що корупційні правовідносини, як, власне, й інші правовідносини, що виникають у певній сфері суспільних відносин, мають свій чітко визначений склад, а саме: об'єкт, суб'єкти, юридичний зміст (права та обов'язки суб'єктів), юридичний факт.

Виходячи із змісту виведеного в теорії поняття «об'єкт правовідносин» (матеріальне або нематеріальне благо, заради якого суб'єкти вступають у правовідношення [1, с. 232], а також із змісту Закону України «Про запобігання корупції» [2], до об'єктів корупційних правовідносин слід віднести наступні: а) об'єкти корупційних правопорушень; б) об'єкти правопорушень, пов'язаних з корупцією (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»).

До об'єктів корупційних правопорушень відносяться (критерієм класифікації у даному випадку виступає суб'єктивний склад цих відносин):

1. Встановлений порядок виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»).

Зазначений об'єкт визначений у: а) Конституції України (розділ IV «Верховна Рада України» (ст. 88); розділ V «Президент України», розділ VI «Кабінет Міністрів України, інші органи виконавчої влади»; ін.); б) Законах України «Про правовий статус народного депутата»; «Про державні місцеві адміністрації»; «Про службу в органах місцевого самоврядування»; ін.; в) спеціальних законах, що визначають правовий статус військових посадових осіб Збройних Сил України та інших військових формувань; суддів, органів прокуратури та інших правоохоронних органів, мова про які ведеться у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а також інших осіб, що зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

2. Встановлений порядок виконання посадових і службових обов'язків суб'єктами прирівняними до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, мова про які ведеться у п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (аудитори; нотаріуси; приватні виконавці; ін.).

3. Встановлений порядок виконання особами організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків (на постійній, тимчасовій основі або виконання цих обов'язків спеціально уповноваженими особами) у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми (визначається у локальних нормативно-правових актах (посадових інструкціях; положеннях; наказах, т.ін.) (п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»).

4. Встановлений порядок виконання обов'язків особами, які не є службовими особами, та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією (права та обов'язки визначаються у договорах, які укладаються відповідно до чинного законодавства України (трудового, цивільного, господарського, ін.)) (п. 3 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»).

5. Встановлений порядок виконання обов'язків фізичними особами, що визначені в п. 5 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (ті, що отримують кошти або майно в рамках реалізації допомоги у сфері запобігання корупції тощо, ті, які систематично, протягом року, надають послуги щодо

імплементатії стандартів у сфері антикорупційної корупції, т.ін.; ті, що є керівниками громадських об'єднань, які здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням корупції, т.ін.).

При цьому варто зауважити, що для всіх зазначених вище об'єктів корупційних правопорушень обов'язковим елементом є предмет корупційних діянь, до якого Закон України «Про запобігання корупції» (ч. 1 ст. 1) відносить: а) предмети неправомірної вигоди (грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;б) подарунок (грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової; в) предмети приватного інтересу особи (майнового чи немайнового характеру), які надаються/одержуються нею у зв'язку з особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях, з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін.; за ред. О.В. Петришина. – Х.: Право, 2014. – 368 с.

2. Закон України «Про запобігання корупції»: чинне законодавство із змінами та допов.: станом на 18 січня 2018 року: Офіц. Текст. – К.: Алерта. 2018. – 76 с.

Іващенко В.О., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ЗАБОРОНИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, – проблема, яка набула глобального характеру і викликає велике занепокоєння світового співтовариства.

Саме від ефективності співпраці та міжнародно-правового регулювання боротьби з легалізацією злочинних доходів залежить успіх національних заходів протидії цьому злочину.

Зазначимо, що міжнародне співтовариство звернуло увагу на відмивання грошей через проблему боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, обсяг доходів від якого на той час за приблизними підрахунками становив від 500 до 800 млрд. доларів США щорічно. Тому 19 грудня 1988 року було прийнято Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. У документі містяться деякі положення, які стосуються відмивання грошей. І хоча предмет злочину, передбачений Конвенцією 1988 р., обмежується лише доходами від незаконного обігу наркотичних засобів, цей документ мав важливе значення у справі боротьби з легалізацією злочинних доходів.

Додатковим засобом боротьби з легалізацією злочинних доходів стала Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року. Відповідно до положень цієї Конвенції учасники повинні визнати злочином участь у організованій злочинній групі, відмиванні грошей, корупції тощо.

На європейському рівні основним правовим актом такого характеру є Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, від 8 листопада 1990 року. Ця конвенція є відкритою, що дає змогу кожній державі приєднатися до неї.

Згідно із ст. 6 прийнятого документа злочинними визнаються такі умисні дії:

а) привласнення або передача власності, знаючи, що така власність є доходом, з метою приховування або маскуванню

незаконного походження власності або з метою сприяння будь-якій особі, замішаній у вчиненні предикатного злочину, уникнути юридичних наслідків своїх діянь;

б) приховування або маскуванню справжнього характеру, джерела, знаходження, розташування, переміщення, прав стосовно власності або володіння нею, знаючи, що така власність є доходом, і з урахуванням її конституційних принципів і фундаментальних засад її правової системи;

с) набуття, володіння чи використання власності, знаючи в час отримання, що така власність була доходом;

д) участь у вчиненні, об'єднання або змова з метою вчинення, спроби вчинення і допомога, підбурювання, сприяння і консультування вчинення будь-якого з злочинів, встановлених відповідно до цієї статті.

Зауважимо, що матиме місце злочин у тому випадку, якщо виконавець повинен був припускати, що власність є доходом від злочину; діяв з метою одержання прибутку; діяв, щоб сприяти подальшому продовженню злочинної діяльності.

Отже, з прийняттям Конвенції 1990 року, сторони, які її підписали, зобов'язались визнати злочином відмивання грошових коштів, здобутих злочинним шляхом; прийняти закони про порядок розшуку, вилучення і конфіскації незаконно отриманих коштів. Співробітникам правоохоронних органів було надано право доступу до банківських операцій з метою своєчасного виявлення цих злочинів. Документ також врегулював питання співробітництва держав у боротьбі з цим суспільно небезпечним діянням. Законом України від 17 грудня 1997 р. дану Конвенцію було ратифіковано і її вимоги стали обов'язковими для виконання в нашій державі.

Крім розглянутих документів, у 1999 році в межах діяльності ООН прийнято Глобальну програму щодо боротьби із відмиванням грошей. Основним завданням цієї Програми є підвищення ефективності міжнародних дій, спрямованих на боротьбу з відмиванням грошей шляхом здійснення спеціальної співпраці компетентних державних органів. Були розроблені модельні закони щодо боротьби з відмиванням грошей, які поєднують у собі найбільш прогресивні правові положення із протидії проникненню злочинних коштів у легальну економіку. Використовуючи положення Модельного закону, національні законодавці розробляють нормативно-правові акти з урахуванням особливостей свого законодавства.

Проаналізувавши міжнародно-правові акти, спрямовані на запобігання легалізації злочинних доходів, треба зазначити, що документи універсального характеру не можуть врегулювати всі аспекти вказаної проблеми. Тому міжнародне співтовариство прийшло до необхідності створення спеціалізованих міжнародних органів, основним завданням яких є вирішення проблем у сфері боротьби з такими суспільно небезпечними діяннями. До таких органів належать Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

7 лютого 1990 року FATF представлено спеціальну програму щодо боротьби з відмиванням грошей, що складається з 40 рекомендацій. Вони включають питання встановлення кримінальної відповідальності за відмивання грошей, прийняття запобіжних і конфіскаційних заходів, зміцнення ролі фінансової системи в протидії відмиванню грошових коштів і міжнародну співпрацю.

Зауважимо, що розглянуті міжнародно-правові документи зобов'язують продумати питання вдосконалення чинного вітчизняного кримінального законодавства, яке не завжди і не повністю відображає всі особливості злочинів міжнародного характеру, хоча їх підвищена суспільна небезпека є очевидною. Важливим також є те, щоб кожна держава дотримувалася положень, що містяться в міжнародно-правових актах і встановила в національному законодавстві відповідальність за вчинення розглянутих суспільно небезпечних діянь.

Журавська З.В., доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВИПРАВНОЇ КОЛОНІЇ

Відповідно до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» одним із важливих напрямів діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України є співробітництво з відповідними органами іноземних

держав і міжнародними організаціями на основі міжнародних договорів.

Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти, щодо застосування зброї до засуджених в установах виконання покарань, можна дійти висновку, що ці джерела мають загальний характер, тобто стосуються діяльності посадових осіб усіх правоохоронних органів у даній сфері; стосуються тільки галузі кримінально-виконавчої (пенітенціарної) діяльності (Європейські пенітенціарні правила [1]) та мають національний характер, у яких відображено особливості зазначеної діяльності.

Так, у ст. 3 додатку Кодексу поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку, зазначено, що посадові особи в підтриманні правопорядку можуть застосовувати силу тільки у випадку крайньої необхідності і в такій мірі, у якій це вимагається для виконання їх обов'язків. Застосування сили посадовими особами в дотриманні правопорядку відповідно до Кодексу, повинно мати винятковий характер, хоча воно передбачає, що зазначені посадові особи можуть бути уповноваженими на застосування сили, яка є розумно необхідною за даних обставин, з метою запобігання злочину або при проведенні правомірного затримання правопорушників чи підозрюваних правопорушників чи при наданні допомоги, при такому затриманні не може застосовуватися сила, що перевищує необхідну для цієї мети межу та застосування вогнепальної зброї вважається крайнім заходом.

Слід докласти всіх зусиль, щоб виключити застосування вогнепальної зброї, передусім проти дітей. Як правило, вогнепальну зброю не має бути застосовувано, за винятком випадків, коли підозрюваний правопорушник чинить збройний опір або іншим засобом ставить під загрозу інших, і коли інші заходи, що мають винятковий характер, є недостатніми для засудження чи затримання підозрюваного правопорушника. При цьому про кожний випадок застосування вогнепальної зброї повинно бути негайно повідомлено компетентній владі [2, с. 79].

Отже, співставлення змісту ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку зі ст. 36 КК України «Необхідна оборона» та ст. 38 КК України «Затримання особи, що вчинила злочин» свідчить про те, що в нормах вітчизняного законодавця, включаючи ст. 106 КВК України «Підстави застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї»,

визначено більш жорсткі умови застосування до засуджених у місцях позбавлення волі зазначених вище заходів і засобів безпеки, ніж у зазначеному міжнародно-правовому акті [3, с. 162].

Досить важливе значення в контексті розгляду даної проблематики має такий міжнародно-правовий акт, як Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку [4, с.40-45]. Відповідно до п. 2 додатку до даних Принципів, у якому зазначено, що уряди та правоохоронні органи розробляють як можна більш широкий арсенал засобів і забезпечують посадових осіб, відповідальних за підтримання правопорядку, різними видами зброї, боєприпасів, що дає змогу диференційовано застосовувати силу та вогнепальну зброю. До них належить, зокрема, розроблення тих видів зброї, що не призводить до смерті, але нейтралізує порушників, що застосовуються у певних ситуаціях, з метою все більшого обмеження сфери застосування засобів, що можуть вбити чи поранити особу. З цією ж метою необхідно також мати можливість забезпечення посадових осіб, відповідальних за підтримання правопорядку, для їх самозахисту таким спорядженням, як щити, каски, куленепробивні засоби, для виключення необхідності використання будь-якої зброї [4, с. 42].

Важливе значення для удосконалення правого механізму застосування заходів в Україні безпеки до засуджених у місцях позбавлення волі мають положення п. 5 Основних принципів. Зокрема, у цій нормі закріплено, що в усіх випадках, коли застосовується сила або вогнепальна зброя, невідворотно посадові особи з підтримання правопорядку забезпечують надання медичної та іншої допомоги будь-яким пораненим чи особам, які постраждали, у самі короткі строки.

Отже, на відміну від чинного законодавства України, в Основних принципах головними є не протиправні дії засуджених, зокрема злісна непокоря, буйство, а особиста безпека життєдіяльності виправної колонії, тобто об'єкт правового захисту є більш загальним, що слід врахувати під час внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів з питань застосування в Україні фізичної сили, спеціальних засобів і зброї до осіб, які тримаються у виправних і виховних

колоніях. Такий висновок впливає й зі змісту поняття «безпека», що визначений у наукових джерелах.

Важливе значення мають також положення п. 10 Основних принципів, у якому, зокрема, зазначено, що при обставинах, передбачених в п. 9 цих Принципів, посадові особи з підтримання правопорядку відрекомендовуються як такі та дають чітке попередження про намір застосувати зброю, надаючи достатньо часу для відповідної реакції на це попередження, за винятком тих випадків, коли ці дії створюють для посадових осіб з підтримання правопорядку непотрібну небезпеку або небезпеку життю, або нанесення серйозної шкоди для інших осіб, або ж були явно несумісними або непотрібними при обставинах, що склались унаслідок інциденту [4].

Водночас у зарубіжній практиці, зокрема в поліції Федеративної Республіки Німеччини [5, с.1-8], для вирішення окремих завдань підготовки посадових осіб з підтримання правопорядку використовуються й «неписані» правила, зокрема, у навчальному процесі цим суб'єктам роз'яснюють, що, відповідно до закону, вони завжди мають право застосувати силу та вогнепальну зброю, але за умови, якщо вони готові зустрітися з родиною потерпілого від їх дій та пояснити, чому вони діяли саме таким чином у ситуації, що склалася [6, с. 38].

Серед спеціальних міжнародно-правових джерел, що стосуються питань, пов'язаних із застосуванням зброї до засуджених, позбавлених волі, можна виділити такі: Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими; Основні принципи поведіння із засудженими; Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі; Європейські пенітенціарні Правила.

У Європейських пенітенціарних правилах [1], на відміну від КВК України, чітко виписано особливий порядок й умови застосування окремо взятих заходів безпеки, кожному з яких присвячено спеціальний розділ. Зокрема, у розділі «Зброя» (у підпункті 69.1) йдеться про те, що персонал пенітенціарних установ не повинен носити смертельної зброї в межах пенітенціарної установи, за винятком надзвичайних оперативних обставин. При цьому, відповідно до змісту підпункту 69.2 Правил, відкрите носіння іншої зброї, включаючи кийки, персоналом, який працює безпосередньо із засудженими в межах пенітенціарного закладу, має бути

заборонено, за винятком випадків, коли вони необхідні для забезпечення режиму та безпеки під час конкретного інциденту.

Отже, можна дійти висновку про необхідність видозміни в першу чергу ст. 106 КВК України та приведення її до міжнародних вимог і зразків.

Враховуючи тяжкі та особливо тяжкі наслідки (смерть, нанесення тяжких тілесних ушкоджень та ін), що настають у разі застосування вогнепальної зброї, важливими є положення, які закріплені в ст. 80 КВК Республіки Білорусь [7] та стосуються випадків її застосування визначеними в Кодексі суб'єктами. При цьому жодного посилання на інші закони у КВК Республіки Білорусь немає, що дає можливість персоналу колоній уживати однозначних, своєчасних та адекватних заходів безпеки з протидії протиправній поведінці засуджених до позбавлення волі.

В Україні, незважаючи на закріплене в ст. 3 Конституції України положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, не створено належних правових механізмів у цьому контексті, включаючи й сферу виконання покарань.

Список використаних джерел:

1. Європейські пенітенціарні правила: Рекомендація № R (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць: прийнята 11 січ. 2006 р. на 952-й зустрічі заступників Міністрів. – Донецьк : Донецький Меморіал, 2010. – 32 с.

2. Кодекс поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 78-81.

3. Охман О. В. Про деякі правові засади застосування заходів і засобів безпеки до засуджених у місцях позбавлення волі в Україні / О. В. Охман // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 1. – С. 159-163.

4. Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка // Права людини і професійні стандарти для працівників пенітенціарної системи в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 40-45.

5. Miller W. Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquent / W. Miller // Journal of Social Issues. – 1958. P. 1-8.

6. Звіт делегації НАВС про перебування у Баварії (ФРН, 5-10 жовт. 2010 р.) для вивчення досвіду роботи поліцейських структур / за заг. ред. доктора юрид наук проф. О. Г. Колба. – К. : НАВС, 2010. – 42 с.

7. Уголовно-исполнительский кодекс Республики Беларусь. – Минск : Нац. центр информации Республики Беларусь, 2000. – 144 с.

Кулакова Н.В., професор кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Одним з глобальних завдань сьогодення є захист та збереження культурної спадщини як є невід'ємної частини світового культурного надбання. Система захисту та збереження, а також примноження культурного надбання забезпечується системою правових та організаційно-управлінських заходів, що базуються на міжнародних нормативно-правових актах і національних законодавствах.

Необхідним для дослідження є вивчення досвіду європейських країн при удосконалення кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на об'єкти культурної спадщини. Об'єкти культурної спадщини є результатами діяльності, насамперед, людини, або такі, що безпосередньо пов'язані з такою діяльністю. В них відображено зміст діяльності людини, яка характеризується унікальністю – художньою, історичною, науковою. Це завжди матеріальні об'єкти, які характеризуються унікальністю. Вони містять в собі виключно інтелектуальні та фізичні властивості творця як особистості, її індивідуальну майстерність та відображають одиничні та неповторні зразки творчості людини у будь-якій сфері її життєдіяльності.

В законодавстві Федеративної Республіки Німеччини

захист об'єктів культурної спадщини регулюється кодифікованим та не кодифікованими актами. Кримінальним законодавством ФРН передбачається кримінальна відповідальність за особливо тяжкі випадки крадіжки п. 4»з церкви або іншого приміщення, будівлі, яка слугує для проведення релігійним обрядів, викрадає річ, що передбачена для проведення богослужіння або є об'єктом релігійного шанування», а п. 5 передбачено «викрадення речі, важливої для науки, мистецтва або історії, або технічного розвитку, яка знаходиться в загальнодоступній колекції або експонується публічно». Відповідальність за таке діяння передбачає позбавлення волі на строк від трьох місяців до десяти років [1].

У розділі 27 «Пошкодження майна» у § 304 КК ФРН передбачає пошкодження майна або зруйнування предметів, які слугують об'єктом шанування, що діє на території держави, релігійної громади, організації, або речі, що передбачені для богослужіння, або надгробні пам'ятники, громадські пам'ятники, природні пам'ятки, предмети мистецтва, науки або ремесла, які зберігаються в громадських зборах або публічно демонструються, або предмети які слугують громадськими нуждами для прикрашення доріг, площ або будівель, караються позбавлення волі або грошовим штрафом [2].

Кримінальне законодавство Австрії передбачає відповідальність за пошкодження майна у Розділі 6 «Злочинні діяння проти майна» § 126 «Тяжке пошкодження майна». Речі, які використовуються для богослужіння або шанування церкви, що знаходиться на території Австрії, пам'ятника або предмета, що знаходиться під охороною пам'ятника; річ, що має загальновизнану наукову, художню або історичну цінність, що знаходяться у загальнодоступному зібранні або в іншому місці, або в громадській будівлі. За ці діяння передбачено позбавлення волі на строк до двох років або грошовий штраф у розмірі до 360 денних ставок.

Також у Шостому розділі § 127 «Крадіжка», § 128 «Тяжка крадіжка» передбачена відповідальність за посягання на чуже майно з метою особистого незаконного збагачення або незаконного збагачення третьої особи. Передбачено позбавлення волі на строк від одного року до десяти [3].

Законодавство Італії використовує поняття – «історичне, художнє, демоетноантропологічне, археологічне, архівне та

бібліотечне надбання», до якого належить 1) рухоме і нерухоме майно, що має художній, археологічний або демоетноантропологічний інтерес; 2) нерухомість, яка в наслідок свого відношення до історії – політичної, військової, історії літератури, мистецтва та культури, взагалі, має виключно важливе значення; 3) колекції або серії об'єктів, які відповідно традиції відомі власними природними характеристиками і у комплексі являють особливе художнє або історичне надбання; 4) архівні цінності; 5) бібліотечні цінності. Відповідно до кримінального кодексу Італії (ст. 733) передбачена відповідальність за завдання шкоди національному археологічному, історичному або художньому надбанню – покарання у виді позбавлення волі на строк від одного року або штрафу. Річ, якій була завдана шкода може бути конфіскована [4], [5].

Особливості кримінального законодавства Іспанії обумовлені нормами, які не передбачені законодавством інших європейських країн. Традиційно передбачена кримінальна відповідальність за крадіжку (п. 1 ст. 236 крадіжка предметів художньої, історичної, культурної або наукової цінності); шахрайство (п. 5 ч. 1 ст. 250 об'єкт злочину – предмети, що належать до художнього, історичного, культурного або наукового надбання); зруйнування будівель, що мають особливий захист в наслідок їх історичної, художньої, культурної або видатної цінності (ст. 321, ч. 1 ст. 322, ч. 2 ст. 322); завдання шкоди архіву, реєстру, музею, бібліотеці, навчальному закладу, науковому кабінету (лабораторії), науковому інституту або майну, що має художню, історичну, культурну, наукову або меморіальну цінність, а також археологічним розкопкам (ст. 323) і ті ж самі дії, але вчинені з необережності (ст. 324) [6].

Новелою кримінального законодавства Іспанії є відповідальність впорядників, конструкторів або технічних директорів, що здійснюють недозволене будівництво на землях, що передбачені для доріг, зелених зон, державного майна, або на тих місцях, що мають визнану законом або в адміністративному порядку пейзажну, екологічну, художню, історичну або культурну цінність і мають той же самий особливий захист (ч. 1 ст. 319). Також відповідно п. «а» ч. 1 ст. 613 караються позбавленням волі ті особи, хто під час

збройного конфлікту здійснить напад (у тому числі і озброєний) або зробить об'єктом помсти визнані культурні цінності або місця поклоніння, які є культурним або духовним надбанням народів і які захищені і силу спеціальних угод, завдадуть їх значну шкоду, якщо ці цінності не знаходяться в поблизу до військових об'єктів або не слугують захистом для ворога.

Кримінальне законодавство Данії передбачає відповідальність у виді позбавлення волі до трьох років при пошкодженні, зруйнуванні або усуненні публічних пам'ятників або інших суспільно корисних об'єктів або прикрас, або колекцій, що зберігаються. § 194 Кримінального кодексу передбачає, що «будь-яка особа, що усуває, руйнує або пошкоджує публічні пам'ятки або суспільно-корисні об'єкти або прикраси або належать суспільному зберіганню колекції, підлягає простому взяттю під варту або тюремному утриманню на будь-який строк, який не перевищує трьох років, або при пом'якшуючих обставинах - штрафу» [7].

Законодавство Бельгії передбачає покарання за злочини, що посягають на культурні цінності. Кримінальний кодекс у розділі IX «Злочини та проступки» у підрозділі III «Зруйнування, пошкодження, шкода» передбачена норма ст. 526 «Щодо зруйнування або псування могил, пам'ятників, написів, документів або інших паперів» передбачає покарання позбавлення волі на строк від восьми днів до одного року та стягнення грошового штрафу [8], [9].

Французьке кримінальне законодавство передбачає відповідальність за розкрадання у Книзі Третій «Про майнові злочини і проступки» розділі I «Про обмані привласнення» відділ 1 «Про просту крадіжку і крадіжках обтяжених». Але необхідно зазначити, що розкрадання кваліфікується як звичайне розкрадання, а сума завданої шкоди відіграє роль кваліфікуючої ознаки.

Глава I «Про зруйнування, пошкодження і псування» Відділ I «Про зруйнування, пошкодження і псування, що не представляє небезпеки людям» п. 3 ст. 322-2 передбачає відповідальність за пошкодження, поломку майна, якщо це майно є рухомим або нерухомим, що зареєстровано або знаходиться на обліку, археологічну знахідку або предмет, що охороняється або знаходиться у музеях, бібліотеках або архівах, належать державній особі, особі, на яку покладені функції

публічної служби, або особі, що приносить суспільну користь; є предмет, який демонструється під час виставки історичного, культурного або наукового характеру, що організована державною особою, або особою на яку покладені функції публічної служби, або особі, що приносить суспільну користь[10], [11].

Сучасне кримінальне законодавство Португалії передбачає відповідальність за дії, що завдають шкоду культурній або історичній спадщині країни. Особа, що без дозволу компетентних органів переміщує або руйнує повністю або частково нерухомі об'єкти, що отримали статус пам'ятки історії або культури, карається позбавленням волі на строк до трьох років або штрафом.

Також кримінальним кодексом передбачена відповідальність за незаконне вивезення пам'ятки історії або культури, що належить до категорії «національне надбання» [12, 129]; [13, 107-121].

Кримінальне законодавство Греції передбачає спеціальні норми за посягання на культурні цінності. Відповідно до ст. 374 за крадіжка визначено покарання до позбавлення волі до десяти років, в наступних випадках: а) коли об'єктом посягання є предмет богослужіння і викрадається з будівлі, що передбачена для богослужіння. Такою будівлею вважається не тільки християнська церква, але і приміщення, що слугують для здійснення обрядів інших релігій; б) коли викрадається річ, що має наукове, художнє або історичне значення і знаходиться в загальнодоступній колекції, в загальнодоступній будівлі або в іншому загальнодоступному місці.

Також відповідно до ст. 381 передбачає відповідальність за пошкодження речей. Карається особа, що навмисно пошкоджує річ або робить таку річ непридатною. Ст. 382 передбачає відповідальність за діяння, передбачені ст. 381, якщо: річ використовується для суспільної користі; якщо річ має велику цінність; коли пошкоджується річ за допомогою вогню при відсутності ознак підпалу або вибуху[12, 139].

Аналіз кримінального законодавства окремих країн Європи дав можливість зробити висновки щодо кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на об'єкти культурної спадщини, а саме: культурна спадщина виступає в якості обов'язкової ознаки складу злочину – незаконного вивозу

за кордон без спеціального дозволу (Італія, Німеччина); крадіжка об'єктів культурної спадщини; шахрайство з культурними цінностями (Австрія, Німеччина, Італія); зруйнування або пошкодження культурних цінностей як умисне, так і з необережності (Австрія, Бельгія, Данія, Іспанія); недотримання і порушення спеціальних правил при проведенні різних видів робіт (Італія, Іспанія, Португалія).

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Особенная часть. Раздел девятнадцатый. § 243[Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102944,100103639,100104041#text>– Назва з екрану;

2. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Особенная часть. Раздел двадцать седьмой. § 304[Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102944,100103639,100104041#text> – Назва з екрану;

3. Уголовный кодекс Австрии / Науч. ред. С.В. Милуков. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. (352 с.);

4. Кримінальний кодекс Італії[Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://distrofanov.weebly.com/blog/ugolovnij-koodeks-italii>. – Назва з екрану;

5. Правовая охрана памятников истории и культуры в зарубежных странах [Текст] : сб. науч. тр. / Г. Н. Андреева [и др.] ; Рос.акад. наук, Ин-т науч. информ. по общ. наукам. – М. : ИНИОН РАН, 2005. – С. 60-81(176 с.);

6. Кримінальний кодекс Іспанії [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1247923&subID=100111282,100111288>. – Назва з екрану;

7. Кримінальний кодекс Данії [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524&subID=100096345,100096366,100096654,100097157> – Назва з екрану;

8. Уголовный кодекс Бельгии. Перевод с французского / Пер.: Мачковский Г.И.; Науч. ред. и предисл.: Мацнев Н.И. – С. – Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – С 331 (561 с.);

9. Уголовный кодекс Бельгии [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj->

kodeks-belgii/. – Назва з екрану;

10. Уголовный кодекс Франции / Науч. ред. Л.В. Головки, Н. Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие Н. Е. Крыловой СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. (650 с.);

11. Уголовный кодекс Франции [Электронный ресурс] – Режим доступа : <file:///E:/Книги/Кримінальне%20право/Уголовный%20кодекс%20Франции.pdf>. – Назва з екрану.

12. Клебанов Л.Р. Уголовно-правовая охрана культурных ценностей // Л.Р.Клебанов ; под научной редакцией А.В. Наумова. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. (352 с.);

13. Правовая охрана памятников истории и культуры в зарубежных странах: Сб. науч. тр. / РАН. ИНИОН; Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ. – М., 2005. – (176 с.).

Опалинський Ю.В., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент,

ФОРМИ І МЕТОДИ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ

Протидія значному зростанню злочинності можлива на основі поліпшення підготовки фахівців для національної поліції, підвищення ефективності їх професійної діяльності. Навчальний процес має бути максимально наближеним до потреб практичної діяльності.

Практичне навчання є однією з сучасних прогресивних педагогічних технологій, яке отримало широке поширення в цивільних і відомчих навчальних закладах[1], йому притаманні наступні основні характеристики: міждисциплінарний характер формування предметного змісту блоку дисциплін (кримінальне право та процес, криміналістика тощо); моделювання типових ситуацій професійної діяльності працівників поліції; кожне заняття має свою мету навчання, спеціально відібраний зміст, відповідні форми і методи, систему поточного і підсумкового контролю тощо.

Практичний підхід вимагає застосування організаційних форм, спрямованих на вироблення у співробітників поліції

навичок і умінь адекватних та правомірних в конкретній практичній ситуації.

Найбільше відповідають завданням професійної підготовки слухачів та курсантів практичні заняття у вигляді рольової гри або навчань з використанням криміналістичного полігону.

Рольова гра – це одна із форм практичного навчання (може проводитися по ключових темах при навчанні), в якій імітується тактика поведінки співробітників поліції і їх взаємопов'язані функціональні дії при комплексному вирішенні завдань правоохоронної діяльності.

Навчання з використанням криміналістичного полігону (польова підготовка) - широкомасштабна форма практичного професійного навчання, спеціальної підготовки слухачів і курсантів в навчальних закладах [2].

При цьому, такі навчання можливо розглядати як широкомасштабну професійно-орієнтовану гру яка може проводитися по завершенню семестру і як варіант при атестації випускників.

Але, найбільш прогресивне на вимогу часу, це навчання з використанням квест-технологій (далі-квест), які допомагають знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати, вчитися самостійно приймати рішення, навчають елементам практичної роботи [3].

Квести допомагають налагодити успішну комунікацію та взаємодію в команді, відчувати і сформувати взаємовиручку, брати на себе відповідальність і, при необхідності, навчитися без паніки мобілізуватися і швидко вирішувати нестандартні завдання. У свою чергу, залучення квесту в навчальному процесі, вимагають розвитку нових способів освіти та нових педагогічних технологій [1].

Структура освітнього квесту може бути різноманітною, а методична розробка навчального заняття носить практично-орієнтовану спрямованість, завдяки якій закріплюються і заглиблюються знання і вміння по темі, необхідні навички в професійній діяльності.

Квест має більш вузьку спрямованість, ніж будь-яке завдання, пов'язане з пошуковою діяльністю в Інтернеті і дозволяє запропонувати логічну схему технологічної системи навчання, в якій здійснюється індивідуальна робота з прийняття

практичних рішень [3]. Разом з тим, він пропонує можливість більш ефективного використання навчального часу. Він дозволяє викладачеві відстежити пошукову діяльність слухачів та курсантів і легко оцінити реальний результат.

Звичайно, все це передбачає розробку спеціального математичного та програмного забезпечення і передбачає використання саме інформаційних технологій. Такі програми застосовуються в різних навчальних дисциплінах і на різних рівнях навчального процесу. Вони можуть охоплювати окрему проблему, тему, можуть бути і міжпредметними.

Крім того, інноваційні освітні технології є показником прогресивного розвитку навчальних закладів, повинні стосуватися всіх сторін їх діяльності, всіх його робочих процесів і тому, розробка та забезпечення квест програм, не повинна бути проблемною для навчальних закладів.

Обов'язковим для всіх повинен бути інтерфейс програми, а саме: назва програми; шкала проходження тестування; вікно постановки завдань, видачі вступних і довідкових даних; час, відведений на виконання завдання тощо [4]. При цьому, квести розрізняють по тривалості та сюжету проведення.

Зазначимо, що типовий сценарій квесту повинен включати етапи створення проблемної ситуації та визначення складу учасників, складання плану роботи, підбору необхідної інформації, визначення термінів реалізації квесту та критеріїв оцінки діяльності учасників.

Особливо, слід звернути увагу на кінцевий етап щодо оцінки результатів квесту та його учасників, проведення анкетування та формулювання висновків.

Отже, кожна з описаних вище організаційних навчальних форм має свої особливості в підготовці слухачів та курсантів, методикою проведення, способі контролю і оцінці результатів засвоєння, і в підсумку, може забезпечувати якісну професійну підготовку співробітників поліції.

Список використаних джерел:

1. Башлуева Н.Н. Внедрение современных педагогических технологий в процесс обучения курсантов вузов системы МВД/ Проблемы в российском законодательстве. Юридический журнал № 5/2012, с. 196-200[https: – Режим доступа: cyberleninka.ru](https://cyberleninka.ru)

2. Коноплева И.Н. Эффективность тренингов для подготовки сотрудников правоохранительных органов к

деятельности в экстремальных условиях/ Электронный журнал «Психология и право», – 2011, – № 1, – С. 1-11. Режим доступа: www.psyandlaw.ru

3. Сокол І. М. Квест: метод чи технологія? / І. М. Сокол // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2014. – № 2. – С. 28-31. - Режим доступа: <http://nbuv.gov.ua>

4. Онлайн семінар «Впровадження квест-технології в освітній процес», 30.10.2014. – Режим доступа: <http://www.zhu.edu.ua>

Колб І.О., заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань та пробації прокуратури Київської області, кандидат юридичних наук

ПЕРСОНАЛ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ДО ЗАСУДЖЕНИХ

У науці під об'єктами запобігання злочинам (запобіжного діяння) розуміють окремі або сукупність різних (за генезою, сферою, формами та інтенсивністю прояви) негативних явищ та процесів реальної діяльності матеріального чи духовного характеру, які призводять до виникнення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів [1, с. 148]. При цьому, як вірно зауважив А.П. Закалюк, визначення об'єктів запобіжної діяльності не може бути схематичним, а потребує конкретного аналізу та виявлення тих об'єктів, які більш виразно проявились під час аналізу причин і умов вчинення певної категорії злочинів [2, с. 333].

Теорія і практика боротьби із злочинністю показують, що в системі запобігання злочинам до об'єктів цієї діяльності відносять наступні:

1. Уражені недоліками суспільні відносини в системі формування людини.

2. Соціальні негативні (різні за походженням) традиції, стереотипи поведінки, найбільш поширені негативні звички людей.

3. Окремі особи, групи і контингенти осіб, які виявляють ознаки протиправної поведінки.

4. Сукупність конкретних негативних явищ, процесів, недоліків у різних сферах життя, які детермінують злочинну поведінку і вчинення конкретного злочину.

5. Окремі негативні особистісні властивості людини, які провокують злочин або сприяють його вчиненню [1, с. 148].

Поряд з цим, у даній роботі був використаний відомий у науці підхід, відповідно до якого важливо ставитись до виявлених об'єктів не однаково, позаяк часто такі об'єкти стають відомими, але не відомо, які з них та яку саме роль відіграють для певного типу особистості, за різних умов, у різний час та за різної життєвої ситуації [2, с. 333], враховуючи при цьому, як встановив В.В. Голіна, що для окремо взятого об'єкта запобіжної діяльності характерні такі властивості:

а) криміногенність (саме вона виділяє його із сукупності негативних явищ);

б) динамічність, що зумовлює постійну мінливість його кількісно-якісних показників;

в) потенційність – нею пояснюється те, що окремі явища можуть швидко досягти високого ступеня криміногенності;

г) латентність – криміногенність, яка прихована від спостерігача-дослідника [1, с. 148].

Все наведене вище про визначення змісту та сутності об'єктів запобіжної діяльності, як доводить А.П. Закалюк, здебільшого стосується її профілактичного впливу [2, с. 334]. Поряд з цим, дещо інший підхід має бути застосований під час вчинення злочину або його припинення, враховуючи те, що для обох цих етапів запобігання першим і найголовнішим об'єктом впливу є особа, яка замислила вчинити злочин або вже розпочала його вчинення [2, с. 334].

При цьому, як встановлено в ході даного дослідження, головною властивістю персоналу виправних колоній як об'єкта запобіжного впливу є криміногенність, тобто така властивість об'єкта, що здатна формувати антисуспільну спрямованість особи, яка перебуває в безпосередньому з ним контакті, а також провокувати вчинення нею протиправних дій [1, с. 148-149]. Ця властивість, як доведено в ході спеціальних наукових досліджень, виявляється через силу впливу об'єкта на злочинність, його здатність наводити причинні зв'язки [1, с. 149]. Більш того, криміногенність будь-якого об'єкта запобігання злочинам – величина змінна, тому вона відображена у цій роботі як кількісно-

якісна величина, а саме, через: 1) ступінь криміногенності (показник, який визначає міру цієї властивості і більшу чи меншу силу її впливу на злочинну мотивацію) [1, с. 149]; 2) криміногенний набір (більше-менше) (це такий структурний показник криміногенності об'єкта, який визначає інтегральну якість, що утворюється, у свою чергу, сукупністю і взаємозв'язком, як правило, негативних явищ, що самі по собі безпосередньо не пов'язані зі злочинністю) [1, с. 149]; 3) криміногенний інтервал (ближче-далі) (ступінь зростання чи зменшення криміногенності предмета, «віддалення» або наближення до причинної детермінації) [1, с. 149].

Саме зазначені методологічні підходи й стали визначальними при з'ясуванні соціально-правової природи персоналу виправних колоній, як об'єкта запобігання злочинам пов'язаних із застосування сили до засуджених, та обумовили необхідність постановки даного питання в якості окремої задачі даного дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія : підручник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. – Харків : Право, 2014. – 440 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – Київ : видавн. дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.

*Новосад Ю.О., начальник відділу
нагляду прокуратури Волинської
області, кандидат юридичних наук*

РОЛЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ФУНКЦІЇ

Як свідчить практика виконання покарань в Україні, однією із проблем, що суттєво впливає на рівень ефективності та результативності реалізації кримінально-виконавчої функції, є низький рівень діяльності у цьому процесі інших учасників зазначених суспільних відносин, зокрема органів прокуратури. Як результат: щорічно в органах та установах виконання покарань вчиняються злочини з боку засуджених та персоналу, високим залишається рівень віктимності та в цілому небезпечності у сфері виконання покарань, а також захворювань

і смертності серед зазначених осіб [1]. При цьому, не дивлячись на ті перевірки, які постійно (планово та позапланово) проводять органи прокуратури, їх вплив на стан правопорядку та, зокрема, запобіжної діяльності в органах та установах виконання покарань є формальним і малодієвим, позаяк із року в рік, розпочинаючи з 1991 по 2017 р. р., кількість злочинів, правопорушень та інших протиправних діянь у сфері виконання покарань не змінюється.

Відповідно до вимог ст.26 Закону України «Про прокуратуру», нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, полягає в тому, що: 1. Прокурор, здійснюючи зазначений нагляд, має право:1) у будь-який час за посвідченням, що підтверджує займану посаду, відвідувати місце тримання затриманих, попереднього ув'язнення, установи, в яких засуджені відбувають покарання, установи, де перебувають особи, щодо яких застосовані примусові заходи медичного або виховного характеру, та будь-які інші місця, в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;2) опитувати осіб, які перебувають у місцях, зазначених у пункті 1 цієї частини, з метою отримання інформації про умови їх тримання та поведіння з ними, ознайомлюватися з документами, на підставі яких ці особи тримаються в таких місцях, засуджені або до них застосовано заходи примусового характеру;3) перевіряти законність наказів, розпоряджень, інших актів відповідних органів і установ та в разі невідповідності законодавству вимогам від посадових чи службових осіб їх скасування та усунення порушень закону, до яких вони призвели, а також скасовувати незаконні акти індивідуальної дії;4) вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо допущених порушень, а також вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, притягнення винних до передбаченої законом відповідальності;5) знайомитися з матеріалами виконавчого провадження щодо виконання судових рішень у кримінальних справах, робити з них виписки, знімати копії та в установленому законом порядку оскаржувати рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця;6) вимагати від керівників органів

вищого рівня проведення перевірок підпорядкованих і підконтрольних органів та установ попереднього ув'язнення, виконання покарань, застосування заходів примусового характеру та перевірок інших місць, в яких особи примусово тримаються згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу;7) звертатись до суду з позовом (заявою) у визначених законом випадках.2. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, шляхом проведення регулярних перевірок, а також у зв'язку з необхідністю реагування на відомості про можливі порушення законодавства, що містяться у скаргах, зверненнях чи будь-яких інших джерелах.3. Прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу, яка незаконно (за відсутності відповідного судового рішення, рішення адміністративного органу або іншого передбаченого законом документа чи після закінчення передбаченого законом або такими рішеннями строку) перебуває у місці тримання затриманих, попереднього ув'язнення, обмеження чи позбавлення волі, установі для виконання заходів примусового характеру, іншому місці, в якому особа примусово тримається згідно з судовим рішенням або рішенням адміністративного органу.4. Письмові вказівки прокурора щодо додержання встановлених законодавством порядку та умов тримання осіб у місцях, зазначених у пункті 1 частини першої ст. 26 цього Закону, а також письмові вказівки прокурора, надані іншими органам, що виконують судові рішення у кримінальних справах, є обов'язковими і підлягають негайному виконанню.

Таким чином, у ст. 26 Закону України «Про прокуратуру», як і в попередній його редакції від 5 листопада 1991 р. (ст. 44), закріплені дві складові прокурорського нагляду у сфері виконання покарань, а саме: а) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях; б) нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Як видається, такий підхід законодавця не можна вважати вдалим. Про це, зокрема, вже тривалий час говорять науковці [2]. При цьому, одні автори вважають, що реалізація цієї ідеї

дасть можливість чіткіше визначити обов'язки окремих підрозділів і посадових осіб прокуратури в здійсненні нагляду [3, с.127], а інші дотримуються протилежних поглядів, переконуючи в тому, що не можна заперечувати певних особливостей змісту наглядової діяльності та застосування повноважень прокурора стосовно окремих видів органів, які застосовують заходи примусового характеру стосовно громадян.

Список використаних джерел:

1. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду та пожежної безпеки установ виконання покарань у 2016 році : інформ. бюл. – Київ : Міністерство юстиції України, 2017. – 43 с.

2. Лемак Р. В. Прокурорський нагляд за додержанням законів в установах виконання покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 224 с.

3. Мичко М.І. Функції та організаційний устрій прокуратури: монографія. Донецьк: Донеччина, 2001. 272 с.

*Топчій В.В., кандидат юридичних наук,
прокурор відділу прокуратури
Київської області*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Оцінка вразливості інформації дає можливість виявити характерні особливості і недоліки об'єкта захисту, які можуть полегшити проникнення конкурента в секрети фірми. І для того, щоб забезпечити ефективний захист інтелектуальної власності необхідно здійснити її аналіз. Його метою є:

– по-перше, визначити вид і потенційну цінність інтелектуальної власності;

– по-друге, оцінити її уразливість (стійкість до засобів розвідки або ураження);

– по-третє, прогнозувати можливість загроз.

Важливим фактором для визначення потреби в заходах, спрямованих на захист інформації, слід вважати і її потенційну цінність для конкурента (супротивника). Вона повинна компенсувати ризик, пов'язаний з отриманням інформації будь-яким способом.

Визначення потенційної цінності інформації дає можливість подумати в першу чергу про безпеку [1, с. 21-22]

найбільш важливих секретів, витік яких здатний завдати шкоди, який значно перевищує можливі витрати на їх захист. При цьому важливо встановити:

- яка інформація потребує захисту;
- кого вона може зацікавити;
- які елементи інформації найбільш цінні;
- який термін існування цих секретів;
- у що обійдеться їх захист [2, с. 14].

Разом з тим, підрахувати точно втрати, які власник або фірма можуть понести в результаті знищення або розкрадання інтелектуальної власності, складно. На думку фахівців, неможливо точно визначити ймовірність реалізації конкретної загрози і розмір пов'язаної з нею шкоди. У зарубіжних аналітичних публікаціях пропонується ряд методик оцінки цих величин. Найбільш проста з них полягає у встановленні кожній загрозі деякої ймовірності «Р», яка визначається виходячи з досвіду експлуатації та наявних статистичних даних. Аналогічним чином оцінюється і величина можливої шкоди «У», що наноситься при реалізації кожної із загроз. Сума утворення цих величин за всіма можливими загрозами дає можливість встановити можливі втрати, а тим самим і розмір коштів, які доцільно затратити на захист.

Якщо в результаті аналізу приходимо до висновку, що та чи інша інформація потребує захисту (постійно або тимчасово) слід приступити до розробки програми її проведення [3, с. 16]. При цьому переслідуються дві мети:

- 1) запобігання або значне ускладнення розкрадань секретів;
- 2) доведення до відома всіх співробітників фірми інформації про важливість секретів і заходи покарання за їх розголошення.

Зарубіжний досвід у сфері захисту інтелектуальної власності та вітчизняний досвід в захисті державних секретів показують, що ефективною може бути лише комплексна система захисту, яка поєднує такі заходи:

- використання законодавчих актів, які регулюють питання захисту інтелектуальної власності;
- виконання правил поведінки в колективі, порушення яких веде до втрати авторитету;

- створення перешкод для доступу до охоронюваного обладнання та інформації;
- організація відповідного режиму секретності, пропускового і внутрішнього режиму і т. п.;
- застосування електронних та інших пристроїв для захисту інформації;
- шифровка інформації;
- застосування спеціальних програм для захисту інформації.

Витік інформації охоплює широке коло різних дій. Це і втрата інформації з комп'ютера в результаті відключення електроенергії, і пропажа документів в результаті їх розкрадання. Втратою вважається і таємне копіювання інформації конфіденційного характеру з одного пристрою, що запам'ятовує, на інший «чужаком», і зняття своїм співробітником «особисто для себе» копії документа, що містить комерційну таємницю.

Витік інформації за своєю суттю та змістом завжди передбачає протиправне (таємне або явне) заволодіння інформацією (виробами, приладами), де міститься комерційна таємниця для того, щоб в корисливих чи інших цілях передати її конкуренту (або іншим зацікавленим особам) [4, с. 54].

Підприємцю важливо мати на увазі два моменти:

1) по-перше, в конкурентній боротьбі треба діяти так, щоб не порушувати закони в спробі заволодіти таємницями конкурента;

2) по-друге, у виток конфіденційної інформації замішані конкретні особи і часто це співробітники, які працюють в тій чи іншій фірмі, виробництві, цеху.

Не виключається дотримання запобіжних заходів і з боку особи, яка працює на організовану злочинність. Інформація від неї може йти анонімно через підставних осіб, які не мають відношення до злочинної діяльності (в практиці були випадки залучення для цих цілей навіть підлітків), по телефону, телеграфу, поштою і т.д.

Особливе та й, напевно найуразливіше для обох сторін місце займає використання схованок для обміну інформацією, матеріальними предметами, наприклад грошима за роботу.

Організація і зв'язок через тайник вимагає прояву особливого мистецтва і винахідливості. До організації схованки

входить: підбір місця, виготовлення сховища для вкладення переданих речей, розробка операції по використанню схованки.

Місце має бути доступним для обох сторін. Залежно від тривалості зберігання вмісту тайник може бути спеціально обладнаний і камуфльований.

В операцію по використанню схованки входить: розміщення секретних матеріалів в тайник; повідомлення про це адресата; витягнення адресатом вкладення і повідомлення про це першій стороні.

Розмір матеріальної винагороди за надання послуги залежить від змісту інформації, труднощів її добування і т.п. Гроші можуть передаватися поштою чи іншим способом (у залежності від ситуації).

Багато дій, пов'язаних з підготовкою, проведенням і завершенням злочинних посягань, з міркувань скритності проводяться, як правило, на так званих конспіративних квартирах.

Шляхи збору інформації можуть бути найрізноманітнішими. Головне тут – безперервність і постійний аналіз її службової безпеки [5, с. 3].

Таким чином, активна співпраця з комерційними службовцями промислової контррозвідки для приватних фірм необхідна вже зараз і в майбутньому стане неминучою.

Список використаних джерел:

1. Адигюзелов К. А. (Киясудин Ахмедович) Проблемы виктимизации населения (По материалам Республики Дагестан): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Махачкала, – 2002. – 199 с.

2. Плешаков В. А. Понятие и виды угроз криминологической безопасности. *Криминологический журнал*. 2006. – № 10. – С. 14-18.

3. Дискуссия по поводу двухуровневого построения системы охраны общественного порядка в Великобритании. Борьба с преступностью за рубежом. 1995. – № 5. – С. 14-17.

4. Сатерленд Э. Х. Являются ли преступления людей в белых воротничках преступлениями? *Социология преступности. Современные буржуазные теории*: сб. статей = The sociology of crime and delinquency: Перевод с англ. / под ред.: Никифоров Б. С. М.: Прогресс, – 1966. – 368 с.

5. Евланова О. А. Участие частных детективных и охранных предприятий в борьбе с преступностью: криминологический

аспект: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» М., – 1999. – 24 с.

Тичина Д.М., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКСУАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ

Геополітичні зміни в сучасному світі, що відбулися після розпаду Радянського Союзу, соціально-політична нестабільність призвели до значного зростання рівня нелегальної міграції, сексуального насильства як в Україні, так і в інших країнах. Зростання рівня насильницької злочинності в Україні становить загрозу життю та здоров'ю громадян, їх статевої свободі й недоторканності.

Побудова демократичного суспільства в Україні нерозривно пов'язана з подальшим удосконаленням правової основи й забезпеченням відповідного правопорядку. Підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів значною мірою залежить від рівня теоретичної і професійної підготовки правоохоронців, їх уміння правильно застосовувати чинне законодавство та виявляти активність і цілеспрямованість у боротьбі зі злочинністю, дотримуючись конституційних принципів України [1, с. 7].

При вирішенні цих складних завдань особливо важливого значення набуває проблема боротьби із сексуальним насильством. Злочини, пов'язані із сексуальним насильством, завдають найбільшої шкоди найважливішим для цивілізованого суспільства цінностям, і водночас мають багато загальних криминологічно значущих рис й ознак.

У сучасної цивілізованої людини, за відсутності психічної патології, є потужні внутрішні бар'єри, що надійно стримують агресію, яка потенційно існує в кожній особі. Ці бар'єри обумовлені етичними, моральними й навіть емоційними нормами,

виробленими людством протягом тисячоліть. І лише особливі властивості, притаманні певним групам людей, визначають можливість вчинення злочинів проти особи, у тому числі й проти статевої свободи.

Кримінальне законодавство має власну внутрішню організовану системну побудову, важливою закономірністю формування і функціонування якої є поділ законодавцем структури КК України на Загальну й Особливу частини, кожна з яких закріплює, відповідно, елементи кримінального права – кримінально-правові інститути.

Інститут відповідальності за злочини, пов'язані із сексуальним насильством, складається з таких груп кримінально-правових статей, які передбачають відповідальність за ці суспільно небезпечні дії. До першої групи можна віднести норми, що охороняють безпосередньо відносини у сфері статевої свободи і статевої недоторканності: зґвалтування (ст. 152); насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153); примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154); статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155); розбещення неповнолітніх (ст. 156) [2, с. 353].

Друга група складається із кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за посягання, при здійсненні якого заподіюється шкода не тільки головним охоронним відносинам, а й сексуальним відносинам. Це такі склади злочинів: п. 10 ч. 2 ст. 115 КК України «Умисне вбивство»; ст. 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією». Головним об'єктом цих посягань є і життя особи, і моральність населення. Проте певна шкода може бути заподіяна й сексуальним відносинам, які є додатковим об'єктом. Це дуже чітко видно при здійсненні посягання на життя особи. Заслужує на увагу віднесення до цього інституту злочинів, певним чином пов'язаних із сексуальним насильством: ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини»; ст. 297 КК України «Нарука над могилою»; ст. 301 КК України «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів»; ч. 3 ст. 302 КК України «Створення або утримання місць розпусти і звідництво».

Детальне дослідження цих кримінально-правових норм, що певним чином захищають сексуальні відносини, показало, що вони мають різне значення, яке залежить від змісту тих правовідносин,

що охороняються. Зазначена класифікація стала основою визначення відповідних рівнів (які не суперечать філософським категоріям «окремого», «особливого», «загального») захисту сексуальних відносин і суміжних, похідних від них відносин, від такого небезпечного явища, як сексуальне насильство.

Так, на першому рівні об'єктом захисту є локальне право статевої свободи та недоторканності кожної конкретної особи; на другому – відбувається захист сексуальних відносин, порушення яких завдає шкоди іншим, більш важливим суспільним інтересам; на третьому – захист суспільства від насильницької злочинності, чільне місце в якій посідає сексуальне насильство. Безумовно, виникнення кожного наступного рівня – це не вигадки теорії, а історичні потреби не завжди поступального розвитку суспільства [3, с. 89].

Для другої групи кримінально-правових статей притаманний особливий спосіб злочину – сексуальне насильство, який у диспозиції статей визначений такими словосполученнями: «... поєднане зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом» та «... примушування чи втягнення у заняття проституцією, тобто надання сексуальних послуг за плату шляхом застосування насильства чи погрози його застосування, знищення чи пошкодження майна, шантажу або обману», які дають опис істотній частині об'єктивної сторони цих злочинів. У першому випадку сексуальне насильство виступає як один із способів учинення злочину (убивство, поєднане зі зґвалтуванням), а в другому, на нашу думку, – як окремий вияв (зґвалтування). Критерієм цієї досить умовної градації є поширеність такого виду посягання [4, с. 122].

Під інститутом відповідальності за злочини, пов'язані із сексуальним насильством, ґрунтуючись на проведеному дослідженні, слід розуміти сукупність передбачених у кримінальному законодавстві правових норм, що встановлюють відповідальність за умисні дії, пов'язані із сексуальним насильством, які негативно впливають на сексуальні стосунки між людьми і завдають сексуальних травм

За наданою класифікацією запропоновано вважати «ядром» інституту відповідальності за сексуальні злочини першу групу (норми, що охороняють безпосередньо відносини щодо статевої свободи і статевої недоторканності), а також розглядати як другу групу злочини, пов'язані із сексуальним насильством, яким

притаманний особливий спосіб їх вчинення – поєднане зі зґвалтуванням та примушуванням чи втягненням у проституцію, погрозами, шантажем або обманом та іншими протиправними діями – насильство над особою, що не обмежується суто сексуальним інтересом злочинця.

Характерними рисами цього інституту є об'єкт кримінально-правової охорони – сексуальні відносини, специфічний спосіб – сексуальне насильство, а також особливі наслідки – сексуальні травми.

На ґрунті юридичного аналізу кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за сексуальне насильство, доведено, що інститут кримінальної відповідальності за вказані злочини є дійсно новим відносно самостійним утворенням.

Список використаних джерел:

1. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством: монографія. Київ: Атіка, 2009. 240 с.

2. Науковопрактичний коментар Кримінального кодексу України /Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

3. Исаев Н. А. Сексуальные преступления как объект криминологии: монограф. СПб.: Юрид. центр. Пресс, 2007. 483 с.

4. Михайлова О. Ю. Криминальная сексуальная агрессия: теоретико-методический подход: монография. Ростов н/Д: Издво Ростов. унта, 2000. 325 с.

Телефанко Б. М., професор кафедри кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із основних питань правової політики України що потребує вирішення, є протидія рецидивній злочинності. У структурі загальної злочинності вагомим є показник рецидиву. Серед усіх виявлених осіб, які вчинили злочини, близько третини вже притягались до кримінальної

відповідальності. Приблизно 50 % з останніх на момент вчинення злочину мали непогашену або незняту судимість [1, с. 211]. Це свідчить про гостру кризу як інституту виконання покарань, так і оперативно-розшукової профілактики, адміністративного нагляду. Аналіз стану злочинності є передумовою забезпечення кримінологічного супроводу протидії злочинності в Україні. Тому попередження цього виду злочинності є одним з найважливіших завдань кримінально-правової політики України. Це зумовлене тим, що ця злочинність є одним із найнебезпечніших різновидів злочинних проявів, специфічним блоком у загальній структурі всієї злочинності, яка має свої закономірності і не може бути викоренена в найближчі часи [2, с. 261]. Максимум можливого у боротьбі з нею – зменшення її до певних розмірів, утримання на контрольованому рівні, здійснення ефективного контролю з боку суспільства за її станом та заходами протидії їй. Але на жаль, в Україні на даний час спостерігається ускладнення криміногенної ситуації викликане перш за все тим, що частина правоохоронців несуть службу в зоні АТО. Крім цього, проходить міграція «злочинного елементу» з південного сходу України. Аналіз сучасного стану рецидивної злочинності в Україні та пов'язаних із ним загроз для нормального розвитку нашої держави доводить необхідність здійснення комплексного кримінологічного супроводу протидії рецидивній злочинності в Україні та реалізації цього процесу шляхом удосконалення нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення зазначеної діяльності. Ці заходи мають бути спрямовані на вдосконалення суспільних відносин з метою створення всіх необхідних політичних, економічних і соціальних умов для задоволення духовних і матеріальних інтересів людини та кожної сім'ї. Все це сприяє, як свідчить вітчизняний досвід, поступовому усуненню негативних явищ і процесів, що породжують, відновлюють рецидивну злочинність і впливають на її зростання [3, с. 233].

Треба говорити про удосконалення, а не про реформування. Зміни мають бути системними. Вчинення

злочину повинно бути невідповідним для злочинця. Важливими засобами протидії рецидиву злочинів є зокрема: своєчасне виявлення і розкриття злочинів, ретельне вивчення особи у процесі слідства, правильний і обґрунтований вибір відповідного запобіжного заходу, призначення справедливого покарання (його відбування), з урахуванням вимог диференціації та індивідуалізації, неухильне забезпечення принципів, невідворотності і більш суворого покарання злочинців за новий злочин, суворе дотримання режиму в місцях обмеження і позбавлення волі, активний виховно-педагогічний вплив, заохочення до щонайменших позитивних проявів у поведінці засудженого, водночас рішуча боротьба зі злочинними проявами в місцях обмеження і позбавлення волі, подання допомоги в зав'язуванні соціально корисних зв'язків, побутове і трудове влаштування на волі тощо. Адже вони мають реальний виховний, витверезуючий ефект. Та на жаль, ці принципи не завжди виконуються послідовно на практиці. Багато злочинців через різні обставини звільняються від покарання або засуджуються на незначні строки позбавлення волі, що викликає обурення такою несправедливістю не тільки суспільства, а й навіть інших засуджених [4, с. 211].

Значна частина осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, надалі залишається схильною до таких дій і вдається до них, якщо є хоч найменша можливість уникнення покарання. Рецидивісти дуже часто виглядають благоприсойно й викликають довіру, інакше їм не вдавалося б вчиняти повторні злочини. За різними підрахунками такі невинні рецидивісти становлять від 30 відсотків і більше від загальної кількості правопорушників. Ті, хто виступає за пом'якшення покарання рецидивістам, які неодноразово вчиняють злочини стають на позицію рівної провини або симетричної відповідальності. Мовляв, особа погарячкувала, місця позбавлення волі і тривалі строки покарання не виправляють. Є мета, є засоби. Ніхто не хоче тюремного безправ'я. Мета – дати зрозуміти суспільству, що рецидивіст – це особа яка неодноразово вчиняє злочини не зважаючи на те, що вже відбувала покарання. І суворі вироби

судів мають бути інструментами для втілення цієї мети. В Україні майже 55% осіб звільняють від відбування покарання з випробуванням, в тому числі і тих осіб, які вчиняють тяжкі злочини. Треба щоб було реальне відбування покарання. Принцип американських кримінологів такий, що «покарання повинно відповідати небезпечності злочинця», замість принципу «покарання повинно відповідати тяжкості злочину». Згідно Постанови Пленуму Верховного Суду України «із урахуванням ступення тяжкості, обставин цього злочину, його наслідків і даних про особу судам належить обговорювати питання про призначення передбаченого законом більш суворого покарання особам, які вчинили злочини на ґрунті пияцтва, алкоголізму, наркоманії, за наявності рецидиву злочину, у складі організованих груп чи за більш складних форм співучасті (якщо ці обставини не є кваліфікуючими ознаками), і менш суворого – особам, які вперше вчинили злочини, неповнолітнім, жінкам, котрі на час вчинення злочину чи розгляду справи перебували у стані вагітності, інвалідам, особам похилого віку і тим, які щиро розкаюлися у вчиненому, активно сприяли розкриттю злочину, відшкодували завдані збитки тощо».

Позитивну роль у протидії новим злочинам відіграє пенітенціарна і постпенітенціарна робота виправних установ, служби пробації і органів внутрішніх справ. Як зазначалося, саме позбавлення волі і місця відбування покарання значною мірою сприяють десоціалізації засудженого. Безумовно, потребують докорінної перебудови умови відбування покарання у виправних установах. Тому нагальною потребою пенітенціарного реформування є гуманізація системи відбування покарання, орієнтація її на попередження і моральне оздоровлення засуджених. Очевидно, що першочерговим завданням є приведення її у відповідність до Конституції України і норм міжнародного права, що відповідало б законодавству і моралі цивілізованого суспільства (кардинальна зміна умов тримання засуджених, зняття невинуватених обмежень, руйнування кримінальної субкультури, злочинної

консолідації тощо). Крім цього, необхідно удосконалювати роботу по умовно-достроковому звільненню засуджених – рецидивістів від відбування покарання, оскільки серед цих осіб, які знову вчиняють злочини велика доля осіб, умовно-достроково звільнених.

Досить жорстким запобіжним заходом рецидиву, пов'язаним з деякими обмеженнями прав громадян, які відбули міру покарання є адміністративний нагляд поліції. Адміністративний нагляд встановлюється судами за особами, від яких є обґрунтовані підстави очікувати вчинення нового злочину. Утім потребують вдосконалення як сам інститут, так і практика адміністративного нагляду, усунення формалізму в його здійсненні, підвищення індивідуальної ресоціалізаційної роботи з особами, які реально можуть вчинити новий злочин, насиченість періоду адміністративного нагляду позитивними обов'язками піднаглядного (наприклад, пройти курс лікування, навчання, відновити сімейні зв'язки, працевлаштуватися тощо). І тут важлива роль відводиться взаємодії правоохоронних органів та інших державних і громадських організацій.

Протидії рецидивній злочинності можуть сприяти комплексні заходи соціального контролю і соціальної допомоги, неформальне проведення і дійсна зацікавленість у долі звільненого з місць позбавлення волі з боку правоохоронних органів, органів влади, трудового колективу, сім'ї. Досвід свідчить про те, що там, де проявляється активна і реальна турбота про долю засуджених (при їх наполегливому прагненні розпочати нове нормальне життя), там є позитивні результати у протидії злочинності. Держава лише констатує зростання рецидивної злочинності серед звільнених з місць позбавлення волі, а правильні слова про необхідність соціальної адаптації часто залишаються лише на папері.

Також необхідно більш широко залучати до процесу ресоціалізації релігійні організації, соціальні групи, волонтерів; налагодити в державі через засоби масової інформації за допомогою і підтримкою громадськості контр-пропаганду злочинної діяльності; протидіяти залученню у злочинну

діяльність неповнолітніх. До заходів цього напрямку протидії рецидивній злочинності належать також законотворча робота щодо вдосконалення кримінального, кримінально-процесуального адміністративного, кримінально-виконавчого законодавства, підвищення рівня оперативно-розшукової роботи з виявлення і припинення злочинної діяльності злісних рецидивістів і професійних злочинців; надійної взаємодії і координації зусиль правоохоронних органів у виконанні програм протидії рецидивній злочинності. Потребує налагодження і вдосконалення міжнародне співробітництво у сфері боротьби з рецидивною злочинністю. [3, с. 237]

Таким чином, перераховані заходи сприятимуть підвищенню удосконалення протидії рецидивній злочинності. Ще важливу роль буде мати встановлення миру на сході України та оздоровлення морально-психологічного клімату в державі. Перспектива протидіяти рецидивній злочинності – завдання складне, однак можливе і цей напрямок ще потребує ґрунтовних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. Віктор Бесчастний. Підприємництво, господарство і право. № 1, 2017 р. С. 207-213.
2. Зеленецький В., Голіна В. Розробка засад боротьби з рецидивною злочинністю – актуальна проблема української кримінології. // Право України. – 2009. – № 12. – С. 261
3. Даньшин І.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / Даньшин І.М., Голіна В.В., Валуйська М.Ю. та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
4. Александров Ю.В. Кримінологія: Курс лекцій / Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. – К.: МАУП, 2002. – 295 с.

Гусєва К.А., доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ – НОВЕЛИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Свобода від насильства – основне право людини. Домашнє насильство це – один із найчастіших видів злочинів, які вчиняються щодня. Але соціальний тиск такий сильний, що багато жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливість через слабкість правової бази.[1]

У 2014 р. Фонд народонаселення ООН опублікував результати дослідження стосовно поширеності насильства щодо дівчат та жінок в Україні, проведене шляхом опитування 1 606 жінок з репрезентативної вибірки в національному масштабі. Результати дослідження показали, що: 21,6% жінок віком 15-49 років упродовж життя зазнавали фізичного, психологічного або сексуального насильства з боку нинішнього чи колишнього партнера; 7,9% жінок віком 15-49 років упродовж життя зазнавали сексуального насильства з боку партнера або іншої особи; кожна шоста жінка в Україні пережила принаймні одну з форм насильства з боку інтимного партнера протягом останніх 12 місяців.[2]

Насильство в сім'ї – домашнє насильство (далі – ДН) дорого коштує суспільству. Дані дослідження, проведеного в 2017 р. Фондом народонаселення ООН, показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до \$208 млн на рік, при чому 2 «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні», здійснено Українським центром соціальних реформ на замовлення Фонду народонаселення ООН, основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих, і може сягати до \$190 млн на рік (тобто становить більше 90% сукупних економічних витрат

суспільства). Проблеми в реагуванні на випадки домашнього насильства та гендерно зумовленого насильства з боку правоохоронних органів це дослідження, яке проведене у 2016 році ГО «Ла Страда Україна» та Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF) з питань реагування системи кримінальної юстиції на насильство щодо жінок, приходять до висновку, що воно неефективне. За даними було виявлено три показники неефективності, які врешті-решт призводять до безкарності кривдників: Неповідомлення: система кримінального правосуддя неспроможна охопити більшість випадків НЖ/ДН. Наприклад, за даними звітів про поширеність насильства щодо жінок та дівчат, в Україні щороку приблизно 1 850 000 жінок віком 15–49 років зазнають ДН. Проте у 2015 році поліцією було зареєстровано лише 83 740 звернень про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173–2 КУпАП (насильство в сім'ї). Втрата справ: у більшості випадків НЖ/ДН, повідомлених у поліцію, провадження в системі кримінального правосуддя припиняються і не приводять до засудження. Наприклад, з 1 049 випадків зґвалтування, повідомлених у поліцію впродовж 2016 року, за вказаний період було засуджено на виході з ланцюга правосуддя лише 61 гвалтівника. Нестримувальна практика винесення вироків: наявна практика не стримує кривдників від скоєння НЖ/ДН. Наприклад, серед порушників, звинувачених у кримінальних злочинах щодо НЖ/ДН, що караються позбавленням волі, тільки троє з десяти фактично засуджуються до тюремного ув'язнення. Неефективне реагування системи кримінального правосуддя на НЖ/ДН призводить до високого рівня повторних злочинів, а також сприяє підтриманню суспільного середовища, яке створює умови для НЖ/ДН. [3]

На жаль, до теми домашнього насильства суспільство відноситься неоднозначно. Якщо задуматися та згадати, що у дитинстві багато хто зазнавав насильства у своїй сім'ї або був свідком такого насильства наприклад - конфлікт між батьками. Саме це відповідно, емоційне напруження впливають на дітей. Зокрема, сварка між рідними може призвести до психологічної травми неповнолітнього. Крім того, дитина в майбутньому може перенести у власну сім'ю модель поведінки своїх батьків. За статистикою найбільш незахищеними, незалежно від їх соціальних ролей, є жінки та діти. Але необхідно зазначити, що

найбільш небезпечним є, звичайно, фізичне насильство: побиття, катування, зґвалтування, залишення у небезпеці, але не менш небезпечними є психологічне та економічне насильство.

Нарешті 7 грудня Верховна рада України ухвалила Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Правозахисник Володимир Чемерис каже, що цей законопроект можна назвати одним з краших, які прийняла теперішня Верховна Рада.

Отже, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набрав чинності 8 січня 2018 року впроваджує комплексний підхід у боротьбі з домашнім насильством. Так передбачається: розширення кола кривдників; введення термінового заборонного та обмежувального приписів стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників; розширення повноважень Національної поліції України у випадках домашнього насильства; доповнення переліку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; повернення штрафів, як виду стягнення за вчинення домашнього насильства. [4]

Законом впроваджується нові положення про криміналізацію домашнього насильства, що дозволяє говорити про це, не як про адміністративний проступок, а як про кримінальний злочин. Окрім того, за її словами, у запропонованих цим законопроектом змінах до процесуальних кодексів прописані процедури звернення постраждалих до суду та отримання захисного припису, який забороняє кривднику наближатись до постраждалої особи.

Необхідно зазначити, що це великі новели у Кримінальному кодексі та Кримінальному процесуальному кодексі. Сам по собі новий закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» несе в собі ці новели. Певні моменти вже діють. Вчинення злочину в присутності дитини – це буде обтяжуюча обставина, яка впливатиме на покарання особи. Вчинення злочину щодо подружжя (неважливо, чи це зареєстроване подружжя, чи співмешкання, близькі особи, розлучені особи) – все це має бути враховано суддею при

винесенні вироку та при вирішенні питань щодо покарання особи. У новому законі особливу увагу звернено на взаємодію та координацію між всіма суб'єктами, які мають протидіяти цьому явищу, а найкраще – запобігати, щоб у подальшому ми мали зниження темпів і зменшення найбільш яскравих у негативному сенсі форм. Одним із них стане склад злочину, передбачений статтею №126, а саме: домашнє насильство. Умисне, систематичне, фізичне, психічне або економічне насилля над одним із членів подружжя іншим, незалежно від статі, стане кримінальною караним. Крім того, обмежувальний припис діє лише частково, а терміновий заборонний припис не діє взагалі на даному етапі. Рішень приймаються дуже мало. За період з 10.01.2018 року до 05.02.2018 року: - задоволено лише 1 заяву про видачу обмежувального припису, - в 2 випадках заявникам відмовлено в задоволенні заяви; - 2 заяви призначено до розгляду - 1 в одному випадку заявниця попросила заяву повернути; - в одному випадку відкрито Апеляційне провадження у справі щодо видачі обмежувального припису.

Нарешті, з 2019 року це стане передбачено в кримінальному процесі. Якщо кажемо про (вноситься у випадках небезпеки для життя і здоров'я людини), його має право винести працівник підрозділу Національної поліції України. Такий припис діє впродовж десяти днів і він стосується вимоги негайного припинення певних дій, покидання житла, де тимчасово або постійно знаходиться особа, фактично заборона будь-якого фізичного контакту на цей час із особою.

Більше того, одним із ризиків, що буде враховуватись при обранні запобіжних заходів, у тому числі й триманні під вартою, стане так званий летальний ризик у справах про домашнє насилля. Це можливість доступу до зброї і можливість переслідувати особу, яка визнається потерпілою. [5]

Наприклад, у Швеції повідомляють про чверть існуючих випадків домашнього насильства. «Насправді проблему домашнього насильства донині не пододала жодна країна світу!», - говорить посол Швеції в Україні. Мартін Хагстрем повідомив, що у Швеції уряд працює вже тривалий час над цим питанням. Але навіть сьогодні визнається, що повідомлено тільки про 20-25% таких злочинів у Швеції.

На думку представника фонду народонаселення ООН **Каспара Піка**, для протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству важливо працювати на випередження – через виховання та освіту, але важливо також, щоб повідомлення про такі випадки сприймалися серйозно і з повагою до людської гідності постраждалих. За даними фонду народонаселення ООН, в Україні 1,1 мільйона жінок щороку зазнають фізичного та сексуального насильства в Україні. Отже, можна сказати, що Закон містить у собі ще багато новел, відносно яких можна висловлювати свою позицію та багато дискутувати. Це і ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, і створення загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та врешті-решт зміни до ККУ та КПК, які лише через рік почнуть діяти. Відповідно до Стамбульської Конвенції, можливо стверджувати, що існуючих в Україні норм замало для ефективного захисту від домашнього насильства, але не останню роль відіграє профілактика цих явищ. Якщо громадськість продовжить лобіювати це питання у парламенті, а правники почнуть створювати позитивну практику застосування вже прийнятих норм, то міжнародні стандарти захисту від домашнього насильства почнуть діяти і на території України. Також необхідно, щоб в суспільстві руйнувалися стереотипи та міфи, які є навколо цього поняття. Та дуже важливо, щоб самі жертви домашнього насильства не боялися звертатися за допомогою.

Список використаних джерел:

1.Протидія домашньому насильству практичний посібник для поліцейських Ентоні Віллс, Ольга Калашник – 75 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.

2. Електронний ресурс. Режим доступу: URL:<http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html>.

3. Criminal justice practice and violence against women. Assessment of the readiness of the Ukrainian criminal justice system to implement the principles of the Istanbul Convention A. Laferté, K. Levchenko, K. Cherepakha, M. Lehenka, M. Socquet-Juglard. Editorial contribution by: Heather Huhtanen. / DCAF, «La Strada – Ukraine». Kyiv: Agency Ukraine, 2017.

4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

5. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://hromadskera.dio.org/programs/kyiv-donbas/zminy-v-zakonodavstvi-proty-domashnogo-nasylstva-do-chogo-gotuvatymut-prokuroriv>

Кротюк А.М., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЩОДО ВПЛИВУ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ НА ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Сучасний періодісторичного розвитку України характеризується зростанням злочинності, а також рядом супутніх, негативних явищ та проявів в суспільстві, які в кримінології називають «фоновими».

«Фонові» явища – асоціальні, негативні прояви, які існують паралельно зі злочинністю, у системі суспільних відносин. Вони взаємодіють із злочинністю, перебувають у різного роду зв'язках та відносинах.

Традиційно до «фонових» явищ відносять пияцтво, наркотизм, соціальний паразитизм, проституцію, бродяжництво та безпритульність. Останнім часом цей перелік розширився за рахунок насильства в сім'ї, суїцидальної поведінки, бідності, правового нігілізму, проявів аморальності, психічних розладів та залежності від мережі Інтернет.

Мережа Інтернет, особливо соціальні мережі, на даний час, мають великий вплив на свідомість населення, проникли у всі сфери суспільства. Збільшилась кількість злочинів, які вчиняються шляхом використання Інтернету: шахрайства, наркозлочини тощо.

Не можна не сказати і про позитивні сторони розвитку інформаційних технологій, Інтернету: можливість вільного спілкування, доступ до публічної інформації, робота, навчання тощо.

Але останнім часом ускладнилась боротьба зі злочинністю через стрімкий розвиток електронних технологій. Зокрема, в мережі Інтернет чимало сайтів рекламують та детально описують формули, способи приготування та очікувані ефекти від вживання наркотичних засобів та психотропних речовин.

Деякі сайти містять інформацію про субкультуру наркоманів, розшифровують значення жаргонних слів, наводять приклади способів нерозголошення факту вживання наркотиків. Слід зазначити, що така поінформованість користувачів Інтернету про наркотики, такий масив інформації про них та способи їх використання може задіяти психологічні механізми «зворотного ефекту». Завдяки прихованому впливу на свідомість, по суті, в Інтернеті здійснюється популяризація наркотичних засобів.

Завдяки мережі Інтернету трапляються випадки збуту наркотичних засобів (вказівки на місця, де їх можливо придбати, ознаки контактерів та способи оплати тощо).

Протидія таким проявам суспільно небезпечної поведінки, що становлять загрозу, у першу чергу, для молодого покоління, є складним завданням, особливо з огляду на відсутність відповідних нормативно-правових важелів [1, с. 36].

В законодавстві України відсутня відповідальність за вчинення злочинів з використанням мережі Інтернет.

Активне «засівання» злочинцями Інтернет мережі інформаційними повідомленнями щодо надання віртуальним особам можливості долучитися до вживання наркотичних засобів формує у багатьох з таких осіб потенційних, а згодом і реальних споживачів цих засобів [2, с. 44-45].

В мережі Інтернет будь-хто, і насамперед неповнолітні, мають вільний доступ до сайтів з порнографічною інформацією, до фільмів та розважальних програм з елементами жорстокості та насильства тощо.

З вищевикладеного, ми можемо зробити висновок, що на даний час, мережа Інтернет «фоновим» явищем, детермінантою злочинності, виступає сприятливим середовищем для її поширення.

Тому необхідно здійснювати контроль, моніторинг Інтернету, оскільки профілактика і попередження фонових явищ виступає дієвим засобом щодо зниження рівня злочинності

серед окремих верств населення, і важливою частиною системи запобігання злочинам.

Відповідно до «Стратегії державної політики щодо наркотиків до 2020 року», схваленої КМ України Розпорядженням № 735-р від 28.08.2013, основними завданнями держави у цій сфері є запобігання розповсюдженню наркотичних засобів серед підлітків і молоді, організація раннього виявлення незаконного вживання наркотиків, розроблення заходів протидії поширенню наркотичної субкультури, профілактика незаконного обігу наркотиків через мережу Інтернет[3].

Отже, у зв'язку із збільшенням кількості злочинів в мережі Інтернет, можливості негативного впливу на свідомість суспільства, особливо молоді, необхідно внести відповідні зміни в законодавство України.

Держава та правоохоронні органи повинні відслідковувати та закривати сайти із забороненою інформацією, здійснювати профілактику злочинності в мережі Інтернет, шляхом публікацій, відеофільмів, мультфільмів, реклами суспільно-корисної інформації. Адже запобігання є найбільш ефективним, якщо воно починається на ранній стадії, а ефективність залежить від активності уповноважених правоохоронних органів держави.

Список використаних джерел:

1. Свірін М.О. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (поняття та особливості кваліфікації) / М.О. Свірін. – Наука і правоохорона. – 2015. – № 3 (29). С. 126-132.

2. Виявлення, документування та розслідування злочинів, передбачених ст.315 КК України, чинених з використанням мережі Інтернет: навчально-практичний посібник/ В.М. Комарницький, В.О. Криволапчук, Б.І. Бараненко та ін.; МВС України, Луган. держ. Ун-т внутр. Справ ім. Е.О. Дідоренка. – Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. – 505 с.

3. Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/246715472>

Хмуровська Л.С., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

НЕЗАКОННИЙ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ

Проблема незаконного видобування корисних копалин у теперішній час значно загострилася, хоча вона виникала не останніми роками. Органи державної влади та керівники органів місцевого самоврядування недооцінили масштаби таких видобувань, тому спочатку не дуже переймалися цими проблемами, а потім фактично визнали, що цю незаконну діяльність припинити майже неможливо.

Особливе місце у цьому процесі займає незаконний видобуток бурштину-сирцю, адже середня ринкова ціна бурштину становить близько 10 тис. доларів США за кілограм.

Україна є одним з європейських лідерів за запасами бурштину. Вітчизняні компанії, які мають державні ліцензії на видобуток бурштину, щорічно видобувають близько 4 т цього мінералу. Проте, насправді це лише невеликий відсоток від реального видобування бурштину в нашій державі. Набагато більше його викопують старателі на незаконних промислах, які держава не контролює. Як зазначає керівництво Міністерства екології та природних ресурсів України, насправді обсяги видобутку бурштину величезні. Навіть за найскромнішими підрахунками вони сягають від 120 до 300 т на рік, а приблизний загальний річний дохід на цьому ринку складає до 300 мільйонів доларів США [1].

За офіційною інформацією дозволи на видобуток бурштину мають тільки шість компаній: дві приватні, а також чотири державних підприємства, які протягом останнього часу майже не працюють через банкрутство чи бюрократичні проблеми. Основні запаси бурштину України зосереджені, насамперед, у лісах на території Рівненської, Житомирської та Волинської областей.

Екологи б'ють на сполох і вимагають припинити варварський видобуток бурштину, адже внаслідок неконтрольованого його видобутку стрімко знищуються лісові

насадження та надра, для відновлення яких знадобляться не одне десятиліття. Є такі ділянки землі, де вже взагалі не можна проводити жодного видобутку, навіть легального, а не те що нелегального, оскільки популяція і біорізноманіття в таких лісах з'являється тепер не раніше, ніж за сто років [2].

Через відсутність системного контролю з боку держави геолого-розвідувальні роботи покладів бурштину не ведуться, а територію, де є ймовірні запаси цього мінералу, хаотично переривають нелегальні копачі.

Окрім екологічних проблем незаконний видобуток бурштину є супутним явищем, на фоні якого погіршується загальна криміногенна обстановка у регіоні, де ведеться видобуток. Це і крадіжки, грабежі, контрабанда, розбої, тілесні ушкодження різних ступенів тяжкості і навіть вбивства. У більшості випадків незаконний видобуток бурштину здійснюється організовано, відповідно підвищується рівень організованої злочинності, яка процвітає на фоні переділу зони впливу в регіонах видобутку.

Одним із напрямів запобігання незаконному видобутку бурштину є законодавчий, так у Верховній Раді України знаходяться законопроект про видобування та реалізацію бурштину та ще один про узаконення діяльності старателів, однак жоден з документів так і не був ухвалений остаточно. Нещодавно прийнято Постанову Кабінету Міністрів України про «Деякі питання реалізації пілотного проекту рекультивациі земель лісогосподарського призначення, порушених внаслідок незаконного видобутку бурштину». Для прикладу, на виконання вказаної постанови прокурором Рівненської області ініційовано і створено міжвідомчу робочу групу з протидії незаконному видобутку бурштину на території області, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень за такими фактами. Завданням цієї міжвідомчої групи є запобігання незаконному видобутку бурштину та забезпечення швидкого, повного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень за такими фактами.

До основних напрямів запобігання незаконному видобутку бурштину ми відносимо:

– посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за нелегальний видобуток бурштину. Нині за нелегальний видобуток бурштину в Україні накладають штраф

до 10 тис. грн, засуджують же нелегальних копачів здебільшого до умовних строків покарання;

– запровадження монополії держави на видобуток бурштину, аби побороти нелегальне добування цієї сировини;

– встановлення відповідних квот експорту, створення умов для внутрішньої переробки бурштину;

– введення до Кримінального Кодексу норми, щодо покарання за нелегальну торгівлю бурштином. Як вказувалося вище, зараз карають тих, що видобувають бурштин, але при цьому торгівля триває, бо за неї нема покарання. А поки є торгівля бурштином, доки й буде його нелегальне видобування;

– функціонування цілодобових гарячих ліній, для повідомлень про випадки незаконного видобутку бурштину;

– посилення роботи правоохоронних органів. Для прикладу, з квітня 2016 року у районних відділах поліції ГУНП в Рівненській області запрацювали оперативні штаби, до складу якого входять працівники поліції та Національної гвардії. Правоохоронці активно займаються саме протидією незаконному видобутку бурштину. Такі оперштаби дислокуються у Дубровицькому, Зарічянському, Рокитнянському і Володимирецькому районах Рівненської області і реагують на повідомлення громадян про незаконний видобуток бурштину, які надходять по гарячій лінії «102». Також правоохоронці періодично виїжджають у місця нелегального видобутку бурштину. При цьому нелегальних копачів часто попереджають про приїзд правоохоронців інформатори, які постійно знаходяться на під'їздах до місць незаконного видобутку. У період з березня по вересень 2017 року працівниками, що входять до складу таких оперативних штабів вилучено 962 кілограми 356 грам бурштину, 169 помп, 82 транспортних засоби і затримано 138 осіб [3].

– відновлення взаємодії населення з Національною поліцією, а саме безпосередня участь громадськості у широкому спектрі заходів: патрулювання житлових масивів і селищ; участь у розшуку зниклих безвісти; участь у розшуку та затриманні підозрюваних у вчиненні злочину; спільне проведення профілактичних, просвітницьких, виховних заходів серед різних категорій населення тощо.

Список використаних джерел:

1. Афера на мільярд: як розкрадають багаті на бурштин землі Рівненщини //Режим доступу: <http://www.informator.news/afera-na-milyard-yak-rozkradayut-bahati-na-burshtyn-zemli-rivnenschynu/>. – 2016. – 22.02;

2. Бурштинова лихоманка загрожує Україні екологічною катастрофою //Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/a-19077234>. – 2016. – 26.02;

3. Незаконний видобуток бурштину: з березня вилучили майже тону «сонячного каменю» // Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2299709-nezakonnij-vidobutok-burstinu-z-berezna-vze-vilucili-majze-tonnu-sonacnogo-kamenu.html>

4. Про заходи з упорядкування видобутку бурштину в Україні Президент України; Указ від 15.01.2008 № 17/2008// Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/17/2008>;

Мозоль С.А., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

В сучасних умовах трансформаційні процеси, що відбуваються зараз в Україні, висувають багато перепон для функціонування і розвитку більшості державних інститутів і правоохоронної системи зокрема. Це у свою чергу змушує адаптуватися до створених умов та вжити заходів для подолання таких перепон, ключове місце у цьому процесі займає наукове обґрунтування та переосмислення забезпечення безпеки і цілісності держави.

Адже переважна більшість проблем, які виникли сьогодні в вітчизняній правоохоронній системі, є наслідком відсутності належного наукового забезпечення функціонування цієї системи. Відповідно звідси прорахунки стратегічного та тактичного характеру у формуванні основ кримінологічної безпеки, зниження ефективності запобігання злочинності та її конкретним проявам.

Враховуючи це – розроблені раніше концепції кримінологічної безпеки потребують постійного удосконалення та наукового переосмислення, залежно від обставин, що безперервно змінюються, а саме:

– першочергового значення набули глобальні процеси, що не перестають загострюватися, є фоновими явищами злочинності і становлять реальну небезпеку населенню держави;

– раптове зростання національної свідомості та прагнення зберегти самобутність національними меншинами все частіше призводять до створення і поширення конфліктів на національній основі по всій території України;

– науково-технічний прогрес створив умови для прискорення процесів глобалізації громадського життя, становлення взаємозв'язків і взаємозалежностей не тільки законослухняних громадян, а й потенційних злочинців;

– масштабна інформатизація суспільства сприяє надшвидкому поширенню інформації (соціальні мережі, інтернет-ресурси і т. і.), і в тому числі щодо закликів до протиправної діяльності тощо.

Варто погодитися з О. Костенком, який вказує, що теорія кримінологічної безпеки має опікуватись не лише проблемами кримінальних загроз та вдосконаленням запобіжних заходів останнім, але й вивченням закономірностей стану безпеки як такого, а також того, наскільки забезпечення належного стану безпеки і його усвідомлення особою виключає вчинення нею злочину [2]. Отже, мова йде не лише про розвиток наукових знань щодо кримінальних загроз та заходів впливу них, або про систему профілактики злочинів, а про необхідність ґрунтовної кримінологічної теорії як системи наукових вчень про кримінальні загрози, кримінологічну безпеку та систему її забезпечення з урахуванням суспільного запиту на організацію комплексної протидії злочинності в ініціативному форматі, з послідовним поєднанням запобіжних та репресивних заходів.

В науково-теоретичному сенсі йдеться про принципово новий підхід до формування фундаментальних базових ідей, на яких має будуватися державна кримінальна та кримінологічна політика, орієнтована не на традиційне викриття та покарання злочинця, а на реальну захищеність від такого «зла» кожної особи та об'єктів кримінологічної безпеки в цілому [4].

За своєю природою соціально-політичні процеси динамічні, і чим динамічніше вони відбуваються, тим гнучкішою має бути система кримінологічної безпеки і оперативнішою має бути її реакція на зміни, що відбулися. Важливо враховувати фактор «несвоєчасної реакції» системи кримінологічної безпеки. Слід прогнозувати розвиток подій і застосовувати систему безпеки з достатнім випередженням, для ефективного впливу на криміногенну ситуацію.

Це здійснюється шляхом посилення окремих її елементів (соціальних інститутів, соціальних зв'язків та ін.) або створенням нових. Так, на основі наукового прогнозування зростання організованої злочинності, тероризму, наркоманії та інших соціально небезпечних для країни явищ удосконалюється законодавство, створюються спеціальні підрозділи в складі силових і спеціальних відомств, за допомогою засобів масової інформації формується необхідна громадська думка, тощо.

У процесі реалізації кримінологічної політики відбувається пошук оптимальної структури системи кримінологічної безпеки, ролі й значення її структурних компонентів. При цьому слід врахувати, що не виправдане зростання могутності й ролі окремих компонентів може, як це не парадоксально на перший погляд, знизити загальну ефективність системи. Досліджуючи систему кримінологічної безпеки, не можна обмежуватися її характеристикою з огляду на те, у якому стані вона є в даний час. Важливе значення у науковому дослідженні цієї системи має розкриття її динаміки, визначення її перспективи, виявлення того, які з її елементів ефективні, а які безперспективні. Більше того, слід враховувати, що система кримінологічної безпеки є і частиною складнішої системи національної безпеки, елементи якої впливають на складові частини розглянутої системи.

Головною метою системи забезпечення безпеки, є підтримка стану оптимальної безпеки життєдіяльності країни шляхом створення необхідних умов для реалізації життєво важливих інтересів. Іншими словами, головна мета системи забезпечення безпеки полягає в досягненні нею здатності утримувати всю сукупність загроз на відповідному передкритичному рівні, на якому загрозливі фактори не здатні руйнівні і впливати на її існування й розвиток. Тому для системи забезпечення безпеки важливою є здатність вчасно

передбачати появу і фіксувати зміну інтенсивності джерел загроз і можливості їх нейтралізації [5].

Водночас, знання про кримінологічну безпеку повністю відповідають формату вчення як системної сукупності наукових висновків і закономірностей щодо певного елемента предмету кримінології, обґрунтованої на теоретичному рівні та випробуваної у науковому середовищі [1].

Крім того, ґрунтовність знань про кримінологічну безпеку, її забезпечення і системний характер у вигляді теорії можуть бути забезпечені за допомогою ризикологічного підходу та принципів управління ризиками. Знання щодо них мають входити у систему теорії, забезпечуючи комплексний підхід до системи кримінологічної безпеки та заходів її забезпечення (фактично, знання щодо кожного із зазначених елементів може розглядатися як самостійне вчення), а також її апробацію практикою. Без цього теорія кримінологічної безпеки матиме тільки предмет, а отже, буде незавершеною і залишиться на рівні концепції, або ж тільки у вигляді наукової гіпотези. Натомість саме на основі наукового обґрунтування може бути забезпечене цілісне уявлення про закономірності та істотні зв'язки елементів, котрі входять до предмету системи знань про кримінологічну безпеку[4].

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що саме науковий аналіз кримінологічної безпеки створить належне теоретичне підґрунтя для розробки кримінологічної політики у сфері забезпечення національної безпеки України в цілому та має бути фундаментом при визначенні та реалізації стратегії протидії злочинності. Такі перспективи зміни наукової та правоохоронної парадигми та глобалізації знань про кримінологічну безпеку є цілком реальними, адже право на безпеку (безпечне життя) - це фундаментальне природне право людини та громадянина, і жодна сфера життєдіяльності людського суспільства не може функціонувати нормально тоді, коли кримінологічна безпека не забезпечується.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

2. Костенко О.К. Культура і закон – у протидії злу: [монографія]. – К.: Атіка, – 2008. – 323 с.

3. Кулик О.Г. Система моніторингових досліджень злочинності в Україні та її кримінологічне значення / Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: Тези доповідей наук.-теор.конф. (м. Київ, 20 березня 2014 року) / Ред. кол. В.В. Коваленко, В.В. Черней, О.М. Джужа, В.В.Василевич та ін. – К.: Національна акад. внутр. справ, 2014. – С. 26-31.

4. Прокоф'єва-Янчиленко Д.М. Теорія управління ризиками кримінологічної безпеки як спеціальна теорія кримінології / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 12 т. 2. – С. 110-113.

5. Пучков О.О. Безпека як об'єкт соціально-філософського аналізу / Мультиверсум. Філософський альманах Інституту філософії імені Г.С. Сковроди НАН України – К.: Центр духовної культури. – 2006. – № 53. – С. 43-48.

*Василинчук В.І., професор кафедри оперативної – розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
Никифорчук Д.Й., завідувач кафедри оперативної – розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА Є НЕВІДКЛАДНИМ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ

Складовими реформи правоохоронної сфери в Україні стало створення нових органів, у тому числі Національної поліції, найважливішим із завдань яких є боротьба зі злочинністю, що є також однією із головних цілей реформи в цілому. Для реалізації цієї мети до повноважень новостворених органів зокрема віднесено й проведення оперативно –

розшукових заходів (далі – ОРЗ) та негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД).

Водночас за нетривалий період функціонування поліції визначилася низка проблемних питань у законодавчому регулюванні проведення ОРЗ та НСРД.

Ураховуючи аналогію між НСРД та ОРЗ у нинішньому Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) і Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також тенденцію до створення інституту детективів у Національній поліції, є доцільним здійснення наукового напрацювання принципів їх діяльності з подальшим законодавчим закріпленням. З огляду на введення до їх повноважень можливості одночасного проведення оперативно-розшукової діяльності та розслідування кримінального провадження закономірно виникає питання доцільності розподілу самого процесу розслідування на законодавчому рівні на два етапи: на негласний (до реєстрації кримінального провадження) та офіційний (з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань).

Серед проблемних питань, які підлягають обговоренню та безпосередньо стосуються уповноважених оперативних підрозділів, є потреба виокремити наступні, зокрема недосконале нормативно-правове забезпечення.

Як свідчить аналіз дослідження, що чинне законодавство (Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК), Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – «Про ОРД»)) не повною мірою врегульовує правовідносини у сфері застосування спеціальних технічних засобів (далі – СТЗ), а саме технічні засоби, устаткування, апаратура, прилади, пристрої, програмне забезпечення, препарати та інші вироби, призначені (спеціально розроблені, виготовлені, запрограмовані або пристосовані) для негласного отримання інформації [1] як у оперативно-розшуковій діяльності, так і в кримінальному провадженні.

Прогалини законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності взагалі та зокрема щодо здійснення окремих ОРЗ та НСРД, які тимчасово обмежують права людини, викладення термінів, які не мають однозначного тлумачення й застосування в юридичній практиці, неузгодженість правових норм різних галузей права значно ускладнюють належне використання спеціальних технічних засобів у протидії злочинності, а також при певних умовах можуть призвести до необґрунтованого обмеження прав і свобод людини.

Уважаємо, що поєднання процесуальних функцій з оперативно-розшуковою діяльністю є недопустимим та суперечить основним принципам провадження процесуальної й оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД).

Законотворець обмежив у правах підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, визначивши ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] такою, у якій норми по своїй суті є відсильними до норм, закріплених відповідними статтями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України [3].

На даний час підрозділи, уповноважені на проведення НСРД, керуються у своїй діяльності, у тому числі, Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні (далі - Інструкція про НСРД). Зазначений нормативно-правовий акт затверджений спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. [4].

Не може не привертати до себе уваги той факт, що даний акт підписаний та зареєстрований задовго до підписання Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [5], Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року [6], та Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року [7].

Закономірно, що в положеннях Інструкції про НСРД відсутні навіть згадування про новостворені вищезгадані органи та не враховано положення відповідних законів.

Відповідно вже декілька років як назріла доцільність видання нової Інструкції про НСРД із затвердженням спільним наказом, у тому числі МВС, НАБУ, ДБР (у зв'язку з тим, що Національна поліція координується через Міністра внутрішніх справ, відповідно він і підписує накази).

При цьому доцільно нову Інструкцію про організацію проведення НСРД видати на основі нинішньої, шляхом внесення до неї наступних змін та доповнень.

П. 1.11.6. викласти в новій редакції наступним чином: «зняття інформації з електронних інформаційних систем (без відома її власника, володільця або утримувача (ст. 264 КПК України), що полягає в пошуку, виявленні й фіксації відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або їх частин (електронно-обчислювальні машини (комп'ютер), автоматичні системи, комп'ютерні мережі тощо), доступі до електронної інформаційної системи або її частини, а також в отриманні таких відомостей без відома її власника, володільця або утримувача, у тому числі із застосуванням технічного обладнання. Зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем чи не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК України) не є негласною слідчою (розшуковою) дією»;». Зазначене вкрай необхідно, так як в нинішній редакції визначення НСРД немає розподілу за способом та умовами між звичайним оглядом, тобто слідчою (розшуковою) дією (у порядку статті 237 КПК України), та негласною слідчою (розшуковою) дією (відповідно до ст 264 КПК України) [4].

Також є потреба у зв'язку з тим, що КПК України згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12.02.2015 доповнено

статтею 269-1 КПК України у внесенні до переліку нової наступної НСРД, виклавши її визначення наступним чином: «моніторинг банківських рахунків, що полягає у наданні Національному антикорупційному бюро України банківською установою, залученою до моніторингу банківських рахунків, в поточному режимі інформації про операції, що здійснюються на одному або декількох банківських рахунках до виконання відповідної операції, а у разі неможливості – негайно після її виконання;» [8].

Пункт 1.15. доцільно доповнити нормою про те, що прокурор зобов'язаний невідкладно після початку негласної слідчої (розшукової) дії, яка проводиться у виняткових невідкладних випадках до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді. Зазначене передбачено у частині 1 статті 250 КПК України, проте часто прокурори не дотримуються такого правового припису [3].

П. 3.1. Розділу III. Викласти у відповідності до частини 6 статті 246 КПК України наступним чином: «Слідчий може проводити негласні слідчі (розшукові) дії самостійно, доручати їх проведення уповноваженим оперативним підрозділам, а також залучати до їх проведення інших осіб» (частина 6 статті 246 КПК України) [3]. Зазначене обумовлено тим, що нинішня редакція надає право слідчому проводити НСРД «спільно з уповноваженими оперативними підрозділами», що не відповідає положенням зазначеної вище статті КПК. Тому на практиці виникають проблемні питання саме в організації «спільного» проведення НСРД, так як надалі в положеннях Інструкції про НСРД розкривається лише спосіб проведення за дорученням. Крім того є ризик трактування проведення НСРД слідчим «спільно з уповноваженими оперативними підрозділами», як такого, що не відповідає вимогам закону і відповідно отримані докази не матимуть доказового значення.

Варто зазначити на особливості практичного застосування п. 3.3., де зазначено про те, що слідчий, прокурор надсилає доручення керівнику органу, під юрисдикцією якого

знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення і у складі якого знаходяться орган розслідування та/або оперативні підрозділи, уповноважені на проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Водночас слідчі часто вважають, що безпосередньо наприклад підрозділи карного розшуку, захисту економіки та інші і є органами та надсилають на адресу їх керівників відповідні доручення. Проте вони є лише структурними підрозділами центрального органу управління Національної поліції України, Головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях, м. Києві. Тому такі доручення повертаються без виконання для їх оформлення та направлення належним чином.

Отже, для врегулювання низки проблемних питань при проведенні НСРД, нормативно-правового регулювання цієї сфери діяльності НПУ, НАБУ, ДБР та низки інших органів нагальною є потреба у виданні в новій редакції Інструкції про організацію проведення негласних слідчих розшукових дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Зазначене сприятиме укріпленню законності в діяльності вказаних вище органів та підвищенню їх ефективності.

Список використаних джерел:

1. Наказ СБ України від 12.08.2005 року №440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>

2. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст.303.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10, № 11-12, № 13. – Ст.88.

4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена наказом ГПУ, МВС

України, СБУ, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

5. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

6. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

7. Про Державне бюро розслідувань. Закон України від 12.11.2015 № 794-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції. Закон України від 12.02.2015 № 198-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/198-19/paran133#n133>.

*Крошко Ю.О., помічник начальника
ГУ НП в Житомирській області,
полковник поліції.*

ІМІТУВАННЯ ОБСТАНОVKИ ЗЛОЧИНУ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАПОБІГАННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОВОЇ ВИГОДИ

Одним із основних завдань досудового розслідування є якісне проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових дій) з метою фіксації обставин (обстановки) одержання неправомірної вигоди для подальшого використання їх результатів як належних доказів під час судового розгляду кримінального провадження.

Важливим засобом документування даних кримінальних правопорушень, є проведення негласних слідчих

(розшукових) дій, які передбачені чинним Кримінальним кодексом України.

Так, зокрема, серед форм контролю за вчиненням злочину чільне місце посідає імітування обстановки злочину.

(З коментаря до КПК) Імітування обстановки злочину - це негласна слідча (розшукова) дія, яка полягає у сукупності підпорядкованих єдиному плану заходів, що відбувається з використанням спеціальних засобів, які відтворюють ситуацію вчинення злочину, з метою створення відповідних умов для спонукання особи (чи групи осіб), яка готує вчинення або вчиняє злочинні дії, до поведінки, що охоплюється її умислом і одночасно дозволяє запобігти, попередити чи розслідувати тяжкі та особливо тяжкі злочини проти особи, суспільства та держави. Метою здійснення імітування обстановки злочину є попередження, припинення й розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів*.

Термін «імітувати» (від лат. *imitatio* - наслідувати) має кілька тлумачень: 1) точно наслідувати кого -небудь, відтворювати що-небудь; 2) підробляти під що-небудь. Імітування обстановки злочину полягає у системі дій уповноваженого державного органу, спрямованих на імітування реальності події злочину в уявленні особи, що вчинила всі необхідні підготовчі дії для його вчинення. Імітування обстановки злочину може проводитися як з метою виявлення конкретних осіб, які обгрунтовано підозрюються у підготовці та вчиненні тяжких чи особливо тяжких злочинів, так і для виявлення намірів невстановлених осіб, які вчинили такі злочини. У ході проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії можуть використовуватись несправжні (імітаційні) та ідентифіковані (помічені) засоби. Перебіг подій у ході проведення контролю за вчиненням злочину може фіксуватися за допомогою технічних засобів (аудіо-, відеозапис, фотографування тощо). [1].

У Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», вказується, що імітування

обстановки злочину полягає в діях слідчого, уповноваженої особи, з використанням імітаційних засобів, які створюють у оточуючих уяву про вчинення реального злочину, з метою його запобігання та розкриття відомої чи невідомої особи, яка планувала чи замовляла його вчинення [2, п. 1.12.5]. Із аналізу наведеної норми випливає, що імітування обстановки злочину полягає у системі дій, які не підлягають чіткому нормативному визначенню та детальному врегулюванню. Досвід практичної діяльності вказує, що сутність дій слідчого, інших суб'єктів, що залучаються до провадження такої негласної слідчої (розшукової) дії, залежить від того, на запобігання вчинення та розкриття якого саме злочину вона направлена. Наприклад, органами досудового розслідування може бути проведено імітування обстановки злочину з метою розкриття неправомірної вигоди.

Безперечно, у кожному випадку дії суб'єкта досудового розслідування направлені на те, щоб створити у конкретної особи (осіб) стійке переконання, що вона діє в конкретних умовах, які забезпечать їй можливість досягти кінцевого результату, який охоплювався її умислом, суттєво відрізнятимуться за змістом. Також індивідуально обиратимуться засоби проведення негласної слідчої (розшукової) дії, в тому числі, несправжні (імітаційні). У зв'язку з тим, що імітування обстановки вчинення злочину, як негласна слідча (розшукова) дія може виражатись у великій кількості комбінацій оперативно-слідчих дій, цікавою та різномірною є практика їх здійснення у досудовому розслідуванні.

Зокрема, наведене стосується використання результатів контролю за отриманням неправомірної вигоди. У переважній більшості випадків приводом для її проведення є заява або письмове повідомлення зацікавленої особи. [3, с.27-32].

Обов'язковою складовою цієї тактики є виготовлення ідентифікованих (помічених) засобів. В даному випадку, такими засобами виступають грошові кошти, які попередньо помічаються спеціальними хімічними реактивами, що потім дозволяють викрити особу, що взяла ці гроші, та довести її умисел на вчинення

цього злочину. Виготовлення імітаційних засобів відбувається з урахуванням положень ст. 271 КПК України, зокрема, в протоколі описуються дії органу досудового розслідування, що забезпечують виготовлення несправжніх (імітаційних) засобів, стосовно грошових коштів – обов'язково переписується серія та номер купюри, з вказівкою на її номінал. [1].

Нормативно-правове закріплення у положеннях Кримінального процесуального закону підстав та порядку організації контролю за вчиненням злочину, в тому числі, в таких його формах, як імітування обстановки злочину, є надзвичайно прогресивним кроком законодавця, оскільки створюється правове підґрунтя для відповідних дій органів досудового розслідування.

Підсумки проведеного аналізу дають змогу дійти висновку, що загальна питома частка кримінальних проваджень, в ході розслідування яких відбувається імітування обстановки злочину, з року в рік становить більш-менш стабільне число. Тому розробка та прийняття відповідних норм, закладених до КПК України у ст. 271, створили нормативну основу усталеної практики, визначивши в тому числі межі законності дій уповноважених суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / Тацій В.Я [текст]: – К: «Право». – 2012. – 292 с

2. Наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

3. В.О. Глушков, А.В. Ватраль Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій/ Взаємодія оперативних підрозділів з органами досудового розслідування у виявлені припинені та розслідувані

кримінальних правопорушень [Текст]: зб. матеріалів круглого столу (Київ, 14 грудня 2012 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 95 с.

*Білоус Р.В., начальник відділу
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ЗАПОБІГАННІ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ

На сьогоднішній день у нашому житті практично не залишилось галузей в суспільстві, де не використовуються інформаційні технології, комп'ютеризовані комплекси тощо. Всі ці системи оперують певними масивами даних, які рано чи пізно виникає необхідність аналізувати. І якщо у деяких сферах (фінансового, технічного характеру) існують такі механізми, якими хоча б частково можна автоматизувати аналіз інформації у цих сферах, то в частині кримінального аналізу таких механізмів обмаль.

Інформація з відкритих джерел, зокрема засобів масової інформації (газет, журналів, радіо та телебачення, всесвітньої мережі Інтернет), може використовуватися оперативними підрозділами правоохоронних органів як доповнення до розвідувальної інформації, що надходить іншими каналами.

Як свідчить аналіз практики найбільш ефективними є використання пошукових систем: а) Google та Yandex ; б) Соціальні мережі; в) Месенджери та ін.

Так, використовуючи пошукові системи Google (<http://google.com>) та Yandex (<https://www.yandex.com>), треба пам'ятати, що вони по-різному видають результати пошуку. Зокрема, Yandex видає сторінки та сайти, а Google – загальну кількість посилань. В останнього більше інформації, однак перший краще обробляє російсько- й українськомовні запити. Також можна скористатись й іншими пошуковими системами, наприклад, Rambler, Yahoo, Avaport, але вони не такі інформативні, як Google та Yandex.

Досить результативним є пошук в Yandex, завдяки якому одночасно можна отримати інформацію про особу з різних соціальних мереж. Для цього над пошуковим рядком треба зайти на вкладку «Еще» і вибрати «Поиск людей». Google пропонує пошуковий браузер Google social search, який одночасно надає інформацію з Facebook, Twitter, Google+, Instagram, LinkedIn.

Соціальні мережі - це джерело інформації, тому пошук інформації в даних мережах є важливим інструментом для її збору. Так, можна застосувати особливості відновлення доступу до облікових записів на окремих веб-сайтах для отримання додаткової інформації. Наприклад, якщо відомий номер телефону користувача соціальної мережі (ВКонтакте, Facebook), потрібно ввести до відповідного поля форми відновлення доступу до облікового запису відомий номер телефону й отримати інформацію щодо e-mail особи та зображення з головної сторінки облікового запису.

Разом з цим можна використати можливості соціальних мереж, наприклад Facebook, Instagram, при пошуку людей, скориставшись додатком, який потрібно встановити на мобільному пристрої. Так, якщо додаток встановлено на телефон, при пошуку друзів система пропонує сторінки людей, які зареєстровані в соціальній мережі і наявні в телефонній книжці даного телефону.

Також можна користуватись можливостями соціальних мереж в частині ідентифікації своїх користувачів через номери мобільних телефонів. Для цього необхідно просто ввести номер у пошукове вікно (Facebook).

Моніторинг в режимі реального часу оновлень у соціальних медіа дозволяє правоохоронним органам одержати потрібну інформацію про вчинені або заплановані злочини. Володіння цією інформацією дозволяє встановити осіб які готують чи вчиняють кримінальні правопорушення зокрема корупційні злочини та, за можливістю, припинити їх протиправну діяльність.

За допомогою месенджерів (Viber, Telegram, WhatsApp, Hangouts) можна дізнатись інформацію про особу, однак потрібно знати номер телефону, оскільки саме він зберігається на серверах цих месенджерів після реєстрації.

Якщо необхідно отримати дані про фізичну або юридичну особу, можна скористатись інформаційно – пошуковою системою «YouControl» (<https://youcontrol.com.ua>). Вказаний сервіс дозволяє здійснювати пошук за такими параметрами, як: код ЄДРПОУ; ПІН фізичної особи-підприємця; назва юридичної особи

Особливе місце у протидії злочинам у сфері економіки доцільно віднести Антикорупційному скорингу «Громадська антикорупційна експертиза результатів державних тендерів в Україні» – є програмний продукт, який аналізує, систематизує загальнодоступну інформацію з відкритих державних реєстрів та виявляє ознаки ймовірного вчинення правопорушень при визначенні переможця під час здійснення державних закупівель. Результати аналізу, отримані за допомогою такої антикорупційної системи оцінювання, оприлюднюються на сайті www.acm-ua.org.

За допомогою антикорупційного скорингу відбувається автоматичний розрахунок корупційних ризиків на основі 25 формалізованих критеріїв, які дозволяють зробити висновок щодо наявності корупційної складової при проведенні державних тендерів. Вказаний модуль не проводить аналіз пов'язаності осіб при тендерних закупівлях. Це неможливо виходячи із положень законодавства про персональні дані.

Якщо порівнювати обидва модулі аналітики, слід звернути увагу на те, що система «ProZorro» контролює процедуру проведення державних тендерних закупівель, а «Антикорупційний монітор» здійснює аналіз переможців таких тендерів.

Отже, застосування сучасних технологій здатне мінімізувати витрати часу оперативного персоналу оперативно-розшукових підрозділів на вирішення поставлених завдань та значно підвищити якість їх інформаційно-пошукової діяльності.

*Василевич Я.В., начальник відділу
Департаменту захисту економіки
Національної поліції України*

АНАЛІТИЧНА РОБОТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

На етапі Європейської інтеграції України стоїть завдання забезпечити у державі ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав та свобод громадян, їх ефективний захист, однак однією із перешкод реалізації цих завдань є злочини у сфері економіки.

Міжнародний досвід превентивних заходів, які на сьогодні застосовуються правоохоронними інституціями, свідчить, що ключовими інструментами протидії злочинам у сфері економіки є аналітична робота.

Ефективність роботи уповноважених оперативних підрозділів Національної поліції України щодо протидії злочинам у сфері економіки оцінюється не за кількісними показниками, а через призму якості документування даних правопорушень, яка досягається успішній аналітичній роботі, призначенням якої є вивчення закономірностей суспільних процесів і явищ, що мають вплив на роботу вказаних підрозділів, а також використання отриманих відомостей для забезпечення ефективності даної діяльності.

Оперативні підрозділи відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію» мають право формувати бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; користуватися ними та базами інших органів державної влади. Разом з тим поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності. Слід зазначити, що у своїй повсякденній діяльності оперативні підрозділи мають керуватися Конституцією України, Законом України "Про захист персональних даних", оскільки інформація, з якою працюють оперативні працівники, містить персональні дані.

Аналітики та співробітники, які здійснюють оперативні розробки й розслідування злочинів у сфері економіки, повинні

володіти навичками, необхідними для аналізу великих обсягів інформації з різних джерел. Метою аналітичної роботи є забезпечення інформаційної підтримки діяльності правоохоронного органу.

Інформація, яка збирається, має відповідати наступним критеріям: актуальність, важливість, достовірність, корисність, своєчасність, повнота.

Збір даних – це цілеспрямований збір інформації з доступних джерел: правоохоронних й інших відомств, установ; ЗМІ та всевітньої мережі Інтернет.

Збираючи інформацію про особу, необхідно звертати увагу не лише на родичів, а й на найближче оточення. Наприклад, друзів, коханців, тих, кого можна віднести до керівного та обслуговуючого персоналу.

Важливим є виділення таких відомостей, як традиції, звичаї, спосіб життя, дозвілля, а саме:

1. Спосіб проведення святкових і вихідних днів, канікул, відпусток.

2. Розпорядок дня, тижня.

3. Регулярні або нерегулярні місця відвідування (куди, з ким).

4. Місця сфери обслуговування: СТО, мийки, місця стоянки авто, гаражі, перукарні, салони краси, спортзали, лікарні (лікарі), магазини, нотаріальні контори (нотаріуси), ринки. Місця відпочинку: охота, рибалка, бази відпочинку. Церкви, монастирі. При цьому звертати увагу на наявність знижок, на керівників або господарів закладів (родинні, дружні зв'язки), періодичність відвідування.

5. Відпочинок. Інформація за останні декілька років (зокрема 5 років), із вказівкою місця, осіб, які супроводжували, пори року, періодичності.

6. Свята, дні народження, професійні свята зі вказівкою місця проведення, осіб, які брали участь, подарунки.

Не менш важливою є інформація про характер, захоплення, інтереси, знання мов, комп'ютерної техніки, інші особисті особливості, нахили.

Одним із важливіших інструментів, які б покращували роботу оперативних підрозділів у протидії злочинам у сфері економіки, було б доцільним передбачити об'єднання інформаційних ресурсів усіх Міністерств та відомств у єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для забезпечення оперативно-службової діяльності оперативних підрозділів, зміцнення їх спроможності до протидії кримінальним правопорушенням.

Підсумовуючи вищесказане слід зазначити що аналітична робота в діяльності оперативних підрозділів - це безперервний дослідний процес, що включає в себе комплекс організаційних заходів і методичних прийомів, спрямованих на вивчення стану злочинності у сфері економіки; чинників, що її обумовлюють; прогнозування економічній злочинності; ефективності використання сил, заходів та оперативно - пошукових обліків у протидії кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Мозоль А.П., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Проблеми міграції існують з часів глибокої давнини. Міграція – явище природне та властиве всім живим істотам. Саме завдяки постійній міграції людства у пошуках кращих умов для існування сформувалися і функціонують цілі держави. Міграційні процеси стали одним з найбільших викликів ХХІ століття. Очевидним є те, що інтенсивність міграційних процесів буде зростати і вимагати нових підходів до вирішення цієї проблеми. Сучасний стан подій вимагає нової оцінки, нових варіантів прогнозування і вирішення ситуації для впровадження правильного менеджменту міграційних процесів [6].

Міграція легальна чи нелегальна, як явище в цілому впливає не лише на важливі економічні, соціальні процеси, а й

залишає свій відбиток на демографічних та етнічних процесах, що призводить до підвищення поліетнічності населення окремих регіонів країни. Внаслідок цього у великих містах, які є перенаселеними, виникають проблеми, які не дають можливості задовольнити у повному обсязі економічні, соціальні, мовні та інші потреби мігрантів, що нерідко спричиняє посилення міжетнічної напруженості.

Проте більш негативними наслідками для України як правової держави є, насамперед, нелегальна міграція її власних громадян до іноземних держав. Держава, в якій зростає безробіття, не оплачуються у повному обсязі відповідно до здібностей людини, її таланту, результати праці, провокує власних громадян до пошуку більш високого заробітку або визнання за її межами.

Негативно впливає на міжнародний імідж і той факт, що Україні почепили ярлик «транзитної» або «буферної» держави. Хоча і заперечувати цей факт досить складно. Адже й досі в Україні не вироблена стала зовнішня і внутрішня міграційна політика, постійно наголошується на проведенні реформування правової політики держави, а наслідок один – нелегальні мігранти продовжують активно прибувати в Україну. При цьому одні залишаються в Україні, а інші продовжують мігрувати в пошуках потрібної країни. [4]

Як свідчить аналіз міграційної ситуації в Україні, що пов'язана з нелегальною міграцією основні якісні показники процесів нелегальної міграції залишаються стабільними. Більшість нелегальних мігрантів затримуються при спробі незаконно потрапити до країн ЄС на ділянці Західного регіонального управління, де затримано біля 86 % нелегальних мігрантів від загальної кількості затриманих. Основною категорією незаконних мігрантів залишаються громадяни Афганістану, Сирії, Сомалі, В'єтнаму. Відмічається значне зменшення рівня нелегальної міграції громадян Молдови та Російської Федерації.

Україна страждає від напливу нелегальних мігрантів, які шукають притулку в державі, а також від вимушених внутрішньо переміщених осіб, особливо в період збройного конфлікту та військових дій на Сході країни. Сьогодні нелегальна міграція набула характеру транскордонної організованої злочинної діяльності [3]. Країна має бути готовою

до прийняття більш різноманітного суспільства і до зростаючої кількості людей, які приїжджають до неї з різних кінців світу.

Інтернаціоналізація міжнародного життя призвела і до інтернаціоналізації злочинності. Тому співробітництво держав у сфері міграційної політики має складатися з трьох основних аспектів:

по-перше – це захист прав людини, тобто захист прав нелегального мігранта як на національному, так і на міжнародному рівнях;

по-друге – це боротьба з транснаціональною організованою злочинністю у сфері нелегальної міграції;

по-третє – це боротьба з незаконним перетинанням кордонів [2].

Перетин державного кордону нелегалами не є їх самостійним діями. Це поодинокі випадки, коли нелегал самостійно доставляє себе до «пункту призначення». В усіх інших випадках процес переправлення мігрантів з країни в країну або через кордон однієї країни є організованим процесом діяльності злочинних угруповань. Таким чином, питання щодо нелегальної міграції тісно взаємопов'язане із такими видами злочинів, як работоргівля, незаконним усиновленням, проституцією та іншими видами експлуатації людини. Саме тому не дивлячись на посилений прикордонний контроль і боротьбу з тіньовою зайнятістю потік нелегальних мігрантів не зменшується.

Найбільшого занепокоєння викликає нелегальна міграція жінок та дітей, яка є складовою частиною такого явища, як нелегальна міграція. Таємне переміщення жінок через кордон відрізняється тим, що є водночас і експлуатацією жінок, і зловживанням та порушенням фундаментальних прав людини.

Ще одним із факторів поширення торгівлі жінками є сприяння туризмові як складової економічного розвитку ряду країн. Торгівельні маршрути здебільшого повторюють міграційні. Факти свідчать, що регіоном, де торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації викликає найбільшу тривогу, стають країни Європейського Союзу, до яких продаються жінки та діти з усього світу [1].

Нелегальну міграцію, як і інші негативні соціальні явища, зумовлює ціла низка детермінант. У цьому зв'язку виникає питання про характер та роль тих чи інших чинників

нелегальної міграції. Саме тому факторами нелегальної міграції визнають явища, процеси та інші чинники, які здійснюють будь-який детермінуючий вплив на нелегальну міграцію, зумовлюючи її як явище та породжуючи конкретні прояви.

З'ясування факторів, які детермінують нелегальну міграцію, є необхідною умовою ефективного запобігання цим проявам, а також дає можливість зрозуміти зумовленість цього антисоціального явища і, відповідно, визначити розміри та характер нелегальної міграції.

За сферами поширення та змістом фактори нелегальної міграції можна поділити на соціально-економічні, політичні, організаційно-управлінські, правові, морально-психологічні та інші. Сучасна активізація міграційних процесів пояснюється низкою причин, основним з яких є економічні та соціальні [5].

Негаразди в економічній та соціальній сферах життя суспільства ведуть до виникнення суперечностей і конфліктних ситуацій, що стимулюють зростання його криміналізації. У зв'язку з цим виникають прошарки населення які живуть за межею бідності, безробітні, розчаровані в цінностях, які захищає закон, і готові на будь-які, у тому числі протиправні способи задоволення своїх потреб.

У низці негативних наслідків цього стоїть і вимушена міграція населення, яка несе в собі значний криміногенний потенціал, оскільки пов'язана із втратою особою свого попереднього соціального статусу, роботи, житла.

Через ці об'єктивні і суб'єктивні чинники мігранти є найбільш уразливим об'єктом для будь-якого криміногенного впливу, Якщо вони самі не вчиняють злочинів, то легко стають їх жертвами.

Політична нестабільність, гальмування назрілих політичних процесів, розгалуженість політичної системи та наявність великої кількості політичних партій, суперечки між мігрантами та місцевими жителями, що веде до створення специфічних кримінальних формувань за національними або земляцькими ознаками, відсутність належної політичної волі щодо системної протидії нелегальній міграції а також ряд інших факторів з впевненістю можна віднести до політичних факторів розповсюдження нелегальної міграції.

Неефективність державного управління – один із основних факторів криміналізації суспільства, який неминуче

стимулює наявність протиправних відносин, серед яких є і нелегальна міграція. Привабливе геополітичне розташування України, що сприяє транзиту нелегалів до країн Західної Європи, недостатність контролю за діяльністю юридичних та фізичних осіб, які запрошують або приймають іноземців, а також туристичних фірм та комерційних структур, що займаються працевлаштуванням та навчанням іноземців також можна віднести до чинників організаційно-управлінського характеру, що мають форму загальних причин і умов нелегальної міграції.

Проаналізовані фактори нелегальної міграції свідчать про те, що нелегальна міграція є породження не однієї чи кількох, а цілої системи різних за характером, силою детермінуючого впливу та сфер вияву соціальних передумов.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко О.В. Нелегальна міграція в структурі міграційних процесів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nainau.kiev.ua/>

2. Москаль Г. Система міжнародно-правових актів регулювання міграційних процесів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/>.

3. Мушак Н.Б. Свобода пересування осіб як одне із фундаментальних прав громадян Європейського Союзу / Н.Б. Мушак // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К. 2013.

4. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали / За заг. ред.. М.В. Буроменського. – Х.: Право, 2015.

5. Пономарева О. Старі проблеми, нові аспекти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua>.

6. Саркози. Попытка построить мультикультурное общество провалилась [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/>.

Безуглий Л.А., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У ЗАПОБІГАННІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

У результаті швидкого розвитку нових технологій не менш швидкими темпами з'являються нові форми комп'ютерної злочинності, які отримують поширення при використанні нових методів, наприклад, технології Bluetooth, бездротових систем зв'язку Wi-Fi та WiMAX, пірингових мереж (P2P), спаму та інших [1, с. 28]. Масштаб даної проблеми не обмежується кордонами однієї держави, адже сучасні глобальні комп'ютерні мережі охоплюють переважну більшість країн світу, що додатково актуалізує цілий пласт науково-прикладних аспектів запобігання транснаціональним злочинам. Різке підвищення кримінального комп'ютерного професіоналізму, висока мобільність злочинців, їх організованість здатні виступати чинниками дестабілізації криміногенної обстановки в державі, регіоні та світі. Це ставить на порядок денний питання про необхідність адекватної, системної, узгодженої, випереджаючої реакції правоохоронних органів на швидкозмінні високотехнологічні кримінально-кібернетичні загрози. Одним із основних суб'єктів розгортання та нарощування такої реакції є Національна поліція.

Водночас, досвід запобігання кіберзлочинності показує, що жодна країна не здатна подолати зазначену проблему наодинці. Успіх можуть гарантувати лише спільні дії, як державних, так і комерційних структур. Крадіжки грошей з банківських карток, створення сайтів з дитячою порнографією, комп'ютерні віруси, пропаганда насилля та расової нетерпимості, інструкції з виготовлення саморобних вибухових пристроїв, кібератаки на комп'ютерні мережі державних установ – це лише мала частина злочинів, що вчиняються сьогодні у Інтернеті та яким намагаються запобігти правоохоронні органи різних країн [2, с. 164].

З метою запобігання будь-яким проявам кіберзлочинності та більш швидкого і повного розслідування кримінальних правопорушень у цій сфері, органи Національної поліції (зокрема, кіберполіція) повинні взаємодіяти із суб'єктами ринку телекомунікаційних послуг, зокрема операторами та провайдерами. Зазначена взаємодія повинна ґрунтуватися на зобов'язанні відповідних працівників цих організацій в залежності від функціональних обов'язків або їх власників повідомляти про будь-які випадки незаконного використання мережі, а також всіма доступними в межах закону засобами сприяти виявленню, припиненню, розслідуванню та іншим заходам запобігання кіберзлочинам. Налагодження таких зв'язків можливе через законодавче врегулювання відповідальності зазначених осіб за відмову від співробітництва (ненадання інформації, непредставлення доступу до мережі тощо) обов'язково із позбавленням права зайняття такою діяльністю, а для самих організацій – припинення діяльності.

Необхідним напрямком діяльності Національної поліції є удосконалення заходів взаємодії з підприємствами, установами, організаціями, діяльністю яких є розробка комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Така взаємодія має декілька цілей: по-перше, відстежувати осіб, які мають певні знання у цій сфері (особливо тих, які звільнилися та офіційно не працевлаштувалися або стали займатися індивідуальною підприємницькою діяльністю), тобто можуть бути потенційними суб'єктами аналізованих злочинів; по-друге, покращення форм та методів діяльності на підставі отримання інформації відносно розвитку комп'ютерних технологій; по-третє, удосконалення програмного забезпечення власних систем через перейняття досвіду [2, с. 166].

За своєю суттю злочини у сфері використання комп'ютерних систем є транскордонними. Достатнім підтвердженням цього є існування глобальної всесвітньої мережі Інтернет, яка об'єднує мільйони комп'ютерів в різних країнах світу, відкриває широкі можливості для отримання та обміну інформацією, що все частіше використовується у злочинних цілях. Крім того, перенесення господарської діяльності та забезпечуючих її механізмів у кіберпростір: поява віртуальних грошей і віртуальних банків, широке розповсюдження віртуальних магазинів, бірж, за допомогою

яких надаються реальні послуги та здійснюється придбання товарів, – беззаперечно виступає детермінантою вчинення аналізованих злочинів. На підставі цього, всі міжнародні організації закликають держави у співпраці з іншими зацікавленими сторонами розробляти необхідне законодавство, що передбачає проведення спільних розслідувань зазначених діянь з використанням існуючого міжнародного права, і, зокрема, Конвенції Ради Європи з кіберзлочинності [1, с. 27]. Вищезазначене обумовлює необхідність розроблення та удосконалення шляхів міжнародної взаємодії у сфері запобігання кіберзлочинності.

Доцільним заходом запобігання кіберзлочинності є підтримання та розширення співробітництва Департаменту кіберполіції Національної поліції з міжнародними організаціями, що спрямовують свою діяльність у зазначеній сфері. Наприклад, вельми необхідним заходом було відпрацювання у 2011 р. Службою безпеки України разом з НАТО загальних механізмів боротьби з кіберзлочинністю, а саме були розроблені експертні консультації відносно кібернетичного захисту [3]). Ініціатива щодо здійснення таких заходів повинна виходити від вищих органів державної влади, передусім від керівництва Національної поліції, Генеральної прокуратури України, СБУ та Міністерства закордонних справ України. Розвинення зазначеної взаємодії обумовлює не лише співпрацю органів у запобіганні злочинів, а й обмін досвідом діяльності у цій сфері.

Викликає кримінологічний інтерес, прийнятий у 2018 році американським Конгресом законопроект «Про співпрацю з Україною в питаннях кібербезпеки» [4]. Документ передбачає допомогу Україні в удосконаленні стратегії безпеки в кіберпросторі. При цьому наголошується на доцільності для Конгресу й уряду США здійснити низку конкретних кроків. Йдеться, насамперед, про посилення захисту урядових комп'ютерних мереж України, зменшення залежності від російських інформаційних систем і технологій, а також розширення можливостей для України в плані міжнародного обміну інформацією [4].

Доцільно також зазначити, що необхідною умовою запобігання кіберзлочинності є приєднання відповідних підрозділів Національної поліції до міжнародних програм, що

створюються та організуються різними державами на підставі договорів та угод. Так, наприклад, відповідно до Конвенції «Про кіберзлочинність», яка ратифікована Верховною Радою України, держави-учасники повинні здійснити організаційні заходи стосовно розробки необхідних умов (організація контактних пунктів), на національному рівні, та приєднатися до мережі щоденного цілодобового доступу (міжнародне позначення «24/7 Network», що може бути розшифровано як «доступ 24 години 7 діб на тиждень»), що спрямована на співпрацю та надання допомоги при розкритті та розслідуванні кіберзлочинів [1, с. 29].

В Україні органом, на який покладаються повноваження щодо створення та функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при запобіганні злочинам, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними, переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі, є Міністерство внутрішніх справ України. Але, на сучасному етапі, не зважаючи на обов'язковість, зазначені умови не були виконані у необхідному обсязі. Укладення зазначених угод та приєднання до подібних програм є необхідним кроком для здійснення та розроблення заходів запобігання аналізованим злочинам. За логікою правового розмежування повноважень між МВС та новоствореною Національною поліцією вказана задача має перейти до сфери відання саме останньої. При цьому переконанні, що важливо зберегти на рівні правового регулювання та практичної реалізації координуючу роль в цьому процесі МВС.

Крім того, необхідним кроком міжнародної взаємодії, в зазначеній сфері, є не лише організація та прийняття участі у вказаних мережах, а й укладання угод, з відповідними підрозділами правоохоронних органів інших країн, з метою обміну інформацією відносно вчинених кіберзлочинів (способів, методів, застосованих технічних або інших засобів тощо) та заходів, що застосовуються щодо їх запобігання та розкриття (на сучасному етапі, наприклад, існує Меморандум «Про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Національною прокуратурою Королівства Нідерланди у боротьбі з кіберзлочинністю, організованою злочинністю та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» [6]).

Налагодження таких зв'язків є доцільною умовою спрямованою на обмін інформацією у аналізованій сфері.

Необхідною та ефективною умовою запобігання кіберзлочинності є взаємодія Національної поліції з вітчизняними й міжнародними об'єднаннями, що створюються, у більшості випадків, різними суб'єктами (сукупність окремих осіб або підприємствами, установами чи організаціями, переважно приватної форми власності) на добровільних началах, і мають за мету захист інформаційної інфраструктури. Так, наприклад, ще на початку 1990-х років була створена організація FIRST – форум команд реагування на інциденти, яка об'єднує 80 бригад реагування, які складаються із працівників державних, комерційних, промислових та навчальних установ з 19 країн світу [6, с. 74]. Здійснення зазначених заходів дозволить, по-перше, слідкувати за процесами розвитку комп'ютерних технологій та програмного забезпечення, по-друге, обмінюватися досвідом у сфері запобігання аналізованим злочинам, по-третє, слідкувати за існуванням підприємств, установ та організацій, що здійснюють діяльність або надають послуги у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Бабакін В. М. Особливості міжнародного співробітництва при розслідуванні кіберзлочинів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 27-30. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11bvmpk.pdf>.
2. Кравцова М. О. Система заходів запобігання кіберзлочинності правоохоронними органами. *Митна справа*. 2014. Спец. випуск. С. 164-169.
3. СБУ отработывает с НАТО механизмы борьбы с киберпреступностью. «ЗАЗУБРИНА» Газета ВОО ЗУБР. URL: <http://za.zubr.in.ua/2011/10/18/13536/>
4. Про співробітництво між Генеральною прокуратурою України та Національною прокуратурою Королівства Нідерланди у боротьбі з кіберзлочинністю, організованою злочинністю та відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом: Меморандум від 09.09.2009 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/528_031.
5. Про співпрацю з Україною в питаннях кібербезпеки: з'явився переклад нового закону США. *Експрес*. 2018. URL:

[http://expres.ua/news/2018/02/09/283528-spivpracyu-ukrayinoyu-rytannyah-kiberbezpeky-zyavyvsya-pereklad-novogo-](http://expres.ua/news/2018/02/09/283528-spivpracyu-ukrayinoyu-rytannyah-kiberbezpeky-zyavyvsya-pereklad-novogo)

6. Біленчук П. Д. Міжнародна високотехнологічна кіберзлочинність: поняття, сутність, шляхи подолання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 71-75.

Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС Україна зобов'язалась поступово наближати своє законодавство до законодавства Європейського Союзу щодо дотримання гендерної рівності, зокрема, для забезпечення рівних можливостей для жінок та чоловіків у працевлаштуванні, освіті, професійній підготовці, економіці та суспільстві тощо.

У листопаді 2011 року Україна підписала Стамбульську конвенцію «Конвенція Ради Європи про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнього насильства». Конвенція є фундаментальним документом, який зобов'язує уряди країн, які його підписали, вжити конкретних заходів для боротьби з усіма формами насильства щодо жінок - від сексуальних домагань, побиття, примушування до шлюбу та каліцтва жіночих геніталій.

Під час підготовки до ратифікації Верховною Радою, спеціально створена робоча група напрацювала два законопроекти, які вводили положення цієї міжнародної угоди до українського законодавства.

Категорично проти ратифікації Стамбульської конвенції виступила Всеукраїнська рада церков. Її члени наголосили що вони проти домашнього насильства. Причина їхньої позиції - «проблемна термінологія», яка використовується у конвенції, а саме слово «гендер».

Також на практиці залишається ще чимало проблем у сфері правосуддя, надання правової допомоги, зокрема, через

існуючі гендерні стереотипи, недостатні знання щодо прав, обмежений доступ до правової допомоги.

Існує необхідність системного опрацювання питання гармонізації і врегулювання термінології, у тому числі юридичної, щодо гендерно зумовленого насильства в рамках імплементації законів України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» та «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Така необхідність обумовлена та сприятиме:

- гармонізації положень чинного законодавства;
- протидії дискримінації за гендерною ознакою, що дасть змогу імплементувати міжнародні стандарти протидії домашньому насильству, забезпечити комплексний підхід до запобігання будь-яким формам насильства стосовно жінок, узгодити політику гендерної рівності та профілактику насильства, передбачені чинним законодавством України та розширить коло осіб, які підпадають під дію чинного законодавства;
- запровадженню додаткових заходів, спрямованих на створення запобіжних і захисних механізмів боротьби з усіма формами гендерно зумовленого насильства (домашнє насильство, сексуальне насильство, переслідування, сексуальні домагання, примусові шлюби, каліцтва жіночих геніталій, примусові аборти, примусова стерилізація), чим буде забезпечено відповідність законодавства України сучасним європейським стандартам у цій сфері;
- забезпеченню додаткових гарантій захисту права на рівність між чоловіками та жінками, вилученню правових положень, які спричиняють дискримінацію; вдосконаленню цивільно-правових засобів захисту потерпілих від насильства;
- вдосконаленню роботи служб підтримки потерпілих від насильства, (державних телефонних „гарячих ліній» тощо);
- вдосконаленню збору впорядкованих за категоріями відповідних статистичних даних;
- позитивним змінам у сферах охорони здоров'я, освіти, забезпечення добробуту дітей, умов праці, (щодо обов'язків роботодавців у частині охорони праці працюючих, тощо).

Сексистські стереотипи майже ніколи не стають предметом судового переслідування, хоча виступають суттєвим інструментом дискримінації, адже вони увінчують спрощений, незмінний, і в певних випадках, карикатурний образ чоловіка і жінки, тим самим узаконюють повсякденний сексизм. Для подолання цього явища необхідна масова робота, як з боку держави, так і міжнародних і неурядових організацій. За це грубе порушення в Україні досі немає відповідальності. Сексизм та дискримінація стосується не лише жінок. Ця проблема поширюється на чоловіків не менше, тому вимагає спільних зусиль для її подолання.

Така ситуація стає можливою не лише завдяки поширеним гендерним стереотипам у суспільстві, низькій культурі політичних відносин, а й через відсутність правових засобів реагування на сексизм та дискримінацію, що принижують честь і гідність особи, і від яких, за статистикою, частіше страждають жінки.

Треба зауважити, що українське законодавство у сфері протидії дискримінації та сексизму є декларативним, майже не придатним до застосування на практиці. Серед видів насильства та дискримінації закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» не виокремлює сексизм, словесні образи, приниження, в тому числі в публічній сфері. Визначений в статті 22 цього закону порядок оскарження фактів дискримінації за ознакою статі, є неефективним у зв'язку з відсутністю будь-яких санкцій за такі дії.

Водночас певні терміни, які вже прийняті в Законах України не повною мірою за своїм змістом відповідають Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Більш того, виникають складнощі щодо однозначного тлумачення термінів в Законах України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», зокрема застосування терміну «домашнього насильства» може призвести до різних меж його застосування.

Отже для створення дієвого механізму необхідно провести чималу роботу, привести у відповідність нормативно-правові акти відповідно до закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Ковальчук В.П., головний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Львівського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПОБІГАННЯ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Щодня в нашій державі зростає кількість злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотичних речовин. Із повідомлень ЗМІ ми чуємо, що майже з усіх куточків нашої країни у будь-який час правоохоронці знаходять та вилучають нелегальні наркотики, але разом із цим правоохоронці ведуть активну боротьбу з наркозлочинністю (Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України). Частіше за все транспортування наркотиків проводиться через кордон, але у зоні проведення АТО кордони не так ретельно охороняються (в основному всі військові сили знаходять на сході нашої держави) що і є сприятливим часом для злочинців які займаються наркозлочинністю.

За даними численних кримінологічних досліджень, поширення наркоманії та пов'язаної з нею злочинності в Україні набуває рис великомаштабного асоціального явища. За оцінками фахівців, воно перешкоджає прогресу суспільства, охоплює всі верстви населення, руйнує фізичне і моральне здоров'я молоді, загрожує стабільності генофонду України, є криміногенним чинником, що сприяють учиненню злочинів [1, с. 5].

Загальновідомо, що у повсякденному житті наркозлочинність існує не як абстракція, а у формі окремих

злочинів, які вчиняються конкретними індивідами у конкретних місцях, мають конкретну мотивацію, причини та умови.

Що стосується абсолютних показників наркозлочинності, то у теперішній час в Україні зареєстровано майже 270 тис. осіб, які зловживають наркотичними засобами. З урахуванням їх латентності, за оцінками експертів, ця цифра може складати понад 2 млн. осіб, що складає 4,5% населення країни. За твердженням фахівців, після перевищення кількості споживачів наркотиків до бар'єру у 7,5 % у суспільстві починаються незворотні процеси деградації нації. Отже, Україна знаходиться на межі допустимого порогу враженості наркоманією [2, с. 177].

Якщо у 2008 р. в Україні фіксувалося 57624 фактів злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, то починаючи з 2013 р. їх виявлення та реєстрація зменшилася майже у двічі [3]. Так само і питома вага цієї категорії злочинів понизилася з 10-12% протягом 2008-2011 рр. до 5-5,5 % впродовж 2015-2017 рр. [4]. На цьому фоні спостерігаються загострення проблеми наркоманії у суспільстві, збільшення кількості наркозалежних осіб та злочинів, які вчиняються на ґрунті наркоманії, на що вказують чисельні повідомлення медичних працівників та ЗМІ.

Проаналізувавши показник структури злочинності ми отримали дані щодо видів злочинів, які чинять найбільший тиск на загальнодержавному рівні. Найвищу долю у структурі наркозлочинності складають злочини, пов'язані із зберіганням, перевезенням і т.д. наркотичних засобів, психотропних речовин тощо без мети збуту (ст. 309 ККУ), по Україні цей показник сягає 69%; на другому за кількістю наркозлочинів знаходяться дії, пов'язані зі збутом наркотичних засобів (ст. 307 ККУ) – 17,3%; третє місце обіймають незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель(ст. 210 ККУ) – 6,9% [5]. У той же час, у інших регіонах спостерігаються суттєві територіально-просторові відмінності у досліджуваному виді злочинності. І хоча за рейтингом злочинів у структурі злочинності ми простежуємо приблизно однакову кримінологічну картину, абсолютна кількість видів наркозлочинів і їх питома вага у структурі є різними. Отримана

інформація дає підстави для твердження про особливості функціонування незаконного обігу наркотиків в Україні, тобто – західні регіони орієнтовані на вирощування та експортування наркотиків до інших територій, у той же час, як східні – на імпортування та споживання наркотиків.

Проблема причин незаконного наркообігу в Україні є однією з актуальних в кримінології. Поняття «причини злочинності» охоплює комплекс взаємодіючих чинників, які у різний спосіб детермінують злочинність [6].

Звертаючи увагу на різке підвищення рівня наркозлочинності і наркоманії в державі, важливим є питання про розумінні базових причин та умов вживання наркотиків [7].

Причини та умови незаконного обігу наркотичних засобів, та пов'язаних із ним злочинів, обумовлюються цілим рядом факторів. На загальносоціальному рівні незаконний обіг наркотиків обумовлюється економічними, соціальними, політичними, морально-психологічними явищами і процесами, які є загальними причинами та умовами злочинності в цілому і незаконного наркообігу зокрема. На спеціальному ж рівні це чинники, з якими безпосередньо пов'язане зменшення її показників. На індивідуальному – причини та умови тісно пов'язані з особливостями соціального життя мешканців населених пунктів, обумовлених місцевим соціально-економічним та культурним середовищем, які детермінують вчинення злочинів, переломлюючись через мотиваційну сферу конкретної особи.

Підсумовуючи питання протидії наркообігу, ми пропонуємо вжити такі заходи протидії, як: 1) загальнодержавні методи за допомогою яких органи внутрішніх справ можуть впливати на кількісні та якісні показники (структуру, рівень, динаміку тощо) незаконного обігу наркотичних засобів, а також на їх причини та умови у масштабах всієї країни; 2) регіональні заходи спрямовані на усунення криміногенних чинників та змінення показників злочинності в окремих уражених цим явищем регіонах; 3) кримінально-правові заходи запобігання незаконному обігу наркотиків, як і злочинності загалом,

забезпечуються, насамперед, впливом кримінального закону та покарання, який вони чинять на осіб, котрі скоїли злочин, з метою запобігання повторному порушенню ними закону, а також інших осіб з метою недопущення вчинення ними злочинів під загрозою покарання.

Список використаних джерел:

1. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності): монографія. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. Х.: Прапор, 2005. 256 с.

2. Бабенко А.М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д.ю.н.: спец.12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.

3. Стан та структура злочинності в Україні (2008-2009 рр.) 2017. URL: <https://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004>

4. Стан та структура злочинності в Україні (2010-2011 рр.) 2017. URL: <https://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/717134>

5. Кальчук А.І. Причини виникнення наркоманії і можливості її лікування. Харків: Бриг. 1998. 36 с.

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 р. Прокуратура Одеської обл. URL: https://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id111623&libid=100135

7. Обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів в Україні: посібник. МВС України. НАВСУ. Департамент Боротьби з незаконним обігом наркотиків; за ред. О.М. Джужі. Київ, 2005. 107 с.

Цюприк Н.О., старший науковий співробітник відділу забезпечення навчального процесу Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук

ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Відсутність науково-обґрунтованих рекомендацій особливостей розслідування того чи іншого виду злочинів, вчинених жінками, негативно відбивається на практиці боротьби зі злочинністю. Тому розробка окремих методик запобігання злочинів проти життя та здоров'я особи, вчинених жінками і впровадження її рекомендацій в правоохоронну практику – одне з важливих завдань кримінології.

Хоча жіноча злочинність в жодному суспільстві не має домінуючого характеру, її дослідження є важливою кримінологічною проблемою. І насамперед тому, що рівень і структура цього виду злочинності значною мірою є показниками морального здоров'я суспільства, індикаторами його духовності, ставлення до основних людських цінностей.

Відомий лікар – психіатр Ч. Ломброзо стверджував, що жіноча злочинність – це складова частина всієї злочинності, яка підкоряється її загальним закономірностям та змінам.

Існують також інші визначення жіночої злочинності. Наприклад, І. М. Даньшин вважає, що жіноча злочинність – це сукупність злочинів, що вчиняються особами жіночої статі на певній території за певний проміжок часу [1; с.214].

При вчиненні злочину дуже важливе значення має чуттєвість як складова жіночої психіки. На відміну від чоловіків в жіночій психіці важливу роль відіграють почуття материнства, опіки, співчуття, жалості, чуттєвість. Усі ці особливості відчутно впливають на дії та кінцевий результат вчинення жінкою злочину.

Також причинами жіночої злочинності є соціально – економічні негаразди, які в свою чергу впливають на соціально

– психологічний стан сімейно – побутових відносин, які з часом переростають у сімейні скандали, а потім і в сам злочин.

Жіноча злочинність відрізняється від чоловічої за якісними показниками. Можна назвати дві сфери суспільного життя, де жінки вчиняють злочини.

По-перше, це сфера побуту, де жінок здебільшого штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних відносин. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють насильницькі злочини: вбивства, у тому числі й власної новонародженої дитини, заподіяння тілесних ушкоджень, хуліганство.

По-друге, це сфера, де жінка працює, виконує професійні функції, пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Здебільшого це галузі торгівлі, громадського харчування, сільського господарства, легкої та харчової промисловості. Тут жінки найчастіше скоюють такі корисливі злочини, як викрадення майна шляхом крадіжок, привласнення, розтрати, або зловживання службовим становищем [2, с.152].

Переважає більшість жінок-злочинців мешкає у містах. У сільській місцевості жінки найчастіше вчиняють крадіжки й наносять тілесні ушкодження.

Основну масу злочинниць, які перебувають у місцях позбавлення волі, становлять жінки віком від 20 до 40 років (більш як 70%), що пов'язано зі зміною соціального статусу жінок, їх соціальною незахищеністю, безробіттям, посадовим становищем та становищем у сім'ї. Понад третина жінок одружені, інші – незаміжні або вдови. Для жінок-злочинниць характерна середня і середня спеціальна освіта (до 80%). Зростає кількість злочинниць, які мають вищу освіту. Освітній рівень жінок завжди був вищий за рівень чоловіків, що взагалі характерно для населення країни.

Однією з найбільш поширених морально-психологічних рис жінок-злочинниць є алкогольна і наркотична залежність, дезадаптованість.

Зіставляючи злочинну поведінку чоловіків і жінок, необхідно відзначити, що у перших виділяється логічність, а у других – імпульсивність [3, с.457].

В криміналістичній науці диференціації за статевою ознакою великої уваги не надається, але слідча практика показує, що на формування особливостей поведінки жінки, як при вчиненні злочинів проти життя та здоров'я особи, так і в процесі розслідування впливає не тільки психологічна та фізіологічна різниця між чоловіком та жінкою, але і соціальна роль останніх в суспільстві. Відсутність науково-обґрунтованих рекомендацій особливостей розслідування того чи іншого виду злочинів, вчинених жінками, негативно відбивається на практиці боротьби зі злочинністю.

Зазначені фактори необхідно враховувати і під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Тому, процес розслідування злочинів вчинених жінками має свою специфіку.

Так, тактика допиту підозрюваних жінок у вчиненні злочинів відрізняється загальної – як у плануванні даної слідчої (розшукової) дії, так й врахуванні особливостей жіночої психології; формуванні психологічного контакту з допитуваною, наданням допомоги допитуваній жінці в частині відновлення в пам'яті подій, що відбулися.

Особливістю пред'явлення для впізнання жінок, які вчинили злочин є те, що при визначенні тактичних прийомів проведення даної слідчої(розшукової) дій, потрібно враховувати, на відміну від чоловіків більшою мірою не статичні, а динамічні ознаки.

Отже, до особливостей жіночої злочинності належать:

–відносно невелика її питома вага в загальній злочинності;

–вужча «ділянка роботи» порівняно з чоловічою злочинністю;

–менша суспільна небезпека, проте ця тенденція змінюється, оскільки збільшується кількість тяжких злочинів, які вчиняють жінки, і підвищується їх кримінальна роль у змішаній злочинності;

– як і злочинність загалом, злочинність серед жінок «молодшає», тобто збільшується відсоток злочинів, скоєних неповнолітніми або молоддю жіночої статі.

Можна зробити висновок, що особистість жінки-злочинниці – це сукупність соціально-демографічних, соціально-психологічних, моральних і правових властивостей, ознак, зв'язків, відносин, які характеризують особу, яка вчинила злочин. Специфіка запобігання та розслідування злочинів вчинених жінками пов'язані в першу чергу із кримінологічними та криміналістично значимими особливостями особистості суб'єкта, що тягне за собою необхідність розвитку науково-практичних рекомендацій по проведенню слідчих(розшукових) дій.

Список використаної джерел:

1. І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.

2. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. кримінологія : курс лекцій / Ю.В.Александров, А.П. Гель , Г.С. Семаков – К. : МАУП, 2002. – 295с.

3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : У 3 кн. Кн.2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / А.П.Закалюк. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 712с.

Расюк Е.В., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

**«ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ
УКРАЇНИ»**

Останнім часом особливої уваги в українському суспільстві набувають злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, адже, згідно статті 45 Кримінального кодексу України, їх лівова частка відноситься до корупційних злочинів, але відповідальність за такі суспільно небезпечні діяння передбачена сімнадцятим розділом особливої частини Кримінального кодексу України (ст.364 – 370 ККУ). Як це не парадоксально, але у структурі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, найважче проаналізувати саме ті склади злочинів, які мають найбільшу питому вагу – службове підроблення та службова недбалість. Основною причиною цього є традиційна практика української кримінальної юстиції, що кваліфікує переважну більшість злочинів не зовсім вірно, зокрема, особливо тяжкі та тяжкі злочини у цій сфері перекваліфіковуються у середньої та невеликої тяжкості злочини. Так, у 2013 році було обліковано 16598 злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, з них: невеликої тяжкості 55,2%, середньої – 17,7%, тяжкі – 26,9%, особливо тяжкі – 0,2%. Ось у 2014 році відбулися тенденції щодо зменшення й було обліковано 15560 даної категорії злочинів, із них: невеликої тяжкості 55,5%, середньої – 19%, тяжкі – 25,4%, особливо тяжкі – 0,1%. Тенденції щодо зменшення злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням

публічних послуг, продовжились й у 2015 році, де було обліковано 14997 злочинів, із них: невеликої тяжкості 50,1%, середньої – 23,5%, тяжкі – 25,9%, особливо тяжкі – 0,5%. Винятком не став й 2016 рік, коли було обліковано 14820 злочинів, із них: невеликої тяжкості 43,9%, середньої – 27,1%, тяжкі – 28,6%, особливо тяжкі – 0,4%. Лише у 2017 році тенденція змінилась й було зареєстровано 19237 злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, але тенденція щодо тяжкості є практично незмінною, зокрема: невеликої тяжкості 46,8%, середньої – 21,4%, тяжкі – 31,4%, особливо тяжкі – 0,4%.

Така ситуація є ганебною для нашої держави, оскільки Україна вважається глибоко корумпованою країною, а перелік корупційних злочинів включає дев'ять статей розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» особливої частини Кримінального кодексу України. Корупційні злочини, а значить й злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, завдають значних збитків державі та її громадянам і в той же час створюють надприбутки для корупціонерів у фармацевтичному секторі, в освітній системі, у судовій системі, у нафтовому і електроенергетичному секторах, у сфері державних закупівель, податковій і митній сферах та ін. Так, за оцінками Transparency International, у світі щорічно не менше 400 млрд. дол. США втрачається у результаті корупційних злочинів у сфері державних закупівель, що підвищує державні витрати на 20 – 25 %. А за дослідженням Азіатського банку розвитку у низці країн Азії корумпованість державних закупівель призвела до зростання витрат на придбання товарів і послуг на 20 – 100 %. А митні ризики найчастіше пов'язані із контрабандою, контрафактною продукцією та переміщенням через митний кордон товарів, на які встановлені заборони та обмеження.[1, с.176]¹

¹ Сметаніна Н.В. Ціна корупційних злочинів // Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук. практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. унт.

Директор НАБУ А. Ситник 10 лютого 2017 р. під час презентації Звіту про результати роботи Бюро повідомив, що детективи Національного антикорупційного бюро України під процесуальним керівництвом прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюють розслідування у 264 кримінальних провадженнях, сукупний розмір предмету злочину у яких становить 82,9 млрд. грн. Указана сума перевищує граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України на 2017 рік. За словами Директора НАБУ, в процесі досудових розслідувань Бюро заарештовано грошові кошти в сумі 601,94 млн. грн., 80,16 млн. дол. США, 7,41 млн. євро, 3170 фунтів стерлінгів, а також низку рухомого і нерухомого майна осіб, причетних до корупційних злочинів. «Причиною того, що ці кошти досі не

повернуті на рахунки держави, є відсутність судових вироків», – зазначив А. Ситник. У результаті діяльності НАБУ вдалося запобігти розкраданню 583 млн. грн., на рахунки державних підприємств повернуто 116 млн. грн. [2, с. 62]²

Розкриваючи структуру злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у 2017 році ватро відмітити, що 34,3% - це службове підроблення, переважна більшість якої ч.1, тобто не тяжкий злочин (ст.366 ККУ); 20,8% - зловживання владою або службовим становищем, переважна більшість 55,2% з них ч.2 тяжкий злочин (ст.364 ККУ); 10,9% - прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст.368 ККУ); 10,6% - перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст.365 ККУ); 9,2% - службова недбалість, переважна більшість якої ч.1, тобто не тяжкий злочин (ст.367 ККУ); 5,9% - декларування недостовірної інформації (366-1 ККУ); 2,9% -

внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. – Харків : ХНУВС, 2017. – 228 с.- С. 176.

² Головкин Б. М. Антикорупційний менеджмент у митній справі // Фіскальна політика в Україні в кримінально-правовому вимірі: зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Фіскальна політика в Україні в кримінальноправовому вимірі», 26 квіт. 2016 р. Вінниця, 2016. С.60 – 65.

пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст.369 ККУ); 1,7% - зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст.364-1 ККУ); 1,3% - зловживання впливом (369-2 ККУ); 1,2% - зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст.365-2 ККУ); 0,5% - незаконне збагачення (ст.368-2 ККУ); 0,3% - підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (368-3 ККУ); 0,3% - підкуп особи, яка надає публічні послуги (368-4 ККУ); 0,2%- провокація підкупу (370 ККУ). Розглядаючи структуру даного виду злочинності варто відмітити, що у поліції зараз повністю зруйновано систему оперативної роботи, а знищення Управління по боротьбі з організованою злочинністю та гори інформації зі «Скорпіону» (спеціальна база даних МВС) не сприяло протидії злочинності, зокрема й злочинам у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Дубенська І.С., здобувач ступеня вищої освіти магістра 7KM-2A курсу навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Микитчик А.В.,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, офіційна статистика злочинності в Україні дає лише приблизне уявлення про види злочинів і розміри зареєстрованої злочинності, а також про кількість взятих під варту і засуджених злочинців, але саме вона в кількісній формі дозволяє визначати основні тенденції сучасної злочинності. Тенденції злочинності залежать від безлічі факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Складність використання офіційної статистичної звітності злочинності для проведення наукових досліджень полягає в тому, що вона набагато краще відображає практику застосування права, ніж саму злочинну поведінку.

Дослідники користуються офіційною статистикою, оскільки іншої можливості отримати будь-які відомості в узагальненому вигляді не існує. За показниками стану і рівня злочинності в державі можливо робити висновки про ефективність діяльності правоохоронних органів, та оцінювати рівень забезпечення особистої і громадської безпеки.

Не останню, а багато в чому визначальну роль в тенденціях сучасної злочинності відіграють економічні активи, які виділяються на профілактику злочинності. Одним із заходів, спрямованих на удосконалення діяльності правоохоронних органів в Україні, стала реформа поліції, що розпочалась почалася в 2015 році і не завершена до цих пір.

Виходячи зі звіту діяльності Національної поліції України за 2017 рік, вдалося започаткувати сталу тенденцію до зростання ефективності роботи органів і підрозділів Національної поліції, про що свідчить позитивна динаміка розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зниження загальної кількості вчинених злочинів.

Зокрема, загальна кількість розкритих кримінальних правопорушень (за якими особам повідомлено про підозру) зросла зі 178 тис. до 221 тис.



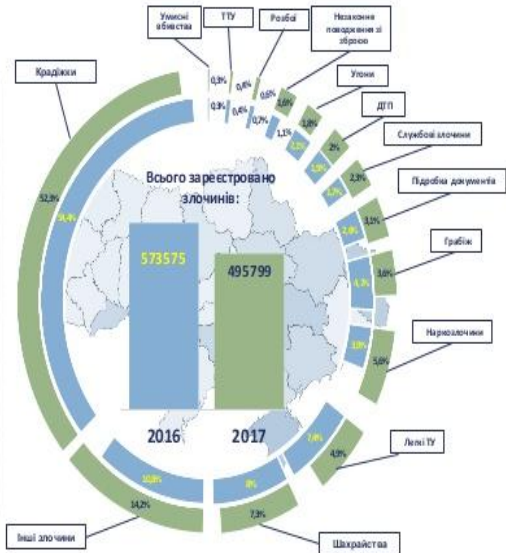
НАЦІОНАЛЬНА
ПОЛІЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНОГО РЕГУВАННЯ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ У 2017 РОЦІ

Питома вага окремих видів злочинів із
загальної структури злочинності

	2016	2016	2017	2017
	питома	питома	питома	питома
	вага, %	вага, %	вага, %	вага, %
Умисне вбивство	1726	0,3	1551	0,3
ТТУ	2206	0,4	2024	0,4
Розбійні напади	1855	0,7	2903	0,6
Незаконне поводження зі зброєю	6087	1,1	7855	1,6
Угони	12105	2,1	8824	1,8
ДТП (ст. 286 ККУ)	11119	1,9	9956	2,0
Службові злочини	9856	1,7	11471	2,3
Підробка документів	14994	2,6	15553	3,1
Грабіж	27095	4,7	17701	3,6
Наркотики	22208	3,9	27777	5,6
Легкі ТУ	42097	7,4	24114	4,9
Шахрайство	45765	8,0	36108	7,3
Крадіжки	118850	54,4	259470	52,1
Інші злочини	61812	10,8	70491	14,2



Зокрема, за минулий рік виявлено 346 кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, що втричі більше показника 2016 року (115).

Упродовж минулого року припинено діяльність 172 організованих груп та злочинних організацій (2016 – 102). Унаслідок посилення впливу на організовану злочинність задокументовано протиправну діяльність 665 осіб, які входили до складу зазначених груп та організацій, що більше ніж удвічі перевищує показник 2016 року (368).

Загальна кількість викритих злочинів, учинених у складі ОГ та ЗО, збільшилась майже в 1,5 раза (з 1331 до 1953). Крім того, у 2017 році викрито діяльність 13 бандугруповань (2016 - 11).

У сфері захисту економічних інтересів держави, запобігання розтраті бюджетних коштів та виведення їх у «тінь» міжрегіональними підрозділами захисту економіки Викрито понад 8,8 тис. кримінальних правопорушень економічної спрямованості, з яких 588 - пов'язані зі збитками понад 100 тис.

грн. та 133 – збитки по кожному з яких перевищують 1 млн. грн. При цьому за закінченими кримінальними провадженнями на 98 % забезпечено відшкодування спричинених збитків.

Завдяки вжитим заходам щодо протидії корупції більше, ніж на чверть порівняно з 2016 роком, виявлено фактів хабарництва. Загальна сума задокументованих хабарів становить понад 45 млн. грн.³



Очевидно, що, незважаючи на вжиті заходи протидії злочинності, реструючи органи певним чином неналежно формують обліки, а також зростає частка латентної злочинності, викликана небажанням громадян заявляти про вчинені злочини. При характеристиці стану злочинності в Україні доцільно приділити увагу такому поняттю, як латентність злочинності - поняття, яке визначає властивість злочинності, в значній своїй частині прихованої через неповноту її офіційної реєстрації. Тобто це такі відомості про злочинність, які не відображені в офіційній статистиці. Порівняння латентності злочинів в Україні з іншими зарубіжними країнами ускладнено, оскільки у останніх практикується проведення різних соціологічних опитувань населення, які дають оцінку роботі поліції та рівня криміногенної обстановки.

Ще одним фактором, що впливає на зниження загального зареєстрованого рівня злочинності, є декриміналізація низки злочинів, які завжди складали левову частку в структурі злочинності.

³ Звіт про діяльність Національної поліції України за 2017 рік Режим доступу: https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/zvity/Zvit_NPU_2017_text+grafic.pdf

Разом з тим слід зауважити, що протягом року на безпеку та криміногенну ситуацію в державі здійснював вплив ряд негативних факторів, що, у свою чергу, ускладнювали виконання поліцією своїх завдань та функцій, а саме: по-перше, це соціально-економічні фактори, адже передумови існування і поширення злочинності, насамперед, залежать від ефективного функціонування економіки та соціально-економічного розвитку; по-друге, це Російська збройна агресія проти України, унаслідок якої створюються умови до витоку в незаконний обіг з території проведення АТО зброї; по-третє, це пропорційне зменшення кількості осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі. Зокрема на початок 2017 року покарання відбувало лише 60,4 тис.. При цьому органами державної влади України приділяється недостатньо уваги питанням ресоціалізації таких осіб, зокрема на вкрай низькому рівні здійснюються заходи з їх професійної переорієнтації, навчання, працевлаштування та подальшого контролю процесу їх інтеграції до суспільного життя.

Таким чином, тенденція зниження зареєстрованої злочинності не завжди свідчить про ефективність діяльності правоохоронних органів в сфері її запобігання. Варто зазначити, що необхідний детальний розгляд структури злочинності для того щоб використовувати отримані дані під час прогнозування і планування профілактичної діяльності правоохоронних органів.

*Нечай В.В., перший заступник
начальника Головного управління
Державної фіскальної служби України
у Чернігівській області*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВЧИНЕННЯ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Однією з неодмінних складових кримінальних технологій при вчиненні організованими групами податкових злочинів є механізм легалізації доходів отриманих злочинним шляхом. Більш того, саме наявність необхідності для злочинців легалізувати і увести у легальний обіг кошти здобуті в

результаті ухилення від оподаткування, створює можливість для правоохоронних органів виявити кримінальні фінансові операції, забезпечити відшкодування шкоди (нанесеної податковими злочинами), шляхом вилучення зазначених коштів. Українська концепція протидії легалізації коштів повинна ґрунтуватися не тільки на основі вимог міжнародно-правових актів, але і з позиції її практичного впровадження. Тому концепція протидії легалізації коштів, що здобуті в результаті вчинення податкових злочинів організованими групами, на нашу думку, повинна відповідати таким вимогам:

- повинна функціонувати на стандартних умовах вже діючої правоохоронної та цивільно-правової практики;

- не повинна мати жорсткої прив'язки до конкретних підрозділів з метою можливості її оперативних змін та переносу на іншу оперативно-технічну базу;

- суб'єкт, як структурна одиниця системи, повинен розміщуватися в межах однієї територіальної одиниці для оперативного отримання інформації, але з вертикальним підпорядкуванням для більш швидкої обробки та видачі користувачам із інших територіальних одиниць;

- необхідно обирати таку архітектуру системи, щоб мінімізувати можливість порушення режиму дій системи внаслідок навмисних дій зацікавлених осіб (наприклад, при зміні уряду, намаганнях використати її для отримання компрометуючих матеріалів), тобто, режим не повинен порушуватися не в бік посилення, не в бік пом'якшення контролю;

- основна організаційна структура системи повинна створювати можливість участі будь-якого підрозділу правоохоронних органів (оскільки відмиватися можуть кошти, отримані в результаті будь-якого злочину);

- основна послідовність контрольних та аналітичних дій у системі не повинна вимагати від працівників правоохоронних органів спеціальної підготовки (тобто, виконання функцій, не пов'язаних з їх професійними обов'язками);

- організаційна структура та технічна інфраструктура

системи повинна мати можливість змінювати форми та методи контролю відповідно до змін у схемах легалізації доходів.

Система, що побудована з врахуванням зазначеної концепції повинна враховувати функціонування двох підсистем. Перша підсистема – фінансового контролю, чи як він позиціонується у вітчизняному законодавстві (а також законодавстві інших країн) – фінансового моніторингу. У залежності від державної системи протидії в різних країнах склалися три основні моделі фінансового моніторингу, що передбачають: 1) обов'язкове повідомлення в уповноважений орган про всі угоди, які перевищують визначену суму готівкою чи еквівалентом; 2) повідомлення про підозрілі угоди, яка вимагає, щоб банки враховували деякі, усі або великі валютні операції, але повідомляли владі про ті, що викликають підозру; 3) заборону великих угод з готівкою, минаючи визначеного в законі фінансового посередника (тобто, не потрібно повідомляти уповноважений орган про фінансові операції певного розміру, такі операції вважаються легітимними тільки у випадку, якщо вони здійснюються через фінансового посередника, який зобов'язаний вести облік та контроль).

У вітчизняній системі, для кожної із зазначених підсистем призначені відповідні суб'єкти. Оскільки вітчизняний Держфінмоніторинг позиціонується нами як адміністративний, тобто такий, що не має відповідних процесуальних та оперативних функцій, тому він фактично виконує роль «буфера» між фінансовими установами – банками (СПФМ) та оперативним і слідчими підрозділами ДФС, які є суб'єктами другої підсистеми – кримінально-правового контролю. Це обумовлює відповідний розподіл суб'єктів в залежності від стадії проходження інформації про підозрілі фінансові операції. Цей розподіл досить умовний, оскільки певні суб'єкти, які здійснюють збір інформації на початковій стадії, у процесі її подальшого руху повторно можуть надавати інформацію про підтвердження первинної.

Аналізуючи можливість застосування систем фінансового моніторингу в Україні, необхідно зазначити, що кожна з них має

певні недоліки, що впливають на її ефективність. Наприклад, основним недоліком першої моделі є те, що у випадку сумлінного виконання суб'єктами первинного фінансового моніторингу (СПФМ) своїх обов'язків – уповноважений державний орган (в Україні – Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг) буде «перевантажений» такими повідомленнями, тобто, реалізація такої моделі потребує сталої інформаційної системи, з використанням якої можна було б у короткий термін, не звертаючись за додатковою інформацією до СПФМ відокремити кримінальні операції від некримінальних.

Основним недоліком другої моделі є можливість суб'єктивного ставлення СПФМ до ознак незаконності фінансової операції. Адже визначення підозрілості може бути джерелом непорозуміння між владою та банкірами, - у такому випадку необхідний закон, який точно визначає, про що службовці банку повинні повідомляти до правоохоронних органів, а з іншого боку, існує небезпека того, що при визначенні переліку підозрілих обставин працівники банків будуть повідомляти лише про них і не більше того. Ще одним із недоліків такої моделі є напружені відносини між банками і правоохоронними органами. Оперативні підрозділи ДФС України мають завдання – досліджувати та збирати докази з метою притягнення осіб до кримінальної відповідальності. Тобто, банкіри знають, що на підставі їх повідомлень про свої підозри, правоохоронні органи можуть розслідувати фінансові обставини діяльності їх клієнтів, навіть якщо підозри щодо незаконності фінансової операції будуть не обґрунтовані.

Третя модель (італійська) є більш практичною, але її ефективність залежить від рівня корупції в країні та можливості ідентифікації реального (а не номінального) власника майна. Корупційні зв'язки фінансового посередника можуть вплинути на його ставлення до законності фінансової операції та її позиціонування як такої, у результаті якої легалізуються кошти. Ще одна небезпека полягає у можливості злочинців, які будуть обізнані з такими правилами, дрібнити незаконні фінансові

операції і таким чином уникати відповідальності. Такий важливий чинник як можливість визначення реального власника майна розглядатиметься нами в межах підсистеми кримінально-правового контролю. В Україні обрана модель змішаного типу, яка включає в себе ознаки першої та другої – граничний обсяг угоди, а також певні ознаки підозрілості операцій і, як наслідок, вітчизняна модель «успадкувала» відповідні недоліки зазначених систем, що підтверджується результатами нашого дослідження, в яких зазначено, що порушення умов фінансового моніторингу виникає за таких підстав: корупційні зв'язки чи зловживання посадовим становищем працівника СПФМ (55,2%); нечітке правове регламентування проведення фінансового моніторингу (25,3%); відсутність відповідної нормативно-правової кваліфікації дій осіб, що порушують вимоги фінансового моніторингу (37,9%); недбале ставлення до своїх обов'язків відповідних осіб СПФМ (28,7%); відсутність чи недостатність контролю за проведенням підозрілих фінансових операцій (78,1%).

*Стрижак В.О., заступник начальника
Головного управління Національної
поліції України в м. Києві – начальник
кримінальної поліції*

ОПЕРАТИВНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ – ОСНОВА ПОШУКОВОЇ ТА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У сучасних умовах, коли послідовно вирішуються завдання докорінної зміни концепції кримінальної юстиції, особливо важливе значення має реальне підвищення ефективності пошукової та профілактичної діяльності правоохоронних органів, суттєве місце в якій займає оперативне розпізнавання. Грамотне, вміле, засноване на законі застосування оперативними працівниками тактики виокремлення з оточуючого середовища осіб та фактів що становлять оперативний інтерес дозволить повніше виявляти,

перевіряти й оцінювати ознаки підготовки та вчинення злочинів; більш оперативно і цілеспрямовано втручатися в хід подій для того, щоб запобігати злочинам, що готуються і вчиняються; по «гарячих слідах» виявляти і затримувати злочинців; виявляти, вилучати і зберігати докази, що мають значення для досудового розслідування.

Оперативне розпізнавання як метод полягає у відокремленні особисто суб'єктом, з певного оточення чи середовища, за відповідними ознаками, що заздалегідь склалися в його уяві, об'єкта (осіб, подій, явищ, предметів, документів), що становить оперативний інтерес, сукупністю прийомів, притаманних іншим методам оперативно-розшукової діяльності з метою здійснення адекватних заходів для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

До елементів оперативного розпізнавання належать: *візуальний контакт, емоційний контакт, аналітична робота, мовний контакт.*

Візуальний контакт – це початкова, попередня фаза оперативного розпізнавання, коли оперативний працівник фіксує на об'єкті свій погляд. Візуальний контакт включає в себе виділення об'єкта за ознаками зовнішності та за комунікативними рухами. Практичний досвід застосування оперативного розпізнавання свідчить, що у ході виділення осіб за ознаками зовнішності оперативні працівники використовують наступні два способи:

- порівняння образу злочинця, що є в його пам'яті, із ознаками зовнішності осіб, серед яких він проводить пошукову роботу. Найчастіше порівняння проходить за анатомічними ознаками (зовнішній конституції людини, прикметах, що містяться в пам'яті оперативного працівника (на фотографіях, кіно-, відеоматеріалах, інших носіях інформації) та рухах тіла (манері поведження, ході тощо);

- виділення із загальної маси людей окремих об'єктів, які по певних ознаках (симптомах) можуть бути зараховані до категорії осіб, що викликають оперативний інтерес. У першу чергу, це особи, що мають: на тулубі, обличчі, руках порізи,

подряпини, синці, інші ознаки, що можуть вказувати на вчинення ними протиправного вчинку; мають на одязі сліди крові, бруду, інші ознаки вчинення злочину (наприклад, відірвані комірець, рукава, гудзики тощо); мають при собі предмети, вільне носіння яких заборонено, чи предмети викликають сумнів у їх приналежності до цієї особи; носять одяг, що явно не відповідає їхньому соціальному статусу чи зовсім їм не належить (наприклад, одяг явно завеликий чи замалий, увесь одяг старий, а окрема деталь – нова, коштовна тощо); щось старанно приховують від сторонніх очей за пазухою, в кишенях, великих сумках тощо, або речі, що вони несуть, мають ознаки зламу, пошкодження або мають предмети, які свідчать про їх заможність але відсутні легальні джерела доходів, що свідчать про їх законне походження тощо.

Розпізнання об'єкта по його комунікативних рухах здійснюється також методом порівняння (наприклад, певна частина злочинців перед вчиненням злочину вживає алкоголь чи наркотичні речовини, їх хода, міміка, жести при цьому суттєво змінюються).

Емоційний контакт визначається здатністю оперативного працівника вірно сприймати емоційний стан об'єкта оперативного розпізнавання. Практика застосування цього методу свідчить, що для осіб, схильних до злочинного поведіння, найбільш характерними є наступні емоційні стани: хвилювання, поганого настрою, гніву, або навпаки апатія, кволість.

Аналітична робота. На нашу думку, це розумові процеси дедуктивної діяльності оперативного працівника, під час яких в нього з'являється упевненість в тому, що об'єкт, який привернув його увагу, є особою, що викликає оперативний інтерес і по відношенню до якої необхідно застосовувати прийоми оперативного розпізнавання. В більшості випадків аналітична робота завершує процес розпізнання об'єкта. Але в окремих випадках, з метою впевнення у правильності висновків, що були зроблені, оперативний працівник використовує мовний контакт.

Мовний контакт оперативного працівника й об'єкта оперативного розпізнавання може відбуватися в двох випадках: односторонній мовний контакт і розмова. *Односторонній мовний контакт* – це слухова фіксація працівником оперативного підрозділу інтонації, настрою та смислової компоненти мови об'єкта (необхідно визначити, з ким розмовляє об'єкт, про що, фіксувати змістовну сторону діалогу тощо). При цьому виді мовного контакту оперативний працівник повинен звертати увагу на різновид мови, яку використовує об'єкт (наприклад, при розмові він вживає як загальноживану, так і ненормативну лексику (сленг), на певні територіальні особливості мовлення (наріччя, говірка тощо).

Розмова – це активне спілкування безпосередньо оперативного працівника й можливого об'єкта оперативного розпізнавання, що визначає обмін інформацією між суб'єктом та об'єктом пошуку. Оперативний працівник в залежності від ситуації, що склалася, може при розмові або приховувати свою належність до правоохоронних органів, або ні.

Розпізнання об'єкта, про що вже говорилося, проходить за певними пошуковими ознаками. Ці пошукові ознаки неоднорідні, оскільки їх характеристика залежать у першу чергу від властивостей об'єктів розпізнання. У залежності від характеристик, що мають значення для пошуку, ці ознаки можна умовно розділити на дві групи:

- ознаки, що дозволяють встановити групову приналежність об'єкта розпізнання (*групові ознаки*). В основі розпізнання в цих випадках лежать загальні ознаки поведінки, найбільш характерні для осіб, які викликають оперативний інтерес, а також ознаки, загальні для злочинців певної групи. Вони можуть вказувати лише на приналежність об'єкта, що вивчається, до категорії (групи) осіб чи подій, що виникли внаслідок поведінки конкретних осіб;

- пошукові ознаки, по яких можна встановити тотожність осіб чи предметів (*індивідуальні ознаки*). В цьому випадку розпізнання досягається порівнянням, співвідношенням уявного образу та реального об'єкта з життя. Для цього застосовують

різноманітні прийоми, суттєвими з яких є: розпізнання осіб, котрі розшуковуються по ознаках їх зовнішності, що записані зі слів потерпілих, очевидців та інших осіб; розпізнання осіб, які розшуковуються по їх фотографічних картках; розпізнання осіб, які вчинили злочин, за наявності в них речей і предметів, що мають яскраво виражені особисті ознаки (одяг, годинник, прикраси); розпізнання викрадених речей тощо.

Павленко С.О., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук

ТАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Запобігання злочинам (як і будь-яка інша правозастосовна практика та усіяка соціально спрямована діяльність) не може здійснюватися стихійно, безсистемно. Вона повинна мати свою науково обґрунтовану тактику. Це означає, що з наукових позицій повинні бути вивчені та визначені необхідні поняття, сфера дії, принципи, підстави, вимоги та умови здійснення, елементи, інтенсивність, черговість, порядок і способи застосування різних заходів впливу, прийоми оволодіння і застосування їх на практиці, нарешті результативність у цілому і за окремими елементами [1, с. 132].

Як показує аналіз, тактичні завдання запобігання злочинам є досить різноманітними. Їх конкретний зміст може змінюватися залежно від суб'єктивних і об'єктивних обставин, які й визначають тактику дій працівників правоохоронних органів [2, с. 112].

Попри це, розглядаючи тактику запобігання злочинам, потрібно враховувати наступні обставини. По-перше, запобігання злочинам досягається за рахунок застосування не одного заходу, а цілого комплексу. По-друге, результат при одній і тій же тактиці запобіжної роботи істотно змінюється залежно від ступеня криміногенності кожної з трьох основних детермінант злочинної поведінки – особистості, її

мікросоціального середовища та конкретної життєвої ситуації. По-третє, інтенсивність запобіжних заходів повинна знаходитись у прямій залежності від ступеня прояву названих криміногенних детермінант [1, с. 133].

У даний час значна частина питань організації запобігання злочинам не регулюється законом, а передбачається лише відомчими нормативними актами, в яких заходи і засоби такої діяльності, як правило, визначені лише в загальному вигляді, а прийоми, способи, тактика їх застосування залишені на вільний розсуд. Це призводить до незадовільних результатів, тому що значна частина працівників правоохоронних органів не має відповідної спеціальної підготовки, особливо в тактиці виховного та психолого-педагогічного впливу.

З огляду це вироблення та обґрунтування нових організаційно-тактичних засад запобігання злочинам є першочерговим завданням як законодавців та науковців, так і працівників правоохоронних органів.

Передусім йдеться про прийняття Закону України «Про профілактику злочинів». Також важливе значення має систематична і наполеглива робота з удосконалення нормативно-правових актів в частині запобігання злочинам, врахування важливості різноманітних процесів в країні, зокрема тих, які детермінують злочинність і вимагають тактичного співвідношення кількісних і якісних показників об'єктів профілактичного впливу, а також сил і засобів, задіяних для виконання тих чи інших профілактичних дій.

У контексті нашого дослідження особливого значення набуває навчання виховання працівників правоохоронних органів України, що сьогодні вимагає постійного удосконалення та розвитку, тому варто наполегливо, систематично працювати над помилками, аби досягти ефективного та якісного результату [3, с. 335].

Таким чином здійснення зазначених вище, як і інших тактичних заходів, створить належні умови для об'єктивного аналізу, діагностики та прогнозування стану кримінальної

ситуації в Україні, що в кінцевому результаті дозволить своєчасно запобігати вчиненню злочинів [2].

Список використаних джерел:

1. Литвинов О.М. Тактика запобігання злочинам / О.М. Литвинов // Право безпека. – 2011. – № 1 (38). – С. 131-135.
2. Яцишин М. Поняття та складові елементи стратегії і тактики запобігання злочинам в установах виконання покарань України / М. Яцишин // Юридична Україна. – 2009. – 3. – С. 111-115.
3. Павленко С. О. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи освіти МВС України відповідно до європейських стандартів / С. О. Павленко // Молодий вчений. – 2017. – №4. – С. 331-336.

Северук В.Г., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОМПЛЕКСНІ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ЕТНІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Необхідно звернути увагу на нормативно-правові документи, які приймаються в обласних, в районних та селищних радах. Це насамперед комплексні програми профілактики злочинності на визначені періоди, у яких також передбачаються ряд заходів щодо протидії організованій злочинності, щодо протидії незаконному обігу наркотиків та наркоманії, а відносно етнічної злочинності окремо наголошується на проведенні комплексу заходів, направлених на викриття злочинних груп, сформованих на етнічній основі [1]. У іншій програмі м. Миколаєва, також зазначено на проведенні комплексу профілактичних та оперативних заходів з виявлення угруповань, сформованих на етнічній основі, а також організованих угруповань і злочинних об'єднань, діяльність яких носить міжрегіональний і міжнародний характер. Здійснити їх відпрацювання на причетність до терористичної діяльності, скоєння тяжких резонансних злочинів, посягань на

права і свободи громадян [2]. У програмі профілактики у Житомирського району також зазначено на проблемі етнічній злочинності, а саме: продовжувати заходи із викриття організованих злочинних угруповань, у тому числі з міжнародними зв'язками, сформованих на етнічній основі з метою документування їх причетності до нерозкритих злочинів, у т.ч. минулих років, підтримки терористичних організацій [3].

Нині відсутній спеціальний Закон стосовно профілактики злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Так, сьогодні розроблено ряд проєктів Закону «Про профілактику правопорушень», але вони більше схожі на науково-теоретичні конспекти з теорії профілактики, ніж на дієвий нормативно-правові акти, які зможуть вирішити проблему профілактики злочинності загалом. Тому на нашу думку, потрібно розробити та прийняти відповідний нормативно-правовий акт відносно профілактики злочинів, а на основі останнього прийняти й спеціальний закон, який передбачав заходи профілактичного впливу на організовані групи і злочинні організації, які сформовані на етнічній основі, який був взірцем, не тільки для правоохоронних органів, а й певним постулатом і для державних органів, і для різних організацій та насамперед для самих громадян.

Але зважаючи навіть на те, що відсутня комплексна програма профілактики злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі на сьогодні майже в кожній в області та навіть районі у затвердженій програмі є пункт, який направлений на запобігання етнічній злочинності та нелегальній міграції.

Так, наприклад, у розділі 3 «Заходи щодо протидії незаконному обігу наркотиків та наркоманії» у «Комплексній програмі профілактики злочинності на території Виноградівського району на 2016 рік» пунктом 3.2. передбачено провести комплекс заходів, направлених на викриття злочинних груп, сформованих на етнічній основі, насамперед із числа осіб

ромської народності. відповідальний за даний напрямок сектор карного розшуку Виноградівського відділення поліції [4].

У «Єдиній комплексній правоохоронній програмі Вінницької області на 2010 – 2014 роки» зазначено, що основні зусилля в боротьбі з організованою злочинністю спрямувати на виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп та злочинних організацій в сфері економіки, сформованих за етнічним принципом, таких, що мають міжрегіональні та міжнародні зв'язки, корумповані зв'язки в системі органів державної влади, бандформувань, фіктивних суб'єктів господарювання, фактів легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом [5].

Щодо протидії етнічній злочинності визначається й у «Програмі профілактики злочинності та боротьби з наркоманією в м. Умані на 2016-2020 р. у п.3.2 розділу III «Протидія організований злочинності і корупції. Захист економіки господарських відносин від злочинних посягань», а саме при виявленні, здійснювати контроль і локалізацію діяльності етнічних кримінальних угруповань з метою недопущення вчинення ними терористичних актів, їх злиття з місцевими організованими групами, постачання в місто зброї і вибухівки, вербування громадян для участі у бойових діях в зонах конфліктів, створення умов, що сприяють нелегальній міграції, а також скоєння інших злочинів (виконавець: Уманський ВП ГУНП, Уманський МРВ УСБУ) [6].

Окремо, слід відзначити, що проблема етнічної злочинності виноситься окрім обласних та районних радах й у селищних. Так, наприклад, у «Комплексній програмі профілактики правопорушень на період до 2018 року в населених пунктах Вашковецької сільської ради» у п.3 розділу IV. «Обґрунтування шляхів та засобів розв'язання проблеми, строки виконання Програми» зазначено, що проводити заходи по виявленню, документуванню та знешкодженню організованих злочинних груп, створених на етнічній основі, проводити відпрацювання їх на причетність до нерозкритих злочинів, підтримки ними терористичних організацій. Увагу

звертати на перевірку й реалізацію інформації щодо осіб – вихідців з країн, де набули поширення прояви міжнародного екстремізму та терористичної діяльності [7]. Така ж ситуація спостерігається у «Програмі профілактики злочинності у Андрушківській сільській об'єднаній територіальній громаді на 2017-2020 роки. У даній програмі третього розділу «Протидія злочинності і корупції» наголошується на продовженні роботи із викриття злочинних угруповань, у тому числі з міжнародними зв'язками, сформованих на етнічній основі, з метою документування їх причетності до нерозкритих злочинів, у т.ч. минулих років, підтримки терористичних організацій [8].

Слід зауважити, що проблемі запобігання етнічній злочинності у деяких профілактичних програмах приділено досить значну увагу. Так, у «Комплексній Програмі профілактики злочинності, покращення координації та повсякденної (оперативної) діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку на території Старосинявської селищної ради Хмельницької області на 2016-2020 років» запобігання етнічній злочинності акцентується у 2 розділі «Боротьба з незаконним обігом зброї і боєприпасів, торгівлею людьми, злочинами, скоєними на автошляхах району» та у 4 розділі, відповідно п. 2.1. вжити організаційних та профілактичних заходів щодо виявлення осіб, які незаконно використовують зброю, вибухові та інші небезпечні предмети і речовини, особливо членів етнічних груп злочинного спрямування для своєчасного їх відкриття, нейтралізації проявів екстремізму та тероризму та п. 4.1. здійснювати комплекс оперативно-розшукових заходів по виявленню та викриттю організованих злочинних угруповань, що займаються незаконним обігом наркотиків, каналів надходження наркотиків до споживачів і фактів їх збуту, в т.ч. по втягнення в наркоманію, ліквідацію осередків нелегального виготовлення та вживання наркотичних засобів. Запобігти проникненню в район контрабандних наркотиків, в першу чергу “важких”, викривати злочинну діяльність етнічних організованих злочинних груп [9].

Розробка та реалізація регіональних програм по запобіганню злочинності передбачає участь багатьох суб'єктів, в першу чергу - органів державної влади та правоохоронних органів, громадських організацій, релігійних конфесій, молодіжних організацій, громадських фондів, етнічних спільнот, інших структур та окремих громадян [10, с. 395].

Аналіз чинного законодавства, підзаконних актів правоохоронних органів України та інших документів дає підстави виокремити такі основні напрями протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: попередження економічних злочинів; профілактика особливо небезпечних і тяжких злочинів; припинення злочинної діяльності організованих злочинних груп, а також професійних злочинців; попередження злочинності неповнолітніх; попередження рецидивної злочинності; попередження і припинення порушень громадського порядку та громадської безпеки, масових заворушень; боротьба з майновими злочинами [11, с. 340].

Це є не вичерпний перелік нормативно-правових документів, але в подальших наукових досліджень, ми спробуємо здійснити більш детальний аналіз проблем щодо запобігання етнічній злочинності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про Комплексну програму профілактики злочинності в районі на 2016-2020 роки : Рішення Перечинсько районної ради від 18.02.2016 р. № 68 URL: <http://perechyn-rada.gov.ua/rishennja-rada/vii-sklikannja/chetverta-sesija/2929-pro-kompleksnu-programu-profilaktiki-zlochinnosti-v-rajoni-na-20162020-roki>.

2. Програма профілактики злочинності на території міста Миколаїв «правопорядок» на 2012-2015 роки. URL: <http://mkrada.gov.ua/documents/22471.html>.

3. Профілактики злочинності на території Виноградівського району на 2016 рік: комплексна програма. – С. 4.

4. Про виконання Комплексної програми профілактики злочинності у Житомирському районі на 2011-2015 рр. та

Комплексну програму профілактики злочинності у Житомирському районі на 2016-2020 рр: URL: <http://ztrada.gov.ua/index.php/dokumenti/proekti-rishen/3381-pro-vikonannya-kompleksnoji-programi-profilaktiki-zlochinnosti-u-zhitomirskomu-rajoni-na-2011-2015-rr-ta-kompleksnu-programu-profilaktiki-zlochinnosti-u-zhitomirskomu-rajoni-na-2016-2020-rr>.

5. Єдина комплексна правоохоронна програма Вінницької області на 2010 – 2014 роки: затверджено рішенням 28 сесії обласної Ради 5 скликання від 2 березня 2010 року № 962.

6. Про Програму профілактики злочинності та боротьби з наркоманією в м. Умані на 2016-2020 р: затверджено рішенням VII скликання Уманською міською радою: URL: <http://uman-rada.gov.ua/index.php/dokumenty/item/5775-pro-prohramu-profilaktyku-zlochynnosti-ta-borotby-z-narkomaniiieu-v-m-umani-na-20162020-g>.

7. Комплексна програма профілактики правопорушень на період до 2018 року в населених пунктах Вашковецької сільської ради : додаток 1 до рішення №242/10-16 сесії сільської ради VII скликання від 06.09.2016 року: URL: <https://vashkovetska-gromada.gov.ua/programa-profilaktiki-pravoporushen-11-19-32-04-04-2017/>.

8. Програма профілактики злочинності у Андрушківській сільській об'єднаній територіальній громаді на 2017-2020 роки: затверджено рішення сільської ради VII скликання від 25.04.2017 № 78 : URL: <https://andrushkivska-gromada.gov.ua/programa-profilaktiki-zlochinnosti-15-26-49-05-05-2017/>.

9. Проект рішення №- «Про Комплексну Програму профілактики злочинності, покращення координації та повсякденної (оперативної) діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку на території Старосинявської селищної ради Хмельницької області на 2016-2020 років». URL: <http://starosynjavska-gromada.gov.ua/docs/2114/>

10. Назим А. Сущность, структура и основные элементы комплексных программ профилактики региональной преступности / А. Назим // Львівський державний університет внутрішніх справ. Серія юридична. – 2016.– №2 – С. 391-402.

11. Севрук В.Г. Нормативно-правові засади протидії правоохоронними органами України злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі / В.Г. Севрук // Молодий вчений. – 2017. – №4 (44). – С. 337-342.

*Слива Ю.М., аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Порядок прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права громадян, отримав також регламентацію в нормативно-правових актах підзаконного характеру, наприклад, Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації» від 26 вересня 2007 р. № 1669 (прийнятій на виконання Указу Президента України «Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів» від 7 листопада 2005 р. № 1556) [1]. Порядок отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання добутої інформації визначає процедуру отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини (негласне проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування технічних засобів добування інформації, зняття її з каналів зв'язку, установлення контролю за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією особи), а також використання інформації, добутої під час здійснення заходів.

Порядок застосування такої інформації, якщо інше не передбачено законом, не регулює питання здійснення правосуддя. Отримання дозволу й використання інформації здійснюються відповідно до вимог режиму секретності.

Заходи, які тимчасово обмежують права людини, можуть здійснювати лише ті підрозділи, яким законом надано право на провадження оперативно-розшукової діяльності. Для отримання дозволу керівник оперативного підрозділу, у провадженні якого перебуває оперативно-розшукова чи контррозвідувальна справа, або його заступник вносять на розгляд суду подання про отримання дозволу, погоджене у визначених законом випадках прокурором.

Порядок прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які тимчасово обмежують права громадян, отримав регламентацію, крім Конституції й законів України, в актах судової влади.

Фактично на сьогодні судовий контроль здійснюється в порядку, визначеному одним актом, а саме Постановою Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» (поточна редакція — Прийняття від 04.06.2010) [2].

Даний нормативно-правовий акт прийнятий з метою забезпечення додержання конституційних прав і свобод людини та громадянина, правильного й однакового застосування судами законодавства, яке регулює порядок надання дозволу на проникнення до житла чи до іншого володіння особи, зняття інформації з каналів зв'язку, контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією, застосування інших технічних засобів одержання інформації, пов'язане з обмеженням конституційних прав громадян, Пленум Верховного Суду України прийняв Постанову №2 від 28 березня 2008 року.

Отже, порядок надання судового дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, що тимчасово обмежують права громадян, окрім Конституції та законів України отримав також регламентацію в нормативно-правових актах підзаконного

характеру й документах судової влади, які стосуються переважно організаційних аспектів судового контролю.

У цій постанові зазначається, що Конституцією та законами України передбачено можливість тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, проголошених ст. ст. 30, 31, 32 Конституції України (недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; заборона втручання в особисте та сімейне життя), під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання й досудового слідства. Підстави та порядок здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням цих конституційних прав і свобод людини й громадянина, визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України

«Про оперативно-розшукову діяльність», Законом України «Про Національну поліцію», Законом України «Про контррозвідальну діяльність», Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Згідно з п. п. 7, 9 ч. 1, ч. 2 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність», ст. 15 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» за вмотивованим рішенням суду можуть застосовуватися такі обмеження конституційних прав і свобод людини й громадянина, передбачених ст. ст. 30, 31, 32 Конституції України:

- негласне проникнення до житла чи до іншого володіння особи;
- зняття інформації з каналів зв'язку;
- контроль за листуванням, телефонними розмовами, телеграфною та іншою кореспонденцією;
- застосування інших технічних засобів одержання інформації.

Обмеження вказаних конституційних прав і свобод людини й громадянина під час проведення оперативно-розшукової

діяльності, дізнання та судового слідства допускається лише за вмотивованим рішенням суду (крім невідкладних випадків, передбачених ч. 3 ст. 30 Конституції України, пов'язаних із врятуванням життя людей і майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, коли можливий інший, ніж встановлено законом, порядок проникнення до житла або до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку; такі заходи носять винятковий і тимчасовий характер). До порушення кримінальної справи вони застосовуються з метою запобігання тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо іншим способом отримати інформацію неможливо. Надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів після порушення кримінальної справи не залежить від тяжкості злочину [3, с.249].

Розглянуті правові акти дозволяють стверджувати, що нормативна основа судового контролю в сфері оперативно-розшукової діяльності містить два рівні - законодавчий і підзаконний. Для законодавчого рівня регулювання характерно, що він включає норми, що тільки в загальному вигляді визначають призначення та вихідні засади здійснення судового контролю за законністю та обґрунтованістю оперативно-розшукових заходів, що обмежують конституційні права громадян. Другий рівень регулювання, в свою чергу, охоплює найрізноманітніші нормативні акти та «квазіджерела» права, акти виконавчої і судової влади, а також відомчі та міжвідомчі акти таємного характеру. На даному рівні концентрується в даний час основна маса вимог, що відносяться до організаційних та процедурних аспектів судового контролю.

Порядок застосування такої інформації, якщо інше не передбачено законом, не регулює питання здійснення правосуддя. Отримання дозволу й використання інформації здійснюються відповідно до вимог режиму секретності.

Заходи, які тимчасово обмежують права людини, можуть здійснювати лише ті підрозділи, яким законом надано право на провадження оперативно-розшукової діяльності. Для отримання дозволу керівник оперативного підрозділу, у провадженні якого перебуває оперативно-розшукова чи контррозвідувальна справа,

або його заступник вносять на розгляд суду подання про отримання дозволу, погоджене у визначених законом випадках прокурором.

Проведення оперативно-розшукових часто пов'язується з ризиком завдання шкоди особам, щодо яких вони здійснюються. Інколи виникають ситуації, коли є достатні підстави й дотримано всіх умов для проведення оперативно-розшукових заходів, проте після її виконання з'ясовується, що винність особи у вчиненні злочину не доведено; у порушенні кримінальної справи відмовлено або кримінальну справу припинено у зв'язку з відсутністю події злочину, за відсутності в діянні складу злочину та на інших підставах, передбачених ст. 6 Кримінального процесуального кодексу України. У такому випадку особа може стверджувати, що порушено її конституційні права, і вимагати відшкодування збитків, якщо вважає, що таких було їй завдано [4, с. 222].

Важливою гарантією законності й дотримання прав людини під час здійснення оперативно-розшукової діяльності є те, що підрозділи, які використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшукової діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. У місцях зберігання інформації повинні гарантуватися її достовірність і надійність охорони.

Отже, на нашу думку, існує об'єктивна потреба в подальшому теоретичному опрацюванні, вдосконаленні та детальному законодавчому регулюванні контрольних повноважень суду, які б мали забезпечувати недопущення свавільного та безконтрольного проникнення до сфери приватного життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів : Указ Президента України від 7 листопада 2005 р. № 1556/2005 (у редакції від 16 січня 2006 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556/2005>.

2. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження

окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/ ^z/zi^Л/0002700-08.і>

3. Шапірко П.М. Права людини в оперативно-розшуковій діяльності: теоретичні проблеми /П.М. Шапірко // Юридичний науковий електронний журнал. №2. – 2015. – с. 248-251.

4. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2-х т. / С. С. Алексеев. – М. : Юр. лит., 1982. – Т. 2 – 360 с.

*Федорчук А.Б., аспірант кафедри
адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІ В УКРАЇНІ

Визнання України правовою державою передбачає створення ефективного механізму захисту прав і свобод людини та громадянина. Це можливо лише за практичної реалізації в державі теорії поділу влади [1, с. 4].

Одне з основних завдань сучасної судово-правової реформи є реалізація демократичних ідей правосуддя, вироблених світовою практикою й наукою. У цьому зв'язку особливого значення набуває розробка концептуальних основ статусу суддів України, який відповідатиме міжнародним стандартам, оскільки виключно останні є носіями судової влади в державі. Особливо ці питання актуалізуються сьогодні, в період прийняття та оновлення судового законодавства України. Тому саме зараз так необхідний принципово новий підхід до визначення поняття, структури і змісту адміністративно-правового статусу судді.

У Конституції України, разом із законодавчою і виконавчою гілками влади, самостійно виділена також судова влада. Основне її завдання - забезпечення законності, справедливості та свободи. Водночас формування європейської

держави вимагає вдосконалення та зміцнення незалежної і доступної для населення судової влади. Судова система, по суті, є головною складовою розвитку країни, одним із пріоритетів демократизації суспільства. На приведенні судової системи України у відповідність до європейських стандартів наголошує і Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія). Наявність у державі чесної судової влади є запорукою розвитку демократії та упровадження в країні стандартів і практик Європейського Союзу [1, с. 4].

У зв'язку з цим було розроблено та затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів і плану дій щодо її реалізації, прийнято такі Закони України: «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 р. № 1188-VII, «Про очищення влади» від 16.09.2014 р. № 1682-VII, «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 р. № 192-VIII та ін. На сьогодні актуальними є питання розвитку судової влади, цьому приділяється значна увага, особливо це стосується правового статусу судді та специфіки проходження ним публічної служби [1, с. 4].

Адміністративно-процесуальний статус судді – це сукупність процесуальних прав, гарантій, обов'язків судді, спрямованих на реалізацію завдань провадження, а також юридична відповідальність у передбачених законом випадках. Усі елементи адміністративно-процесуального статусу судді вчений поділяє на загальні та спеціальні [2, с.14]

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді. Саме поняття «адміністративно-правовий статус судді» в законодавстві України відсутнє. Саме це поняття характеризує місце і роль суддів в адміністративних відносинах під час розгляду адміністративних справ, що складається з сукупності та обсягу правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканості та юридичної відповідальності суддів.

Особливість статусу суддів має суттєвий вплив на визначення підстав виникнення дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, органів, що правомочні вирішувати питання про дисциплінарну відповідальність суддів.

Адміністративно-правовий статус суддів, що складається з багатьох компонентів, забезпечує можливість суддів здійснювати незалежне, неупереджене та справедливе правосуддя. З огляду на це, виникає необхідність у визначенні сутності, поняття та структури адміністративно-правового статусу суддів України з метою вироблення концептуальних засад його оптимізації та формулюванні пропозицій щодо підвищення ефективності правового регулювання в цій сфері, а також набуття статусу, сукупність їх прав та обов'язків, вимоги, що ставляться до суддів, правові гарантії, які дозволяють суддям здійснювати свої повноваження згідно з законом, порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності та звільнення з посади.

Разом із тим, найбільш слушним для розкриття аналізованих проблем буде широке розуміння адміністративно-правового статусу судді господарського суду. Його характеризують місце і роль судді в адміністративно-господарських відносинах під час розгляду адміністративних справ, що складається з сукупності та обсягу правосуб'єктності, обов'язків і прав, незалежності і недоторканості та юридичної відповідальності судді [3].

Список використаних джерел:

1. Вітюк Д. Л. Адміністративно-правові засади проходження суддею публічної служби / Дарія Любомирівна Вітюк, Держ. фіскальна служба України, України. – Ірпінь : [б.в.], 2016.– 20 с.

2. Собовий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні : автореф. Дис. На здобуття наук. Ступеня канд. Юрид. Наук : спец. 12.00.07 / О. М. Собовий. – к., 2010. – 20 с.

3. Закурін М. К. Адміністративно-правовий статус судді господарського суду / М. К. Закурін // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 282-286.

*Шановалов О.О., докторант
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІ ПОШУКОВИХ ФУНКЦІЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проведений аналіз засвідчив, що оперативні та слідчі підрозділи, ще у повній мірі не перелаштували роботу із виявлення та розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів до вимог нового КПК України, не в останню чергу причиною зазначеного стану є ряд проблемних питань, що впливають на ефективність оперативно-службової діяльності, а саме:

- безпосередньо в ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено права оперативних підрозділів в більшості з яких є посилання на конкретну статтю гл. 21КПК, що фактично означає можливість реалізації цих прав виключно в рамках кримінального впровадження;

- інформація про підготовку до вчинення злочину потребує підтвердження, в тому числі шляхом проведення спеціальних технічних заходів. Разом з тим закони визначають можливість їх проведення практично тільки в рамках кримінального впровадження;

- оперативні підрозділи повинні здійснювати оперативний пошук ознак латентних злочинів, але у зв'язку з відсутністю явної, відкритої інформації про їх вчинення, процес їх виявлення потребує застосування ряду оперативно розшукових заходів. Разом з тим закон не регламентує можливості їх проведення в рамках оперативного пошуку;

- КПК України прямо забороняє оперативним підрозділам виступати ініціаторами проведення негласних слідчих розшукових дій (надалі – НСРД) – тобто при необхідності

фіксації дій злочинців, які безпосередньо вчинюють злочин, оперативний працівник не в змозі в правовому полі зафіксувати злочинні дії, оскільки відсутній механізм використання зазначених матеріалів у кримінальному провадженні;

- оперативні працівники формально не мають права ознайомлюватися з матеріалами, отриманими в результаті проведення НСРД (що пов'язані з обмеженням конституційних вправ громадян), а тільки мають право, скласти протокол (про проведення НСРД) і направити матеріали прокурору (процесуальному керівнику). Виникає питання – на підставі чого приймати рішення про приєднання матеріалів НСРД до матеріалів кримінального провадження: хто саме їх повинен прослуховувати (або проглядати) для визначення наявності в них доказів;

- виникає питання - яким чином проводити оперативну закупівлю якщо її результати формально є моментом виявлення ознак злочину, і відповідно підставою для початку кримінального провадження, а отже до моменту отримання її результатів відсутні підстави для її проведення;

- контрольована закупка необхідна для фіксації факту реалізації певного предмету (але його реалізація може і не містити ознак злочину) на етапі перевірки первинної інформації. Так само і результати спеціального слідчого експерименту (якій проводиться для перевірки дійсних намірів особи) і саме дії особи в обстановці максимально наближеній до реальної (яка створюються слідчими або оперативними працівниками), надають можливість стверджувати що особа вчинює тяжкий або особливо тяжкий злочин. Тобто до моменту проведення цих НСРД відсутня інформація про факт вчинення особи тяжкого або особливо тяжкого злочину, а отже і підстави для здійснення НСРД – така ситуація складає замкнуте коло;

- практично всі злочини у сфері господарської діяльності не є тяжкими і відповідно проведення НСРД в процесі їх фіксації не передбачено законом. В той же час вони є латентними і факт їх вчинення виявляється в результаті активних дій оперативних підрозділів в основному вже після їх

вчинення (тобто не при підготовці). В результаті з одного боку – відсутні підстави для заведення ОРС і відповідно проведення оперативно-розшукових заходів, а з другого боку – оскільки вони не є тяжкими, то відсутні підстави для їх фіксації шляхом проведення НСРД. Таким чином практично відсутній інструментарій для документування економічних злочинів;

- в умовах сучасного законодавства оперативні підрозділи практично перетворюються у «кур'єрів» навіть у тих ситуаціях, коли вони самостійно виявили тяжкий злочин і провели значний об'єм роботи. Будучи обізнаними з усіма обставинами справи, вони не мають права ініціювати проведення конкретних НСРД (оскільки це прерогатива слідчого), а також проводити оперативно-розшукові заходи (оскільки почато кримінальне провадження) для фіксації злочинних дій;

- інформація з оперативних підрозділів у слідство на проведення НСРД надається не у повному обсязі і, відповідно, підстави для внесення клопотань про НСРД у слідчого відсутні;

На підставі викладеного пропоную:

- чітко визначити порядок, об'єм, зміст інформації, яка повинна передаватися оперативними підрозділами у слідство, що надасть змогу інформувати слідчі підрозділи про необхідність проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, надавати практичну допомогу слідчим у підготовці та санкціонуванні клопотань з проведення НСРД;

- увести в практику використання НСРД, передбачених ст. 261 КПК України в кримінальних правопорушеннях зупинених за розшуком підозрюваних (обвинувачених) стосовно їх родичів, близьких;

- обов'язково у разі вчинення правопорушення пов'язаного із викраденням радіоелектронного засобу, не зважаючи на тяжкість злочину, проводити НСРД, передбачені ст. 268 КПК України, для виявлення та встановлення місцезнаходження викраденого майна.

*Кузь І.І., здобувач наукового ступеня
доктора філософії (кандидата наук)
аспірант кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Реформування сучасної кримінально-виконавчої системи України зумовлює за необхідне подолання властивих колишній радянській командно-адміністративній системі негативних рис, що виявляється у використанні, переважно репресивних методів виконання покарань, нехтуванні законними правами та інтересами засуджених, а також нівелюванні особистості в'язня, що в результаті призводило до малоефективної ресоціалізації засуджених.

Кримінальний кодекс України зазначає, що метою покарання є не тільки кара, але й виправлення засуджених та запобігання скоєнню ними нових злочинів [1, ст. 50]. Однак намагання виправлення, ресоціалізації та підготовки засудженого до життя в суспільстві у контексті установи виконання покарань (надалі - УВП) істотно ускладнюється тим, що умови відбування покарань кардинально відрізняються від умов існування індивіда у соціумі.

Одним з напрямків соціальної політики держави є забезпечення соціальних програм для соціально незахищених груп населення, в тому числі для осіб, які порушили закон і перебувають у місцях позбавлення волі. Ці особи знаходяться в умовах соціальної ізоляції, що сприяє деградації їх особистості, втраті соціально корисних навичок та зв'язків.

З метою покращення ситуації щодо ресоціалізаційної роботи в УВП активно залучаються Церква, яка здатна ефективно впливати на морально-етичний комплекс особистості засудженого, надавати йому духовну та матеріальну підтримку.

Тому, головною метою кримінального покарання у вигляді позбавлення волі є ресоціалізація засуджених, яка передбачає повернення цих осіб у суспільство повноцінними громадянами. Для цього перш за все необхідно змінити

антисоціальну спрямованість засуджених шляхом переорієнтації на загальнолюдські цінності, які базуються, зокрема, на християнських цінностях. З цією метою здійснюється взаємодія УВП з громадськими та релігійними організаціями.

Адміністрації УВП надзвичайно складно запобігати вчиненню злочинів у місцях позбавлення волі через існуючу серед засуджених кругову поруку і підкорення їх злочинським законам. Характерно, що особи, які ніколи до засудження не стикалися з «правилами» поведінки засуджених, починають їх засвоювати з моменту надходження до слідчого ізолятора. Але й тоді, коли засуджені поступають до установ виконання покарань, продовжується їх оброблення професійними злочинцями під різними приводами. Так здійснюється поступовий перехід до злочинського способу життя і поведінки з неофіційною системою стосунків [2]. І цей процес активно відбувається не тільки в місцях позбавлення волі, а й поза їх стінами.

Важливу роль у запобіганні злочинності в місцях позбавлення волі відіграють саме релігійні організації. Аналіз нормативно-правових актів щодо взаємодії релігійних організацій з УВП показав, що цей процес здійснюється згідно Конституції України, Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», Закону України «Про попереднє ув'язнення», Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання діяльності священнослужителів в органах та установах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України», а також норм міжнародного права. Згідно цим документам, кожен засуджений має невід'ємне право на свободу віросповідання та релігійних переконань, забезпечити це право засуджених – обов'язок адміністрації установ виконання покарань.

Основи християнства визначили зміст і характер відношення християн до тих, що стали на шлях злочину. Рятуння їх душ, примирення з Богом і суспільством, приведення їх до каяття були покладені ними в основу соціальної роботи із в'язнями. Саме каяття визначило головну сутність і назву цієї ідеї (каяття латинською – poenitentia) [3, с. 288].

Християнське духовенство з перших століть постійно піклувалося про в'язнів. У XIX ст. у Західній Європі та США був сформований інститут тюремних капеланів, який працює і зараз. До 1917 року у кожній тюрмі чи каторзі Російської імперії був священик, який займався духовним вихованням в'язнів. Після 1917 року взаємодія установ виконання покарань з релігійними організаціями була припинена і знов розпочалася лише на початку 1990-х років. Таким чином, співпраця місць позбавлення волі з релігійними організаціями має багатовікову історію і починається з початку нашої ери [4, с. 374-381].

Церква, релігія з їх основними постулатами ненасильства, милосердя, співчуття, терпіння здатні сформувати такі відносини, які зможуть допомогти в подоланні духовної кризи, вирішенні міжособистісних і групових конфліктів, життєвих проблем. Крім того, деякі релігійні організації ведуть добровільну роботу серед засуджених, надають їм матеріальну допомогу, що також не мало важливо.

В наш час адміністрація установ виконання покарань приділяє значну увагу духовному вихованню засуджених. З цією метою здійснюється співпраця з різними релігійними конфесіями: православними (УПЦ, УПЦ-КП, УАПЦ); католицькими (РКЦ, УГКЦ); протестантськими (баптисти, п'ятидесятники, Свідки Єгови, євангелісти та інші); мусульманськими; іудаїстськими.

У межах УВП забезпечити ресоціалізацію засуджених, яка б дозволяла їм у подальшому успішно реінтегруватись у суспільство, надзвичайно складно. Передбачені українським законодавством заходи, покликані знівелювати негативний вплив відбування покарання, здебільшого є малоефективними через формальність виконання та брак ресурсів [5, с. 137, 158-159].

В УВП особа повністю або ж частково десоціалізується в аспекті «затухання» відповідних зразків невідв'язної поведінки. У цілому, відбування покарання у вигляді позбавлення волі характеризується такими чинниками:

1) підпорядкування жорстким нормам та правилам (обмежене пересування, режим дня та стиль життя);

2) брак можливості задовольняти різні потреби та доступу до ресурсів;

3) перебування в специфічному середовищі, де може переважати субкультура із соціально-негативними нормами, цінностями, традиціями, які безпосередньо впливають на людину і значною мірою визначають її поведінку;

5) розрив соціально корисних зв'язків та ізоляція від суспільства;

6) стигматизуючий характер самого факту соціальної ізоляції (навішування такого негативного ярлика викликає переживання індивіда щодо своєї соціальної неповноцінності та активізує механізми психологічного захисту);

7) психологічні проблеми;

8) підпорядковане, часто принизливе становище;

9) деградація особистості при тривалих термінах перебування в УВП;

10) формування пасивної життєвої позиції та залежності від інших у вирішенні власних проблем.

Потреба у залученні Церкви до роботи із засудженими визнається державою на законодавчому рівні з 1988 р., коли священики отримали доступ до УВП. Сьогодні у вітчизняних колоніях дозволено сповідувати будь-яку релігію, а для відправлення релігійних обрядів у ці установи допускаються представники усіх офіційно зареєстрованих релігійних організацій.

Богослужіння і релігійні обряди в колоніях проводяться на прохання засуджених або за зверненням релігійної організації в неробочий час. Засуджені мають право на придбання і користування релігійною літературою, іншими предметами і матеріалами релігійного призначення, використання яких не суперечить умовам виконання покарання [6, ст. 128].

Отже, аналізуючи вищенаведене можемо зробити висновок, що активізація традиційних і впровадження нових форм участі громадськості, а саме релігійних організацій, у справі підвищення виховної роботи серед засуджених сприяють значному підвищенню рівня запобіжного потенціалу в місцях позбавлення волі.

В даний час постає потреба у залученні Церкви на фоні неспроможності державних інституцій забезпечити в межах УВП ресоціалізацію засуджених, яка би дозволяла їм у подальшому успішно реінтегруватись у суспільство. Релігійні організації, вряховуючи велику довіру з боку більшості

засуджених мають змогу ефективно впливати на моральні та духовні особистості в'язнів, спонукати їх до дотримання відповідних принципів та норм, здійснювати духовну підтримку та намагання до виправлення, ресоціалізації та підготовки засудженого до життя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 2341-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Голіна В.В. [Електронний ресурс] // Кримінологія України: навчальний посібник / В.В. Голіна. – 2011. – Розділ 21 «Злочинність у місцях позбавлення волі та її запобігання». – Режим доступу: <http://mego.info/матеріал/4-запобігання-злочинності-у-місцях-позбавлення-волі>.

3. Радов Г. О. Пенітенціарна ідея: думки на тему. – К.: МП «Леся», – 1997. – с. 288.

4. Пахомов І.В. Вплив релігійних організацій на процес ресоціалізації засуджених // Проблеми загальної та педагогічної психології. – Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – За ред. С.Д. Максименка. Т.Х, ч.2. – К., 2008. – с. 374-381.

5. Горобець К. Соціальна основа рецидивної злочинності / К. Горобець // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – No 4. – с. 137, 158-159.

6. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 3-4. – С. 21.

Челпан О.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОШКОДЖЕННЯ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Запобігання злочинам є основним завданням, яке покладається на всі інститути держави, що має комплексний характер і передбачає використання не тільки правових, але і інтеграційних досягнень різноманітних напрямків наукових знань. До окремих завдань запобіжної діяльності необхідно віднести мінімізацію причин та умов злочинності, що сприяють

виникненню, дії цих загроз, їх нейтралізацію та ліквідацію наслідків. Вказані завдання визначають ту роль, яку відіграє запобігання злочинам в забезпечення безпеки держави. Крім цього, ці завдання є складовими завданнями системи забезпечення безпеки правоохоронюваних цінностей. Це свідчить про те, що запобігання пошкодженню шляхів сполучення і транспортних засобів повинно розглядатися як невід'ємна складова державної політики.

Але останні процеси, що відбуваються в нашій державі свідчать про те, що фактично відбувся відхід від профілактичної діяльності злочинів. Заходи у цьому напрямку проводяться локально, і застосовуються щодо окремих видів злочинів, або в межах окремих регіонів. При цьому було втрачено пріоритетні напрями в боротьбі з нею. Одним з найбільш ефективних заходів, спрямованих на зменшення рівня злочинності є її запобігання, під яким розуміється специфічна діяльність соціальних інститутів, спрямованих на виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що обумовлюють вчинення злочинів; виявлення груп ризику та конкретних осіб з метою впливу на них і недопущення вчинення ними злочинів. Запобігання злочинам здійснюється як на загально соціальному (державному) рівні, так і на спеціальному.

Розвиток запобігання як системи заходів, що має як безпосередній так і опосередкований характер є необхідною умовою державної політики [1]. Об'єктивно існуюча потреба суспільства у запобігання злочинів детермінує характер та зміст засобів її задоволення. З одного боку вона повинна співвідноситися з рівнем соціального, економічного, політичного і духовного розвитку суспільства, а з іншого, – відображати специфіку факторів, в усуненні яких зацікавлено суспільство. Особливість досліджуваного злочину, а саме – пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, виражається в його соціальній обумовленості та сприяє можливості у виборі засобів впливу на його недопущення, впливаючи на усунення причин та умов злочинності. І тому, сьогодні держава та суспільство усвідомивши необхідність відтворення системи запобіжної діяльності з врахуванням сучасних реалій, намагаються застосувати заходи спрямовані на усунення причин та умов злочинності та недопущення вчинення злочинів.

На нашу думку, заходи запобігання пошкодженню шляхів сполучення і транспортних засобів, повинні мати комплексний характер і охоплювати всю сукупність заходів, спрямованих на запобігання їм. Аналіз криміногенної ситуації, результати наукових досліджень, досвід спільних дій правоохоронних органів та інших органів із запобігання злочинності свідчить про вірогідність збереження основних негативних явищ і тенденцій злочинності. Запобігти цьому можливо тільки шляхом об'єднання зусиль правоохоронних органів на державному рівні, залучення у процес боротьби зі злочинністю усіх зацікавлених організацій та громадян. Комплексний характер заходів пов'язаний з удосконаленням стану всього суспільства, а також впливом на фактори, що позначаються на суспільстві на рівні загальних причин злочинності, на рівні причин окремих видів злочинів і категорій злочинів [2].

На основі проведеного дослідження заходи спеціально кримінологічного запобігання являють собою комплексну діяльність державних, у тому числі правоохоронних органів, установ та спеціальних закладів, за участю громадських об'єднань щодо організації та здійснення заходів запобігання відвернення на стадії виявлення наміру чи готування до злочину, а також на етапі припинення розпочатої протиправної (у тому числі злочинної) діяльності.

З метою підвищення ефективності державного контролю у сфері забезпечення безпеки шляхів сполучення і транспортних засобів розроблено комплекс основних напрямів запобіжних заходів щодо недопущення пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, а саме: 1) аналіз оперативної обстановки та прогноз розвитку криміногенної ситуації на об'єктах транспортної інфраструктури і транспортних засобах; 2) оцінка ефективність заходів, що застосовуються підрозділами Національної поліції щодо недопущення вчинення злочинів на об'єктах транспортної інфраструктури і транспортних засобах, спільно з Укртрансінспекцією розробка заходів своєчасного реагування на зміни криміногенної ситуації; 3) прогноз та планування спільної діяльності з підрозділами Національної поліції при розробці заходів запобігання злочинам на об'єктах транспортної інфраструктури і транспортних засобах; 4) організація та контроль виконання підпорядкованими підрозділами законодавства нормативно-правових актів

Національної поліції; аналіз та узагальнення результатів роботи, надання необхідної практичної і методичної допомоги, розробка та здійснення заходів щодо вдосконалення запобіжної діяльності Укртрансінспекції; 5) організація та координація оперативно-розшукової діяльності підрозділів Національної поліції (кримінальної поліції), спрямовану на: 1. запобігання, виявлення і розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, що посягають на об'єкти транспортної інфраструктури і транспортні засоби; 2. взаємодія зі структурними підрозділами МВС, іншими правоохоронними органами та органами державної влади у вирішенні питань запобігання злочинам, що посягають на об'єкти транспортної інфраструктури і транспортні засоби; 3. формування бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України щодо осіб, які посягали на об'єкти транспортної інфраструктури і транспортні засоби; 4. запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів, на об'єктах транспортної інфраструктури і транспортних засобах, що створюють загрозу економічній стабільності транспортної галузі; 5. удосконалення системи оперативного інформування, накопичення та використання баз даних про злочини, що посягають на об'єкти транспортної інфраструктури і транспортні засоби та обставини їх учинення; 6) аналітичної роботи і планування пропозицій і матеріалів для підрозділів Національної поліції та Укртрансінспекції для комплексної оцінки криміногенної ситуації за півріччя і рік; 7) організація і проведення Укртрансінспекцією спільно із підрозділами Національної поліції аналітичних та кримінологічних досліджень з актуальних питань забезпечення безпеки транспортної інфраструктури і транспортних засобів.

Список використаних джерел:

1. Головкін Б. Кримінологічні засоби забезпечення безпеки від корисливої насильницької злочинності та її прояви // Б. Головкін Кримінологічні засоби забезпечення безпеки від корисливої насильницької злочинності та її прояви [Текст] : Право України. – Випуск 11. – К.: 2011. – С. 240;

2. Бородин С.В. Борьба с преступностью: теоретическая модель комплексной программы. –М.: Наука, 1990. – С. 142 (272с.)

Тернавська А.А., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СУЇЦИД СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВИДИ

Дослідження феномену суїциду з позицій комплексного підходу дозволяє дійти висновку про те, що він є однією з форм девіантної поведінки, яка відхиляється від прийнятих у суспільстві норм і стандартів та не схвалюється ним.

Слід зазначити, що у виправних колоніях спостерігається підвищена концентрація осіб, які мають додаткові фактори ризику суїциду (девіантна поведінка, психічні й соматичні захворювання, алкоголізм, наркоманія). Тому вивчення природи суїциду має враховувати цей ширший контекст, у центрі якого стоїть саме факт самогубства, а навколо нього – численні факти свідомого чи несвідомого нехтування життям як вищою цінністю людини.

Сьогодні в юридичній науці існує декілька класифікацій суїциду, які хоча і різняться між собою, певним чином розподіляють суїцид беручи за основу істинні наміри суїцидента: справжнє бажання смерті, або імітація бажання померти, з метою досягнення якоїсь мети. Так, Ю. М. Антонян, І. Б. Бойко, Н. О. Качанова, А. В. Зосіменко розподілили всі відомі прояви аутоагресивної поведінки на дві основні, взаємопов'язані, категорії:

- суїцидальні прояви (самогубство, спроби вчинити самогубство), мета – досягнення смерті суїцидентом;
- несуїцидальні прояви (самокаліцтво), мета – досягнення будь-якого результату, крім позбавлення себе життя [1, с. 96].

Подібний підхід до дефініції поняття «аутоагресивної поведінки» знімає протиріччя, пов'язані з розумінням терміна «аутоагресія».

Інші науковці диференціюють самогубства на справжні суїциди, парасуїциди – акти навмисного самоушкодження, що не призводять до смерті, пресуїциди – стан особистості, що обумовлює підвищену стосовно норми ймовірність здійснення суїцидального акту. Прихильниками такої класифікації є В. Т.

Кондратенко, І. О. Погодін, В. А. Тихоненко.

Що стосується саме спецконтингенту, то вчені диференціюють суїцид у виправних колоніях на три основних типи: істинний, афективний, демонстративно-шантажний. Авторка, спираючись на власний практичний досвід та низку наукових досліджень сучасного стану суїциду серед засуджених у виправних колоніях України, повністю погоджується з наданою дослідниками класифікацією суїциду серед засуджених.

Як підкреслює Д. М. Землін у своїй статті «Психологія демонстративно-шантажної поведінки засуджених», демонстративно-шантажний тип поведінки проявляється в наданні психологічного тиску на оточуючих «значущих» осіб, який має на меті зміну ситуації в сприятливий для суїцидента бік [2, с. 32] (викликати співчуття, уникнути відповідальності, або навіть спричинити неприємності адміністрації колонії і т.п.).

Демонстративно-шантажну суїцидальну поведінку за мотивами вчинення можна умовно розділити на два підтипи. Так, перший підтип характерний для більшої частини схильних до суїциду засуджених. Головним мотивом аутоагресії для таких осіб є психологічний захист, протест, бажання хоча б на деякий час уникнути утисків як з боку засуджених, так і з боку адміністрації колонії.

Засуджені, які є представниками другого підтипу демонстративно-шантажної поведінки, характеризуються як впевнені у собі особистості, раніше судимі, злісні порушники режиму в колоніях. Головним мотивом їх аутоагресивної поведінки є досягнення вигоди шляхом нанесення самопошкоджень для тиску на адміністрацію виправної колонії.

При цьому необхідно підкреслити, що демонстративно-шантажні дії, як правило, призводять до погіршення здоров'я засуджених, серйозним травмам або навіть трагічному фіналу – смерті.

Наступний тип суїциду серед засуджених – афективний, характерною особливістю якого є те, що він не має на меті а ні шантажу адміністрації колонії, а ні смерті. Головним мотивом виступає розрядка емоційної напруги засудженого, яка викликана негативними переживаннями останнього. Такий тип суїцидальної поведінки є проявом негативного впливу ізоляції на людину. Так, найчастіше до афективного суїциду, ще на

початковому етапі перебування у виправній колонії, вдаються наркозалежні та психологічно неврівноважені особи.

Ю. К. Александров підкреслює, що на відміну від істинного суїциду, при якому психотравма, усвідомлена і перероблена засудженим, викликає певний тип цілеспрямованої, хоча і неадаптованої поведінки, при афективних суїцидальних діях психотравмуюча ситуація не встигає піддатися свідомій особистісній переробці. Науковець зазначає, що у суїцидентів даного типу ідея самогубства з'являється в свідомості раптово і набуває непереборної спонукальної сили. Афективний суїцид, незважаючи на глибину і істинність намірів накласти на себе руки, часто відбувається в присутності оточуючих осіб хоча і не має на меті шантажу.

Останній вид суїциду серед засуджених у виправних колоніях – істинний суїцид.

Істинна суїцидальна поведінка – це усвідомлені дії, метою яких є здійснення акту самогубства, бажання позбавити себе життя.

Серйозність намірів підтверджуються вибором місця, часу і способу суїцидальної дії, активною попередньою підготовкою, а інколи – наявністю передсмертних записок. Засуджені, що мають на меті здійснити суїцид, приховують свої істинні наміри та роблять все можливе, щоб ніхто не завадив досягненню кінцевого результату.

Усі спроби відбуваються без свідків (як правило), а способи суїциду в цих випадках вибираються найбільш «жорсткі»: самоповішання або (що рідше) використання різного роду холодної зброї (саморобні ножі, заточки та ін.) [3, с.85].

Тобто, головний мотив істинного суїцидента – позбавити себе життя у будь-який спосіб. Це той тип суїцидентів, який найбільше потребує медичного та психологічного супроводу.

Отже, підводячи підсумок, необхідно зазначити, що суїцид як явище протидіє здійсненню завдань кримінально-виконавчого законодавства, основними з яких є охорона прав, свобод і законних інтересів засуджених, надання їм допомоги у соціальній адаптації.

Список використаних джерел:

1. Качнова Н. А., Зосименко А. В. Клинико-психопатологические аспекты аутоагрессивного поведения жертв сексуального насилия в местах лишения свободы /

Психическое здоровье и безопасность в обществе: науч. материалы первого нац. конгресса по социальной психиатрии. – М., 2004. – С. 96.

2. Землин Д. Н. Психология демонстративно-шантажного поведения осужденных // Психопедагогика в правоохранительных органах, 2009, № 3(38). – С. 32.

3. Александров Ю.К. Справочник практического работника пенитенциарных учреждений. – М.: «Права человека», 2001. – 150 с.

Дан Г.В., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Як зазначає О. Г. Кальман кримінологічна характеристика будь-яких злочинів відображає склад злочинності її соціальний портрет [1]. Таке досить спрощене розуміння кримінологічної характеристики дає початкове уявлення про складну кримінологічну категорію, яка має досить поширене використання не лише в наукових дослідженнях присвячених вивченню злочинності.

Більш детально зміст кримінологічної характеристики злочинів розкриває О. М. Литвинов, зазначаючи, що вона складається із виявлених ознак, що у сукупності та взаємозв'язку представляють її структуру. При цьому він виділяє такі групи елементів кримінологічної характеристики:

– дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочину (статистична поширеність злочинів; дані про соціальні умови (обстановку) злочину (соціально-політична; соціально-економічна; час; географія; соціальне середовище тощо));

– кримінологічно значимі ознаки злочину (дані про предмет злочинного посягання, дані про особу злочинця, мотив та мету злочину; дані про особу потерпілого);

– ознаки, які визначають специфіку діяльності із попередження злочинів (причини злочинів; наслідки злочинів; механізм злочину; обставини, що сприяють злочинам) [2, с. 584].

Наведені елементи кримінологічної характеристики дають нам можливість побудувати наше дослідження за такою структурно-логічною схемою:

– дослідження стану, структури і динаміки злочинів пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– вивчення причин та умов використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

– аналіз характеристики особи злочинця, що вчиняє злочини, пов'язані з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні;

– визначення основних загально-соціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання використанню малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні.

Виходячи із наведеної структури, одним із перших завдань, є визначення стану, структури і динаміки злочинів, пов'язаних із використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом в Україні. Головним предметом кримінології є злочинність – як історично мінливе, соціальне і кримінально-правове явище, яке являє собою сукупність усіх злочинів, вчинених у країні за певний період. Вказана сукупність вимірюється такими кількісно-якісними показниками, як стан, рівень, структура, динаміка, характер і географія [3, с. 4].

Кількісні та якісні показники злочинів пов'язаних з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтвом отримані нами із офіційних джерел. Це єдині звіти про кримінальні правопорушення за відповідні роки (2013-2017), що готується Генеральною прокуратурою України. Окрім цього з метою порівняння, використовувалися статистичні звіти МВС України, вироки з Єдиного державного реєстру судових рішень, відомості з наукових джерел.

Треба зазначити, що кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом запроваджена в Україні з 15.01.2009 року Законом №894-VI. Таким чином відображення в офіційній статистиці розпочинається лише з 2009 року. Враховуючи те, що відшукати офіційну статистику МВС України, щодо сатану злочинів з 2009

по 2012 роки відшукати не вдасться можливим, ми будемо посилатись на дані наведені в публікації І. В. Дегтярьової [4]. Так, за даними І.В. Дегтярьової в 2009 році вчинено 11 злочинів пов'язаних з використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Вже у 2010 році таких злочинів вчинено 81, таку різницю можна пояснити, перш за все тим, що криміналізація використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом відбулась на початку 2009 року, а отже органи досудового розслідування лише починали працювати в напрямку притягнення до відповідальності таких осіб. В 2011 році за статтею 150-1 КК України до кримінальної відповідальності притягнуто 77 осіб [4, с. 149].

Починаючи з 2013 року статистичні звіти про кримінальні правопорушення готуються і оприлюднюються Генеральною прокуратурою України. Це дає можливість визначити певні тенденції на основі узагальненої статистики. Аналіз досліджуваних злочинів свідчить, що динаміка їх вчинення за останні п'ять років характеризується хвилеподібними коливаннями, найвище значення амплітуди яких припадає на 2013 р., а найнижчий на 2017 р.

Так за даними єдиного звіту про кримінальні правопорушення у 2013 році обліковано 41 злочин за ст. 150-1 КК України, за 38 із них особам вручена підозра [5]. У 2014 році обліковано 53 кримінальні правопорушення за ст. 150-1 КК України [6]. У 2015 році обліковано 12 кримінальних правопорушень [7]. У 2017 році обліковано 14 кримінальних правопорушень [8]. 2017 рік характеризується майже потрійним спадом кількості облікованих злочинів вчинених за ст. 150-1 КК України [9].

Динаміка злочинності досить чітко простежується і піддається відповідній оцінці, при аналізі статистичних даних за більший проміжок часу ніж за один рік. В такому випадку більш чітко можна виявити та зафіксувати закономірності злочинів, а також тенденції їх розвитку [10, с. 324].

Якщо порівняти динаміку злочинності в Україні за 2010-2016 роки то спостерігається приріст злочинності по відношенню до 2010 року на 270 тис. злочинів. Вказаний приріст злочинності В. М. Бесчастний пояснює низкою правових та організаційно-управлінських рішень, які були прийняті у 2012 році, серед яких превалюють зміни у

реєстраційній процедурі, що застосовується до фіксації заяв і повідомлень про вчинені злочини, а також новий процесуальний порядок реагування на них з боку правоохоронних органів, встановлені КПК України [11, с. 208].

Проте немає раціонального пояснення зменшенню кількості злочинів пов'язаних із використанням малолітніх дітей для заняття жебрацтвом. Адже на тлі такого зростання загально кримінальної злочинності має зростати і кількість злочинів вчинених за ст. 150-1 КК України.

Можна виділити одну досить об'єктивну обставину, яка пояснює зниження кількості облікованих злочинів за ст. 150-1 КК України, це реформа органів внутрішніх справ, яка відбулась у 2015 році. Не виважені кроки з реформування органів внутрішніх справ, призвели до відтоку значної кількості професіоналів, у тому числі і з підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Це позначилось на ефективності виявлення та розкриття злочинів такої категорії. Латентність таких злочинів досить висока, при тому, що даний вид злочинів не є прихованим, а отже фактично є таким, що легко фіксується.

Цікавим на нашу думку є регіональний аспект вивчення стану злочинів з використанням малолітньої дитини для заняття жебрацтва. Моніторинг Єдиного державного реєстру судових рішень дає можливість проаналізувати обвинувальні вироки винесені судами України за ст. 150-1 КК України. Найбільша кількість вироків починаючи з 2009 року обліковано в Закарпатській області (64 обвинувальних вироків). Означене і обумовило вибір теми дисертаційного дослідження, адже Закарпатська область є лідером по використанню малолітніх дітей для заняття жебрацтвом. Решта областей характеризуються такими показниками досліджуваних злочинів. Львівська – 10; Дніпровська область – 8; Київ – 7; Донецька – 7; Сумська область – 5; Волинська область – 7; Вінницька – 4; Запорізька – 1; Чернівецька – 3; Івано-Франківська – 3; Одеська – 1; Полтавська – 1; Харківська – 3; Рівненська – 3; Тернопільська – 5; Черкаська – 2. Всього нами вивчено 134 обвинувальні вироки винесені за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Характерним є те, що ряд регіонів України не мають жодного вироку за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Принаймні вони не обліковані в Єдиному

державному реєстрі судових рішень. Це такі області, як Луганська; Київська; Кіровоградська; Миколаївська; Житомирська; Хмельницька; Чернігівська.

Однією із причин зменшення виявлених злочинів є те, що необхідно мати належну доказову базу, яка свідчитиме про те, що використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом мало неодноразовий та систематичний характер.

Список використаних джерел:

1. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні : теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Харків, Гімназія, 2003. 352 с.

2. Литвинов О. М. Про галузеві характеристики злочинів взагалі та кримінологічну характеристику зокрема. *Форум права*. 2010. № 4. С. 581-586. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_4_92. (дата звернення: 10.03.2018).

3. Кримінологія: підручник для студентів ВНЗ / О. М. Джужа, Я. Ю. Кондратьєв, О. Г. Кулик, П. П. Михайленко. та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

4. Дегтярьова І. В. Кримінологічна характеристика особи злочинця, що використовує малолітню дитину для заняття жебрацтвом. *Теорія і практика правознавства*. 2011. № 1. С. 148-152.

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=185282. (дата звернення: 10.03.2018).

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2014 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198199. (дата звернення: 10.03.2018).

7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=198197. (дата звернення: 10.03.2018).

8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень

2016 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=200945. (дата звернення: 10.03.2018).

9. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень

2017 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=203952. (дата звернення: 10.03.2018).

10. Криминология. Учебник для вузов / Ю. Н. Аргунова, С. В. Ванюшкин, Ю. В. Ващенко, А. Я. Гришко и др.; Под общ. ред.: А.И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Инфра-М-НОРМА, 2001. 848 с.

11. Бесчастний В. М. Криминологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №1. С. 207-213.

Коренюк А.А., аспірант кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРОБАЦІЯ ЯК СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Боротьба зі злочинністю неповнолітніх є актуальною проблемою не лише нашої держави, а й усього сучасного світу. Неповнолітні є специфічною категорією злочинців, які в силу своїх психологічних особливостей найчастіше піддаються негативному впливу. У свою чергу, при правильній профілактичній роботі у неповнолітніх злочинців більше шансів покінчити зі своїм кримінальним минулим. Мова йде, насамперед, про пошук нових ефективних заходів зниження рівня рецидивної злочинності відповідно до міжнародних стандартів.

Процес входження України до Європейського союзу передбачає імплементацію європейських стандартів і підходів до забезпечення прав дітей, зокрема і в частині розвитку ювенальної юстиції щодо неповнолітніх.

З огляду на це, Указом Президента від 24 травня 2011 року № 597/11 було схвалено Концепцію розвитку кримінальної

юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Концепція започаткувала новий етап профілактики рецидивної підліткової злочинності шляхом впровадження сучасних ефективних заходів боротьби. Крім цього, метою Концепції є побудова в Україні повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, спроможної забезпечити законність, обґрунтованість та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та подальшою соціальною підтримкою [1].

У свою чергу, заходами з розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні передбачено створення служби пробачії для неповнолітніх, однією з функцій якої було визначено збір, узагальнення та надання суду інформації соціально-психологічного характеру про особу неповнолітнього правопорушника, а також забезпечення здійснення належного патронажу щодо неповнолітніх, які перебувають у спеціальних виховних установах або звільнені з них, сприяння їх соціальній адаптації та реінтеграції, зокрема, шляхом забезпечення таких неповнолітніх соціальним житлом, надання допомоги у працевлаштуванні, отриманні освіти [1].

Таким чином, це зумовило впровадження такого нового ефективного правового інституту профілактики рецидивної злочинності, зокрема і злочинності неповнолітніх, як пробачія. Відповідно до прийнятого Верховною Радою України від 05 лютого 2015 року Закону України «Про пробачію» основною метою вказаного вище інституту є виправлення засуджених та запобігання вчинення ними повторних злочинів [2].

У юридичній науковій літературі дуже часто зустрічається думка, що пробачія є своєрідним видом покарання. Як приклад, В.М. Дрьомін вважає, що засудження до пробачії має бути самостійним видом покарання, зміст якого полягає тільки у виконанні вимог суду про належну поведінку через визначену програму перевиховання й умови невчинення нового злочину [3, с. 375].

На нашу думку, пробачія є набагато ширшим поняттям, яке включає в себе як і покарання, не пов'язане з позбавленням волі, так і систему заходів спрямованих на виправлення особи злочинця з метою запобігання вчиненню ним повторного злочину у майбутньому.

При цьому, в Україні існує ряд особливостей пробації щодо неповнолітніх. Насамперед, пробація до неповнолітніх застосовується з урахуванням вікових та психологічних особливостей осіб та спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки.

Крім цього, досудова доповідь щодо неповнолітнього додатково повинна містити інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку особи та рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень, що у свою чергу дає змогу суду прийняти правильне рішення про застосування до неповнолітнього пробаційних заходів.

Наразі проводиться активна робота з реалізації основних засад ювенальної пробації в Україні і вже є перші позитивні результати такої діяльності. За даними Міністерства юстиції України у 2017 році відкрито дванадцять центрів ювенальної пробації на обліку в яких перебуває 1152 неповнолітніх з яких лише 1,44 % вчинили повторні злочини. У 89 % випадках суд ухвалив рішення про застосування пробації до підлітків, які вчинили злочин [4].

Таким чином, акцентуючи увагу на зменшенні рівня рецидивної підліткової злочинності є необхідність відзначити ефективність роботи інституту пробації. При цьому, система соціально-виховних та наглядових заходів застосовується за принципом покарати підлітка з метою перевиховання, але ні в якому разі не ув'язнити. Це у свою чергу, зменшує навантаження на виховні колонії і в подальшому сприяє зниженню рівня рецидивної злочинності загалом. На нашу думку, для покращення ефективності своєї діяльності, органи пробації повинні співпрацювати з іншими державними та недержавними організаціями з метою зниження рівня рецидивної злочинності загалом та рецидиву неповнолітніх зокрема.

Список використаних джерел:

1. Про концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24.05.2011 № 597/11: станом на 4 квітня 2018 року. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/597/2011>.

2. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII : станом на 04 квітня 2018 року. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-190>.

3. Дрьомін В.М. Застосування пробації як засіб декриміналізації суспільства / В.М. Дрьомін // Актуальні проблеми політики: б. наук. пр. – О., 2005. – Вип. 25. – С. 372-377.

4. Міністерство юстиції України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua>.

Кідна Н.В., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

З метою формування уявлення про ефективну модель системи ресоціалізації засуджених неповнолітніх доцільним було б розглянути досвід окремих країн. Нажаль, останнім часом звернення до зарубіжного досвіду характеризується або «...запозиченням термінів, назв, підходів...»[1;7] та механічному втіленню до вітчизняної системи окремих елементів, або повним його запереченням через неподібність правових систем реагування на злочинність неповнолітніх, а іноді й апелюванням до невдалого досвіду в роботі з неповнолітніми (наприклад, у Франції). На наш погляд, не зважаючи на відмінності у підходах до ресоціалізації, доцільно звернути увагу на сутність ресоціалізації, зокрема її організаційно-правові основи.

Такий підхід дозволить виявити характеристики ресоціалізації, врахування яких допоможуть при формуванні в Україні цілісної, комплексної державної політики реагування на правопорушення неповнолітніх в аспекті їх ресоціалізації.

Розвиток пенітенціарної теорії та практики характеризується протистоянням прибічників репресивного підходу (репресивної моделі) до проблем виконання кримінального покарання в виді позбавлення волі та

прибічників гуманістичного підходу, який перш за все ґрунтувався на принципі можливості та необхідності ресоціалізації злочинців. Такий підхід дозволяє виявити деякі різновиди моделі ресоціалізації, які є характерними для різних країн та виокремити їх особливості. При цьому, незважаючи на наявність загальних спільних рис тієї чи іншої правової системи, класифікація моделей ресоціалізації не завжди обумовлена загально визнаним поділом правових систем.

В організаційно-правовому та змістовному аспектах ресоціалізація в різних країнах перш за все залежить від наявності ювенальної юстиції або загального кримінального правосуддя стосовно неповнолітніх.

Ефективність ресоціалізації в межах систем ювенальної юстиції визначається сукупністю характеристик: залучення спеціальних служб, що здійснюють ресоціалізацію, до роботи з неповнолітніми на початкових стадіях; оперативність впливу на несприятливу ситуацію, що склалася в родині неповнолітнього; послідовність та індивідуалізація роботи залежно від поведінки неповнолітнього; варіативність дій, методик, технологій, а також допоміжних структур, що можуть бути включені до процесу ресоціалізації.

Системи ресоціалізації, що існують, характеризуються також інституціоналізацією «закритих» установ для неповнолітніх або відмовою від таких спеціальних установ. В деяких країнах організовані спеціальні закриті установи для підлітків-правопорушників (США, Канада, Франція), інші стрімко відмовляються від них, відкриваючи центри денного перебування, службами пробації, комплексною допомогою родині підлітка тощо (країни Скандинавії, Нідерланди, Німеччина) [1; 40].

Залежно від включення системи ресоціалізації та/або до системи ювенальної юстиції або до системи кримінального правосуддя, або до системи соціальної допомоги можна виокремити чотири типи систем ресоціалізації.

Перший тип – юридичні процедури юстиції для неповнолітніх та молоді подібні до загального процесу кримінального правосуддя, а ресоціалізація співвідноситься із основними тенденціями соціальної політики (Нідерланди, Німеччина, Велика Британія).

Другий тип – правові механізми ювенальної юстиції співвідносяться із загальними процедурами кримінального правосуддя, але соціальні сервіси для неповнолітніх засуджених виокремлені в єдину систему служб (США, Канада, Японія).

Третій тип – система служб ресоціалізації вбудована до системи соціального захисту (Італія) або до системи ювенальної юстиції у тісному взаємозв'язку із службою соціального захисту (Франція).

Четвертий тип – ювенальна юстиція виокремлено і від системи кримінального правосуддя, і від системи соціальної допомоги: для засуджених розробляються спеціальні програми (Польща, Нова Зеландія, Румунія).

Залежно від правової (законодавчої) регламентації ресоціалізації можна виокремити країни:

а) законодавство яких прямо закріплює мету ресоціалізації засуджених (Кримінальний кодекс штату Техас, стаття 102 [2;57]; кримінальне процесуальне законодавство Франції містить окремі норми з положеннями про ресоціалізацію, наприклад, при умовному звільненні, більш детально регламентовані положення ресоціалізації стосовно неповнолітніх; Кримінальний виконавчий кодекс Німеччини закріплює завдання системи виконання покарань, основою яких є ресоціалізація засуджених [3; 7];

б) в законодавстві яких ресоціалізація прямо не закріплена, але впливає із загальної політики держави: так, наприклад, кінцевим результатом виправлення засудженого в Англії є його ресоціалізація, що й визначає основні напрями реформ в країні; ресоціалізація є головною темою діяльності пенітенціарної системи США; кримінальне законодавство Голландії закріплює необхідність індивідуалізації підходу до засудженого при визначенні виду виправної установи, зокрема з врахуванням можливостей для реабілітації засудженого [4].

Таким чином, в країнах, де ресоціалізація закріплена законодавчо, можливе єдине розуміння цього процесу та ефективне співробітництво різних служб. В інших країнах, де відсутня законодавча інтерпретація даного поняття, суспільство, представники різних служб керуються різними підходами до визначення ресоціалізації (Нідерланди, Італія), що викликає невизначеність критеріїв її ефективності, а також може породжувати конфлікти при взаємодії різних служб.

Сучасні моделі ресоціалізації мають безпосереднє відношення до системи виконання покарань, однак існують відмінності в системі організації взаємодії з пенітенціарною системою щодо здійснення ресоціалізації. Тому можна виокремити:

а) країни, де існує відносно самостійна система ресоціалізації засуджених (наприклад, у Франції з 2006 року ресоціалізацію, зокрема і в тюрмах, здійснюють вихователі Судового захисту молоді, які не належать до пенітенціарних співробітників);

б) країни, в яких ресоціалізацію здійснюють як соціальні співробітники пенітенціарної системи, так й громадські соціальні працівники (ФРН);

в) країни, в яких залучення засуджених до участі в спеціально розроблених індивідуальних (та/або групових) програмах їх ресоціалізації може бути умовою їх умовно-дострокового звільнення (США), план ресоціалізації засудженого включений до переліку документів, які необхідні для вирішення питання про умовне звільнення (Бельгія).

Наявність в окремих країнах поруч із системою покарань так званих заходів безпеки, метою яких є ресоціалізація засудженого, дозволяє виокремити певну специфіку таких систем:

- у Франції використання заходів безпеки здійснюється паралельно із системою покарань, крім того, засуджений користується допомогою, метою якої також є ресоціалізацію;

- використання одночасно з покаранням заходів безпеки, що спрямовані на соціальну реабілітацію засуджених, характерно для США.

Стадія ресоціалізації в багатьох країнах забезпечується службою пробачії, яка може реалізувати одну з наступних моделей:

- просоціальну, коли співробітник виконує функції соціального працівника, взаємодіє із родиною засудженого, а також самим засудженим (Німеччина, Нідерланди, Франція);

- нагляду, за якою співробітник контролює особу, що звільнилася від відбування покарання (або умовно засудженого), його поведінку відповідно до умов звільнення (вироку) (Велика Британія, США).

Таким чином, системи реагування на правопорушення, що вчинені неповнолітніми в різних країнах різняться, не існує єдиної, абсолютної моделі. Єдиним підґрунтям, який об'єднує різні системи, є міжнародні стандарти поведінки з неповнолітніми правопорушниками. Однак їх сприйняття через національне законодавство веде до формування системи ресоціалізації, що характеризується притаманними лише їй рисами (що визначається, зокрема, і пенітенціарною моделлю, тобто типом пенітенціарної системи, особливості якої обумовлені об'єктивними (соціально-економічними) та суб'єктивними (гносеологічними) факторами в певний період часу).

Список використаних джерел:

1. Шмидт В.Р. Интеграция подростков в конфликте с законом: зарубежный опыт., – М. 2007;
2. Уголовный кодекс штата Техас /науч. ред. и предисл. И.Д. Козочкина., СПб., 2006;
3. Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ: (социально-психологический аспект): учеб. пособие. / Н.А. Андреев и др., – М., 2001;
4. Крылова Н.Е., Серебрянникова А.В. Уголовное право современных зарубежных стран (Англия, США, Франция, Германия) : учеб. пособие. – М., 1997.

Кальченко Л.В., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день під час реформування правоохоронної системи та виокремлення її з Міністерства внутрішніх справ України в новостворену структуру – Національну поліцію України – залишаються актуальними питаннями віктимологічної профілактики дорожньо-транспортного травматизму, які до 2015 року у відомстві переважно належали до компетенції Державної автомобільної

інспекції України, яка розформована приблизно на початку реформування.

Фактично ж вимоги та звітність щодо профілактики дорожньо-транспортного травматизму перейшла до кількох новостворених підрозділів в складі Національної поліції України, які використовують напрацювання Державтоінспекції разом з тим не маючи достатньої правової бази та єдиного упорядкування результатів проведених заходів, наприклад у вигляді єдиної статистики зменшення дорожньо-транспортних пригод з постраждалими та загиблими.

Одним з ефективних методів віктимологічної профілактики є стимулювання широких верств населення до суворого дотримання правил дорожнього руху. Важливо аби громадяни отримували знання про можливі наслідки порушення з юного віку, адже це не лише допомагає попередити травматизм найбільше вразливої категорії учасників дорожнього руху – неповнолітніх – але й допомагає убезпечити від травмування в майбутньому, коли в процесі дорослішання неповнолітні переходитимуть з категорії пішоходів та велосипедистів в лави автомобілістів та мотоциклістів. До речі останні також вирізняються вразливістю відповідно до сезонності.

Відтак до 2014 року включно, органи та підрозділи Державної автомобільної інспекції України на місцях проводили плідну роботу з профілактики, зокрема постійно відвідуючи загальноосвітні навчальні заклади з лекціями про безпеку на дорозі, рольовим інсценуванням повсякденної дорожньої ситуації з залученням присутніх педагогів і учнів з коментарями правильності та послідовності дій експерта, розповсюдженням друкованої продукції з основною інформацією щодо правил дорожнього руху, тощо.

Слід зазначити, за роки існування Державтоінспекції з метою популяризації безпечної поведінки всіх, без виключення учасників дорожнього руху, та з метою запобігання травматизму була налагоджена співпраця між засобами масової інформації, громадськими об'єднаннями, державними установами та організаціями, окремими українськими та іноземними фондами, тощо.

Все це лише невелика частина необхідної роботи з віктимологічної профілактики дорожньо-транспортного

травматизму, який є сукупністю державних і громадських заходів, спрямованих на запобігання цього явища через зниження в населення загалом або в конкретних громадян отримати ушкодження в якості учасника дорожнього руху.

Варто зазначити, що після виокремлення правоохоронного апарату зі структури Міністерства внутрішніх справ України в новостворений підрозділ – Національну поліцію України – Державтоінспекція першопочатково припинила функціонування частково, а згодом і в повному обсязі не маючи законних підстав для виконання службових обов'язків в тому числі і з віктимологічної профілактики дорожньо-транспортного травматизму.

На жаль, об'єктивну статистику щодо кількості дорожньо-транспортних пригод з травмованими та загиблими на момент початку реформування отримати неможливо, адже з вищезазначеної причини, а також за рахунок все ще активної фази міграції вимушених переселенців з АР Крим, Донецької та Луганської областей України, що тягне за собою велику кількість неврахованих у статистиці чинників, як наприклад збільшення кількості автотранспорту на міжміських автомагістралях та населених пунктах. Як приклад, можна навести статистику за 2014 рік з урахуванням дорожньо-транспортних пригод в містах з населенням понад один мільйон громадян Севастополь (АР Крим), Донецьк (Донецька область), Луганськ (Луганська область) та статистику ДТП за 2015 рік, де всі ці міста, а також інші населені пункти на тимчасово непідконтрольних територіях не враховані – відтак динаміка демонструє зменшення кількості травмованих і загиблих учасників дорожнього руху, що не відповідає реальному стану за неможливості перевірити та зібрати статистичні данні з окупованих територій.

Враховуючи особливий характер віктимологічної профілактики дорожньо-транспортного травматизму, вирізняються два основні напрями запобіжних заходів, об'єктами яких є віктимологічні ситуації:

- індивідуальна - віктимологічна профілактика, спрямована безпосередньо на потенційних і реальних жертв;
- загальна, чи індивідуально-групова – віктимологічна профілактика, зорієнтована на груповий рівень.

Такпри індивідуального підході увагу приділяють заходам, спрямованим на усунення віктимнонебезпечних ситуацій (патрулювання, обладнання технічними засобами, поліпшення організації дорожнього руху, залучення громадськості до вирішення завдань колективної та особистої безпеки тощо) залучено підрозділи патрульної поліції, які також до повноцінного створення дорожньої поліції фактично виконують функції колишньої Державтоінспекції.

Серед особливих методів віктимологічної профілактики патрульною поліцією слід відзначити, що звичайні офіцери поліції одночасно зі шкільними офіцерами поліції, відвідують загальноосвітні навчальні заклади з метою проведення лекцій та бесід з учнями на тему дотримання правил дорожнього руху.

При реалізації другого підходу для здійснення заходів виховного впливу, професійного навчання, правової пропаганди, медичного характеру, забезпечення населення спеціальними засобами (найчастіше – світлоповертаючі стрічки та мітки або ж так звані «флікери») тимчасово задіявалися офіцери поліції з підрозділів Управління безпеки дорожнього руху в складі Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України. Проте з середини вересня 2017 року цей підрозділ припиняє свою діяльність, а всі функції з дорожньої безпеки передані також до патрульної поліції.

Слід зазначити, що натомість перед розформуванням вищезгаданого підрозділу влітку 2017 року в складі Департаменту патрульної поліції створюється підрозділ дорожньої поліції. Однак нині наряди дорожньої поліції розпочали патрулювання лише на чотирьох трасах міжнародного та національного значення і до кінця 2018 року планується посилити взаємодію цієї поліції з іншими дорожніми службами з метою покращення нагляду за станом доріг, поліпшення ситуації з аварійністю на трасах.

Таке підсилення планується за рахунок особового складу, який нині знаходиться в навчальних центрах, а також планується обладнати патрульні автомобілі дорожньої патрульної поліції сучасними камерами вимірювання швидкості, що також має позитивно вплинути на динаміку кількості дорожньо-транспортних пригод, а відтак і на зменшення кількості постраждалих та загиблих серед всіх учасників дорожнього руху внаслідок дорожньо-транспортних пригод.

Список використаних джерел:

1. Статистика аварійності в Україні // Управління безпеки дорожнього руху – Режим доступу : <http://www.sai.gov.ua/ua/ua/static/21.html>.
2. Патрульна дорожня поліція офіційно розпочала роботу на дорогах державного значення // Патрульна поліція Полтавської області – Режим доступу : <https://www.facebook.com/poltavapolice/posts/704881163048020>.

Давидова М.М., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ НАРКОТИКІВ?

На сьогодні проблема поширення наркоманії і наркотизму є однією з найгостріших як в Україні так і в більшості країн світу. Однією з головних причин поширення цих асоціальних явищ є незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин. Наркоманія – хвороба, яка забирає та руйнує життя людей, створює загрозу безпеці держави та знищення нації. Як відомо, хворі на наркоманію люди вчиняють злочини та інші правопорушення, ведуть маргінальний спосіб життя, значна кількість з них мають тяжкі інфекційні захворювання тощо. Особливе занепокоєння викликає те, що на сьогодні в Україні має місце стрімке поширення наркотизму і втягування в сферу зловживання психоактивними речовинами дітей підліткового і юнацького віку. Так, результати проведених соціологічних дослідження свідчать, що в Україні 30 % дітей у віці від 9 до 15 років хоча б раз вживали наркотики, 70 % осіб, хворих на наркоманію – молодь у віці до 25 років, а жіноча наркоманія в процентному співвідношенні – найвища в Європі, що негативно впливає на демографічну ситуацію[1].

Тому викликають здивування та занепокоєння висловлювання та пропозиції, які останнім часом лунають у ЗМІ, деяких українських та зарубіжних політиків щодо легалізації наркотичних засобів в Україні.

На міжнародному рівні зусилля по боротьбі з наркотиками здійснюються з боку різних організацій, перш за все, Організацією Об'єднаних Націй в рамках ЮНДКП (програма

ООН міжнародного контролю над наркотиками і попередження злочинності).

Україна, як держава-учасниця ООН, приєдналась до конвенцій, привела у відповідність до норм міжнародного права національне законодавство у сфері обігу наркотиків.

Але, в 2011 році Міжнародна комісія ООН по боротьбі з наркотиками у своєму звіті зробила висновок і констатувала неефективність методів діяльності в боротьбі з наркотиками, які були прийняті та прописані в міжнародних договорах 50 років назад; запропонувала змінити міжнародну політику боротьби з наркотиками всім країнам, а саме звернути увагу на досвід таких країн як Голландія, Швейцарія, і обрати свій шлях та напрямок[2].

Голландія та Швейцарія є найбільш відомими представниками ліберальної політики в боротьбі з незаконним вживанням наркотиків.

В Голандії легалізовано вживання «легких» наркотиків (марихуани) вже 25 років. І статистичні дані свідчать, що наркоситуація в цій країні погіршилась. Показники вживання «тяжких» наркотиків серед молоді найвищі в Європі, зростають показники вживання синтетичних наркотиків[3].

Державна політика Швейцарії заснована на 4 принципах: профілактика, лікування, зменшення ризику та репресивні заходи. В Швейцарії не легалізована марихуана, але лікарям офіційно дозволено за рецептом продавати героїн, також відкриті центри, де видають одноразові шприци і наркозалежні можуть прийти зі своїм наркотиком та зробити собі укол. Держава контролює всі ці програми, які розповсюджуються на наркозалежних осіб, які повинні бути повнолітніми, такими, що 2 рази пройшли курси реабілітації і не вилікувались. Статистичні дані свідчать, що в Швейцарії зменшилась кількість від інфікованих наркоманів, злочинів, які вчиняють наркозалежні та смертність наркозалежних від тяжких хвороб і передозування. Але залишається високий рівень захворювання на Гепатит С, а також зростає рівень вживання кокаїну серед населення[4].

Як ще один приклад ліберальної політики щодо наркотиків та наркоманів, можна привести європейське місто Франкфурт, де наркоманів лікують, надають соціальну та медичну допомогу. Наркозалежним дозволено вживати

наркотики на вулиці, парках. Поліція не застосовує до них жодних заходів, а тільки контролює громадську безпеку, і при необхідності може викликати швидку, якщо наркозалежному стало погано на вулиці, після вживання наркотиків[5].

З такою політикою щодо наркозалежних, Україна та деякі інші країни, не можуть погодитись. По-перше – пропаганда наркотиків. По-друге – не зменшує кількість наркоманів. По – третє – загроза поширення суспільно небезпечних хвороб.

Тому Україна обрала та продовжує свій шлях «жорсткої» боротьби з незаконним вживанням наркотиків. Ми не можемо перейняти досвід країн, які легалізували наркотики, у зв'язку зі складною політичною, економічною ситуацією в країні та через високий рівень корупції[6].

Схвалена Кабінетом Міністрів України у 2013 році Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, направлена на вирішення системних питань, насамперед медико-соціального, економічного, правоохоронного напрямку, поєднує вітчизняний досвід боротьби з незаконним вживанням наркотиків, сучасні знання щодо світових підходів формування і реалізації наркополітики та узгоджується з євроінтеграційними прагненнями України. Передбачає профілактику наркозалежності та запобігання незаконному вживанню наркотиків, подолання стигматизації та забезпечення захисту прав осіб, хворих на наркоманію, лікування та реабілітацію, удосконалення системи контролю за обігом наркотиків тощо. Основним змістом профілактики наркозалежності є здійснення комплексних заходів, спрямованих на зниження рівня первинного вживання наркотиків, особливо дітьми та молоддю.

Стратегією передбачені заходи для реалізації завдань державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року: проведення моніторингів, круглих столів, навчань, розробку нових ліків для замісної підтримувальної терапії (ЗПТ), об'єктивне інформування про наркотичну ситуацію в країні тощо.

Для реалізації Стратегії Кабінет Міністрів України затвердив План заходів на 2015 рік (Розпорядження від 25.03.2015 № 514-р). За 2016-2018 роки такі плани відсутні, а це означає, що Стратегія не реалізується та не фінансується, не здійснюються профілактичні заходи у повному обсязі. Відсутня

первинна профілактика незаконного вживання наркотичних засобів та психотропів, що призводить до поширення наркоманії, законодавчо не врегульовані питання постановки на облік та лікування наркозалежних осіб.

За оцінками експертів, на даний час, держава майже не фінансує соціальні програми, які вкрай необхідні для здорового розвитку молодого покоління, ухвалену КМУ «Стратегію державної політики щодо наркотиків до 2020 року». Серед її завдань – попередити розповсюдження наркозалежності серед підлітків і молоді. Відбувається розвал молодіжних організацій, які повинні фінансуватись державою. Фінансування антинаркотичних програм та профілактику здійснюють міжнародні організації («Альянс громадського здоров'я», ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, «Лікарі без кордонів»), але вони не можуть охопити всі групи ризику[7].

У зв'язку з чим більшість молоді проводить увесь свій вільний час на вулиці або в мережі Інтернет, не займається фізичним та культурним розвитком. Молодь, яка не зайнята корисною справою, не підконтрольна - як вибухівка сповільненої дії!

Отже, враховуючи статистичні дані та досвід зарубіжних країн, ми можемо впевнено стверджувати, що ліберальна політика щодо наркотиків не зменшує наркотизації населення. А тому, в Україні потрібно і надалі продовжувати «жорстку» боротьбу з наркотиками, лікувати наркозалежних та здійснювати систематичну та постійну профілактику незаконного вживання наркотиків. В Державі, необхідно затвердити та фінансувати План заходів відповідно до схваленої Стратегії щодо наркотиків до 2020 року.

Список використаних джерел:

1. Наскільки поширена наркоманія в Україні? 27 квітня 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://news24.if.ua/2016/04/27/naskilki-poshirena-narkomaniya-v-ukra%D1%97ni/>

2. Швейцарія – серед лідерів боротьби з наркотиками. <http://www.nashgazeta.ch/news/12572>

3. Давидова М.М. Державна політика щодо запобігання схилянню до вживання наркотичних засобів в Україні та Нідерландах.

4. 25 років легального прийому наркотиків в Швейцарії
<http://www.nashagazeta.ch/news/12192>

5. <https://news.rambler.ru/europe/16682813-frankfurt-seks-narkotiki-rok-n-roll-fotoreportazh/>

6. Рейтинг найбільш корумпованих країн в цифрах, за 2017 рік. <https://bit.ua/2017/01/corrupt-world-2016/>

7. Рівень вживання наркотиків в Україні – загроза національній безпеці – експерти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/27959447.html>

Василишин О.О., студент навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

В системі правових, соціологічних досліджень питання превентивної діяльності завжди було і є пріоритетним. В Україні цей напрям набуває особливої гостроти, оскільки молодь формується в складних соціокультурних умовах економічних і політичних суперечностей, невірноваженості соціальних процесів, значної криміногенності населення.

Стан і тенденції злочинності неповнолітніх вказують на значні прорахунки у профілактичній діяльності з такою категорією правопорушників. Наразі в дитячому, підлітковому середовищі спостерігається нехтування правовими, моральними, соціальними нормами, спад інтересу до навчання і суспільно-корисної праці. Особистість сучасної молоді вирізняє не лише прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність, духовна спустошеність, цинізм, жорстокість, прояви різних форм насильства та агресії, грубеставлення до дорослих, низький рівень емоційної прихильності до членів родин, невідвідування навчальних закладів, відособлення від шкільного середовища, схильність до вчинення правопорушень, а й відбувається повноцінна інституалізація девіантної поведінки [4].

Особливе занепокоєння викликає масове поширення у молодіжному середовищі таких негативних соціальних явищ, як наркоманія та алкоголізм. Небезпека полягає в тому, що вживання алкоголю і наркотиків стає певною цінністю сучасної

молодіжної субкультури, перетворюється в атрибут способу життя. Не меншого занепокоєння викликає зростання бездоглядності, бродяжництва і проституції серед неповнолітніх, явища соціальної дезадаптації підлітків, збільшення числа дітей з девіантною поведінкою.

Деструктивно впливає на стиль життя неповнолітніх залежність від азартних та комп'ютерних ігор, Інтернету, соціальних мереж тощо.

З огляду на вищевказане, вважаємо, що превентивне виховання набуває особливої значущості і важливості, тому й виникає гостра потреба у переосмисленні оголошуваних засад та визначенні стратегічних напрямів його розвитку в системі загальної превенції злочинності.

Для належного забезпечення превентивного виховання неповнолітніх, необхідно:

- зміцнити і розвинути виховні функції навчальних закладів;

- актуалізувати і підвищити значення превентивного виховання в системі освіти;

- обґрунтувати важливість розвитку виховних систем навчальних закладів; створення регіонального, районного, місцевого превентивного виховного простору;

- створити систему моніторингу превентивного виховання неповнолітніх;

- розширити коло суб'єктів превентивного виховання неповнолітніх, посилити координацію їх дій і взаємодії.

Під превентивним вихованням ми розуміємо – комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії з соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї нетерпимості до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді, на їх допомогу і захист [5]. Також це цілеспрямована система економічного, правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, освітнього, інформаційно-освітнього та організаційного змісту, спрямованих на формування позитивних соціальних установлень, запобігання вживанню психоактивних речовин, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих стосунків. Воно є пріоритетним напрямом

діяльності держави, всіх виховних інституцій і здійснюється в інтересах дитини і молодой людини.

Основними завданнями превентивного виховання неповнолітніх є:

- створення умов для формування позитивних якостей особистості в процесі різноманітних видів трудової, навчальної, позашкільної й іншої діяльності, що сприяють інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку, виробленню стійкості до негативних впливів середовища;

- забезпечення соціально-психологічної, педагогічно-зорієнтованої діяльності на запобігання залучення дітей і молоді до негативних соціальних явищ;

- надання комплексної психолого-педагогічної та організація медико-соціальної допомоги тим молодим особистостям, які її потребують;

- забезпечення адекватної соціальної реабілітації дітей і молоді, які вчинили протиправні дії або зловживають наркотичними речовинами;

- стимулювання молоді до здорового способу життя і позитивної соціальної орієнтації, сприяти розвитку здоров'я, навчально-виховного процесу, навчанню з раннього віку навичкам відповідальності за власне життя, поведінку і здоров'я;

- сприяння виробленню інтегрованих міждисциплінарних підходів при підготовці спеціалістів (педагогів, психологів, медиків, соціологів, юристів, соціальних працівників), батьків та ін. до превентивної роботи з дітьми і молоддю;

- об'єднання зусиль різних суб'єктів превентивної роботи, а також належна координація їх діяльності.

Превентивне виховання неповнолітніх здійснюється на трьох рівнях:

1. раннє, або первинне, превентивне виховання (соціально-педагогічна профілактика);

2. вторинне превентивне виховання (превентивна допомога і корекція);

3. третинне превентивне виховання (адаптація, реабілітація і ресоціалізація) [3].

Важливим елементом у превентивному вихованні неповнолітніх є залучення до виховного процесу батьків, громадських організацій, самоврядування; координація взаємодії навчального закладу, сім'ї та громадськості. Постійна

співпраця з батьками, іншими суспільними виховними інститутами, забезпечує стійкість і стабільність навчально-виховного процесу, сприяє усуненню психолого-педагогічних порушень соціальної адаптації неповнолітніх, і відповідно загальне зменшення такого виду злочинності.

Список використаних джерел:

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: деякі аспекти / І. Васильківська // Право України. – 2004. – № 1. – С. 95-98.

2. Долженков О. Ф. Протидія наркотизму дітей шляхом удосконалення законодавства та професійної освіти / О.Ф. Долженков, С. Д. Резніков // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. – 2012. – Вип. 2(2). – С. 138-146

3. Журавель Т.В. Соціальна профілактика як напрям соціально-педагогічної діяльності / Т. В. Журавель // Соціальна педагогіка: навч. посібник / За заг. ред. О. В. Безпалько; Авт.-кол. О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, Т. Г. Веретенко та ін. : – К.: Академвидав, 2013. – 312 с.; С. 85-101.

4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 712 с.

5. Пірог Л.А. Посібник до вивчення курсу „Соціальна профілактика» / Л.А. Пірог. – Д.: ДНУім. Олеса Гончара, 2016. – 34 с.

6. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги профілактики. Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015 № 912. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15>.

Лисенко А.О., студент наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Нині в Україні зберігається доволі високий рівень злочинності неповнолітніх, кримінальна активність яких помітно перевищує її у дорослих. Рівень злочинності неповнолітніх у декілька разів перевищує приріст неповнолітнього населення. Наведене зумовлює необхідність підвищення уваги української держави, передусім її державної влади, до проблем скорочення та насамперед запобігання злочинності неповнолітніх. Це, в свою чергу, потребує уважного кримінологічного аналізу злочинів, які вони вчиняють, особистості останніх та головне – процесів детермінації та зумовлення їх вчинення.

Показник питомої ваги злочинів неповнолітніх охоплює осіб віком тільки в інтервалі чотирьох років (від 14 до 17 років). Цей віковий інтервал становить лише 0,7 % до вікового проміжку (умовно від 14 до 70 років), в якому загалом вчиняються злочини. Таким чином, незважаючи на порівняно невисоку питому вагу злочинів неповнолітніх, кримінальна активність останніх фактично більше ніж у 10 разів перевищує відповідний показник серед всього населення віку кримінальної відповідальності.

У динаміці злочинності неповнолітніх виокремлюють декілька періодів. Зокрема, за радянських часів на території України, як і в усій країні, протягом 20 років, до початку 70-х років, спостерігалася тенденція поступового зниження її рівня. З 1972 р. розпочалося її зростання. Так у 1992 р. він у 3,5 рази перевищив рівень 1972 р. Зростання рівня злочинності неповнолітніх продовжилося в Україні й у роки незалежності аж до 1996 р. (41 811 злочинів), що перевищувало показник 1992 р. майже на 20 %. Після цього протягом 1997-2002 рр. рівень злочинності неповнолітніх поступово знижувався (у 2002 р. – 32 335) і став нижчим, ніж у 1992 р., на 7,3%. У 2003р. на фоні

зростання загального рівня злочинності на 23,5% проти попереднього року, що прийнято пов'язувати із заходами керівництва МВС України зі збільшення реєстрації злочинів, рівень злочинності неповнолітніх зріс на 3,6% і досяг 33 493 злочини. У період 1972-2001 рр. приріст рівня злочинності неповнолітніх майже у 3-4 рази перевищив зростання неповнолітнього населення України, що є ще одним свідченням зростаючої кримінальної активності останнього. Найбільш високою вона є у віковому інтервалі 16-17 років, хоча за останні роки помітно зростала і серед 14-15-річних. [1]

На сьогодні, відповідно до Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України в період з січня по грудень 2016 року - 4260 неповнолітнім особам було повідомлено про підозру, у т. ч. до 131 особи було застосовано запобіжний захід тримання під вартою. Якщо порівнювати зі статистикою 2017 року, то кількість осіб, яким було повідомлено про підозру зросла на 248, але з них тільки до 118 неповнолітніх осіб було застосовано запобіжний захід тримання під вартою.[2]

У кримінологічній літературі зазначається, що у неповнолітніх злочинців ця структура ніби усічена, охоплює в основному лише чотири види злочинів: крадіжки і хуліганство (разом становлять понад дві третини злочинів), грабежі, а також незаконне заволодіння автотранспортом, в меншій кількості насильницькі злочини. Протягом останніх років у структурі злочинності неповнолітніх відбувалися помітні зміни. Насамперед зростала, починаючи з 2014р., частка злочинів, які за сучасної кваліфікації віднесені до тяжких та особливо тяжких. Серед злочинів неповнолітніх дві третини становили крадіжки, в тому числі кожна четверта – з квартир, кожна п'ята – зі складів, баз, магазинів, інших торгових точок. Майже кожним десятим злочином був грабiж, близько 5% – хуліганство, 3% – незаконне заволодіння автотранспортом. Стрімко зростала питома вага неповнолітніх, притягнутих до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері наркообігу, у тому числі переважно без мети збуту наркотиків. Підвищена активність неповнолітніх у вчиненні окремих видів злочинів засвідчувалася зростанням за цими видами питомої ваги осіб цього віку серед усіх вікових категорій, що їх вчинили. [3]

Даючи кримінологічну характеристику злочинів, які вчиняли неповнолітні, слід зазначити, що згадані злочини, у тому числі тяжкі, майже у 3 рази частіше вчинялися у містах, ніж у сільській місцевості. Водночас окремі дослідники небезпідставно застерігають щодо наведеного твердження. По-перше, не можна ототожнювати злочинність неповнолітніх сільських мешканців і неповнолітніх у сільській місцевості. Певна частина останньої припадає на осіб, що тимчасово, особливо у літній період, перебували у сільській місцевості. По-друге, більш реальним є не скорочення злочинності сільських мешканців (сучасна кримінологічна ситуація у багатьох селах не дає для цього підстав), а зміна її структури, в якій зростає питома вага крадіжок приватного майна, переважно під впливом алкоголю або з метою здобуття коштів для його придбання. Злочинність у сільській місцевості загалом та насамперед підлітків є відбиттям сучасного морального та матеріального занепаду у багатьох селах, який є наслідком проведеного протягом останніх років непродуманого, а можливо, й навмисне деструктивного реформування економічних та соціальних відносин. По- третє, в сільській місцевості більш високою є латентність злочинності загалом, у тому числі неповнолітніх, передусім через значні хиби у реагуванні працівників поліції на повідомлення про вчинені злочини.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства спостерігається не тільки кількісне зростання злочинності в цілому, а й її якісні зміни. Це відбувається у тому числі на тлі інтенсифікації науково-технічного розвитку, який не лише обумовлює позитивні соціальні зміни, а й призводить до появи нових форм та видів злочинних посягань з використанням засобів комп'ютерної техніки. [4]

Узагальнюючи стан злочинності неповнолітніх слід зазначити, що в останні роки зміни зазнали тенденції розвитку злочинності неповнолітніх. Так відзначається зменшення загальної кількості злочинів, але на цьому фоні зростає злочинна активність; втягується у злочинну діяльність все більша кількість підлітків; збільшується питома вага тяжких і особливо тяжких злочинів; зростає кількість планованих злочинів; структура злочинності неповнолітніх поповнилася новими видами злочинів; неповнолітні злочинці стають

основним джерелом поповнення організованої злочинності; зростання суспільної небезпечності злочинів.

Все це означає, що на сучасному етапі актуальним є питання розробки дієвої системи профілактики злочинності неповнолітніх, а також її своєчасного попередження. Причому така система повинна включати виховні, інформаційні, організаційні та спеціально – юридичні засоби.

Список використаних джерел:

1. Баганець О. О. Криміногенна ситуація в Україні: як змінився її стан протягом 2016 року (в порівнянні з минулими роками)? Аналіз стану злочинності, її структури й динаміки на території України за 2013-2016 р. (ч.1)/ О. Баганець// Юридичний вісник України. – 2017 – С. 6-7.

2. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс] - https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&libid=100820#

3. Кулик О.Г. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002-2014рр.): Монографія/ О.Г.Кулик, І.В.Наумова, А.А.Бова; МВС України Держ. наук.-дослідн. ін-т МВС України. – Київ: ДНДІ МВС України, 2015. – 362с.

4. Юзікова Н.С. Злочинність неповнолітніх: особливості, сучасні тенденції та заходи запобігання і протидії їй/ МОН України, Дніпро. нац. ун-т. – Дніпро: Біла К.О., 2016 – С. 280

Зеленяк П.А., ад'юнкт докторантури та аспірантури Національна академія внутрішніх справ

ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ

Злочини що посягають на життя і здоров'я дітей є найбільш небезпечними посяганнями на особистість. Дослідження становлення кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на життя і здоров'я дітей, вкрай важливе так, як саме на основі дотеперішніх законодавчих актів, що регулюють ці відносини побудовані і нинішні норми, які передбачають відповідальність. Удосконалення кримінального

законодавства і кримінальної відповідальності за окремі види злочинів, що посягають на життя і здоров'я дітей, не можна розглядати у відриві від історії становлення та розвитку кримінального законодавства. Це можна пояснити тим, що аналіз накопиченого історичного досвіду дозволяє краще використовувати все те що було в кримінальному праві того часу і вдосконалити та розширити його сьогодні.

Довгий час у кримінальному законодавстві злочини проти сім'ї та дітей не виділялися в окрему групу. У кодифікаційних актах містилися тільки згадки про злочини, які зараз можна назвати «проти сім'ї». Одним із перших законів, що передбачає відповідальність за посягання на дітей є «Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.». Згідно відділення 1 гл. 2 розд. 11 передбачалась відповідальність за зловживання батьківського владою. Зокрема, за примус дітей до шлюбу (ст. 1586), залучення дітей у злочин (ст. 1587), розбещення неповнолітніх (ст. 1588). У гл. 4 цього розділу була передбачена відповідальність за примушування до вступу в шлюб (ст. 1599) та відповідальність опікунів і піклувальників за втягнення у злочин. У відділенні 1 гл. 4 розд. 8 передбачалась відповідальність за схиляння особами, що мають нагляд за малолітніми та неповнолітніми, до розпуста і інших пороків (ст. 993). Кримінальне уложення 1903 р. об'єднало в одну главу злочини проти шлюбного союзу і злочини проти дітей - гл. 19 «Про злочинні діяння проти прав сімейності».

Тут слід виділити, по-перше, діяння, спрямовані проти шлюбу, по-друге, злочинні порушення дітьми своїх обов'язків щодо батьків і, нарешті, зловживання батьківського владою (ст.ст. 1549-1600; ст.ст. 143-144; ст. 418-426). Найбільш небезпечними злочинами визначено: жорстоке поводження батьків з дітьми, умисне розбещення моральності дітей, примушування їх до вступу в шлюб, підкинути дитини, залишення малолітнього без нагляду, якщо внаслідок цього їм скоєно злочин [1].

Дещо детальніше, але не в спеціальному розділі, регламентував відповідальність за вказані злочини Кримінальний кодекс 1927 р. УСРР. Так, вперше була введена кримінальна відповідальність за викрадення, приховування або підміну чужої дитини з корисливою метою, з помсти або інших особистих спонукань (ст. 149). Зберігалася відповідальність за

несплату аліментів на утримання дітей (ст. 158).

У 1935 р. була введена кримінальна відповідальність за підбурювання неповнолітніх або залучення їх до участі в різних злочинах, а також за примушування неповнолітніх до заняття спекуляцією, проституцією, жебрацтвом (ст. 732) та за використання опіки над дитиною з корисливою метою і залишення опікуваних дітей без нагляду і необхідної матеріальної допомоги (ст. 1581) [2].

Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. розширив перелік обтяжуючих обставин, передбачених основними началами кримінального законодавства СРСР та союзних республік. Так, у п. «є» ч.2 ст.47 КК УСРР 1927 р. було внесено такі доповнення: «здійснення злочину... стосовно осіб, підлеглих злочинцю чи тих, що знаходяться на його піклуванні, або в особливо-безпорадному за віком чи іншими умовами стані» . Доповнення до терміна «безпорадне» поняття «особливо» виражає, як видно, прагнення законодавця підкреслити виняткову небезпечність неминучої смерті, стану потерпілого через його хворобу, малолітство, старість чи інші умови, усунути які має можливість тільки інша особа – особа, на піклуванні якої цей потерпілий знаходився, або яка своїми діями поставила потерпілого в такі умови.

Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. відтворив традиційну для кримінального законодавства норму про кримінальну відповідальність за завідоме залишення без допомоги особи, що знаходиться у небезпечному для життя стані, і позбавленої можливості вжити заходів самозбереження через малолітство, старість, хворобу чи взагалі унаслідок своєї безпорадності (ст. 156). Така відповідальність можлива була у випадках, якщо особа, яка залишила без допомоги потерпілого, зобов'язана була піклуватись про залишеного і мала можливість надати допомогу. Однею з умов кримінальної відповідальності за ст. 156 КК УСРР 1927 р. було те, що обов'язок піклуватись про потерпілого «... повинен вже існувати в момент залишення без допомоги; а тому відмова від обіцяного догляду, наприклад, за хворим чи дитиною, якщо особа фактично не приступила до виконання своєї обіцянки, не може розглядатися як залишення без допомоги». При цьому важливо доповнити, що відповідальність за ст.156 КК УСРР 1927 р. наставала за наявності завідомо для винного залишення без допомоги, це

означало, що винному повинно бути відомо, що людина знаходиться в небезпечному для життя стані, і вона позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження.

Відповідно до ст. 156 КК УСРР 1927 р., звичайно, кваліфікувалося підкидання дітей, у тому числі і на території дитячих будинків, залишення важко хворих дітей без усякого догляду, залишення без усякої підтримки дітьми старих батьків і т. п. У тих же випадках, коли підкинута чи залишена у небезпечному стані дитина гинула, винні в цьому притягувалися до відповідальності як за вбивство, тобто за ст. 136 КК УСРР 1927 р.

На жаль, радянське кримінальне законодавство, починаючи з 1949 р., коли редакція ст. 136 КК УСРР 1927 р. піддалася істотній зміні, не містило посилання на безпорадний стан як на кваліфікуючу ознаку вбивства. Логіку вітчизняного законодавця, що виключив цю кваліфікуючу ознаку зі складу вбивства, пояснити важко. І, зокрема, тому, що стосовно інших складів злочину, наприклад, зґвалтування і залишення в небезпеці, що значно відрізняються за ступенем суспільної небезпеки від вбивства, тим більше кваліфікованого, безпорадність залишилася щоправда у ролі одного з обов'язкових ознак складу злочину [3].

Прийняття 01.09.2001 Кримінального кодексу стало значною подією в політичному, економічному і суспільному житті України, адже побудова і функціонування правової демократичної держави не може відбуватися без існування ефективної законодавчої бази, яка б належним чином регулювала і охороняла суспільні відносини. Ухваленню першого Кримінального кодексу незалежної України передувала багаторічна напружена робота провідних вчених та практиків України, результатом якої стало напрацювання низки базових, концептуальних положень (ідей), які не тільки втілилися у КК України, а й стали стрижнем сучасної кримінально-правової політики України та визначили подальший розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність на наступні роки [4].

На сьогодні кримінальна відповідальність згідно КК України 2001 р. за злочини проти життя і здоров'я дітей розширено порівняно з попередніми кодексами та закріплено в наступних статтях: ст. 117 (умисне вбивство матір'ю своєї

новонародженої дитини); ч. 2 ст. 135 (залишення в небезпеці, вчинене матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані); п. 2 ч. 2 ст. 115 (умисне вбивство малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності); ч. 1 ст. 135 (завідоме залишення без допомоги особи, яка перебувала в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство); ч. 2 ст. 136 (ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або повідомлення про такий стан дитини належним установам чи особам); ч. 4 ст. 152 (згвалтування малолітньої чи малолітнього); ч. 3 ст. 153 (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинене щодо малолітньої чи малолітнього); ч. 1 ст. 155 (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості); ч. 3 ст. 120 (доведення до самогубства, якщо воно було вчинено щодо неповнолітнього); ч. 3 ст. 130 (зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, вчинене щодо неповнолітнього); ч. 2 ст. 133 (зараження венеричною хворобою, вчинене щодо неповнолітнього); ст. 137 (неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей); ч. 2 ст. 140 (неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо воно спричинило тяжкі наслідки неповнолітньому); ч. 2 ст. 147 (захоплення заручників, вчинене щодо неповнолітнього); ч. 2, ч. 3 ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода, щодо неповнолітнього та щодо малолітнього); ч. 3 ст. 152 (згвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього); ч. 2 ст. 153 (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинене щодо неповнолітньої та неповнолітнього); ч. 2 ст. 155 (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості); ч. 2 ст. 181 (посягання на здоров'я людей під приводом проповідкування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів, вчинене щодо групи неповнолітніх); ч. 3 ст. 303 (сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією, вчинені щодо неповнолітнього); ч. 2 ст. 315 (схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинене щодо неповнолітнього); ч. 2 ст. 317 (організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи

виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинені із залученням неповнолітніх); ст. 323 (спонукання неповнолітніх до застосування допінгу); ст. 324 (схилення неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів); ч. 1 ст. 442 (геноцид) [5].

У різні періоди кримінальне законодавство належним чином не охороняло життя і здоров'я неповнолітніх (якщо й мала місце кримінально-правова охорона вказаних об'єктів, то лише дорослих осіб). За радянських часів кримінальні кодекси УСРР 1922 р. і 1927 р. не ставили за мету здійснювати особливу охорону найменш захищених осіб (малолітніх і неповнолітніх) від посягань на їхнє життя і здоров'я. Лише в КК 1960 р. були передбачені окремі норми, що додатково передбачали кваліфікуючу ознаку – неповнолітній вік потерпілого [6].

Отже чинний КК України порівняно з усіма попередніми розширив межі охорони прав дітей при вчиненні злочинів проти життя та здоров'я щодо них. Однак не дивлячись на це, на сьогодні він все одно потребує вдосконалення спираючись на історію, практику яка склалася роками та зміни які відбуваються в країні. Оскільки удосконалення кримінального законодавства сприятиме втілювати в життя права дитини та охорони її життя та здоров'я в повному обсязі.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика злочинів проти сім'ї та неповнолітніх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com> .

2. Уголовный Кодекс РСФСР редакции 1926 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.wikisource.org>.

3. Штирлов О.В. Генезис беспорядного стану особи потерпілого у вітчизняному кримінальному законодавстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statii/229-kriminal-pravo/14673-2011-0118-22-38-43.html> .

4. Тацій В.Я. Десять років чинності Кримінального кодексу України: здобутки та шляхи вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2012/10_Let_KK_2011.pdf .

5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> .

*Посудєвський І.В., курсант 311 групи
ННІ № 1 Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник: Джужа О.М.,
головний науковий співробітник відділу
організації науково-дослідної роботи
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ЗАПОБІГАННЯ ВІКТИМОГЕННОСТІ СОЦІАЛЬНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ

У більшості кримінологічних досліджень зазначається, що соціальне неблагополуччя – одна з основних причин віктимізації особистості. Тому головним чинником віктимізації нижчих верств населення є характерна для них стійка тенденція до асоціальної поведінки, коли важко побачити різницю між злочинцем і потерпілим, якщо вони обидва з маргінального середовища, так як у них майже однакові особистісні деформації і стереотипи поведінки. Ці судження узгоджуються з даними Е. Л. Сидоренко, згідно яких серед представників нижчих соціальних страт, які відтворюють форми маргінальної субкультури, 80 % осіб стають жертвами злочинів, у вчиненні яких визначальну роль відіграє їх провокаційна поведінку [1, с. 65-66].

Бідність є однією з передумов десоціалізації особи, а отже, її віктимізації. Бідність розуміє і як певний рівень доходу, і як не тільки низькі грошові доходи, але і відсутність інших економічних ресурсів, і як неможливість підтримання нормальних стандартів способу життя. Розкриваючи ознаки бідності як одного з головних детермінантів віктимності, варто зазначити, що від матеріального становища громадян також безпосередньо залежать і їх можливості із захисту своєї особистої недоторканності (життя і здоров'я) і власності.

Антигромадський спосіб життя бідних верств населення нашої країни у свою чергу детермінований поширеністю таких негативних соціальних явищ, як пияцтво, наркоманія,

делінквентність, соціальний паразитизм, сексуальна і моральна розбещеність.

Дані кримінологічних досліджень свідчать про те, що близько 44 % жертв тяжких насильницьких злочинів перебували в стані сп'яніння, причому 2/3 таких потерпілих розпивали спиртні напої разом зі злочинцями, створюючи віктимогенну ситуацію [2, с. 34].

Таким чином, маргінальне середовище, в якому переважають бідність, пияцтво, конфлікти, сприяє виникненню таких віктимогенних ситуацій, коли потенційну жертву не можна заздалегідь відрізнити від потенційного злочинця і коли лише випадок вирішує, хто стане жертвою, а хто – злочинцем.

Серед основних віктимогенних детермінантів злочинності вітчизняні вчені особливо виділяють масову і здебільшого нелегальну міграцію. Тут слід зазначити, що процеси і проблеми масової міграції вимушених переселенців істотним чином детермінують криміналізацію та віктимізацію населення в країнах, куди вони прибувають. Особливої уваги заслуговує нелегальна міграція, яка підживлює маргінальну частину країни перебування мігрантів новими конфліктами і специфічною кримінальною субкультурою [3, с. 177-178.].

Потрапивши в іншу країну, нелегальні мігранти намагаються загубитися в етнічних діаспорах, намагаються облаштуватися і ховаються від влади.

Самі мігранти, що відносяться до соціальних груп з підвищеним ступенем віктимності, з самого початку виявляються в повній залежності від транснаціональної організованої злочинності.

Організовані злочинні групи, що займаються нелегальною міграцією, здійснюють перевезення мігрантів в умовах, небезпечних для життя і здоров'я.

Підвищена ступінь віктимності мігрантів також детермінована складнощами інтеграції в культурний простір країни перебування. Навіть сама по собі наявність на одній території представників різних національностей створює конфлікти культур, послаблює можливості соціального контролю над злочинністю. Вивчення питань віктимізації мігрантів та розробка шляхів їх девіктимізації створює один з актуальних напрямів розвитку особливої частини кримінологічної віктимології.

Здебільшого жертви-мігранти не визнавали наявності провокуючих дій у кримінальній ситуації, хоча стверджували (частина і необгрунтовано), що їх «інакшість» привертає до них увагу злочинця, робить їх більш уразливими. Стійким стереотипом свідомості мігрантів є той факт, що їх співвітчизники частіше стають жертвами злочинів, ніж самі вчиняють їх щодо корінного населення. І особливо це відносилось до насильницьких злочинів.

Усе це свідчить про переважно некритичне ставлення мігрантів до власної віктимної поведінки, а також про більш високу ймовірність віктимологічного рецидиву в їх середовищі. У підсумку більшість тимчасових переселенців, мігрантів-біженців спочатку є жертвами (або потенційними жертвами) злочинів у своєму регіоні, і прибули до нового місця проживання, будучи носіями віктимних властивостей.

Основними об'єктами міграції в Україні є великі міста, це насамперед – Київ, Харків, Львів. Цілі імміграції у великі міста, на нашу думку, мають віктимологічне значення і в самому загальному вигляді їх можна підрозділити на наступні види:

– соціально-нейтральні цілі (приїзд в місто на відпочинок, а також транзитне перебування);

– соціально-корисні цілі (приїзд у відрядження, на навчання);

– антигромадські цілі (з метою вчинення правопорушення або приховування злочину, вчиненого в іншому регіоні). Вплив міграції на віктимність (віктимізм) тісно пов'язаний з проблемами соціальної адаптації до міського середовища. Адаптація мігрантів у великих містах ускладнюється їх соціально-культурним рівнем, так як серед приїжджих переважають в основному соціальні групи з низьким рівнем освіти та споживчою орієнтацією.

Як уже зазначалося, найбільшим віктимізуючим потенціалом володіє нелегальна міграція, яка повинна розглядатися як одна з реальних загроз національній безпеці держави, і не тільки тому, що вона порушує традиційний демографічний баланс в країні, але і нейтралізує діяльність з управління міграційними потоками, в силу тісних зв'язків з організованою злочинністю.

Досвід країн Західної Європи в області державного регулювання масових міграційних потоків свідчать про

необхідність вдосконалення імміграційного законодавства, особливо у сфері трудової і економічної міграції. Слід вдосконалити і українське законодавство, заохочуючи міграцію трудового населення, яке етнічно належить до корінних народів України і посилюючи заходи протидії на законодавчому рівні легальній та нелегальній міграції з низки країн.

Зарубіжний досвід цілеспрямованої роботи з девіктимізації мігрантів (включаючи розповсюдження інформації віктимологічного характеру, психологічну допомогу, спеціалізовану роботу з групами населення, які регулярно контактують з мігрантами), є одним з ключових ланок більш активної діяльності з віктимологічного запобігання злочинам у країні. Вона сприяє девіктимізації етнічних та сексуальних меншин, зниження рівня агресивності в суспільстві і в кінцевому підсумку знижує загальний віктимізаційний фон в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко Э. Л. Отрицательное поведение потерпевшего и Уголовный закон: монография. СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 310 с.
2. Аналітична довідка про стан і основні тенденції криміногенної та безпекової ситуації в Україні у 2017 році / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ: МВС України, 2018. – 55 с.
3. Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 416 с.
4. Sgarszi J., Mc Devitt J. Victimology: a study of victims and their roles. New Sersey, 2003. – P. 371-373.

*Горкуша В.П., магістр права
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Кулакова Н.В.,
професор кримінології та кримінально-
виконавчого права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЯК НАПРЯМОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Віктимологія – як відносно самостійна наука про жертву злочину, правопорушень, стихійних лих, нещасних випадків [1,2,3,4], одночасно є важливою складовою кримінології, деліктології, а також загальної теорії безпеки. Кримінологічний аспект є особливо актуальним у зв'язку з розробкою та реалізацією системи профілактики злочинів. І саме тому віктимологічна профілактика органічно входить у загальну систему запобіжної діяльності, оскільки розширює, доповнює її та забезпечує ефективне запобігання злочинів. Поведінка жертви злочину у тій чи іншій мірі включена у механізм вчиненого злочину, і, якщо б особа прогнозувала та усвідомлювала наслідки власних дій, небезпеку яка з ними пов'язана, то могла б уникнути її, захистити себе, не допустити посягань. У цьому і є основний зміст віктимологічної профілактики, як системи заходів впливу на потенційного потерпілого у небезпечних для нього ситуаціях, особливо якщо такі заходи профілактики спрямовані на безпосередніх жертв, що беруть участь у механізмі злочину, на тих з них, хто прямо або опосередковано контактує зі злочинцем та «провокує або приваблює» його своєю поведінкою, безпомічністю, підвищеною довірливістю, грубістю, провокуючими діями та ін.

В основі застосування заходів профілактики віктимізації населення лежить необхідність вивчення жертви, проведення віктимологічних досліджень з метою отримання необхідної інформації для такої діяльності. На основі цього необхідно досліджувати поведінку потерпілого не тільки як елемент системи механізму злочинної поведінки, складову причинності діянь, де потерпілий відіграє відповідну криміногенну або антикриміногенну роль, а, на сьогоднішній день, є необхідність застосувати підхід, що відображав би інтегровану статистико-

віктимологічну характеристику, при вивченні якої досліджувалася б особистісна характеристика потерпілого (жертв), їх статистичний рівень, динаміка, структура та можливий прогноз – коли жертви злочинності вивчаються як самий значний та тяжкий наслідок злочинності. Сьогодні в країні, незважаючи на позитивні зміни, що відбуваються в процесі реєстрації порушень закону, при здійсненні обліку потерпілих не відбувається серйозної аналітичної діяльності результати, якої були б відображені при розробці профілактичних заходів.

Тільки систематичний та якісний збір інформації протягом останніх 5-10 років дозволить скласти науково обгрунтовану картину віктимності населення країни та своєчасно корегувати профілактичні заходи. Результатом такої роботи повинна бути розробка віктимологічної моделі віктимності окремих соціальних груп з урахуванням комплексу їх основних характеристик. Це дозволить спрогнозувати подальші тенденції їх віктимізації, і, на їх основі, дати рекомендації не тільки по визначенню заходів загальної та спеціальної віктимологічної профілактики, але і враховувати рекомендації щодо змін, які відбуваються з метою удосконалення цих заходів при здійсненні диференційованої роботи з кожною соціальною групою.

Сучасні концепції запобіжної діяльності передбачають і розгляд теорії кримінологічної безпеки [5,6,7,8], яка утворює об'єктивний стан захисту прав, свобод та законних інтересів особи, суспільства та держави від злочинних посягань та погроз таких посягань і створення на цій основі стану усвідомлення громадянами захисту такого роду.

Враховуючи існування різноманітних видів віктимності, вплив кримінологічної безпеки на віктимізацію буде залежати від не тільки від індивідуальних властивостей особи, але й від рівня безпеки у суспільстві. Розглядаючи злочинність як основну загрозу кримінологічної безпеці, так і джерело віктимізації, необхідно мати на увазі, що при сучасному стані розвитку суспільства досягнути такого рівня безпеки, при якому злочинність не впливає на життя громадян, неможливо. Але незважаючи на це, необхідно спрямувати діяльність державних інститутів на мінімізацію соціальних наслідків злочинності, шляхом вирішення яких є застосування заходів віктимологічної

безпеки, під якими необхідно розуміти захищеність громадян від реалізації притаманних їм віктимних якостей та властивостей, за допомогою сприятливих умов, що дасть можливість виявляти, усувати або нейтралізувати фактори та ситуації, які сприяють вчинення злочинів по відношенню до конкретних осіб, виявляти групи ризику або конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності, впливати на них з метою відновлення або активізації їх захисних властивостей, а також розробляти або удосконалювати спеціальні засоби захисту, що вже існують, для захисту громадян від злочинів.

Враховуючи складність об'єкту віктимологічної профілактики, а також специфічні заходи впливу, необхідно зазначити, що правоохоронні органи не в змозі впливати на всі фактори злочинності, а тим більш усувати їх власними силами, тому необхідна інтеграція зусиль усіх суб'єктів віктимологічної профілактики, за умови неформальної взаємодії, принципи якої повинні бути закріплені на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Ривман Д. В. Криминальная виктимология [Текст] / Д.В. Ривман. – СПб. : Питер, 2002. – 580 с;
2. Полубинский В. И. Теоретические и практические основы криминальной виктимологии [Текст] : монографія / В.И. Полубинский, А. Л. Ситковский. – М. : ВНИИ МВД России, 2006. – 450 с.;
3. Моїсеєв Є. М. Проблеми кримінальної віктимології (кримінологічний, психологічний та пенітенціарний аспекти) [Текст] : монографія / Є. М. Моїсеєв, О. М. Джу́жа.. – К. : Правник, 1998. – 84 с.; Кримінологічна віктимологія [Текст] : навч. посіб. / [Є. М. Моїсеєв, О. М. Джу́жа, В. В. Василевич та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джу́жі. – К. : Атіка, 2006. – 352 с.;
4. Задорожний В. И. Виктимологическая безопасность и ее обеспечение мерами виктимологической профилактики [Текст] : монографія / В. И. Задорожний. – Тамбов : Першина, 2005. – 162 с.
5. Бабаев М.М., Рахманова Е.Н. Права человека и криминологическая безопасность. – М., 2004;
6. Бабаев М.М., Плешаков В.Л. Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности (опыт структурного анализа) // Криминологический журнал. 2005. – № 7;
7. Лебедев С.Я. Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности России // Российский

криминологический взгляд, 2006. – № 3. – С. 104-110;

8. Профілактика злочинів [Текст] : підручник / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.

Колб Р.О., магістрант Міжрегіональної академії управління персоналом

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Вивчення наукової літератури показало, що кримінологічна характеристика відноситься на сьогодні до однієї з ключових доктринальних категорій, яка застосовується при аналізі змісту будь-якого злочину. Не залишаються осторонь у цьому контексті й дослідження у сфері запобігання корупції. Поряд з цим, варто констатувати, що досі ні у цілому серед кримінологів, ні серед учених, які розробляють проблеми, які пов'язані із запобігання цим злочинам, немає єдиної точки зору щодо змісту загального поняття «кримінологічної характеристики». Як у зв'язку з цим зазначив А.П. Закалюк, показники злочинності підлягають вимірюванню для отримання уявлення про її розмір, міру змінюваності та величину матеріального прояву, а також для розроблення, відповідно до цього, предметних заходів щодо запобігання та протидії злочинним проявам [1, с. 156].

Проведений аналіз навчальних, методичних і наукових джерел засвідчив, що кримінологічна характеристика як предмет розгляду чи дослідження у тій чи іншій мірі висвітлена у наступних із них: а) у підручниках по курсу «Кримінологія». Так, в Особливій частині «Кримінології», яка видана у 2014 році за редакцією професорів В.В. Голіни та Б.М. Головікіна, кримінологічна характеристика як наукова категорія використана практично при аналізі усіх злочинів, що знайшли своє відображення у структурних розділах вказаного підручника [2, с. 178-431]. При цьому, в зазначеній роботі поняття «кримінологічної характеристики» не сформульовано. Відсутнє це визначення й у Загальній частині зазначеного підручника [2], що звичайно, ускладнює розуміння змісту даної наукової категорії як для учених, так і для практиків; б) у навчальних

посібниках по курсу «Кримінологія» це питання також не розкрито; в) у спеціальних загальних монографічних дослідженнях, як встановлено науковцями, зміст та структура кримінологічної характеристики тлумачиться науковцями також по-різному – у широкому та вузькому аспектах [3, с. 66-73], що, у свою чергу, не наближає їх до істини з означеної проблематики; г) у тих монографічних розробках, що стосуються сфери виконання покарань, кримінологічна характеристика вживається лише у назвах відповідних розділів, без будь-яких пояснень її змісту [4, с. 50-110]; г) у дисертаціях кримінологічного характеру та напрями питання кримінологічної характеристики у сьогоденні присутні як одні із пріоритетних завдань будь-якого дослідження. У цьому ж контексті готуються у теперішній час й інші наукові розробки, що стосуються злочинів у сфері запобігання корупції. Більш того, у деяких із них вчинена спроба на авторському рівні вивести поняття «кримінологічної характеристики».

Виходячи з цього, можна констатувати, що будь-яка наукова праця, яка присвячена питанням щодо з'ясування змісту кримінологічної характеристики злочинів, включаючи корупційні, є завжди актуальною та такою, що має теоретичне і прикладне значення. Зокрема, теоретична цінність сформульованого у будь-якій науковій розробці поняття «кримінологічної характеристики злочинів» полягає у тому, що таким чином постійно розширюються межі знань про зазначену кримінологічну категорію та одночасно звучується у певній мірі предмет наукових дискусій з цієї тематики дослідження. Як з цього приводу вірно зробив висновок В.В. Голіна, злочинність – це мінливе, динамічне, суспільно небезпечне явище, яке потребує постійного поточного всебічного моніторингу, що надає можливості державі і суспільству мати уявлення про масштаби і особливості проявів злочинності [2, с. 56]. Більш того, як свідчить практика, здійснення кримінологічної характеристики будь-яких злочинів, зокрема й тих, що склали предмет даного дослідження, є необхідною умовою не тільки усіх видів запобіжної діяльності, але й кримінологічного прогнозування та планування протидії злочинності у цілому в державі, враховуючи, що і перше [2, с. 171], і друге [2, с. 174-175] відносяться до відповідних наукових досліджень, до яких, без сумніву, й слід віднести здійснення кримінологічної

характеристики того чи іншого суспільно небезпечного діяння, включаючи корупційні злочини, що здійснюється на усталеній доктринальній основі.

Список використаних джерел:

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – Київ : видавн. дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.
2. Кримінологія : підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
3. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лопоха В. В. – Київ, 2016. – 224 с.
4. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній : монографія / за заг. ред. В. В. Коваленка. – Київ : АТКА, 2011. – 367 с.

*Годлевська-Коновалова А.В., аспірант
Класичного приватного університету
м. Запоріжжя*

ЗМІСТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛІСНОЇ НЕПОКОРИ ЗАСУДЖЕНИХ

Як встановлено в ході даного дослідження, при з'ясуванні змісту міжнародно-правових актів, що спрямовані на запобігання злісної непокори засуджених, варто було враховувати ряд особливостей, які впливали на вивчення предмета цієї наукової розробки, а саме: 1) як і в Україні, у цілому, в міжнародному праві, включаючи сферу виконання покарань, відсутній спеціалізований нормативно-правовий акт, в якому були б закріплені основні засади, об'єкти, суб'єкти та напрями запобігання злочинам. Як правило, такі питання регулюються окремими спеціальними міжнародно-правовими джерелами, що стосуються тієї чи іншої галузі суспільних відносин (Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою даних особистого характеру від 28 січня 1981 р.; Керівні принципи ООН щодо попередження злочинності серед неповнолітніх від 14 грудня 1990 р.;

Декларація про захист усіх осіб від насильницького зникнення; ін.);2) у кожному із спеціальних міжнародно-правових актів, що регулюють встановлений порядок виконання та відбування покарань, особливо у виді позбавлення волі, є ряд норм, які у тій чи іншій мірі відносяться до змісту запобіжної діяльності. Так, у п. 7 ч. 1 Європейських пенітенціарних правил зазначено, що варто заохочувати співробітництво із зовнішніми соціальними службами та, наскільки це можливо, залучення громадянського суспільства до участі у питаннях кримінально-виконавчої діяльності (в'язничного життя), а в п. 9 ч. 1 ЄПП – про те, що пенітенціарні установи повинні регулярно інспектуватися державними органами та піддаватися незалежному моніторингу;3) на відміну від КВК України, в міжнародно-правових актах, що стосуються сфери виконання покарань, закріплені спеціальні норми, в яких визначені вимоги, що пред'являються до персоналу органів та установ виконання покарань, а також порядок інспектування та моніторингу діяльності цих осіб, що виступає одним із заходів кримінологічного спрямування та запобігання злочинам з боку зазначених суб'єктів кримінально-виконавчих (пенітенціарних) правовідносин (зокрема, в ЄПП такі положення знайшли своє відображення в частинах V та VI);4) як і в Україні, так і в у міжнародно-правових актах, які регулюють порядок виконання та відбування кримінальних покарань, є низка джерел, що відносяться до діяльності окремих категорій персоналу органів та установ виконання покарань, в яких закріплені певні змістовні елементи запобіжного спрямування (Принципи медичної етики; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку; Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, ін.).

Саме у такому контексті і піддано аналізу міжнародно-правові акти, що мають відношення до запобігання злочинам, які пов'язані із злісною непокорю засуджених, враховуючи, що відповідно до вимог ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зазначене положення у повній мірі стосується й сфери виконання покарань, саме тому одним із складових джерел кримінально-виконавчого законодавства України й визнані останні у такій формі як ратифікація (від лат.

ratus – вирішені, затверджені [1, с. 488]). При цьому, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 9 Основного закону України, вітчизняні норми мають більшу юридичну силу, ніж норми міжнародних договорів, обов'язкових для України, а, отже, міжнародний договір не може суперечити Конституції України. Як з цього приводу зазначено в ч. 1 ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 р. «Про міжнародні договори України», чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства [2]. Поряд з цим, у ч. 2 цього Закону мова ведеться про те, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору, тобто, в таких випадках зазначені міжнародно-правові акти мають більшу юридичну силу щодо всіх інших правових джерел України [3].

Список використаних джерел:

1. Булько А. Н. Большойсловарьиностранныхслов 35 тысячслов / А. Н. Булько. – Изд. 3-е, испр., перераб. – Москва : Мартин, 2010. – 704 с.
2. Про міжнародні договори : Закон України від 1 квітня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
3. Мікієвич М. М. Міжнародно-правова доктрина України щодо членства у міждержавних союзах / М. М. Мікієвич, О. Я. Траганюк // Правова доктрина України : У 5 т. – Харків, 2013. – Т. 2 : Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк [та ін.] ; за заг. ред. Ю. П. Битяка. – С. 696-730.

*Бондаренко Н.В., здобувач
Міжрегіональної академії управління
персоналом*

ПРИЧИНИ І УМОВИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА НЕЛЕГАЛЬНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Питання ефективної міграційної політики гостро стоїть на порядку денному більшості країн світу. Як управляти процесами міграції? Як мінімізувати виїзд населення та заохочувати прибуття потрібної країні робочої сили? Як стримувати нелегальну міграцію та що робити з нелегальними мігрантами? Країни, які знаходять рішення на ці та інші міграційні виклики, вибудовують ефективну міграційну політику, яка вносить свій вклад в економічний і політичний розвиток суспільства [1, с.194].

Масова нелегальна міграція населення стала одним із характерних та негативних явищ для суспільства ХХІ століття.

Така міграція пов'язана з етнічними, економічними, політико-географічними проблемами, а також з історичним розвитком держави та її громадян. Вона впливає на формування етнічного складу тієї або іншої спільноти, може визначати долю цілих держав [2, с.55].

Протягом останнього десятиліття неврегульована міграція іноземців в та через Україну стала частиною загального процесу міграції. До 2015 року спостерігалася тенденція до постійного скорочення числа нелегальних мігрантів, затриманих на кордоні, а також виявлених в державі. Починаючи з 2015 року спостерігається тенденція до зростання виявлених всередині держави та на її кордонах кількості нелегальних мігрантів.

В останні роки, у світі у різних соціальних, економічних та політичних сферах відбулося ряд докорінних змін, що призвело до значної активізації міграційних процесів. Міграція в цілому і нелегальна міграція зокрема є одними з факторів, що впливають на стан злочинності в світі. Однак, погано організовані і слабо контрольовані міграційні процеси становлять

реальну загрозу державній цілісності і суспільному благополуччю [3].

Україна, яка має один із найдовших сухопутних кордонів із східноєвропейськими країнами, цілком прогнозовано для себе може опинитися у ролі Греції, Угорщини або Сербії, як транзитна країна на шляху мігрантів до країн Європейського союзу.

Сьогодні Державна прикордонна служба (ДПС) та Державна міграційна служба (ДМС) України не фіксують значного збільшення потоку сирійських біженців через територію країни. Несуттєві масштаби «близькосхідної» міграції в Україну обумовлені незручним географічним розташуванням (в якості транзитної країни) відносно основних міграційних шляхів в ЄС та непривабливістю з економічних і безпекових чинників (в якості приймаючої країни). Разом з тим, в найближчі місяці, за оцінками експертів, можливе зростання кількості мігрантів, що намагатимуться потрапити до України з Туреччини через чорноморські порти. Також досить високим є ризик, що велика кількість мігрантів (транзитом через країни Центральної Азії, Південний Кавказ та Росію) можуть бути спрямовані на сухопутну ділянку російсько-українського кордону [4].

Особливу увагу варто приділяти причинам і умовам, що сприяють незаконній міграції осіб циганської національності, прогнозуванню міграційних процесів, зв'язку незаконної міграції зі злочинними видами бізнесу – торгівлею наркотиками, зброєю, людьми, контрабанді, проституції, крадіжкам і вивезенні автотранспорту

Причини міграції полягають у відмінностях в рівнях заробітної плати між районами/країнами походження і призначення мігрантів. У міру економічного зростання і посилення еміграції в країнах виїзду поступово зменшується розрив у рівнях заробітної плати і скорочуються стимули для міграції. Міграція є результатом географічних відмінностей в співвідношенні попиту та пропозиції робочої сили.

Негативними чинниками, що впливатимуть на ситуацію довкола цього питання, будуть такі:

- тісно інтегрована у структуру російської ФСБ Прикордонна служба РФ всебічно сприятиме переправленню нелегальних мігрантів через російсько-український кордон;

- кожний випадок затримання нелегальних мігрантів на західних кордонах України буде активно тиражуватися російською пропагандистською машиною, у т.ч. через європейські ЗМІ. Роздмухуватимуться випадки затримання національними спецслужбами саме прихильників «ІД». Показовими у цьому плані стали останні «фейки» російських т. зв. «ЗМІ» про «тисячі бойовиків ІД в Одесі» та «вербувальників ІД у Харкові»;

- російські спецслужби отримують додаткові канали інфільтрації своєї агентури на територію України;

- загальне зростання рівня терористичної загрози в Україні через потрапляння на її територію прихильників радикальних ісламістських рухів;

- додаткові ризики щодо перспективи запровадження безвізового режиму для громадян України [4].

Слід відзначити позитивний момент, що 13 лютого 2008 р. Європейська Комісія представила Повідомлення про створення Європейської системи прикордонного спостереження ЄВРОСУР (EUROSUR) [5]. Головна мета системи – запобігання незаконному перетину кордону, скорочення числа нелегальних іммігрантів, що гинуть у морі, зміцнення внутрішньої безпеки ЄС шляхом сприяння запобіганню транскордонній злочинності. ЄВРОСУР є основою обміну інформацією, спрямованого на поліпшення управління зовнішніми кордонами Європи.

Позитивним моментом в Україні є те що, уряд схвалив Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року. Основними цілями зазначеного документу є: зниження адміністративних бар'єрів для свободи пересування в Україні; створення необхідних умов для повернення та реінтеграції українських мігрантів в українське суспільство; сприяння легальній міграції в Україну, узгодженій із соціальною

політикою та економічним розвитком країни. Крім того, документом передбачено і удосконалення прикордонного контролю осіб, адаптованого до змінних міграційних потоків та можливостей інтегрованого управління кордонами; посилення контролю за дотриманням міграційного законодавства всередині країни. Планується забезпечити шукачам захисту можливість розгляду їх заяв за допомогою ефективної і справедливої процедури, забезпечення належної інфраструктури та умов для їх проживання, а також осіб, яким вже надано статус біженця чи додатковий захист. Прийнятий акт визначить державну міграційну політику на період до 2025 року та напрями і шляхи її реалізації [6].

18 листопада ц. р. Єврокомісія оприлюднила у Брюсселі переглянуту Європейську політику сусідства (Review of the European Neighbourhood Policy), що встановлює нові рамки відносин ЄС із 16 країнами-сусідами — на сході та півдні Євросоюзу (включаючи Україну). Вперше у такому форматі взаємодії ЄС із своїми сусідами з'явилися безпекові інструменти, серед яких — боротьба з міграцією (як регулярною, так і нерегулярною) та її причинами.

Отже, причиною вчинення конкретного злочину вважають ті негативні явища і процеси, під впливом яких у винної особи виник комплекс сваволі та ілюзій. Умовою — ті явища і процеси, в результаті яких цей комплекс проявився у вигляді злочину [7, с. 236].

Завдання різних держав сучасності — не стільки протидія і контроль міграційних потоків, скільки пристосування до умов всесвітнього міграційного руху. На теперішній час Україна опинилася в надзвичайно вигідних умовах для побудови раціональної міграційної політики. Обсяги міграційних рухів ще не вийшли за межі, які неможливо контролювати, тому політика України щодо міграційних процесів потребує значного удосконалення, яка в подальшому має убезпечити державу від потоків нелегальної міграції, як з третіх країн, так і розвинутих. [8].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що особливу увагу варто приділяти причинам і умовам, що

сприяють незаконній міграції, прогнозуванню міграційних процесів, зв'язку незаконної міграції зі злочинними видами бізнесу – торгівлею наркотиками, зброєю, людьми, контрабанді, проституції, крадіжкам і вивезенні авто транспорту тощо.

Список використаних джерел:

1. Колос С.М. Фактори впливу на міграційні процеси в Україні / С.М. Колос // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 194-203.

2. Зовнішні трудові міграції населення України // Лібанов Е.М., Позняк О.В., – К. РВПС України НАН України. – 2002..

3. Севрук В. Г. Основні заходи протидії нелегальній міграції осіб циганської національності / В. Г. Севрук // Електронне наукове фахове видання. Часопис Академії адвокатури України (№ 18 1'2013). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2013-1/13svgocn.pdf>.

4. Міграційні страхи» Європи: погляд з України <http://bintel.com.ua/uk/article/01-Migration+fears/>

5. Examining the creation of a European Border Surveillance System (EUROSUR) : Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, COM(2008) 68 final, Brussels, 13.2.2008 [Electronic Resource]. EUR-Lex. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0068:FIN:EN:PDF>.

6. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року « № 482-р — редакція від 12.07.2017 <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250149647>.

7. Павленко С.О. Причини та умови службових злочинів у сфері охорони довкілля / С.О. Павленко // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : тези доп. наук.-практ.конф. (Київ, 26 берез.

2015 року) / [ред. кол. В.В. Черней, О.М. Джужа, В.В. Василевич та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – с.235-238

8. Севрук В. Г. Особливості протидії нелегальній міграції осіб циганської національності в Україні / В. Г. Севрук //Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка) : тези доп. IV міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 6 груд. 2013 р.) / [ред. кол. : В. В. Коваленко (голова), В. В. Черней, Є. М. Бодюл та ін.]. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2013. – С. 119-123.

Свінцицька О.П., здобувач Міжрегіональної академії управління персоналом

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Одним із найганебніших явищ, з яким зіткнулося українське суспільство наприкінці ХХ на початку ХХІ століття, є саме торгівля людьми. За оцінками Міжнародного центру ООН із запобігання злочинності, проблема транснаціональної злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми, набула глобального характеру, її грошовий обіг становить 8-10 мільярдів доларів на рік і стоїть на третьому місці після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками [1].

На сьогодні торгівля людьми є високоприбутковим економічним злочином, що ґрунтується на принципах попиту та пропозиції і не може здійснюватися без пропозиції постраждалих для забезпечення попиту в країнах призначення. На додаток до відносно незначної кількості постраждалих, які стають об'єктом насильницького продажу, є певний ресурс пропозицій, що становлять особи, які готові залишити свої домівки задля пошуку ліпшого життя.Торгівля людьми має статус злочину міжнародного характеру, або як указують деякі автори – конвенційного злочину [2, с. 34].

Вивчення стану торгівлі людьми в Україні було б неповним, поверховим без дослідження причин та умов, що її породжують.

Існує багато причин торгівлі людьми. Ці причини є комплексними та взаємопов'язаними. Якщо розглядати торгівлю людьми як світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори представляють попит. Пропозиції жертв торгівлі сприяють чимало чинників, зокрема бідність, привабливість уявного кращого життя за кордоном, слабкі соціальні та економічні структури, безробіття, організована злочинність, насильство проти жінок та дітей, дискримінація жінок, корумпованість влади, політична нестабільність, збройні конфлікти, а також такі культурні традиції, як традиційне рабство. Зростанню попиту на торгівлю людьми сприяють такі чинники, як сексуальна індустрія та зростаюча потреба в експлуаторській праці. Сексуальний туризм та дитяча порнографія стали індустріями, які широко відомі в усьому світі, розповсюджуються через такі технології, як Інтернет. Торгівлі людьми також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність економічних можливостей робить жінок та дітей потенційними жертвами торгівців людьми, пов'язаними з міжнародними злочинними організаціями. Хоча переважно жінки та діти стають особливо вразливими потенційними жертвами сексуальної індустрії, проте торгівля людьми не обмежується сексуальною експлуатацією. Торгівля людьми також включає себеосіб, які постраждали від «примусових» шлюбів або яких було продано на ринку праці, наприклад, на виробництва, сільськогосподарські плантації та принизливу хатню роботу.

До зовнішніх причин торгівлі людьми відносять такі:

1. Недієву систему протидії торгівлі людьми у світі (відкриття кордонів, спрощення можливості для подорожування; невідповідність міжнародної нормативно правової бази щодо запобігання торгівлі людьми та захисту потерпілих осіб реальним умовам, брак механізмів у реалізації законів; корумпованість відповідальних органів, які забезпечують дотримання законності; неузгодженість міграційної політики з реаліями ринку праці в країнах; лояльнее

законодавство до занять проституцією у багатьох країнах світу; формування міжнародних кримінальних об'єднань; інтернаціоналізація тіньової економіки).

2. Попит на торгівлю людьми (обумовлений існуванням попиту на низькооплачувану працю та комерційну сексуальну експлуатацію, особливо на експлуатацію дітей; працю у галузях, де основне населення не хоче працювати через низку причин, зокрема через небезпечні умови праці).

3. Наявність можливостей для торгівців людьми (фінансові винагороди за торгівлю людьми; безкарність за вчинення злочинів, мінімальний ризик настання негативних наслідків для самих торгівців; відсутність справедливості для потерпілих та потенційних жертв, яка дає змогу торгівцям маніпулювати своєю безкарністю).

4. Пропозиція, наявність потенційних жертв (бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами; обмеження пропозиції щодо працевлаштування в середині своїх країн; наявність війн чи збройних конфліктів; відсутність реєстрації при народженні, легального статусу та громадянства значної частини населення, особливо національних меншин).

До внутрішніх передумов торгівлі людьми можна віднести такі:

1. Економічні (економічна нестабільність у державі; наявність тіньової економіки; деформація у сфері розподілу благ; порушення принципів соціальної справедливості; соціальна нерівність у країні; високий рівень безробіття у країні; обмеженість можливостей працевлаштування; низький рівень матеріальних доходів населення; низький рівень життя більшої частини населення, перш за все молоді; несприятливі побутові умови; матеріальна зацікавленість).

2. Соціальні (склад сім'ї – реструктурованість, багатодітність тощо; розлучення; стосунки в сім'ї – відсутня батьківська опіка над дітьми; наявність насильства в сім'ї; авторитарна поведінка батьків, жорстоке поводження та занедбаність часто з боку батьків, членів родини або оточення; очікування фінансової допомоги від одного з членів сім'ї; виїзд

членів родини за кордон; девіантна поведінка батьків – вживання алкоголю, наркотичних речовин та залежність від них, кримінальна діяльність; низький рівень освіти; слабкі професійні навички).

3. Психологічні (викривлення моральних цінностей значної частини населення та їхня деформація, що обумовлено низкою причин: неблагополуччя у родині; бездоглядність або надмірно жорсткий контроль, який провокує протест, незалежно від статків родини; порушення емоційних контактів з членами родини; недоліки статево-рольового виховання; несформованість позитивного образу «Я»; система цінностей у батьківській сім'ї; відсутність духовних принципів; бажання ствердитись за рахунок іншого; кризовий стан, у якому знаходяться українські громадяни та який призвів до зниження самозахисту, погіршення психологічного самопочуття людей).

4. Інформаційні (погана обізнаність українських громадян щодо можливостей працевлаштування та перебування за кордоном та їх наслідки; публікації багато обіцяючої реклами в пресі та «агітація»; низька обізнаність щодо прав людини; соціальні стереотипи виховання).

5. Правові (відсутність належної системи захисту потерпілих; недостатня захищеність українських громадян від рук «торгівців людьми» як в Україні, так і за її межами; недостатнє покарання злочинців).

Якщо 5-8 років тому головним чинником було безробіття, то сьогодні наголошується не стільки на безробітті як причині бідності, скільки на дуженизьких заробітках, які не дотягують до межі бідності, навіть за висококваліфіковану працю (лікарі, медичні працівники, вчителі, серед яких абсолютна більшість – жінки), що спричинює бідність і безвихідь.

Безсумнівно, бідність є найголовнішим сприятливим для торгівлі дітьми фактором, але вона не може пояснити всі випадки сексуальної експлуатації людей та торгівлі ними, як вважають фахівці. Постраждати від торгівлі людьми може будь-яка особа, незалежно від статі та віку. За даними соціологічних

досліджень, близько 10% мешканців України так чи інакше стикалися з випадками торгівлі людьми, де найчастіше потерпілими стають діти та жінки. Таку ситуацію зумовлює «фемінізація» бідності, соціальне сирітство, гендерна дискримінація та багато інших факторів.

Найбільш уразливими до торгівлі людьми є такі особи: незаміжні жінки; самотні матері; розлучені особи; молодь; діти вулиці; діти-сироти; вихідці з неблагополучних сімей; особи-мігранти; особи, які зазнали насильства (зокрема сексуального); матеріально незабезпечені; особи з проблемами психічного здоров'я; дискриміновані, стигматизовані особи [3].

До умов, що сприяють безпосередньо вчиненню торгівлі людьми відносять. Економічні кризи у більшості пострадянських країн призвели до проблем із працевлаштуванням та, відповідно, з отриманням доходів їхніми громадянами. Через ці процеси нині в Україні існує велика кількість потенційних трудових мігрантів. Чимало громадян України, переважно жінок, не мають постійного заробітку або заробляють копійки. Не бажаючи миритись із жебрацьким існуванням, велика кількість громадян України сподівається на можливість працевлаштування за кордоном. Але для виїзду за кордон потрібні кошти та інформація про порядного роботодавця. І хоча сьогодні існують кілька міждержавних угод із працевлаштування українців за кордоном (з Польщею, Чехією, Словаччиною, Португалією та іншими державами), отримати будь-яку офіційну інформацію про можливість працевлаштування в цих країнах майже неможливо. Основну масу послуг у цій сфері надають фірми, котрі займаються працевлаштуванням незаконно, легальним профілем яких є туристичні послуги, шоу-бізнес, шлюбні послуги тощо.

Середінших умов існування торгівлі людьми в Україні необхідно назвати такі:

1. Відсутність в Україні закону про соціальний захист громадян України за кордоном (жертви торгівлі не можуть розраховувати на будь-яку соціальну чи правову підтримку в той час, коли вони перебувають за кордоном).

2. Генетична привабливість українських жінок.
3. Нераціональна податкова політика держави.
4. Існування в Україні дуже привабливого «ринку жінок».
5. Стрімке поширення алкоголізму і наркоманії серед жінок.

6. Відсутність діючої системи захисту жертв злочину від погроз та шантажування з моменту розкриття злочину до розгляду провадження в суді.

7. Корумпованість працівників державних органів України та зарубіжних країн.

8. Безконтрольність рекламних оголошень із працевлаштування.

9. Інтернаціоналізація організованої злочинності [4].

Комплекс факторів, що зумовлюють існування торгівлі людьми не вичерпується розглянутими чинниками. Ми обмежились висвітленням лише тих з них, котрі, на нашу думку, є найвпливовішими та найбільш значущими.

Список використаних джерел:

1. Предотвращениеторговли людьми : учеб.-метод. пособие. – Х. : Нац. ун-т внутр. дел, 2001. – 174 с.

2. Панов В. П. Международноеуголовное право : [учеб. пособие] / Панов В. П. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 320.

3. Козлов И. Президент Джордж Буш подписал закон, который разрешает полиции проводить тайныедомашниеобыски у каждогоамериканца // Факты. – 2001. – 30 октября. – С. 3.

4. Денисова Т.А. Жінка: рабіня чи сексуальна забава? (соціальний та кримінологічний аспекти) // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1999. – Спеціальний випуск. – С. 114-118.

Підболячний М.В., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРИЧИНИ І УМОВИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЕТНІЧНИМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ В УКРАЇНІ

На сьогодні українська держава ставить серед пріоритетів роботи Національної поліції протидію латентній, організованій, міжрегіональній та етнічній злочинності боку [1; 2].

Підхід до етнічної злочинності як соціального негативного явища передбачає прийняття відповідної стратегії протидії їй, що спрямована на недопущення причин, що породжують її, умов, які сприяють їх вчиненню та виявлення окремих осіб чи груп, які причетні до неї.

Злочин, як і будь-який людський вчинок, є наслідком взаємодії індивідуальних властивостей особи й об'єктивної ситуації. При цьому необхідно враховувати, що злочинністю управляють переважно статистичні закономірності й справити щонайменший вплив на ці закономірності можна лише шляхом впливу на причини злочинності й умов, що сприяють вчиненню конкретних злочинів.

Злочини, що вчиняються представниками різних етносів на території України складають значну частку в загальній структурі злочинності. Особлива небезпека таких угруповань полягає в тому, що вони широко проникли до легальних комерційних структур, активно залучають до своєї кримінальної діяльності корумпованих чиновників, працівників правоохоронних органів, які б забезпечили надійну безпеку кримінальному та легальному бізнесу. Крім того постійно відбувається зміцнення зв'язків окремих українських етнічних злочинних угруповань із міжнародною організованою злочинністю [3; 4, с. 199].

Очевидно, що виявлення, запобігання, розкриття та розслідування таких злочинів ускладнюється яскраво вираженими етнічними особливостями: звичаями і традиціями криміногенного характеру, мовними і культурними бар'єрами, недостатнім врахуванням цих особливостей в чинному законодавстві та недостатнім знанням них особливостей правоохоронними органами [5].

Детермінанти злочинності класифікують за різними критеріями. За механізмом впливу на злочинність їх поділяють на детермінанти, причини, умови, кореляти. За джерелами формування детермінанти злочинності поділяються на антропологічні та соціальні. Антропологічні, пов'язані із закодованими у генотипі людини споконвічними пороками, саме: жадібністю, злістю, заздрістю, розпусністю, пихатістю, лінощами, обжерливістю та обумовленими ними деструктивними програмами й установками поведінки людини у суспільстві: прагнення до незаконного збагачення, схильністю до агресії і насильства, обману, порушення існуючих правил та заборон. Соціальні - це набутий негативний життєвий досвід, що пов'язаний із поганою адаптованістю до існуючих умов суспільного життя і відносин між людьми, а також засвоєнням моделі неправомірної поведінки як масово поширеної і вигідної. За змістом детермінанти диференціюються на політичні, економічні, соціокультурні, управлінські, психологічні, моральні, правові, сімейно-побутові та ін. За структурою вирізняються детермінанти усієї злочинності, детермінанти окремих видів злочинності (проти власності, у сфері економіки). За часом функціонування – це детермінанти, під впливом яких відбувалося попереднє формування особистості злочинців певного покоління і детермінанти, що діють у теперішніх умовах та обумовлюють кримінальну активність відповідним чином налаштованих людей. Зустрічаються й інші класифікації.

Отже, причиною вчинення конкретного злочину вважають ті негативні явища і процеси, під впливом яких у винної особи виник комплекс сваволі та ілюзій. Умовою – ті

явища і процеси, в результаті яких цей комплекс проявився у вигляді злочину [6, с. 236].

Наведені розподіли детермінантів носять умовний характер. Вони здійснені для кращого сприйняття та засвоєння навчального матеріалу. Детермінанти злочинності (причини, умови, кореляти) взаємопов'язані і взаємозалежні один від одного, інтегровані в утворення більш складного рівня організації так звані детермінуючі комплекси та системи. У своєму природному стані, нижчі рівні дії детермінант злочинної поведінки виявляють себе на рівні колективної діяльності соціальних груп і, далі, у модифікованому вигляді, на рівні усього суспільства [7].

При вивченні даної теми потрібно мати на увазі, що питання про причини та умови злочинності вважається одним із найважливіших і найскладніших у кримінології. Адже вплив на злочинність неможливий без розуміння особливостей її детермінації, тих механізмів, що зумовлюють її виникнення і розвиток. При поясненні детермінації злочинності в кримінології потрібно виходити з діалектичного положення про загальні взаємозв'язки між явищами, теоретичною базою і методологічним принципом вивчення причин злочинності, в тому числі з розуміння злочинності як продукту суспільства, що має відносну самостійність, власні закономірності розвитку і здатність зворотного впливу на соціальне середовище, яке її породило. Тому процес детермінації злочинності повинен аналізуватися як складний процес взаємодії різних форм причинних та інших (функціональних, статистичних, системно-структурних тощо) зв'язків [8, с.24].

Розглядаючи детермінанти організованої злочинності, слід зазначити, що даний вид злочинності характеризується розгалуженим комплексом криміногенних факторів. Одним із основних, визначальних її чинників є політична та соціальна нестабільність у суспільстві, яка в свою чергу породжує численні економічні негаразди.

З урахуванням висловлених у вітчизняній кримінологічній науці точок зору, на нашу думку, можна виділити економічні,

політичні, соціальні, морально-психологічні, правові та організаційно-управлінські фактори існування, поширення та відтворення організованої злочинності [9; 10]

Для формування загального уявлення про детермінанти сучасної злочинності в Україні, необхідно охарактеризувати найбільш типові сфери їх існування та дії: економічну, політичну\управлінську та соціальну [7].

Деякі автори виокремлюють іншу категорію основних чинників, що зумовлюють існування та стрімкий розвиток організованої злочинності в будь-якій країні і в Україні, зокрема, більшістю кримінологів умовно поділяються на 4 групи: соціально-економічні, організаційно-управлінські; морально-психологічні; правові [11].

Ми підтримуємо останню позицію, а саме: соціально-економічні, організаційно-управлінські; морально-психологічні; правові.

Причинами вчинення корисливих насильницьких злочинів, що вчиняються етнічними організованими злочинними групами в Україні являється низький освітній рівень, їх ізольованість від корінного населення, негативне ставлення до праці та схильність до паразитичного існування, бажання до швидкого збагачення, що негативно відбиваються на розвитку їхньої особистості, загострюють відносини з оточуючими і певною мірою зумовлюють виникнення криміногенної ситуації.

Отже з вище визначеного впливає, що ми розглянемо саме характерні детермінанти, що впливають на вчинення корисливих насильницьких злочинів, що вчиняються етнічними організованими злочинними групами в Україні.

Характерною особливістю соціальних, сімейно-побутових умов етнічних груп (наприклад, циганського етносу) є порівняно значна багатодітність та ранні шлюби. Кожна сім'я як правило нараховує близько 5-10 дітей [12, с. 300]. Тому сійне виховання в соціалізації займає значне місце.

На завершення слід зазначити, що в Україні існує етнічна злочинність, хочемо ми цього чи ні, і як би її не називали – це

винятково небезпечне явище, яке повинно мати адекватну протидію з боку держави. У зв'язку зі зміною форм злочинності її зростання у нашій країні особливого значення набуває глибоке всебічне знання закономірностей, що обумовлюють установки і вчинки, як етнічних груп так і певних осіб не відповідної нації, які вчиняють злочини та проживають на території української держави. А тому правоохоронним органам України потрібно бути завжди крок попереду від будь-яких видів злочинності, в тому числі, яка формується на етнічній основі [13, с. 60].

Список використаних джерел:

1. Деканоїдзе назначила першим заступником голови Нацполіції Трояна// Информационно-аналитический центр «ЛІГА» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/politics/9378717-dekano_dze_naznachila_pershim_zastupnikom_golovi_natspol_ts_tr_o yana.htm.

2. Севрук В.Г. Гіпноз, як складова способу протиправної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, сформованих на етнічній основі / В.Г. Севрук //Правові реформи в Україні: реалії сьогодення [Текст] : матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 24 листоп. 2016 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – с. 219-225.

3. Проблеми протидії злочинності : [підручник] / За ред. О. Г. Кальмана, В. М. Куца, Б. В. Лизогуба. – К. : Нац. акад. прокуратури України, 2010. – 351 с.

4. Леляк О. О. Етнічні злочинні угруповання в Україні: проблема протидії / О.О. Леляк //Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – Вип. 24. – С. 199-204.

5. Севрук В.Г. Причини та умови, що детермінують вчинення злочинів організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі / В.Г. Севрук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – Вип. 6. – Том. 3. – С. 83-87.

6. Павленко С.О. Причини та умови службових злочинів у сфері охорони довкілля / С.О. Павленко // Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : тези доп. наук.-практ.конф. (Київ, 26 берез. 2015 року) / [ред. кол. В.В. Черней, О.М. Джужа, В.В. Василевич та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – с.235-238.

7. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : [навч. посіб.] / Ю.Ф. Іванов, О. М. Джужа. – К. : Паливода А. В. – 2006. – 264 с.

8. Дрьомін В.М. Кримінологія. Навчально-методичний посібник / В.М. Дрьомін, Ж.В. Мандриченко, Т.В. Мельничук, Ю.О. Стрелковська, А.І. Марчук, А.М. Ізовіта, С.А. Ілько, Н.О. Федчун, В.Я. Цитряк. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. – 144 с.

9. Даньшин І. Про організовану злочинність в СРСР і заходи боротьби з нею // Рад. право. – 1990. – № 6. – С.48-52.

10. Кулик А.Г. Факторы, обуславливающие распространение организованной преступности в Украине // Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. Випуск перший. Х.: Харківський Центр вивчення організованої злочинності при Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого. – 2000. – С. 139-161.

11. Кримінологічна характеристика та протидія професійній, організованій та рецидивній злочинності: лекція. Розробники: Фіалка М.І., Васильєв А.А., Пашнев Д.В. – Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2016. –39 с.

12. Севрук В. Г. Заходи протидії неповнолітнім особам циганської національності, які вчиняють злочини / В. Г. Севрук // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 19 квіт. 2012 р). – Х. : ХНУВС, 2012. – С. 300-302.

13. Севрук В.Г., Павленко С.О. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі / В.Г. Севрук,

Легін А.В., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

СИСТЕМА ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ БОРОТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Коли міжнародна спільнота визнала, що корупція є глобальною проблемою, стало очевидно, що забезпечити ефективний контроль над корупцією неможливо лише за рахунок удосконалення законодавчої бази, тож існує необхідність у створенні спеціалізованих органів, які матимуть відповідні повноваження, ресурси і кваліфікацію. Такі спеціалізовані антикорупційні органи мають бути захищені від неправомірного політичного тиску, для чого необхідні механізми забезпечення високого рівня їхньої структурної, операційної та фінансової автономії.

Як було зазначено у висновках і рекомендаціях Першої конференції правоохоронців, що спеціалізуються з боротьби проти корупції, яка відбулася у Страсбурзі у квітні 1996 року, «корупція – це явище, запобігання, розслідування і кримінальне переслідування якого мають здійснюватися на різних рівнях з використанням спеціальних знань і навичок у різних галузях: юриспруденції, економіці, бухгалтерському обліку, цивільному будівництві тощо. Тому кожна країна повинна мати спеціалістів з боротьби проти корупції у достатній кількості і виділяти необхідні ресурси для їхньої діяльності» [1, с. 2].

Відповідно до огляду ситуації в Україні, здійсненого ще 2004 року в межах Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції Мережі боротьби проти корупції для Східної Європи та Центральної Азії Організації економічної співпраці і розвитку (OECD), Україні було рекомендовано: «сконцентрувати правоохоронні повноваження у сфері боротьби проти корупції, які наразі фрагментовані; створити спеціалізовані антикорупційні прокурорські служби; розглянути питання створення національного антикорупційного органу, що буде спеціалізуватися та матиме повноваження з виявлення,

розслідування та переслідування корупційних правопорушень. Такий орган міг би бути інтегрованим, але структурно незалежним, або окремим органом в межах існуючого правоохоронного органу та/або прокуратури. Крім роботи над дійсно важливими корупційними справами, одним з головних завдань такого органу має бути покращення міжвідомчої співпраці між численними правоохоронними органами, органами безпеки та фінансового контролю під час розслідування корупційних порушень (наприклад, за допомогою чітких правил щодо звітування та обміну інформацією, створення слідчих груп у складних справах тощо)» [2, с. 3].

У своєму Оціночному звіті щодо України в результаті спільного першого та другого раундів оцінювання Група держав проти корупції (GRECO) відзначила, що «має існувати чіткий розподіл між реалізацією загальних превентивних реформ, з одного боку, та підвищенням ефективності правоохоронної системи, з іншого боку. Ці дві функції є відокремленими, їх не варто змішувати». Тому GRECO порекомендувала «створити орган, що не матиме правоохоронних функцій і здійснюватиме нагляд за реалізацією національної антикорупційної стратегії і відповідних планів дій» [3, с. 1].

Слід зазначити, що майже всі міжнародні юридичні документи приділяють певну увагу місцю та повноваженням інституцій, що протидіють корупції. Зокрема, Конвенція ООН проти корупції вимагає від держав-учасниць створення двох типів антикорупційних інституцій: орган або органи, що запобігають корупції, та орган, органи або особи, які спеціалізуються на боротьбі проти корупції за допомогою правоохоронних заходів.

Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією та Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи № (97)24 щодо Двадцяти керівних принципів боротьби проти корупції містять обов'язкові міжнародні вимоги для антикорупційних органів, які можна спрощено узагальнити таким чином: незалежність і автономія, наявність спеціально підготовлених і кваліфікованих співробітників та забезпечення адекватними повноваженнями і ресурсами.

На виконання вказаних рекомендацій та норм міжнародних документів після Революції Гідності 2014 року в Україні було розпочато системну реформу для подолання

широкомасштабної корупції, в межах якої було прийнято низку законопроектів антикорупційного спрямування та створено нові органи для боротьби з цим явищем.

Зокрема було створено *Національне антикорупційне бюро України* – державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, зарахованих до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного антикорупційного бюро України відповідно до профільного закону є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та є загрозою національній безпеці.

Також прикінцевими положеннями Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» було доповнено ст. 45 КК України приміткою з переліком корупційних злочинів – це злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у разі їхнього вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу.

Згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України, детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 Кримінального кодексу України, за умови наявності визначеного переліку суб'єктів або розміру предмету злочину або завданої ним шкоди.

Таким чином, підслідність НАБУ не охоплює всіх корупційних злочинів, визначених у примітці до ст. 45 КК України, а також обмежується суб'єктом і розміром предмета злочину.

Відповідно, незважаючи на те що Національне антикорупційне бюро України створювалось як спеціальний антикорупційний орган, повноваження правоохоронних органів щодо кримінального переслідування корупційних правопорушень не було уніфіковано, і, відповідно до ст. 216 КПК України, досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, окрім Національного

антикорупційного бюро України, здійснюють також органи Національної поліції та органи Державного бюро розслідувань [4, с. 44].

До повноважень *Державного бюро розслідувань* віднесено розслідування всіх (в т.ч. корупційних) злочинів, вчинених високопосадовцями та працівниками правоохоронних органів (за винятком злочинів, які підслідні Національному антикорупційному бюро України), а *органи Національної поліції*, в свою чергу, розслідують корупційні злочини, які не віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань, а також адміністративні правопорушення, які пов'язані з корупцією.

У системі Генеральної прокуратури України була на правах самостійного структурного підрозділу створена *Спеціалізована антикорупційна прокуратура*, яка здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України, підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях та представляє інтереси громадянина або держави в суді у випадках, пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування органами Національної поліції та Державного бюро розслідувань аналогічні функції здійснюють відповідні *органи прокуратури*.

Також, до боротьби з корупцією фактично залучена *Служба безпеки України* на яку покладено виявлення корупційних злочинів і подальша передача для розслідування відповідним органам.

Крім того, в 2016 році було створено *Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів*, яке є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та/або з управління активами, на які накладено арешт або які конфісковано у кримінальному провадженні.

Законом України «Про запобігання корупції» було створено *Національне агентство з питань запобігання корупції* – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. До його повноважень також належить контроль за дотриманням антикорупційних обмежень і вимог (конфлікт інтересів, подарунки, сумісництво тощо), складання адміністративних протоколів, контроль за фінансами політичних партій, моніторинг способу життя чиновників, захист викривачів, формування та реалізація політики, стратегії, звітності, дослідження і навчання.

Повноваженнями в сфері антикорупційної політики також законодавством наділене *Міністерство юстиції України*, яке до моменту передачі до Національного агентства з питань запобігання корупції тимчасово забезпечує ведення реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, та проводить антикорупційну експертизу.

До повноважень *Комітету з питань запобігання і протидії корупції Верховної Ради України* віднесено підготовку рішень парламенту, в тому числі з антикорупційної політики, виконання контрольної функції та проведення антикорупційної експертизи.

Окрім того, при Президентові України було утворено *Національну раду з питань антикорупційної політики* – консультативно-дорадчий орган, на який покладено підготовку та подання пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії, здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції, підготовку та надання узгоджених пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції, оцінку стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці та розвитку (OECD), інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері та сприяння науково-методичному забезпеченню з питань запобігання і протидії корупції.

Виходячи з вищенаведеного, органи, які здійснюють боротьбу з корупцією в Україні, можна умовно розділити на три групи: це **органи, які формують антикорупційну політику**, до яких належать Національне агентство з питань запобігання корупції, Міністерство юстиції України, профільний комітет Верховної Ради України та Національна рада з питань антикорупційної політики; **органи, які здійснюють розслідування корупційних правопорушень** – це Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Національна поліція України, а також Спеціалізована антикорупційна прокуратура та органи прокуратури, які здійснюють процесуальне керівництво під час розслідування, та **органи, які залучені до боротьби з корупцією** – Служба безпеки України та Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Таким чином, зважаючи на значну кількість інституцій та враховуючи глибоку та широкомасштабну природу корупційних правопорушень, очевидно, що лише ефективна та дієва співпраця між усіма вказаними органами забезпечить цілеспрямовані заходи для боротьби з корупційними правопорушеннями, допоможе уникнути дублювання функцій правоохоронних органів та створить підґрунтя для спільних підходів до більш ефективної боротьби з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Conclusions and Recommendations of the General Rapporteur (Mr. Lorenzo Salazar, Italy), First International Conference for Law-Enforcement officers specialised in the Fight against Corruption, Strasbourg 1996, 24-25 April.

2. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Таджикистану та України. Україна: узагальнення рекомендацій. Схвалено 21 січня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/countries/ukraine/43846543.pdf>

3. Оціночний звіт GRECO за результатами Спільних 1-го і 2-го раундів оцінювання України. Затверджений GRECO на 42-му пленарному засіданні. Страсбург, 11–15 травня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/16806c988e>

4. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз / Р. Гречанюк // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 41-48

*Губань О.В., студентка ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ГРАБЕЖІВ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Поряд з позитивними аспектами розбудови суверенної, незалежної та правової України мають місце тенденції, що лякають. Не останню позицію серед них займає підвищення рівня злочинності, в тому числі й серед неповнолітніх.

Найчастіше неповнолітні злочинці вчиняють корисливо-насильницькі злочини, до групи яких належить і грабіж. Даний злочин характеризується підвищеною суспільною небезпекою з причини того, що, посягаючи на відносини власності, він одночасно може посягати й на здоров'я людини.

Досліджували вказане питання в різні періоди такі вчені: Аленін Юрій Павлович, Басай Віктор Давидович, Бахін Володимир Петрович, Весельський Віктор Казимирович, Капустіна Марієтта Владиславівна, Шумило Микола Єгорович та ін.

Незважаючи на досить глибоку наукову розробленість теми вчинення злочинів неповнолітніми та обширність слідчо-судової практики, деякі аспекти залишаються проблемними. У зв'язку з динамікою соціально-економічних, правових, політичних процесів, дослідження вчинення неповнолітніми злочинів, грабежів в тому числі, залишається актуальним.

Грабіж є відкритою формою викрадення майна, що може поєднуватися із застосуванням або погрозою застосування насильства, що не є небезпечним для життя та здоров'я особи. Відкритий характер і зухвалість вчинення цього злочину зумовлюють значний суспільний резонанс, чому сприяє і відносно низький рівень розкриття грабежів.

Особам, які вчиняють грабежі, притаманні цинізм, зухвалий і нахабний характер злочинних дій. Незважаючи на присутність очевидців, такі протиправні діяння вчиняються в парках, на вокзалах, у громадському транспорті, кафе та інших громадських місцях. Страх стати жертвою нападу, зазвичай, зупиняє очевидця від активних дій, спрямованих на перешкоджання злочину. Крім визначення способу, часу, знаряддя і засобів, які можуть бути використані під час нападу та деяких інших обставин (місце події; риси, властиві особі потерпілого; характер майна, яким передбачається заволодіти тощо), злочинці розраховують на неготовність громадян до активної протидії, а тим більше перешкоджання злочину, спрямованому проти будь-кого іншого. [1]

Злочинність серед неповнолітніх можна вважати окремим об'єктом кримінологічного дослідження, оскільки їй притаманні певні особливості, зумовлені психофізіологічним розвитком підлітків, рівнем їх соціальної зрілості, який зазвичай не є високим.

Провідну роль у психологічному механізмі формування антисоціальної поведінки у підлітків відіграє пропаганда насильства у кіно, літературі тощо. Важливим чинником укорінення такого способу дій є бажання підлітків походити на популярних персонажів.

Підліткова злочинність характеризується різноманітністю суспільно небезпечних діянь, що вчиняються неповнолітніми, але певною спільністю вирізняються об'єктивна та суб'єктивна сторона.

Неповнолітні вчиняють крадіжки, грабежі, розбої, нерідко вже й вбивства задля задоволення своїх матеріальних потреб. Часто бажання дітей не збігаються з можливостями батьків, що й стає причиною вчинення таких злочинів, проте не завжди.

Предметами посягання неповнолітніх зазвичай стає техніка, взуття, прикраси популярних фірм або інші речі, які легко продати. Неповнолітній частіше не будує довгострокових перспектив щодо викраденого, просто заволодіває річчю, яка йому сподобалася і яку він собі самостійно в силу об'єктивних причин дозволити не може. Злочинець рідко усвідомлює суспільну небезпеку своїх дій. В

багатьох випадках викрадене майно може зберігатися у когось з таких само незрілих друзів або в інших місцях (закинуті будівлі, підвали тощо).

У порівнянні з “дорослою”, злочинність неповнолітніх характеризується високим ступенем активності, динамічністю. На спосіб здійснення конкретного посягання справляють вплив такі чинники, як вік неповнолітнього, його фізичний розвиток, недостатність життєвого досвіду, наявність співучасників злочину, матеріальні можливості. У свою чергу, це відображається як на способі, так і на механізмі здійснення і приховування злочину. Люди, які стали на шлях учинення злочинів у юному віці, важко піддаються виправленню і перевихованню та здебільшого продовжують злочинну діяльність після досягнення повноліття. Злочинність дорослих сягає того періоду, коли особистість людини тільки формується, виробляється її життєва орієнтація, коли актуальними є проблеми виховання, становлення особистості з погляду спрямованості поведінки [2].

Грабіж, як і інші злочини даної категорії, вчиняється неповнолітніми зазвичай без попередньої підготовки та групою. Частіше каталізатором для вчинення злочину є ситуація, обстановка, в якій в певний момент знаходиться особа: відсутність охорони на об’єкті, стан алкогольного сп’яніння тощо.

Більшість злочинів неповнолітні вчиняють у другій половині дня і в темний час доби. Це сприяє можливості безперешкодно зникнути з місця злочину. Як свідчать матеріали слідчої і судової практики, більшість злочинів неповнолітні вчиняють безпосередньо за місцем мешкання, навчання або роботи, чи в прилеглих районах.

Більш схильні до здійснення правопорушень неповнолітні з неповних або неблагополучних сімей. Багато хто з них перебуває на відповідних обліках поліції чи органів опіки за появу в громадських місцях у стані алкогольного сп’яніння, дрібне хуліганство та інші дрібні правопорушення; залишені без нагляду з боку батьків і педагогічних колективів навчальних закладів, не працюють чи мають лише випадкові заробітки.

Ю. В. Александров, А. П. Гель та Г. С. Семаков зазначають, що особі неповнолітнього злочинця властиві певні біологічні та психологічні особливості, а саме: брак соціального досвіду, незавершеність формування соціальних установок; підвищена навіюваність, високий рівень конформізму; орієнтація на неформальну групу; прагнення показати себе дорослим, самоствердитись; продемонструвати незалежність, відсутність почуття страху, зневажливе ставлення до небезпеки, кримінальної відповідальності; злочинна “романтика”, готовність “узяти на себе” чужу провину, плазування перед досвідченими злочинцями-рецидивістами; втрата почуття відповідальності перед сім’єю і суспільством за свою поведінку й майбутнє; орієнтування на єдину мить, невігадливу втіху тощо.

Сьогодні об’єктивно є потреба в розробленні нетрадиційних підходів до визначення змісту, форм і методів організації правовиховної роботи в закладах освіти різного типу з урахуванням специфіки діяльності кожного з них. [3]

У цілому профілактична робота здійснюється за напрямками проведення індивідуальної виховної роботи з важковиховуваними учнями та загальної профілактичної роботи – організації виховних заходів профілактичного характеру.

Отже, на підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що найоптимальнішим шляхом зменшення кількості злочинів, вчинених неповнолітніми, буде тісна співпраця органів та посадових осіб, освітніх закладів в сфері розробки заходів позитивного впливу на поведінку неповнолітніх; небайдужість до підлітків, що опинилися у скрутному становищі; надання реальної допомоги неповнолітнім особам, що знаходяться в несприятливих соціально-економічних умовах та створення діяльних механізмів впровадження профілактичних заходів.

Список використаних джерел:

1. Алексеев А. И. Криминология : [курс лекцій] / А. И. Алексеев. – Москва : Щит, 1999. – 153-157 с.
2. Мельничок В. М. Криміналістична характеристика соціально-психологічних та вікових особливостей мотивації

криміногенної поведінки неповнолітніх / Мельничок В. М. – Київ, 2006. – 117–121 с.

3. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : [навч. посіб.] / Іванов Ю.Ф., Джужа О. М. – Київ: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 36 с.

Самойленко В.В., слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО В УКРАЇНІ

Для міжнародної спільноти проблема запобігання корупції продовжує залишатися однією з найактуальніших. Об'єктивні фактори її розвитку свідчать про те, що корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності багатьох країн світу, і на сьогодні масштаби її поширення становлять загрозу для національної безпеки будь-якої країни. Тому на сучасному етапі розвитку, коли відбуваються кардинальні зміни у міжнародному політичному та суспільному житті, змінились погляди і на проблему запобігання корупції. Завдання боротьби з корупцією розглядаються нині як загальнодержавні та пріоритетні.

Визначення пріоритетів державної антикорупційної політики, імплементація базових антикорупційних актів слугують основою для успішної розбудови країни і становлення правової держави. Зазначене неможливе без належного експертного супроводження, урахування міжнародних рекомендацій з одночасною трансформацією свідомості посадовців різного рівня та громадян [1, с. 71].

Аналіз відкритих джерел інформації, що ілюструють стан запобігання корупції у секторі безпеки за кордоном, свідчить про наявність достатньо ефективно функціонуючих механізмів, які обмежують корупційні ризики до рівня, на якому вони не становлять серйозної загрози для національної безпеки держави. У сучасних демократичних суспільствах вже започатковано і ефективно функціонує певна система заходів боротьби з корупцією у секторі безпеки, яка побудована на невідворотності

відповідальності за вчинення будь-яких корупційних злочинів незважаючи на час і персоналії. Для нас особливого значення набуває досвід країн, які, реалізуючи антикорупційні програми, досягли необхідних позитивних результатів і заклали основи сталого суспільно-політичного розвитку (зокрема, й у контексті забезпечення національної безпеки).

Проведений аналіз показує, що переважна більшість державних антикорупційних програм розвинутих країн у секторі безпеки ґрунтуються на загальноприйнятих міжнародно-правових документах, які визначають основні підходи щодо боротьби з корупцією. В ЄС контроль за реалізацією правових актів у сфері запобігання корупції покладено на спеціальний загальноєвропейський орган ЄС – GRECO (The Group of States against Corruption – «Група держав проти корупції») – орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу [2].

Проведений аналіз міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби та передових світових практик дозволяє виокремити найважливіший комплекс принципів запобігання корупції, який має усі підстави бути застосованим в Україні:

- по-перше: високий патріотизм та професіоналізм керівників усіх ланок, які виявляються, зокрема, в їхній діяльності виключно в інтересах суспільства, а не окремих олігархічних кланів і в умовах максимально допустимої відкритості;

- по-друге: прозорість та підзвітність структур органів державної влади суспільству через вільний доступ громадських організацій до процесу прийняття і виконання управлінських рішень;

- третє: реальне забезпечення прав та захисту приватної власності (яка отримана легальним шляхом) як запорука від рейдерських захоплень, незаконних платежів, хабарів тощо;

- четверте: невідворотність відповідальності за вчинення корупційних дій, незважаючи на час, що минув та персоналії;

- п'яте: посилений контроль держави і суспільства за діяльністю осіб, що працюють у державному секторі, одним з

механізмів якого є публічне оприлюднення декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру державними службовцями, народними депутатами України та іншими суб'єктами владних повноважень;

– шосте: необхідність захисту свідків у кримінальних та цивільних провадженнях проти корупціонерів [2].

Сьогодні світова співдружність розглядає корупцію як одну із найбільших загроз суспільного життя. Міжнародна співпраця у запобіганні корупції здійснюється на двох рівнях: на рівні світових організацій та на рівні держав-учасниць. Також значна увага приділяється правотворчій діяльності, що передбачає, по-перше, розробку міжнародних актів, які повинні стати основою для національного законодавства щодо запобігання корупції; по-друге, удосконалення національного законодавства держав-учасниць.

Сучасна закордонна практика запобігання корупції свідчить, що у багатьох європейських країнах законодавець поступово стає на шлях відмови від суто репресивних методів запобігання цьому явищу. Однією з основних ідей у міжнародній діяльності запобігання корупції є розробка ефективного механізму унеможливлення корупційних діянь. Законодавець усе частіше зосереджується на питанні співвідношення адміністративно-правових та кримінально-правових засобів запобігання корупційним проявам.

При розробці та удосконаленні українського антикорупційного законодавства, безумовно, слід враховувати вимоги міжнародних правових актів, насамперед, ратифікованих Україною. Серед найбільш важливих таких документів слід назвати останню «Конвенцію ООН проти корупції» [3], якою державам-учасницям рекомендується: заохочувати непідкупність, чесність і відповідальність своїх публічних посадових осіб відповідно до основних принципів своєї правової системи; застосовувати у рамках своїх інституціональних і правових систем кодекси чи стандарти поведінки посадових осіб для правильного, сумлінного і належного виконання публічних функцій; розглядати, відповідно до основних

принципів свого внутрішнього законодавства, можливість встановлення заходів і систем, що сприяють тому, щоб публічні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо при виконанні ними своїх функцій; у належних випадках і відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, встановлювати міри і системи, що зобов'язують публічних посадових осіб представляти відповідним органам декларації, серед іншого, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи і про істотні дарунки чи вигоди, у зв'язку з якими виникає колізія інтересів відносно їхніх функцій у ролі публічних посадових осіб [4].

Аналіз досвіду запобігання корупції у різних країнах світу свідчить про використання ними різних методів і засобів. Незважаючи на це, всі вони дають позитивний ефект, який полягає у зменшенні (мінімізації) рівня корупції. Не варто сподіватися, що повне копіювання будь-якого досвіду стане панацеєю для України. Нашій державі необхідно розробляти власний механізм запобігання, що відповідає національним особливостям та традиціям.

Дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічно вибудованою цілісною системою, яка складається із взаємозалежних елементів, серед яких, насамперед: ефективне антикорупційне законодавство; автономний (незалежний) спеціальний державний орган по боротьбі з корупцією; сталий економічний розвиток країни; нетерпимість корупції з боку населення держави, залучення його до участі у реалізації державної антикорупційної політики.

За висновками експертів, в Україні найвищий рівень корупції спостерігається у сферах діяльності, пов'язаних з державними закупівлями, ліцензуванням, квотуванням, бюджетними трансфертами тощо [5]. У зв'язку із цим, особливої актуальності набувають питання постійного антикорупційного моніторингу найуразливіших у цьому плані ділянок сектору безпеки, а також запровадження якісно нової системи відбору та розстановки кадрів.

Досвід розвинених країн показує, що антикорупційне законодавство повинно передбачати найсуворіші покарання за корупційні злочини – максимально великі штрафи і терміни ув'язнення, заборону професійної діяльності на майбутнє, позбавлення пенсії та соціальних пільг тощо. При цьому, відповідальність за вчинення корупційних діянь є невідомою і не має строку давності. Конфіскація коштів та майна, набутих злочинним шляхом, відбувається незалежно від їхнього кінцевого власника. Максимально широке оприлюднення, прозорість та комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень у секторі безпеки (насамперед, щодо бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, добору, атестації та призначення керівних кадрів) дозволить вивести їх із зони корупційних ризиків, а також позитивно позначиться на загальному іміджі державних органів. Професійне навчання фахівців (військовослужбовців та службовців) органів державної влади слід розглядати як обов'язкову передумову поширення в державних структурах ідеології патріотизму, морально-етичної поведінки, несприйняття корупції.

Список використаних джерел:

1. Ільєнок Т. В. Боротьба з корупцією: міжнародний досвід. *Юридична наука*. 2013. № 2. С. 71–77.
2. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України: аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень 2017. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1848/#_ftnref11
3. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовт. 2003 р. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16
4. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні. *Юстиніан*. 2009. № 11. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3342>. – Заголовок з екрану.
5. Хмара О. Про що сигналізують Україні нові дані Індексу корупції від Transparency International? *Апостроф*. 2014.

4 груд. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/2014-12-04/pro-scho-signalzuyut-ukran-nov-dan-ndeksu-korupts-vd-transparency-international/894>

*Беріло О.Г., ад'юнкт докторантури
та аспірантури Національної академії
внутрішніх справ*

ДОДАТКОВИЙ ОБ'ЄКТ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

У правозастосовній практиці з'ясування ознак конкретного складу злочину дійсно вимагає встановлення безпосереднього об'єкта як конкретних суспільних відносин, що зазнали чи могли зазнати порушення.

Класифікація об'єктів злочину «за горизонталлю» передбачає виділення на рівні безпосереднього об'єкта злочину його деяких видів. Зокрема, виділяють основний та додатковий безпосередній об'єкти. Щодо виділення додаткового об'єкта злочину, то існують дві теорії: у першій виокремлюється безпосередній додатковий і безпосередній факультативний об'єкти злочинів, а в іншій – безпосередній додатковий обов'язковий та безпосередній додатковий факультативний. Що на наш погляд фактично носять ідентичний зміст.

Що ж стосується додаткового безпосереднього об'єкта злочину, то щодо його визначення у доктрині кримінального права також існують різні точки зору. Зокрема, на думку М.М. Хавжокової, З.Б. Хавжокової, Л.Р. Кокової та Ф.О. Шогенової, враховуючи конструкцію кваліфікованого складу ненадання допомоги хворому медичним працівником, додатковим безпосереднім об'єктом злочину є як життя, так і здоров'я особи [8, с. 34]. Т.А. Кірова та В.Г. Куранов додатковим безпосереднім об'єктом визначають життя або здоров'я людини, в залежності від того, з якої частини аналізованої статті проходить кваліфікація [2, с. 238]. Л.М. Назмутдінова під додатковим безпосереднім об'єктом злочину визначає певні суспільні відносини, яким суспільно

небезпечним діянням обов'язково наноситься шкода або обов'язково створюється реальна загроза заподіяння шкоди у зв'язку з посяганням на основний безпосередній об'єкт. На її думку, в якості додаткового безпосереднього об'єкта ненадання допомоги хворому медичним працівником виступає порядок надання медичної допомоги та здійснення медичного обслуговування [4, с. 214]. С.Л. Старовойтова та Л.О. Семикіна визначили додатковим безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України, встановлений порядок надання медичної допомоги [5, с. 103]. На нашу думку, ненадання допомоги хворому медичним працівником тягне за собою порушення порядку виконання останнім професійних обов'язків (а відтак і порушення суспільних відносин щодо порядку здійснення цивільно-правових відносин) та проokuє виникнення нових антисуспільних відносин. При цьому порушення або загроза порушення згаданих, суспільних відносин є обов'язковими для визначення злочину закінченим.

Убачається, що кожне ненадання допомоги хворому медичним працівником призводить не тільки до порушення суспільних відносин щодо охорони життя та здоров'я у зв'язку з неналежною якістю реалізації права громадян на охорону життя та здоров'я, але й до порушення медичним працівником своїх професійних обов'язків. Тому цілком логічно, що остання група суспільних відносин повинна визнаватися додатковим обов'язковим (необхідним) об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України.

Враховуючи, що основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України є суспільні відносини, у сфері охорони життя та здоров'я особи та забезпечення реалізації права громадян на надання медичної допомоги. Водночас додатковим обов'язковим (необхідним) об'єктом цього злочину є суспільні відносини щодо порядку надання медичної допомоги.

Також для повноти та послідовності дослідження об'єкта ненадання допомоги хворому медичним працівником слід звернути увагу і на структуру додаткового безпосереднього

об'єкта злочину, тобто визначити та проаналізувати складові елементи суспільних відносин, які виступають додатковим безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України.

Розглядаючи структуру суспільних відносин, ми підтримуємо думки М.Й. Коржанського, В.Я. Тація, Є.А. Фролова та інших вчених, які до структури суспільних відносин включають: 1) учасників; 2) предмет; 3) соціальний зв'язок (зміст) [6, с. 56; 3, с. 37; 7, с. 215]. Такий підхід до структури суспільних відносин відображається і в сучасних спеціальних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців.

При цьому під учасниками суспільних відносин розуміються фізичні або юридичні особи, їх об'єднання, держава, територіальна громада, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, будь-які інші соціальні утворення, які вступають у відносини (взаємодію) між собою або з іншими соціальними утвореннями. Характер та роль учасників суспільних відносин визначає особливості самого соціального зв'язку та самих суспільних відносин між такими учасниками. Принагідно зазначимо, що суспільні відносини рівною мірою можуть складатися між учасниками суспільних відносин різного порядку. Так можуть виникати суспільні відносини людини та держави, людини та територіальної громади, людини та юридичної особи, групи людей та органів державної влади, територіальної громади та держави тощо. У такому випадку характер та статус учасника (учасників) суспільних відносин може тільки визначати їх окрему специфіку, утім загалом не впливає на природу таких відносин та визнання їх суспільними, так само як не впливає на правове забезпечення охорони таких суспільних відносин.

Важливим у контексті вивчення учасників суспільних відносин залишається питання про їх кількісний склад. Слід підтримати думку тих вчених, які вважають, що кількісно коло учасників суспільних відносин може бути необмежене, проте мінімальна кількість таких учасників повинна бути не менше

двох [1, с. 122]. Пояснюється це тим, що суспільні відносини передбачають перш за все відносини, тобто взаємодію, і цілком логічно, що така взаємодія можлива щонайменше між двома учасниками. В іншому ж випадку (за наявності тільки одного учасника) взаємодія, як і самі суспільні відносини, є неможливою. Однак такий підхід не виключає можливої участі у суспільних відносинах (участі у взаємодії) трьох, чотирьох чи набагато більшої кількості учасників.

Що ж стосується додаткового безпосереднього об'єкта ненадання допомоги хворому медичним працівником, то учасниками цих суспільних відносин, звісно, повинні виступати медичні працівники. Визначення цих учасників суспільних відносин ґрунтується на положеннях диспозицій ч. 1 та ч. 2 ст. 139 КК України. На них покладається обов'язок відповідно до свого професійного статусу вживати заходи щодо надання медичної допомоги особам, які її потребують.

Наступним елементом суспільних відносин є їх предмет – блага, цінності, з приводу яких і виникають суспільні відносини. У межах аналізованої групи суспільних відносин таким предметом виступає життя й здоров'я особи. Саме з приводу забезпечення охорони життя та здоров'я особи та забезпечення реалізації права громадян на охорону життя та здоров'я, і виникають суспільні відносини (взаємодія) між учасниками. Таке функціонування зазначених суспільних відносин вимагає від залучених до них суб'єктів відповідних вчинків, що забезпечують збереження медичними прийомами та засобами належного існування предмета цих відносин – життя й здоров'я особи.

У конкретному вигляді така взаємодія уособлює соціальний зв'язок, що є третім елементом суспільних відносин. Важливе значення має розуміння того, що медичний працівник об'єктивно здатен протидіяти (використовуючи свої професійні можливості) лише певним видам загроз для зазначеного предмета. Не менш важливе значення відіграє час надання учасником суспільних відносин медичної допомоги, адже він суттєво впливає на кваліфікацію.

Отже, розглянувши структуру суспільних відносин, які виступають додатковим безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України, слід визнати, що такими суспільними відносинами є відносини, що виникають між учасниками суспільних відносин (пацієнтами та медичними працівниками) та з приводу предмета суспільних відносин, яким виступає життя й здоров'я особи. Тому, додатковим безпосереднім (обов'язковим) об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України, є суспільні відносини щодо порядку надання медичної допомоги.

Механізм порушення структури суспільних відносин щодо ненадання допомоги хворому медичним працівником, полягає у необхідній зміні соціального зв'язку (відповідні вчинки суб'єктів, що забезпечують збереження медичними прийомами та засобами належного існування предмета суспільних відносин).

Список використаних джерел:

1. Грудзур О.М. Об'єкт злочинів у сфері службової діяльності. Підприємництво господарство і право. 2009. № 12. С. 121–125.
2. Кирова Т.А., Куранов В.Г. Проблемы определения объекта в составе ст. 124 УК РФ. Четвертый пермский международный конгресс ученых-юристов: материалы междунар. науч.-практ. конф. 2013. С. 237–237.
3. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину. Київ, 1997. 112 с.
4. Назмутдинова Л.М. Объект преступления не оказания помощи больному по уголовному праву России. Ученые записки Казанского университета. Гуманитарные науки Том 155. кн. 4. С. 211-217.
5. Старовойтова С.Л., Семикіна Л.О. Кримінальна відповідальність медичних працівників за злочини, передбачені ст.ст. 139, 140 Кримінального кодексу України. Вісн. студентського наукового товариства Донецького нац. ун-ту Вип. 6. Том. 1. С. 101-107.

6. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве : учеб. пособие. Харків, 1988. 198 с.

7. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. Сборник ученых трудов Свердловского юридического ин-та. 1969. Вып. 10. С. 184-225.

8. Хавжокова М.М., Хавжокова З.Б., Кокова Л.Р., Шогенова Ф.О. К вопросу уголовно-правовой оценки преступного неоказания медицинской помощи. Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. Вопросы экономики и права. 2017. № 1. С. 33-37.

Тараніч Є.А., ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ

Зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами і їх незаконний обіг мають для всіх держав світу згубні наслідки незалежно від рівня їх розвитку, адже вони торкаються всіх секторів суспільства. Їх нелегальне розповсюдження охоплює широкі кола нашого суспільства і сприяє зростанню рівня злочинності, смертності населення, трагедії сімей та руйнуванню багатьох людських доль.

Для нашої держави стало характерним зростання масштабів зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами, що пов'язано зі швидкими змінами соціально-економічних умов, а також збільшенням пропозицій і підвищенням попиту на них. [1, с. 23]

Сучасні тенденції розвитку глобальних комп'ютерних та телекомунікаційних мереж сприяють розповсюдженню нових видів та форм злочинної діяльності, у т.ч. у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Все частіше наркоділки використовують „кібер-простір” у злочинних цілях (пропозиція та продаж наркотиків, обмін інформацією, координація дій тощо).

Для ефективної протидії наркозлочинам, скоєних з використанням Інтернет мережі, необхідна тісна взаємодія працівників уповноважених оперативних підрозділів та слідства, із залученням фахівців, які мають відповідні спеціальні знання та професійні навички в галузі комп'ютерних технологій, здатних вести комп'ютерну розвідку в Інтернет мережі щодо пошуку та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність осіб, які займаються незаконними операціями з наркотиками та належно оформляти отримані результати відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства. [2, с. 76]

У ході виявлення інформації щодо незаконного обігу наркотиків, та її незаконному розповсюдженні у мережі Інтернет дії працівників оперативних підрозділів повинні бути спрямовані на встановлення наступних обставин:

- встановлення факту незаконного розповсюдження інформації щодо купівлі-придбання наркотичних засобів через мережу Інтернет;
- встановлення осіб, які причетні до незаконного розповсюдження наркотичних засобів за допомогою мережі Інтернет;
- встановлення обставин, які сприяють вчиненню злочинів даної категорії.

Труднощі виявлення та розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, скоєних з використанням комп'ютерних мереж зумовлені наступними чинниками:

- встановлення місця скоєння злочину та його суб'єкта;
- слабкі зв'язки між ланками в системі доказів;
- відсутня можливість спостерігати і фіксувати докази візуально;
- використання наркозлочинцями засобів шифрування інформації;
- використання наркозлочинцями безконтактних форм „купівлі-продажу” наркотиків.[3, с. 30]

Усе це потребує впровадження нових форм та методів роботи працівників оперативних та слідчих підрозділів у

протидії наркозлочинам в комп'ютерних мережах. Лише ретельне документування та правильне проведення слідчих (розшукових) дій за злочинами у сфері незаконного обігу наркотиків, що здійснюється за допомогою мережі Інтернет, дозволить притягнути до кримінальної відповідальності всіх причетних до цього осіб.

Список використаних джерел:

1. Дії працівників патрульної поліції при виявленні правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків [Текст] : метод. реком. / [Стрільців О. М., Окушко А. В., Тараніч Є. А. та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, ФОРМ Кандиба Т. П. – 2017. – 44 с.

2. Пошук, виявлення, фіксація та вилучення об'єктів у кримінальних провадженнях щодо наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів [Текст] : мет. рек. / [О. М. Стрільців, В. В. Арешонков, В. В. Юсупов та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 76 с.

3. Кваліфікація та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів за допомогою мережі Інтернет : метод. реком. [Текст] // [О. Ю. Татаров, О. М. Стрільців, В. Б. Шкільний та ін.]. – К. : ГСУ МВС України, Нац. акад. внутр. справ. – 2012. – 30 с.

Сітайло О.М., аспірант Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РОЗШУКУ ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД СУДУ ЗА ГОСПОДАРСЬКІ ЗЛОЧИНИ

Одним з найбільш важливих напрямків практичної діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності є розшукова робота. Енциклопедичний словник визначає розшук як діяльність компетентних правоохоронних органів по встановленню місцезнаходження або перебування обвинуваченого що ухиляється від явки до суду [1]. Саме

успішна реалізація заходів щодо розшуку обвинувачених забезпечує дотримання принципу невідворотності покарання, а їх ефективний розшук, може знизити рівень латентної злочинності, підвищити рівень довіри населення до правоохоронних органів.

Враховуючи сучасний стан розвитку правоохоронних органів стає актуальним питання впровадження системи кримінального аналізу у розшуку обвинуваченого який ухиляється від суду за господарські злочини де було б доцільно:

1. *Вжити комплекс заходів щодо нормативно-правового врегулювання впровадження систем* кримінального аналізу у розшуку обвинуваченого який ухиляється від суду за господарські злочини, а саме: а) розробити концептуальні підходи впровадження даних систем в службову діяльність правоохоронних органів; б) на підставі Концепції розробити Програму їх впровадження; в) провести аналіз існуючої нормативної бази, яка регламентує оперативно-розшукову та інформаційно-аналітичну діяльність. На його підставі визначити перелік нормативно-правових актів, які регулюватимуть функціонування уповноважених підрозділів які здійснюють розшук обвинуваченого який ухиляється від суду за господарські злочини та внести до них відповідні зміни (доповнення), а вразі необхідності опрацювати нові зокрема розробити методику (інструкцію).

Доцільно розробити і впровадити: а) інформаційну модель (систему збору, обробки та розподілу інформації про розшук обвинуваченого який ухиляється від суду за господарські злочини на всіх рівнях управління); б) механізм функціонування мережі аналізу щодо розшуку обвинуваченого який ухиляється від суду за господарські злочини, довідкової та статистичної інформації. Необхідно поєднати зусилля компетентних державних органів, неурядових та міжнародних організацій. Як варіант, – доцільно розглянути можливості участі оперативних підрозділів НПУ в організації діяльності контактних аналітичних центрів.

2. *Провести організаційні зміни в інформаційно-аналітичній вертикалі, а саме:* а) на початковому етапі створити цілісну вертикаль кримінального аналізу у розшуку обвинуваченого який ухиляється від суду в оперативних підрозділах НПУ; б) необхідно забезпечити чітке визначення статусу, порядку підпорядкованості, функцій і повноважень, відповідність структури рівню та обсягу завдань. Загальним завданням у рамках створення системи кримінального аналізу, є організація інформаційного співробітництва на відомчому, міжвідомчому та міжнародному рівнях.

3. *Вжити заходів щодо організації підготовки офіцерів-аналітиків, їх підбору та кадрового супроводу.* При цьому, доцільно враховувати, що системи підбору, підготовки, підвищення професійного рівня та кадрового супроводу аналітиків повинна ґрунтуватися на пріоритетному комплектуванні аналітичних підрозділів кадрами, які за рівнем професійної підготовки, досвіду служби та інтелектуальними здібностями здатні провадити аналіз ризиків, стратегічний та кримінальний аналіз а також виконувати інші завдання з інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів НПУ [2, с. 180 – 183].

Основними з них доцільно визначити підготовку персоналу. Для чого доцільно: визначити критерії відбору, а також методику оцінки професійних, психологічних, інтелектуальних здібностей кандидатів на посади аналітиків.

4. Удосконалити систему обміну інформацією на національному та міжнародному рівні;

5. Удосконалити матеріально-технічне забезпечення уповноважених підрозділів кримінального аналізу.

Список використаних джерел:

1. Советский энциклопедический словарь. – М., 1988. – 1134 с.
2. Василенчук В.І. Кримінальний аналіз в оперативно-розшуковій профілактиці злочинів у сфері економіки Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення [Текст] : матеріали міжвуз. наук.-практ.

конф. (Київ, 24 берез. 2017 р.) : у 2 ч. / – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – Ч. 1. – С. 180-183.

*Нікітін А.А., аспірант докторантури
та аспірантури Національної академії
внутрішніх справ*

ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ

Враховуючи постійні зміни, які вносяться до законодавства, постає питання у правозастосуванні щодо кваліфікації злочинів, в тому числі і передбаченого ст. 332-1 КК України. Щоб належним чином його вирішити, зокрема стосовно порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, необхідне вивчення питання щодо *службового становища*, яке службова особа використовує з метою порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду із неї. Кримінальне законодавство не розкриває поняття службового становища, залишаючи право на його тлумачення правозастосовній практиці. Однак, виникає питання: чи скоює службова особа діяння лише в межах своєї службової компетенції і чи вважати використанням влади чи службових повноважень випадки, коли службова особа вчиняє суспільно небезпечне діяння з використанням посадового впливу або авторитету?

Для того, щоб розкрити поняття «службового становища» зупинимось конкретніше на дослідженні поняття «службова особа». Аналіз законодавчого визначення загального поняття «службова особа» дає можливість виділити такі категорії службових осіб: 1) особа, яка виконує функції представника влади; 2) особа, яка виконує функції представника місцевого самоврядування; 3) особа, яка обіймає на підприємствах, в установах, організаціях посаду, пов'язану із виконанням організаційно-розпорядчих функцій; 4) особа, яка обіймає на підприємствах, в установах, організаціях посаду, пов'язану із

виконанням адміністративно-господарських функцій; 5) особа, яка виконує функції представника влади, представника місцевого самоврядування, організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські функції за спеціальним повноваженням (навіть за відсутності обіймання посади), яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Визначальним для встановлення ознак службової особи є наявність повноважень представляти орган державної влади (державну владу) чи орган місцевого самоврядування, діяти від їх імені та віддавати вказівки і ставити вимоги, обов'язкові до виконання особами, які не підпорядковані їй по службі.

Законодавче визначення поняття «службова особа» пов'язане як із безпосереднім виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій (коли такі функції виконуються за спеціальним повноваженням), так і з самою наявністю вказаних функцій за посадою. Разом із цим, в останньому випадку безпосереднє виконання таких функцій не є обов'язковим для визнання особи службовою, достатньою повинна бути тільки наявність за посадою повноважень виконувати такі функції.

Що ж стосується розуміння сутності організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій (обов'язків), то воно повинно співпадати із тим, яке визначене в правозастосовчих орієнтирах.

За словами О.О. Дудорова, до службових осіб слід відносити також і тих, які виконують обліково-контрольні обов'язки [2, с. 60]. Відтак, хоча виконання обліково-контрольних функцій (обов'язків) і не співпадає за змістом із організаційно-розпорядчою (управління роботою, підлеглими працівниками тощо) чи адміністративно-господарською (управління майном) діяльністю, проте є передумовою їх якісного виконання, а отже впливає і на якість самої службової

діяльності. З огляду на це слід підтримати наукові позиції щодо необхідності віднесення до кола службових тих осіб, які постійно чи тимчасово обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані із виконанням обліково-контрольних функцій або виконують ці функції за спеціальним повноваженням.

Відсутність описаної ознаки у визначенні поняття «службова особа» утворює певні прогалини як у забезпеченні самої кримінально-правової охорони службової діяльності, так і в належній оцінці суспільно небезпечних діянь, які вчиняються особами, що здійснюють обліково-контрольні функції.

На думку деяких вчених, службовий злочин може бути вчинений лише тоді, коли особа виконує такі дії, які знаходяться в рамках її службової компетенції, безпосередньо витікають з її повноважень, прав та обов'язків. Тобто, якщо службова особа, використовуючи свій службовий авторитет, скоює будь-які злочинні дії в тому підприємстві, установі, організації, де вона працює, то дані дії не є службовими і не можуть розглядатися як службовий злочин [3, с. 59–63].

Інші вважають, що суб'єкт, займаючи відповідну посаду і виконуючи відповідні обов'язки в межах своєї службової компетенції, в силу цього набуває визначеного авторитету, має службові зв'язки з іншими посадовими особами, здатен здійснювати на них вплив, завдяки чому має ряд фактичних можливостей, відсутніх в інших осіб, які не займають дану посаду. Тому використання суб'єктом свого службового становища – це використання ним тих прав чи практичних можливостей, якими він володіє саме у зв'язку із займаною посадою. За відсутності у суб'єкта займаної посади подібних можливостей він не мав би взагалі чи мав, але в меншій мірі [1, с. 127–128]. Така позиція видається правильною, але тут все ж потрібно враховувати вид злочинного діяння.

У випадках використання службовими особами свого службового становища для вчинення злочинів, передбачених статтями інших розділів, склад яких передбачає таке зловживання, як спосіб вчинення злочину, кваліфікація злочинів

здійснюється за вказаними нормами і додаткової кваліфікації за ст. 364 або ст. 364-1 КК не потребує. Зокрема, порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища, кваліфікується за ч. 2 ст. 332-1 КК України. Цікавою ремаркою є аналіз санкції за зловживання службовим становищем службовою особою приватного права, які є значно м'якші, ніж за зловживання владою та службовим становищем посадових осіб, які перебувають на державній службі або працюють на державних підприємствах, в установах чи організаціях. Дійсно, представник влади і державний службовець повинні нести підвищену відповідальність за зловживання порівняно із службовими особами приватного права, які вчинили тотожне діяння, бо перші представляють державу.

На цій підставі можемо стверджувати, що «службове становище», потрібно тлумачити широко у випадках порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, вчиненого службовою особою, і включати в це поняття випадки використання службовою особою впливу чи авторитету.

Список використаних джерел:

1. Волженкин Б.В. Служебные преступления. Москва, 2000. 368 с.
2. Дудоров О.О. Проблемні питання кримінальної відповідальності за одержання хабара : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 1994. 196 с.
3. Кириченко В.Ф. Ответственность за должностные преступления по советскому уголовному праву. Москва, 1956. 132 с.

*Красницький І.В., доцент, кандидат
юридичних наук, декан факультету № 2
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ЧИ ВИКОНУЄ В УКРАЇНІ ІНСТИТУТ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ СВОЮ ПРЕВЕНТИВНУ ФУНКЦІЮ?

Інститут необхідної оборони є одним з давніх превентивних інститутів у системі протидії злочинності. Завдяки йому, держава уповноважила особу самостійно здійснювати захист від злочинних посягань, захищаючи себе та інших. З іншого боку, особа, яка вчиняє протиправні дії знає, що може отримати гідну відсіч.

Не вдаючись до детального аналізу, можемо однак констатувати, що у розвинутих Європейських країнах та США, цей інститут працює доволі широко, і можливість отримати належну відсіч, в тому числі і збройну, є істотним стримуючим фактором у протидії злочинності. У цих державах чітко працює правило – «мій дім - моя фортеця». При застосуванні будь яких засобів при захисті свого життя та власності і закон, і судова система, як правило надає перевагу тому хто захищався. А як працює інститут необхідної оборони в Україні?

Дослідження питань необхідної оборони та відповідальності за перевищення її меж отримало належний рівень уваги з боку науковців. Зокрема свої праці цим проблемам присвятили такі вчені, як П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Ю.В. Баулін, Н.Н. Паше-Озерський, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, І.С. Тишкевич, І.В. Ткаченко, М.І. Якубович та інші.

Не оминув увагою ці питання і Верховний Суд України, прийнявши відповідну постанову Пленуму з цих питань, а саме Постанову Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про необхідну оборону»[1].

Разом з тим, дослідження судової практики демонструє, що судова практика, як правило, не дослухається до

кримінально-правової науки у вирішенні питань кримінальної відповідальності за заподіяння смерті особі у стані необхідної оборони.

Напевне, до певної міри, це пов'язано з тим, що більшість вчених використовували при дослідженні перевищення меж необхідної оборони виключно теоретичний підхід (за допомогою наукового тлумачення різних формалізованих понять та критеріїв) і визначали перевищення меж через концепцію встановлення критеріїв завдання шкоди особі, що посягає.

Звернувшись до Єдиного державного реєстру судових рішень, ми побачили у ньому понад 140 вироків у справах про злочин передбачений ст. 118 КК України «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони». Ми проаналізували основну частину таких вироків, щоб з'ясувати, а як же судами тлумачиться поняття «відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту», що передбачене у ст. 36 КК України. Результати, можна сказати, нас дещо вразили.

Наприклад, за ст. 118 КК України було засуджено особу за вчинення діянь за таких обставин⁴: «20 листопада 2009 року приблизно о 22.00 год. А., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння в будинку Б., під час сварки, яка виникла на ґрунті особистих неприязних відносин, захищаючись від гр. Б., який накинувся на нього з ножом в руці⁵, перевищивши межі необхідної оборони, умисно наніс один удар ножом в ліве стегно останнього, внаслідок чого заподіяв Б. тяжкі тілесні ушкодження у вигляді колото-різаної рани верхньої третини передньої поверхні лівого стегна з пошкодженням стегнової артерії, які призвели до смерті останнього»[4]. Злочин вчинено за таких обставин: дядько Б. запропонував А. випити горілки, на що він погодився. Розпивши пляшку горілки вони лягли спати. Через декілька хвилин між ними виникла сварка. Після чого лежачи на ліжку біля 22.00 год. А. помітив над собою свого

⁴ Тут і далі вирок цитуються без внесення змін у їх текст.

⁵ Тут і далі виділено мною.

дядька Б., який тримаючи в правій руці ніж замахнувся на нього, після чого він схопивши в руки ніж відвів його в бік. Куди саме потрапив ніж він не бачив. Далі Б. пішов до свого ліжка і ліг спати, через декілька хвилин він також заснув. Прокинувшись приблизно о 03.00 год. він помітив, що на підлозі багато крові, і в цей час він також помітив свого дядька Б., який сидів на підлозі. Він пройшовши біля нього пішов напитися води, і також запропонував води дядьку Б. на що останній мовчав. Підійшовши до нього він помітив, що дядько мертвий». [4] Як кажуть, коментарі зайві. Чому удар ножем в стегно визнано таким, що не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту? В чому невідповідність заподіяної шкоди «небезпечності посягання або обстановці захисту», як цього вимагає ст. 36 КК суд не пояснив.

У аналогічній справі суд встановив, що «02 жовтня 2009 року о 01 годині 30 хвилин між А., яка перебувала в стані алкогольного сп'яніння та її батьком Б. по місцю їх проживання на побутовому ґрунті виникла сварка, яка в подальшому переросла в бійку. Під час даної сварки Б. з метою заподіяння тілесних ушкоджень, умисно завдав А. удар кулаком в обличчя, а після цього завдав останній удар ножем, внаслідок чого А. отримала тілесні ушкодження у вигляді крововиливу на верхній повіці правого ока, різаної рани в ділянці правого передпліччя. Після цього, А. усвідомлюючи реальну загрозу власному життю та здоров'ю (це констатує суд – І.К.), вихопила ніж з руки батька, чим усунула небезпеку для свого життя, однак останній продовжуючи свої дії щодо заподіяння тілесних ушкоджень дочці став наблизитись до неї, направивши руки в область шиї останньої. Ці дії А. були розцінені як небезпеку для свого життя, внаслідок чого в неї виник стан необхідної оборони. Однак А. невірно (чому? в чому це проявилось? Суд не аргументував - І.К.) оцінивши обстановку, яка склалася, перевищуючи межі необхідної оборони, умисно заподіяла Б. тілесні ушкодження, що не відповідали небезпечності посягання, завдавши йому два удари ножем в область грудної клітки, внаслідок чого останній отримав тілесні ушкодження у вигляді колото-різаної рани

грудної клітки зліва, пошкодження тканин верхньої долі лівої легені, пошкодження серцевої оболонки, м'яза лівого шлуночка серця, які стали причиною його смерті»[5].

В окремих рішеннях суд намагається «прив'язати» своє рішення до букви закону, але така прив'язка видається нам недостатньо обґрунтованою. Наприклад, у судовому засіданні встановлено, що «10 січня 2012 року, близько 21 години між А. та її чоловіком, Б. який був у стані алкогольного сп'яніння, на ґрунті особистих неприязних відносин відбулася сварка під час якої останній почав висловлювати словесні погрози та наніс А. по одному удару кулаком та фарфоровою чашкою по голові. Після цього, Б. правою рукою схопив А. за волосся та нахиливши її до підлоги почав тягати, продовжуючи утримувати рукою за волосся, наніс удар головою об підлогу, коліном вдарив в область грудей та спини, а потім схопив її лівою рукою за шию спереду та став душити, а правою рукою потягнувся за кухонним ножом до тумбочки, яка стояла біля нього зліва, при цьому продовжуючи висловлювати слова погроз, заподіявши їй тілесні ушкодження у вигляді синця на лівій бічній поверхні шиї, синця на правій бічній поверхні шиї, синця в ділянці верхнього зовнішнього квадрату правої молочної залози, як наслідок посттравматичні зміни тканин правої молочної залози з утворенням кіст, двох синців на внутрішній поверхні правого стегна, двох поверхневих забійних ран потиличної та лобної ділянок голови, що відносяться до категорії тілесних ушкоджень легкого ступеню тяжкості». Далі суд зазначає, що «в цей час у А., яка помилково усвідомлювала (чим це обґрунтовується суд не аргументував – І.К.), що Б. реально може позбавити її життя, з метою захисту свого життя від суспільно - небезпечного посягання з боку останнього, перевищуючи межі необхідної оборони, оскільки мала можливість захиститись іншими достатніми для припинення неправомірних дій засобами із заподіянням менш значної шкоди, виник умисел на умисне вбивство Б. Реалізуючи свій умисел, направлений на умисне протиправне заподіяння смерті потерпілому, А. першою (!!!) перехопила на тумбочці в праву руку кухонний ніж, клинком

якого умисно нанесла один удар в область розташування життєво - важливих органів - грудну клітину зліва Б., умисно вбивши його при перевищенні меж необхідної оборони»[6].

І такою є кожна друга справа.

Натомість, жодного виправдовувального вироку стосовно заподіяння смерті особі, яка діяла в стані необхідної оборони нами не знайдено.

Узагальнюючи, можемо констатувати, що у справах про заподіяння смерті нападнику у стані необхідної оборони суди зорієнтовані на застосування кримінальної відповідальності до особи яка позбавила життя іншу особу. Чітко проглядається обвинувальний ухил суду у вирішенні таких справ. Справи вирішуються за принципом: «якщо є труп – має бути засуджений». Очевидно, що така ситуація є недопустимою, як з позиції дотримання законності, так і з позиції нівелювання самої природи норми про необхідну оборону, нівелювання її превентивного впливу.

На сьогодні, склалася ситуація коли особа, боїться захищатися, бо знає, що за заподіяну шкоду прийдеться відповідати, хоча мало б бути навпаки: нападник має боятися посягати і знати, що отримає гідну відсіч аж до позбавлення його життя, і така відсіч буде визнана правомірною.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про необхідну оборону» // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1973–2005 рр. – Харків: Одіссей, 2006. – 528 с.

2. *Паше-Озерский Н.Н.* Необходимая оборона и крайняя необходимость по советскому уголовному праву / Н.Н. Паше-Озерский. – М.: Госюриздат, 1962. – 181 с.

3. *Баулин Ю.В.* Обстоятельства, исключющие преступность деяния / Ю.В. Баулин. – Харьков: Основа, 1991. – 360 с.

4. *Рішення № 51142805* // Єдиний державний реєстр судових рішень. Доступно з <http://reyestr.court.gov.ua/>

5. Рішення № 50482428 // Єдиний державний реєстр судових рішень. Доступно з <http://reyestr.court.gov.ua/>

6. Рішення № 25053835 // Єдиний державний реєстр судових рішень. Доступно з <http://reyestr.court.gov.ua/>

Крижна Л.В., доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

БОРОТЬБА З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ І КОРУПЦІЄЮ – ОДИН З ГОЛОВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОЦВІТАННЯ КРАЇНИ

Корупція та організована злочинність є поширеним явищем, яке пустило своє коріння в усі сфери функціонування держави, завдавши величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей. Корупція та пов'язана з нею організована злочинність загрожує національній безпеці України, негативно впливає на формування і діяльність органів державної влади, підриваючи довіру громадян до них, ускладнює відносини України з іноземними державами.

Зменшення рівня корупції до безпечного в Україні, можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, в першу чергу успішно діючих в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції. Виділення та вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду, особливо за відсутності власного реально діючого механізму протидії корупції.

Проаналізуємо досвід країн, що досягли певного успіху в цій сфері: в Ізраїлі антикорупційна атмосфера забезпечується

системою «певного дублювання моніторингу» за можливими корупційними діями. Він здійснюється урядовими організаціями і спеціальними підрозділами поліції, відомством Державного контролера, що володіє незалежністю від міністерств і державних відомств, і громадськими організаціями типу "Відомства за чистоту уряду". Ці організації досліджують можливі корупційні точки, а у разі їх виявлення інформують органи розслідування. В Ізраїлі, через значні соціальні пільги для урядовців і безжального їх покарання при виявленні корупції, низова корупція практично відсутня. Доведених до суду корупційних злочинів в Ізраїлі не більше 5%, проте, репутація людини, замішаної в корупційному скандалі, вкрай небажана.

Великобританія. Високі стандарти громадянської поведінки в Британії є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективнішого соціального контролю за державними службовцями. Ця країна має найдавніші традиції боротьби з корупцією. Система антикорупційних механізмів тут врегульована на законодавчому рівні. Перший закон про корупцію в державних органах був прийнятий ще в 1889 році, закони про попередження корупції - в 1906 і 1916 роках були реакцією суспільства на поширення цього соціально-політичного явища. На відміну від традиційних правових принципів, ці закони вимагають від посадових осіб доводити свою невинність.

В основу боротьби з корупцією в Німеччині покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення "відмивання" "брудних" грошей. Особливо слід виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі понад 20 тис. німецьких марок за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок в

банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи.

Генеральна лінія німецького уряду у сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб в результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем.

Проведений аналіз особливостей боротьби з корупційними злочинами в Великобританії, Німеччині, США, Італії та інших країнах дозволяє сформувати уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, розвиток якої необхідний в сьогоденній Україні:

1) Сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в області боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру. Ні законодавчі, ні адміністративні, ні будь-які інші заходи, що направлені на протидію корупції не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі на всіх рівнях влади.

2) Організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування (неодмінною умовою для цього є створення атмосфери прозорості) і забезпечена можливість порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників. Важливу роль тут відіграють дійсно незалежні засоби масової інформації.

3) Незалежність судової влади. Такий підхід всебічно ілюструє правоохоронна система Італії, США, Великобританії, Франції та інших країн.

Ці положення, на наш погляд, можуть являти собою фундамент успішної національної антикорупційної політики в Україні. Якщо хочемо бачити Україну європейською країною з демократією, верховенством права, невідворотністю покарання, антикорупційною політикою – немає необхідності ставати

членом ЄС. Це потрібно робити тут. І вони самі скажуть: ідіть до нас!

Необхідно наголосити на законодавчому закріпленні впровадження діяльності нових антикорупційних органів. Фактично законодавцем запропонована нова архітектурна модель (йдеться про Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національну раду з питань запобігання корупції).

Суб'єктів протидії корупції можна подати у такій послідовності: в антикорупційній політиці – Верховна Рада України (як законодавчий та контролюючий через відповідний профільний комітет орган), уряд, Національна рада з питань антикорупційної політики, Національне агентство з питань запобігання корупції; у запобіганні корупції – Національне агентство з питань запобігання корупції, органи прокуратури, відповідні органи державної влади, громадські організації, інші об'єднання; у притягненні до відповідальності, подальшому судовому розгляді та покаранні за корупцію – органи прокуратури, Національне антикорупційне бюро України.

Вагомим чинником корупції є олігархія. Олігархічна модель державного врядування передбачає монополію у всіх сферах суспільного життя країни. Тільки відсторонення олігархічних кланів від впливу на державу та виконання принципів невідворотності покарання відновить довіру громадян та закордонних інвесторів до країни! Задля реального втілення змін, необхідні інноваційні підходи та технології, інвестиційні системи наповнення бюджетів для всіх соціальних, медичних та гуманітарних програм, відновлення банківського і фондових ринків для стабільного економічного розвитку в цілому. Це єдині ефективні світові механізми процвітання!

Список використаних джерел:

1. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України № 742VII від 21 лютого 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74218>

2. Про запобігання корупції: Закон України № 1700VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/170018>

3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України № 1699VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/169918>

4. Про прокуратуру: Закон України № 1697VII від 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/169718/page>

5. Глобальна порівняльна таблиця CPI 2014 // Індекс корупції CPI – 2014 / Transparency International. Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/corruptionperceptionsindex2014/globaltable.html>

Лебедєв О.Г., слухач освітнього рівня бакалавр 5 курсу Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРИЧИННИЙ ЗВ'ЯЗОК В СИСТЕМІ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

В науці є загальноприйнятим підхід, згідно якого причинний зв'язок є самостійною ознакою об'єктивної сторони складу злочину поряд із діянням та наслідками. Аналіз норм чинного КК України не залишає сумнівів про те, що причинний зв'язок повинен встановлюватися лише в злочинах із матеріальним складом і лише у двох випадках: 1) якщо в диспозиції відповідної статті Особливої частини стосовно наслідків вжитий термін «спричинило» або йому подібні;

2) якщо необхідність його встановлення є результатом тлумачення цієї норми.

Доводиться констатувати, що використана законодавцем в диспозиціях статей Особливої частини КК України термінологія для позначення наявності причинного зв'язку між діянням та наслідками неуніфікована. В 114 статтях (частинах статей) використаний термін «спричинило»(и). Переважно такий термін вживається щодо загибелі людей, знищення чи руйнування певних об'єктів або при наявності оціночного поняття «інші тяжкі наслідки». В 40 статтях (частинах статей), в яких наслідки носять переважно майновий характер (майнова шкода), законодавець вживає термін «заподіяло»(и). В 20 статтях (частинах статей) використовується термін «завдало»(и), а у 8 статтях (частинах статей) – «призвело(и) до». У двох випадках використана інша термінологія: у ст. 120 КК України вжито термін «що є наслідком», а в ч. 2 ст. 314 КК України – «внаслідок таких дій». З 25 деліктів створення небезпеки в 22 вживається термін «створило», а в трьох – «спричинило».

На наш погляд, *de lege ferenda* в диспозиціях статей Особливої частини КК України для позначення наявності причинного зв'язку слід використовувати лише два терміни: «спричинило»(и), якщо наслідки немайнові (фізичні, політичні тощо), та «завдало»(и), якщо наслідки являють собою майнову шкоду.

Причинний зв'язок є ланцюгом, який пов'язує між собою протиправне діяння особи та суспільно небезпечні наслідки, що настали. Важливе значення причинного зв'язку як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочинів із матеріальним складом полягає в тому, що у випадку його відсутності немає і складу злочину, отже кримінальна відповідальність особи виключається.

Проблему причинності слід сформулювати у вигляді питального речення на кшталт «Чи породжена ця подія вчиненим діянням?». Висновку про наявність причинного зв'язку відповідає речення «Ця шкода настала тому, що було вчинене це діяння» і якщо при цьому щодо конкретних фактів ця фраза

звучить неприродно, викликає внутрішній інтуїтивний протест, то припущення про наявність причинного зв'язку можна відкинути. При цьому Н. Ярмиш наголошує на тому, що «у складних випадках довіряти можна тільки інтуїції високоерудованого юриста, який віртуозно володіє словом», і водночас «вся надія лише на здоровий глузд» [4, с. 453].

Ці міркування Н. Ярмиш дуже нетривіальні і потребують подальшого ґрунтовного дослідження, але нам важко погодитись із ними, враховуючи наступне. По-перше, немає жодної гарантії об'єктивності таких лінгвістично-інтуїтивних суджень особи щодо причинного зв'язку: те, що у однієї людини викличе протест, в іншій – ні. По-друге, віртуозне володіння словом властиве радше поетам, філологам або філософам, але навряд чи ці здібності мають слідчі або судді. По-третє, заклик покладатися на здоровий глузд, на наш погляд, рівносильний визнанню поразки науки у вирішенні питань каузальності в кримінальному праві.

Дискусійним в науці є питання про те, в чію компетенцію входить встановлення причинного зв'язку в кримінальному провадженні – слідчих та суду або експертів. По-перше, слід обов'язково розрізняти причинний зв'язок в його конкретно-науковому аспекті (технічна сторона) та нормативний, власне кримінально-правовий аспект. Експерт досліджує причинність саме в першому аспекті, він при цьому не вправі вирішувати суто правові питання (протиправність дій, кваліфікація злочину тощо.). А, по-друге, оцінка цього питання залежить від категорії злочину. Якщо мова йде про ті злочини, в яких причинний зв'язок має лише конкретно-науковий аспект, його встановлення належить до компетенції експертів (наприклад, в злочинах проти життя й здоров'я судово-медичний експерт досліджує причину смерті тощо). І суд, звичайно, не може заперечити суто науковий аспект висновку судово-медичного експерта щодо причинного зв'язку (окрім випадків сумніву в його компетентності). Слід також пам'ятати, що будь-який висновок експерта як джерело доказу в кримінальному провадженні, зокрема про наявність або

відсутність причинного зв'язку, підлягає оцінці слідчим та судом за внутрішнім переконанням.

Інша справа ті злочини, в яких причинний зв'язок має, поряд із спеціально-науковим («технічним»), також юридичний, нормативний аспект. Це стосується злочинів, пов'язаних з порушенням різних спеціальних правил (злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту, проти безпеки виробництва, проти громадської безпеки, у сфері службової діяльності тощо). В таких випадках визначення кримінально-правової релевантності причинного зв'язку є виключною прерогативою органів досудового слідства й суду.

Сама по собі наявність причинного зв'язку між суспільно небезпечним діянням та його наслідками ще не достатня для вирішення питання про кримінальну відповідальність особи до тих пір, поки не будуть встановлені всі інші елементи складу злочину, насамперед вина. Суспільно небезпечні наслідки повинні охоплюватися свідомістю особи, вона повинна бажати або передбачати їх настання, розуміючи – хоча б у загальних рисах – процес розгортання та механізм дії причини. У протилежному випадку, при неусвідомленні особою розвитку причинного зв'язку, кримінальна відповідальність виключається за відсутністю вини (казус).

Передбачення суспільно небезпечних наслідків може носити різний характер: передбачення неминучості їх настання, або передбачення реальної можливості їх настання в результаті вчиненого діяння. Суб'єкт передбачає неминучість наслідків, коли, по-перше, між діянням і наслідками є прямий причинний зв'язок, і по-друге, винний усвідомлює його розвиток, тобто усвідомлює, що його діяння неминуче потягне певний результат. При передбаченні реальної можливості настання наслідків особа усвідомлює, що своїми діями вона створює такі умови, вносить в об'єктивний світ такі зміни, які можуть викликати суспільно небезпечні наслідки, але можуть і не викликати, оскільки для їх настання потрібні й інші умови, не підвладні суб'єкту. Таким чином, передбачення суспільно небезпечних наслідків можливе лише при усвідомленні особою хоча б в загальних рисах розвитку

причинного зв'язку між діями й наслідком. Без усвідомлення причинного зв'язку передбачення наслідків неможливе. Суб'єкт може і не усвідомлювати всіх обставин, що вплинули на результат, характер і розвиток тих каузальних процесів, які він викликав своїми діями. В. Лунєєв зазначає, що передбачення розвитку причинного зв'язку, як правило, здійснюється на інтуїтивному практичному побутовому рівні, хоча при вчиненні окремих злочинів можливе застосування й методів наукового прогнозування [2, с. 291].

Цікавим є питання про кримінальну відповідальність особи при наявності помилки в розвитку причинного зв'язку. Під останньою звичайно розуміють хибне уявлення особи про розвиток причинності між її протиправним діянням та результатом. Хоча закон, як правило, встановлює кримінальну відповідальність незалежно від способу заподіяння результату, але в деяких випадках для наявності умислу грає роль уявлення особи про причинний зв'язок між її діянням та наслідками. Загалом, уявлення особи щодо причинності можуть бути і не точними, оскільки «всі відхилення, які лежать в межах передбачуваного для особи, на які він міг розраховувати, не дають підстави стверджувати, що дійсний розвиток причинного зв'язку суттєво відрізняється від запланованого і що результат уявляється не здійсненням умислу, а випадковістю» [3, с. 90]. За загальним правилом, помилка у причинному зв'язку не впливає на форму вини і на кваліфікацію злочину, якщо настав той самий результат, який охоплювався свідомістю злочинця.

Існують випадки, коли помилка щодо причинності вплине на кваліфікацію злочину, наприклад, коли суспільно небезпечні наслідки, які охоплювалися умислом винного, настали в результаті не тих дій, якими передбачалося заподіяти ці наслідки, а від інших. Хоча це питання є досить дискусійним в теорії. Значна частина вчених вважає, що у випадку, коли, наприклад, особа заподіює іншій тяжке поранення, від якого, на її думку, потерпілий відразу помер, і винний з метою приховання цього злочину кидає труп в ріку, в результаті саме цих дій поранений потерпілий насправді гине, то такі дії повинні

кваліфікуватися не як один злочин (умисне вбивство), а за сукупністю злочинів – замах на умисне вбивство та вбивство через необережність. Таким чином, у вищезгаданому прикладі дії особи повинні кваліфікуватися як закінчений злочин – умисне вбивство.

Той факт, що смерть настала не від тих дій, як це вважала обвинувачена, кримінально-правового значення не має, оскільки це були її власні свідомі умисні дії, які спричинили смерть потерпілого. Подібна помилка в розвитку причинності, на наш погляд, не повинна впливати на кваліфікацію злочину. Кваліфікація ж таких дій як вбивства через необережність (злочинна недбалість) є взагалі нісенітною: виходить, що особа, яка з метою вбивства наносить інший поранення та кидає труп в ріку, повинна (?) при цьому бути обачною та перевіряти, чи не залишився потерпілий живим! Всупереч цим твердженням російський криміналіст Ю. Красиков справедливо підкреслює, що «така помилка не змінює форму вини та не виключає кримінальну відповідальність» [1, с. 43].

Підсумовуючи аналіз проблем, пов'язаних із місцем причинного зв'язку в системі ознак складу злочину, можна зробити наступні основні висновки.

Причинний зв'язок є самостійною ознакою об'єктивної сторони злочинів із матеріальним складом, поряд із суспільно небезпечним діянням та суспільно небезпечними наслідками, між якими він і встановлюється. Використані злочинцем для досягнення результату сили природи, технічні механізми тощо характеризують сам розвиток причинного зв'язку і не є частиною дії.

Встановлювати причинний зв'язок потрібно лише в тих злочинах із матеріальним складом, коли в диспозиції відповідної статті КК України щодо діяння та наслідків вжито термін «спричинило» («заподіяло», «викликало», «привело до» тощо) або ж це очевидно при тлумаченні відповідної норми. Автор із метою уніфікації термінології, яка вживається в диспозиціях статей Особливої частини КК України для позначення причинного зв'язку, пропонує використовувати

лише два терміни: «спричинило(и)», якщо наслідки немайнові (фізичні, політичні тощо), та «завдало(и)», якщо наслідки являють собою майнову шкоду.

Створення загрози спричинення шкоди не є наслідком злочину, оскільки реальна небезпека не є дійсністю (наслідки вже фактично настали). Тому в деліктах створення небезпеки причинний зв'язок носить гіпотетичний характер: встановлюється лише можливий розвиток майбутніх подій. Відповідно, злочини, в яких йдеться про небезпеку (загрозу) настання певних наслідків, є окремим видом законодавчої конструкції злочинів, поряд з формальними й матеріальними складами. В цілому встановлення причинного зв'язку, з огляду на його нормативність, є юридичним питанням, яке є прерогативою органів досудового слідства й суду. Експерти можуть досліджувати лише технічні ланки причинного зв'язку в межах своїх спеціально-наукових знань. Помилка в розвитку причинного зв'язку (зокрема, при вбивстві) не змінює волю особи та умисну форму вини і тому на кваліфікацію вчиненого як закінченого злочину не впливає.

Список використаних джерел:

1. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Общ. ред. Ю. И. Скуратова, В. М. Лебедева. – Москва, 1999. 832 с.
2. Лановенко И. П., Чангули Г. И. Уголовно-правовая охрана трудовых прав граждан. Київ, 1989. 280 с.
3. Немировский Э. Я. Советское уголовное право. Часть общая и особенная. Одесса, 1926. 367 с.
4. Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ). Харьков, 2003. 512 с.

*Ценов В.М., аспірант кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

ПЛАНУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ПРАЦІВНИКАМИ НП УКРАЇНИ

Виклад основних положень. Оперативна комбінація та оперативний експеримент, які застосовуються для створення штучних умов з метою розв'язання окремих завдань оперативно-розшукової діяльності, вважаються одним із найефективніших тактичних заходів в оперативно-розшуковій діяльності [1, с.208].

Оперативна комбінація в теорії оперативно-розшукової діяльності – це комплекс поєднаних єдиним задумом оперативно-розшукових, оперативно-технічних та інших тактичних дій оперативних підрозділів щодо виявлення, попередження і розкриття злочинів, що полягає в штучному створенні сприятливих умов для вирішення оперативно-тактичних завдань з приводу конкретної оперативно-розшукової ситуації [2, с. 378-379].

Так, вирішуючи тактичні завдання оперативно-розшукової діяльності щодо пошуку і фіксації фактичних даних про підготовку або вчинення злочинів, їх припинення та розкриття, розшук злочинців, оперативні підрозділи Національної поліції постійно стикаються з необхідністю проведення необхідних комбінацій.

А змістом оперативної комбінації – являється результат розумової діяльності оперативних працівників, що повинен бути не стиснений процесуальними обмеженнями. І тому розв'язуючи конкретні завдання з попередження або розкриття злочинів, оперативні працівники повсякчас стикаються з необхідністю визначення комплексу дій і тактики їх проведення.

Елементами оперативної комбінації є: задум; легендування; інсценування; матеріальне підкріплення. **Задум**

оперативної комбінації – це найбільш загальна програма оперативного працівника. Під **легендою** мають на увазі вигадані, але правдоподібні відомості про нібито існуючі явища. **Інсценування** – показане (удаване) зображення події, пригоди або стану. **Матеріальне підкріплення легенди та інсценування**. Названі вище обов’язкові елементи комбінації у більшості випадків повинні бути матеріально (документально) підкріплені [3].

Задум оперативної комбінації – це найбільш загальна програма оперативного працівника і сил, які він має намір залучити до рішення задачі по штучному створенню сприятливих умов для успішного її рішення.

Легендування. Під легендою мають на увазі вигадані, але правдоподібні відомості про нібито існуючі явища, події, обставини тощо, які дають можливість зашифрувати оперативно-тактичні заходи, негласний апарат, конспіративні та явочні квартири та інші приміщення, що використовуються в ОРД.

Інсценування – показане (удаване) зображення події, пригоди або стану з метою підкріплення легенди, створення учасників правопорушення перебільшеного уявлення про обізнаність оперативного працівника, впевненість в тому, що їх відкриття стало можливим у результаті випадкового збігу обставин або внаслідок власної необережності (імітація бійки в певному місці, огляду транспортних засобів під легендою розшуку озброєного злочинця)., матеріальне підкріплення дозволяє надати легенді та подіям інсценування видимості вірогідності, ввести в оману розроблювати чи підозрювану особу і створює сприятливі умови для вирішення оперативно-тактичних завдань.

Матеріальне підкріплення легенди – використання документів прикриття, а також інших засобів впливу на відповідних осіб з метою ліквідації їх сумнівів стосовно проведеного інсценування.

Планування проведення оперативної комбінації полягає в розробленні працівником НП України моделі

здійснення тактичних операцій під час проведення комбінації, визначення безпосередньої організації сил і засобів проведення комбінації (розробка взаємодії, надання конкретних завдань, способів їх вчинення, матеріально-технічне забезпечення і т.д.), оцінка можливих контрдій злочинців, яка полягає у визначенні задуму злочинців, моделюванні їх дій, думок та відповідних ходів. Подальші оперативні заходи оперативний працівник повинен планувати з урахуванням думки (планів) слідчого з тим, щоб при їх проведенні не створити перешкод або ускладнень для розслідування та не допустити порушень законності.

Підсумовуючи викладене, доречно зазначити, що якісне планування проведення оперативних комбінацій є змістом тактичних програм припинення злочинів оперативними підрозділами НП України, що виникають на певному етапі перевірки або на етапі фіксації фактичних даних в певній ситуації. Тому результати проведення оперативних комбінацій мають виняткову процесуальну цінність. Вони можуть і повинні використовуватися для забезпечення розв'язання завдань кримінального судочинства.

Список використаних джерел :

1. Бояров В.І. Проблемні питання розслідування хабарництва в сучасних умовах / В.І. Бояров, П.В. Шалдирван // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 207-211.
2. Теория оперативно-розыскной деятельности: учебник / [Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, Г.К. Синилова]. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 832 с.
3. Интернет-сайт studopedia.su: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.su/16_10322_taktichniy-priyom.html

*Павліченко І.Б., курсант 4-го курсу,
факультету № 1 навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ*

**Науковий керівник: Басс В.О., доцент
кафедри адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент**

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕВІРКИ ДОКУМЕНТІВ У ОСОБИ, ЯК ПРЕВЕНТИВНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗАХОДУ

При застосуванні поліцейських заходів важливо розуміти, що права людини представляють собою імперативний стандарт, адже отримуючи закріплення у правових нормах, що чітко прописують можливі варіанти поведінки поліцейських, права людини стають правилом, формально визначеним, обов'язковим для всіх, гарантованим відповідними механізмами забезпечення і процедурами захисту [1].

Перевірка документів особи – це право поліцейського здійснювати дії (заходи) щодо визначення офіційних відомостей, які посвідчують особу або підтверджують її відповідне право на прийняття рішень, пов'язаних з виконанням покладених на поліцію повноважень й обов'язків, викладених у статтях 18, 23 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Перевірка документів належить до превентивних заходів, які за своєю правовою природою мають переважно адміністративно-попереджувальну спрямованість. Тобто вони можуть застосовуватися не тільки у випадках, коли вчинене правопорушення, а й коли ще цього не сталося, але обставини, дія чи поведінка, повідомлення інших осіб дають підстави для передбачення протиправних намірів потенційного правопорушника.

Працівникам поліції надається право перевіряти у громадян при підозрі у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для

з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на поліцію.

Відповідно до Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20 листопада 2012 року, документи, залежно від їх функціонального призначення, поділяються на:

1. Документи, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України:

- паспорт громадянина України;
- паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- дипломатичний паспорт України;
- службовий паспорт України;
- посвідчення особи моряка; посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну;
- тимчасове посвідчення громадянина України;

2. Документи, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус:

- посвідчення водія;
- посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон;
- посвідка на постійне проживання;
- посвідка на тимчасове проживання;
- картка мігранта; посвідчення біженця;
- проїзний документ біженця; посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту;
- проїзний документ особи, якій надано додатковий захист

[3].

Іншими документами, що підтверджують відповідне право особи, можуть бути: свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу; дозвіл органів поліції на перевезення вогнепальної зброї чи вибухових матеріалів; поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; реєстраційні документи на транспортний засіб; документи про технічну

справність транспортного засобу; договір про надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів автомобільним транспортом; паспорт маршруту автомобільних транспортних засобів які використовуються для надання послуг з перевезення пасажирів; ліцензійна картка на транспортний засіб тощо.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Безпосередньо, в статті 32 Закону України «Про Національну поліцію» закріплена правова основа застосування поліцією такого превентивного заходу, як перевірка документів особи. А саме, визначено, що поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Отже, дана тема дослідження є актуальною, оскільки не тільки серед практичних працівників, але й у наукових колах відбуваються суперечки і дискусії навколо юридичної природи правил застосування поліцейських заходів та заходів забезпечення провадження, наприклад таких як перевірка документів, поверхнева перевірка, адміністративне затримання, доставлення, привід особи правопорушника, огляд та вилучення речей тощо.

Тому такий превентивний захід, як перевірка документів особи є першочерговим, який полягає у визначенні офіційних відомостей, які посвідчують особу або підтверджують її відповідне право на прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : [навч. посіб.] / [Білик В. М., Константінов С. Ф., Олефір В. І., та ін.] – К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 196 с.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. / Голос України від 06.08.2015 – № 141-142.

3. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 20 листоп. 2012 р. / Голос України від 05.12.2012. № 231

Запотоцький А.П., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИХ ГРУП У ПРОТИДІ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Найбільш вразливими до вчинення злочинів в Україні є сфери державного та недержавного будівництва, на які виділяється найбільші обсяги коштів, що, відповідно, приваблює злочинців [1, с. 32]. Крім того, злочини в даній сфері спричиняють значні збитки економіці держави. Тому досудове

розслідування злочинів у сфері будівництва є важливою складовою захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень в даній сфері.

Під час розслідування злочинів у сфері будівництва може виникнути потреба у створенні слідчої групи (ч. 2 ст. 38, ч. 1, ч. 2 ст. 39 КПК). Метою якої є усебічне, повне та неупереджене розслідування злочину.

Стаття 571 КПК України регламентує створення і діяльність спільних слідчих груп за умови міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, й підставами для їх створення визначені:

- проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав;

- порушення інтересів кількох держав (ч.1 ст. 571 КПК України)[2]. Однак за результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що на сьогодні немає досвіду у створенні міжнародних слідчих груп під час розслідування злочинів даної категорії.

Міжнародні слідчі групи створюються у разі наявності інформації про встановлення місцезнаходження майна, на яке може бути накладено арешт, в іншій державі, встановлення зв'язку з транснаціональною злочинністю, тощо[3].

Під час досудового розслідування злочинів у сфері будівництва в Грузії, Румунії, Бельгії, Греції, Франції, Ізраїлі, Італії, Канаді практикується створення слідчих груп та міжнародних слідчих груп у разі необхідності. Слідчі групи є ефективним інструментом для досягнення завдань кримінального провадження. Створення міжгалузевих слідчих груп дозволяє забезпечити швидкий обмін інформацією, прямий доступ до реєстрів. Досудове розслідування злочинів міжгалузевими слідчими групами практикується в Іспанії, Данії, Норвегії, Польщі, Монако, Люксембурзі, Болгарії.

До розслідування злочинів у сфері будівництва залучається поліція, податкова поліція, фахівці, які мають прямий доступ до інформаційних систем, бухгалтери, аудитори,

спеціалісти в банківській сфері[4]. Сьогодні процесуальні, організаційні криміналістичні засади створення і діяльності спільних слідчих груп потребують доопрацювання, розроблення відповідного алгоритму дій співробітників правоохоронних органів, формування з даних питань відомчого нормативно-правового акту, що деталізуватиме законодавчі положення, наприклад, міжвідомчої інструкції[2].

У разі вчинення шахрайства у сфері інвестування будівництва житла чи корупційних злочинів, важливим є встановлення збитків, завданих державі чи особі незаконними діями підозрюваних осіб. Воно стає можливим в результаті вивчення фінансово-господарської документації. Вивчення та аналіз фінансово-господарської документації будівельної компанії забудовника здійснюють бухгалтери, аудиторів, інші спеціалісти в даній галузі[5]. Для забезпечення якісного досудового розслідування злочинів у сфері будівництва в Румунії[6], Франції[7], Іспанії[8], Болгарії[9], Норвегії[10], Нідерланди[11] та Польщі[12] фахівців залучають на ранніх стадіях досудового розслідування шляхом створення міжгалузевих слідчих груп[13].

В Україні під час досудового розслідування злочинів у сфері будівництва, здебільшого залучають фахівців для проведення основної маси слідчих (розшукових) дій та вилучення всіх необхідних документів як спеціалістів чи експертів. Учасниками слідчих груп є лише слідчі. *Однак доцільно було б запровадити можливість залучення експертів та спеціалістів з різних галузей не лише для проведення тієї чи іншої експертизи, а для участі в досудовому розслідуванні у складі слідчої групи.* Залучення спеціалістів зі сфери будівництва забезпечило б підвищення якості досудового розслідування, швидке, повне та об'єктивне досудове розслідування, витребування лише необхідних документів, які містять доказову інформацію.

Таким чином, доходимо висновку, що розслідування злочинів у сфері будівництва здійснюється слідчими групами (Польща, Греція, Грузія, Франція, Англія, Іспанія, Румунія,

Норвегія, Хорватія, Ізраїль), міжгалузевими слідчими групами, до яких залучаються спеціалісти з тих галузей, які стосуються вчиненого злочину (Іспанія, Норвегія, Польща, Люксембург) та міжнародними, які створюються у разі, якщо злочини у сфері будівництва пов'язані із транснаціональною злочинністю (Грузія, Франція, Люксембург, Норвегія, Хорватія, Іспанія). За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо розслідування злочинів у сфері будівництва, у складі слідчих груп, ми прийшли до висновку, що в Україні створення міжнародних слідчих груп не практикується. Однак використовується міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій. Зокрема при розшуку, арешті і конфіскації майна, екстрадиції.

Список використаних джерел:

1. Запотоцький А. П. Криміналістична класифікація злочинів у сфері будівництва / А. П. Запотоцький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – № 1(11). – 2016. – С. 32–43.

2. Черноус Ю. М. Спільні слідчі групи: правові та організаційні засади / Ю. М. Черноус // внутрішніх справ. імені Є. О. Дідоренка Вісник Луганського державного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Vlduvs_2013_4_13%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Vlduvs_2013_4_13%20(2).pdf)

3. Mr. Konstantin Penchev. High Administrative Court Rule. The Chairman of the Central Electoral Commit – teeth only. Capital. 2009. URL: <http://www.izbori2009.com/index.php?target=news&show=904>.

4. Centre for Retail Research / Global Retail Theft Barometer. 2007. URL: <http://www.globalretailtheftbarometer.com/>.

5. Dubourg R. Organised crime: revenues, economic and social costs, and criminal assets available for seizure / Dubourg, R. Prichard, S. // London: Home Office Online Report. 14.07.2009. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.gov.uk/government/publications/organised-crime-revenues-economic-and-social-costs-and-assets-available-for-seizure>

6. C. Morgenstern, “Pre-trial detention in Europe: Facts and Figures and the need for common minimum standards”, to be published in Trier: Europäische Rechtsakademie (ERA). 2008. [Electronic resource]. – Access mode: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/I_POL_BRI\(2017\)583113_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/583113/I_POL_BRI(2017)583113_EN.pdf)

7. The French legal system / Secrétariatgénéral Service des affaires européennes et internationales (SAEI) Département de l’information et de la communication (DICOM) Création : E. Aguilera / Photos : C. Montagné November 2012. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.justice.gouv.fr/art_pix/french_legal_system.pdf

8. Standing, A. (2003) Rival Views of Organised Crime, Institute for Security Studies Monograph No 77, February 2003. [Electronic resource]. – Access mode: <http://journals.co.za/content/ismono/2003/77/EJC48731>

9. Opinion of the Prosecutor’s Office of the Republic of Bulgaria on questions posed in the Green Paper. [Electronic resource]. – Access mode: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/bg_-_general_prosecutors_office_en.pdf

10. Julija Bojadjieva World fact book of criminal justice systems Norway / Lee Bygrave //Norwegian Research Centre for Computers and Law. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/wfbcjsn.pdf>

11. Hirsch Ballin The System of Criminal Investigation in the Netherlands / Hirsch Ballin. Anticipative Criminal Investigation Theory and Counterterrorism Practice in the Netherlands and the United States.2012.[Electronic resource]. – Access mode: <http://www.springer.com/978-90-6704-842-2>.

12. The Practice of pre-trial detention in Poland Research report. Co-funded by the Criminal Justice Programme of the European Commission. Helsinki foundation for human rights. Warsaw. 2015. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2016/02/HFHR_PTD_2015_EN.pdf

13. Dreher, A. Corruption and the Shadow Economy: An Empirical Analysis / Dreher, A. Schneider, F. // Institute for the Study of Labour. IZA DP. January 2006. [Electronic resource]. – Access mode:

http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2011/P_C_Corruption_shad_econ_DreherSchneider.pdf

Вавриш А.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Вивчення зарубіжного досвіду запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва свідчить, що світова спільнота прикладає багато зусиль, спрямованих на зменшення рівня злочинності в цілому і злочинів проти власності у сфері будівництва зокрема. Аналіз Стандартів і норм попередження злочинів, розроблених ООН, свідчить, що попередження таких злочинів можливе за рахунок кооперації зусиль держави, правоохоронних органів і громадськості. Основною метою, на яку повинні бути спрямовані зусилля держави, правоохоронних органів та громадськості є створення таких умов, за яких вчинення злочинів у сфері будівництва стане не привабливим для осіб, які його вчиняють через важко доступність до будівельних матеріалів, обладнання, охоронюваність об'єктів будівництва, встановлення обладнання для відеоспостереження, тощо. В цьому напрямку протидії злочинів проти власності може активні учать взяти громадськість шляхом запровадження додаткових заходів, спрямованих на посилення охорони на об'єктах будівництва. Правоохоронні органи можуть, з метою протидії таких злочинів, посилити активність громадян щодо повідомлення про підозрілу активність, інші прояви злочинності, розробити механізми заохочення про вчинення злочину. Ще одним заходом, який можуть вживати правоохоронні органи – це здійснення аналізу стану злочинності

на території, де здійснюється будівництво. Прогресивним напрямком протидії злочинності на нашу думку є надання правоохоронними органами консультування щодо стратегічного та оперативного напрямку безпеки та попередження злочинності у сфері будівництва з урахуванням стану злочинності в тій чи іншій місцевості.

Аналіз заходів протидії злочинам у сфері будівництва в різних країнах світу дозволив виокремити вразливі до вчинення злочину об'єкти та визначити основні зводи, які вживаються для протидії таким злочинам. В США Найбільш вразливими до вчинення злочинів проти власності об'єктами будівництва є: не огорожені будівельні майданчики; будівництво доріг; будівельне обладнання яке знаходиться на будь якого об'єкті будівництва – шахрайства, пов'язані з орендою такого обладнання [1]. В Україні такі об'єкти також вразливі до вчинення злочинів. Так, за результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що на території неогорожених будівельних майданчиків вчинено 54 % злочинів. Під час будівництва доріг вчинено крадіжку майна у 38 % проваджень. Однак шахрайство, пов'язане з орендою будівельного обладнання вчиняється рідше, в порівнянні з зазначеними об'єктами – лише у 8% вивчених кримінальних проваджень встановлено такі факти. Це може пояснюватись тим, що склад такого злочину. Як «шахрайство» досить тяжко довести. Причинами такої вразливості зазначених місць є те, що вони не перебувають під наглядом чи охороною, легкодоступні для злочинця, коштовні. Згідно звіту поліцейського відділку міста Альбукерке, що розташоване в штаті Нью-Мексико, причини вчинення злочинів на неогороженому будівельному майданчику обумовлені тим, що забудовники часто залишають обладнання без охорони і будь якого нагляду протягом тривалого часу [2]. Для запобігання таким злочинам в США практикується наступне: виявлення сфери, вразливої до вчинення проти власності у сфері будівництва; оцінка території будівництва на предмет легко доступних для вчинення крадіжок майна місць, розташування будівельного матеріалу та

обладнання, в тому числі транспортних засобів на будівництві; забезпечити належне огороження території будівництва, наявність надійних замків, парканів, бар'єрів, попереджувальних знаків; забезпечити належне освітлення та видимість території будівництва. Необхідно перевірити наявність так званих сліпих зон, які не відображаються на моніторах відеоспостереження, а також наявність належного освітлення. Неосвітлені ділянки на території будівництва дають можливість злодію проникнути непоміченим на територію будівництва та вчинити злочин [2]. Якість вжитих заходів слід оцінювати з точки зору можливості проникнення на такий об'єкт злодія [3]. Погані замки свідчать, що забудовник не серйозно ставиться до охорони будівництва та об'єктів на ньому. Для забезпечення безпеки будівельних матеріалів, необхідно враховувати його місцезнаходження, проглядність території, освітлюваність місця, де воно зберігається. Доступ до будівельних матеріалів краще зробити важкодоступним. Полегшення доступу для співробітників будівельної компанії полегшує доступ до нього і злочинців. Наявність металобрухту на території будівництва привертати увагу злочинців. Тому його потрібно розміщувати у охоронюваних непримітних місцях [4].

У Франції для запобігання злочинам проти власності на будівництві: встановлюють відеоспостереження, обладнують територію будівництва датчиками руху, заключають договори з приватними охоронними фірмами, які здійснюють охорону об'єктів будівництва; забезпечують локальну охорону об'єктів будівництва [5].

В Італії територію будівництва забезпечують належною розстановкою обладнання, забезпечують інтенсивне освітлення, відеоспостереження, розташування будівельного матеріалу та обладнання на освітлюваних ділянках будівництва, посилюють відео нагляд за територією, де зосереджені будівельні матеріали та обладнання [6].

В США застосовують тактику створення у злочинця враження серйозного відношення до охорони об'єкта будівництва. На території будівництва розставляються

повідомлення, про те, що об'єкт будівництва знаходиться під охороною, про те, що ведеться відеоспостереження. Крім того розставляються таблички, на яких зазначено номер особи, відповідальної за безпеку на території будівництва. Такі заходи зменшують ризик вчинення крадіжки [3].

Таким чином, посилення охорони на об'єкті будівництва, встановлення відеоспостереження, належне освітлення території будівництва, розстановка матеріалів будівництва та обладнання на освітлених та легко прогуляних ділянках будівництва, розстановка попереджувальних знаків, які містять інформацію про те, що об'єкт будівництва охороняється забезпечать зменшення рівня злочинності на будівництві. Крім того, належний контроль за будівництвом зменшить ризик вчинення і інших злочинів – підпалів, зловмисного пошкодження майна, тощо. Разом з тим, запровадження таких недержавних заходів забезпечення безпеки та запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва пов'язане із додатковими матеріальними витратами. Безумовно, не кожен забудовник може дозволити додаткові витрати на забезпечення безпеки будівництва.

Список використаних джерел:

1. Watts, V. and Scrivener, J. (1994), Building Disputes Settled by Litigation. Comparison of Australia and the UK.
2. National Equipment Register. Albuquerque Police Department's. Construction Industry Crime Alliance. URL: <http://www.ner.net/video/Heavy-Equipment-Theft-Seminar-2010-5/APD%20Class%20May%202010.pdf>
3. The Construction Industry Council Model Adjudication Procedure First Edition is the TeCSA Adjudication Rules. 2002. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9780470759196.ch29>
4. Crime in the construction industry. The Chartered Institute of Building Englemere Kings Ride. Ascot. 2004. URL: <http://tvernedra.ru/Prestupnvstroitdeiat.pdf>
5. Li, J. and Rainwater, J. The real picture of land-use, density, and crime: A GIS application. 2000. URL:

<http://gis.esri.com/library/userconf/proc00/professional/papers/PAP508/p 508.htm>.

6. Guida operativa alla costruzione e gestione del Modello 231. Strumenti pratici per il professionista tecnico. 2003. URL: https://www.megaitaliamedia.com/_resources/files/pdf-libri/AL0688.pdf

Гетьман А.Д., здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ПАСПОРТОМ ЧИ ІНШИМ ОСОБИСТИМ ВАЖЛИВИМ ДОКУМЕНТОМ

Чинне законодавство України передбачає широкий спектр гарантованих Конституцією прав і свобод людини, реалізація яких, в більшості випадків, передбачає процес ідентифікації особи. У сучасному суспільстві всі юридично значимі факти і відносини підлягають обов'язковому документальному посвідченню.

Надання кримінально-правової охорони різним видам документів відіграє важливу роль у встановленні меж між допустимою і забороненою поведінкою. Так, особливого значення набувають кримінально-правові норми, які визначають підстави кримінальної відповідальності за злочини предметом яких є важливі особисті документи.

Диспозиція ч. 3 ст. 357 КК передбачає відповідальність за незаконне заволодіння в будь-який спосіб паспортом або іншим важливим особистим документом.

В чинному законодавстві України відсутній чіткий перелік документів, які слід відносити до особистих важливих документів, проте завдяки системному аналізу законодавства України можна зробити висновок, що такі документи засвідчують статус особи, належні їй права, її особистість. Без зазначених документів істотно

ускладнюється або взагалі унеможлиблюється нормальне існування особи як суб'єкта суспільних відносин.

Стає зрозумілим, що розглядуваний злочин завдає шкоду насамперед інтересам громадян, які на законних підставах володіють відповідним документом. Водночас, паспорт, як і інші особисті документи, мають уніфіковану форму та видаються уповноваженими суб'єктами управлінської діяльності. Таким чином, незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим документом розриває зв'язок між державою та власником такого документа, у зв'язку з чим державі заподіюється істотна шкода.

Водночас, статистичні дані стосовно кримінальних правопорушень, передбачених саме ч. 3 ст. 357 КК України (незаконне заволодіння будь-яким способом паспортом або іншим важливим особистим документом), згідно з якими у 2014 р. засуджено 57 осіб, в той час як у 2016 р. – 24, що на 57,8 % менше ніж у попередній обліковий період. Таким чином незважаючи на підвищення кількості облікових злочинів за ст. 357 КК України у 2016 р. на 10,3 % число засуджених осіб за незаконне заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом зменшилось на 57,8 %.

Це свідчить про значну латентність злочинів та не бажання правоохоронних органів розслідувати зазначені злочини, адже незважаючи на те, що злочини даної категорії хоча й відносяться до злочинів невеликої тяжкості, вони завдають істотної шкоди правам і законним інтересам фізичних, юридичних осіб та державі.

Необхідно також зазначити фактори, що підвищують суспільну небезпечність зазначеного злочину, адже незаконне заволодіння важливими особистими документами дуже часто служить способом вчинення або засобом приховання інших більш небезпечних злочинів, а саме: шахрайства, нелегальної міграції, контрабанди, торгівлі людьми, фіктивного підприємництва, підроблення документів і це далеко не вичерпний перелік злочинів, пов'язаних з використанням особистих важливих документів. Для забезпечення документального прикриття різного роду махінацій, шахраї

часто використовують викрадені паспорти громадян або ж їх ксерокопії.

Крім того, у протиправну діяльність з використанням паспортів обманом або хитрістю нерідко втягуються мало захищені категорії громадян: студенти, пенсіонери, безробітні, що зумовлює необхідність віктимологічної профілактики.

Таким чином, будь-які слабкі місця в системі управління ідентифікацією особи або недоліки захисту документів, як правило, використовуються мігрантами з нерегульованим статусом, злочинцями і терористами в усьому світі і є слабкою ланкою у глобальних зусиллях, спрямованих на забезпечення безпеки, стабільності, належного урядування та верховенства закону [1 с. 8].

Таким чином, враховуючи значну латентність, суспільно-небезпечні наслідки, які спричиняє зазначений злочин та шкоду яка завдається особі та державі є необґрунтованим небажання органів внутрішніх справ розслідувати злочини даної категорії та не вчинення жодних дій спрямованих на їх запобігання. У зв'язку з чим є нагальна необхідність у вивченні європейського досвіду у сфері запобігання злочинам щодо незаконного заволодіння паспортом або іншим важливим особистим документом та впровадження його у правову систему України.

Список використаних джерел:

1. Стінен Д. Безпека документів та управління ідентифікацією в Україні [Електронний ресурс] / Джон Стінен. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://iom.org.ua/sites/default/files/doc_sec_ukr.pdf .

*Ібрагімов Р.М., ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОСОБАМ, ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЇ «ЗЛОДІЙ В ЗАКОНІ»: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Поточна ситуація в Україні характеризується загальним загостренням криміногенної обстановки та соціальним напруженням, що має місце внаслідок масової активізації діяльності незаконних військових формувань, озброєних злочинних угруповань, активізації діяльності на території України представників іноземної та транснаціональної організованої злочинності, намагань представників організованих злочинних угруповань вжити заходів до корумпування влади, посилення розпалювання міжнародної та міжрегіональної ворожнечі, поширення злочинів проти особи та корисливо-насильницьких злочинів [1].

Значну стурбованість викликають організовані злочинні групи, сформовані на етнічній основі, у зв'язку з тим, що більшість з них має міжнародні зв'язки, як правило з організованими угрупованнями на своїй батьківщині. Спеціалісти Європолу у своєму звіті відносно стану організованої злочинності зазначають, що основні активи та керівництво етнічно однорідних злочинних груп знаходяться за кордоном [2]. Крім того, на практиці зустрічаються навіть випадки, коли частина прибутку від злочинної діяльності передається до державної казни країни походження членів етнічної ОЗГ. Окрему проблему становить фінансування терористичних організацій представниками етнічної організованої злочинності [3].

Організовані групи і злочинні організації діють практично в усіх містах і більшості населених пунктів України. Значна їх частина має досить високий рівень структурованості,

розгалуженості й у певних випадках має міжнародний характер [4, с. 180].

Проте слід зазначити, що за всієї різноманітності злочинних груп і злочинних організацій координуючою і керівною «надорганізацією» продовжує залишатися злочинне співтовариство «злочинців у законі».

«Злочинці у законі» займають лідируюче положення серед інших суб'єктів організованої злочинності. Вони формують певні правила і традиції злочинного світу, створюють злочинні групи та злочинні організації, згуртовують навколо себе людей, які бажають займатися кримінальною діяльністю [5].

Актуальність проблематики пов'язана ще й з тим, що в Україні останнім часом простежується активізація діяльності «злочинців у законі», а саме вихідців із Російської Федерації та Грузії. Це пов'язано з тим, що в цих країнах осіб, віднесених до категорії «злочинців у законі», притягують до кримінальної відповідальності. Як наслідок, багато представників цього специфічного кримінального елемента налагоджують кримінальні контакти, а також впливають на криміногенні процеси, зокрема контролюють певні види нелегального бізнесу, що призводить до погіршення криміногенної обстановки в державі. За такі дії на розглядуваних осіб щонайбільше очікує примусова депортація, адже формально «королі злочинного світу» самі не стріляють, ніде не лишають жодних підписів, але фактично саме вони стоять за багатьма злочинами.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що в окремих країнах було вдосконалено правові методи протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі». Зокрема, в Грузії 2005 року прийнято спеціальний Закон – у Кримінальному кодексі цієї держави з'явилась окрема стаття 2231 «Злочин в законі, належність (членство) до злочинського світу». У 2009 році в Російській Федерації прийнято Закон, яким статтю 210 Кримінального кодексу РФ викладено в новій редакції, що передбачає відповідальність особи, що займає вищі щаблі в злочинній ієрархії, а саме «злочинців у законі».

Аналогічний «закон Ріко» діяв у Сполучених Штатах Америки, коли італійська мафія скоювала там серйозні злочини .

Натомість законодавство України не дозволяє повною мірою боротися зі «злочинцями в законі», оскільки на законодавчому рівні нашої держави не закріплено поняття «злочин у законі», в результаті чого такі особи «практично недосяжні для притягнення їх до відповідальності, оскільки зазвичай вони особисто не здійснюють правопорушень, але при цьому керують діяльністю організованих злочинних угруповань».

Спробою розв'язання цього питання став проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів» (щодо відповідальності для «злочинців у законі» та за злочини, вчинені злочинними угрупованнями), (реєстр. № 1188 від 02 грудня 2014 року). Відповідно до якого було запропоновано викласти статтю 255 КК України, передбачивши встановлення кримінальної відповідальності за створення та участь у злочинному співтоваристві та зайняття особою вищого становища в злочинній ієрархії («злочинці у законі»). Примітками до вказаних статей передбачено надання визначення понять «злочинне співтовариство» та «злочинці у законі» [6, с.93-94].

За досвідом Грузії, запровадження кримінальної відповідальності відносно «злочинців у законі» суттєво вплинуло на зниження рівня організованої злочинності в країні.

Водночас варто погодитися з дослідниками [6], що запровадження аналогічної відповідальності у вітчизняне кримінальне законодавство може спричинити певні труднощі для слідчих правоохоронних органів під час кваліфікації та доказування злочинів, пов'язаних з притягненням до кримінальної відповідальності «злочинців у законі».

По-перше, за ст. 2 КК України, єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення винною особою злочину. Відповідно ж до ст. 11 КК України, злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Членство у певній групі чи спільноті (навіть

злочинного спрямування) не є діянням у кримінально-правовому значенні, що надавало би підстави вважати таку приналежність особи злочином.

По-друге, можуть виникати проблеми у доказуванні власне факту «приналежності (членства) до злочинського миру», оскільки малоймовірно, що члени злочинного співтовариства свідчитимуть проти своїх «босів»[6, с. 94].

Натомість, як слушно зазначають окремі дослідники [7], означена проблема більш зумовлена відсутністю дієвої правоохоронної системи, зокрема ліквідацією Управління боротьби з організованою злочинністю, що слід вважати однією з причин активізації «злочинів у законі» в Україні [7, с. 78]. Однією з головних функцій цього підрозділу було вжиття заходів, спрямованих на усунення негативного впливу етнічної злочинності, радикальних і неформальних молодіжних об'єднань та рухів на оперативну обстановку в державі, підготовка управлінських рішень щодо своєчасного реагування на загострення цієї проблеми й недопущення порушень громадського порядку їх учасниками.

Зараз фактично весь тягар протидії організованим групам і злочинним організаціям лежить на Національній поліції України, а саме на підрозділі карного розшуку (документування протиправної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій), департаменті кіберполіції, департаменті протидії наркозлочинності, департаменті захисту економіки [8].

На превеликий жаль, втрачено досвід десятиріч за напрямом оперативної роботи, напрацьованих негласних джерел та іншої важливої інформації, що сприяла роботі багатьох професійних оперативних працівників, тощо [7].

Можемо констатувати, що проводити реформу системи МВС загалом, а також спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю потрібно було вже давно, однак підійти до цього питання варто було б виважено та об'єктивно,

враховуючи індивідуальні особисті якості кожного співробітника [7, с. 78].

Для порівняння у США організованою злочинністю займаються такі підрозділи, як: Служба берегової охорони США; Секретна служба США; Федеральне бюро розслідувань; Служба маршалів США; Управління по боротьбі з наркотиками, тощо.

Окремо слід зупинити увагу на Федеральному бюро розслідувань США. Ця поліцейська установа виконує функції головного координаційного центру держави по боротьбі зі злочинністю в США, а також поєднує функції контрозвідки, політичної поліції та карного розшуку. Найбільша кількість кримінальних розслідувань приходить саме на цю службу [9, с.74].

Крім того, для боротьби з етнічною організованою злочинністю (бандитами, синдикатами, мафією) використовуються спеціальні підрозділи ФБР (FBI SWAT) – штурмові групи зі спеціальним армійським озброєнням, які існують у кожному з 56 регіональних відділів ФБР і застосовують спеціальну тактику знешкодження злочинців при проведенні спецоперацій, в яких потрібні здібності та навички, що виходять за рамки можливостей звичайних поліцейських [9, с. 74].

Звісно створення спеціального підрозділу КОРД «Корпус оперативно-раптової дії» по аналогії американського спецпідрозділу SWAT, безперечно, є позитивним моментом у сфері протидії організованим злочинним угрупованням, зокрема і особам, віднесених до категорії «злочинців у законі».

Однак, для ефективної протидії організованій злочинності силових методів замало, тому вважаємо, що в умовах інтенсивного науково-технічного розвитку пріоритетним напрямом повинно стати удосконалення накопиченого досвіду у сфері протидії організованій злочинності [7, с. 78].

Тому у ході реформування правоохоронних органів, окрім зарубіжного досвіду важливо враховувати ментальні особливості. Оскільки в тих же США правосвідомість громадян

інша. Там немає такого поняття як «злодії у законі». У них діють за національною ознакою певні злочинні групи – мексиканці, італійці тощо [7, с. 78].

Список використаних джерел:

1. Проект до Закону України «Про Державну програму невідкладних заходів з протидії злочинності на 2014 - 2016 роки» від 25.04.2014 р. . (реєстр. № 4783).

2. EU Organized Crime Threat Assessment 2006.

3. Севрук В.Г. Міжнародний досвід протидії злочинам, що вчиняються організованими групами й злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі /В.Г. Севрук // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення [Текст] : матеріали ІХ всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 жовт. 2017 р.) / [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 173 – 179.

4. Пустовіт В. А. Окремі аспекти стану протидії організованій злочинності в Україні / В. А. Пустовіт // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2013. – № 2 (30). – С. 180–144

5. Більшість закарпатських нардепів проігнорували проект Закону щодо криміналізації та посилення відповідальності для «злодіїв в законі» та злочинних угруповань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://strichka.com/article/46255708>. - Заголовок з екрана.

6. Василичук В. І. Окремі дискусійні питання запровадження у національному законодавстві кримінальної відповідальності стосовно осіб, віднесених до категорії «злодії в законі» / В. І. Василичук, Л. І. Данченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. – 2015. – № 1 (34). – С. 91–94.

7. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злодіїв у законі» в Україні / С. О. Павленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Вип. 6. Т. 3. – С. 73-79. – (Серія Юрид. науки).

8. Севрук В.Г. Діяльність правоохоронних органів щодо протидії етнічній організованій злочинності: український і міжнародний досвід /В.Г. Севрук// Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 2 (103). – С. 160 – 169.

9. Волинець В.В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування) / В.В. Волинець // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією : наук.- практ. журн. – К., 2014. – № 1 (32). – С. 72–74.

Бех О.В., начальник Головного управління національної поліції України в Харківській області

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – ЯК КРИМІНАЛЬНІ ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ

Однією з важливих теоретичних та практичних проблем є відмежування: злочинів у сфері службової діяльності від корупційних злочинів; злочинів, що вчинюються посадовими особами юридичних осіб приватної форми власності від злочинів у сфері службової діяльності, що вчинюються посадовими особами органів влади та управління тощо. Ця проблема обумовлена саме необхідністю участі у протидії зазначеним злочинам оперативних підрозділів, оскільки для ефективного вирішення завдань попередження, виявлення та документування певного виду злочинів, необхідно мати в розпорядженні відповідні правові інструменти. Кримінальний кодекс, наявність відповідної статті в якому, обумовлює можливість кваліфікації злочинних дій посадової особи, і відповідно дозволяє проведення оперативно-розшукових заходів – не містить таких понять, як «корупція» або «посадовий злочин». Разом з тим у КК України передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у сфері службової діяльності, які у міжнародних нормативно-правових

актах визначаються корупційними. Зазначені злочини містяться як у XVII розділі КК України («Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг») так і в інших розділах.

Ряд науковців проводили дослідження, маючи на меті визначити місце злочинів у сфері службової діяльності серед корупційних правопорушень, але висловлювали різні думки з приводу співвідношення понять «корупція», «посадові злочини», «злочини у сфері службової діяльності», «корупційні злочини». На нашу думку, певний дисбаланс виник внаслідок безсистемної імплементації у вітчизняне законодавство положень ряду міжнародних антикорупційних актів, аналіз яких дозволяє встановити наступне: на першій сесії «Багатодисциплінарної Групи ради Європи з проблем корупції» (Страсбург, 22-24 лютого 1995р.) визначено таке поняття корупції – «підкуп (хабар), або інша поведінка по відношенню до осіб, які наділені повноваженнями в державному або приватному секторі, яка порушує обов'язки, які виходять з її статусу посадової особи, особи, яка працює в приватному секторі, незалежного агента, або інших відносин подібного роду, та який має за мету отримання будь-яких неналежних переваг для себе або інших осіб» (в цьому визначенні в сферу корупції підпадає особа, яка схиляє до здійснення корупційних дій); 34 сесія Генеральної Асамблеї ООН (17 грудня 1979 року) сформулювала поняття корупції як одного з тіньових елементів організованої злочинності: вчинення посадовою особою певних дій або бездіяльність у сфері посадових повноважень за винагороду у будь-якій формі як з порушенням посадових функцій, так і без їх порушення; у довідковому документі ООН щодо міжнародної боротьби з корупцією під нею розуміється зловживання державною владою з метою отримання власної вигоди; Секретаріат ООН відносить до корупції: привласнення державної власності посадовими особами; зловживання службовим становищем для отримання особистої вигоди у результаті неофіційного використання офіційного статусу; конфлікт інтересів між

суспільним боргом та особистою вигодою. Тобто, можна зробити висновок про неоднозначність розуміння цього поняття. Більш того, у зазначених трактуваннях і також у тих міжнародних актах, що не зазначені тут, містяться ряд нюансів, але в кожному з них відсутні чітко визначені елементи складу злочинів, які необхідно віднести до корупційних (тобто міжнародні акти мають скоріш рекомендаційний характер). В результаті, у вітчизняному законодавстві, на яке вплинуло міжнародне законодавство, відстежується подібний дисбаланс.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» змінено назву розділу XVII Особливої частини КК України, яка тепер іменується «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг». Усі статті цього розділу зазнали суттєвих змін. Крім того, розділ доповнено новими статтями: 364¹, 365¹, 365², 368², 368³, 368⁴, 369².

Законодавством України поняття корупційного злочину не визначено, хоча такий термін використовується у КК України, внаслідок чого це поняття розробляється теорією кримінального права. З'ясовуючи сутність корупційного злочину слід мати на увазі, що основу цього поняття складають законодавчі визначення злочину (ч.1 ст. 11 КК України), корупції та корупційного правопорушення (ч. 1 ст. 1 Рамкового Закону). Виходячи з них можна вважати, що корупційним злочином є передбачене Особливою частиною КК України суспільно-небезпечне діяння, що містить ознаки корупції. Законодавець у ч. 1 ст. 1 Рамкового Закону визначив такі обов'язкові ознаки корупції: корупційне діяння, предмет, суб'єкт, форма вини та мета, і зазначив, що корупційними діяннями є: використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей; прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди (КК України ці діяння не визнані злочинами); обіцяння, пропонування чи надання

неправомірної вигоди; одержання неправомірної вигоди, в тому числі й хабара. Відповідно предметом корупційного злочину є неправомірна вигода. У складах корупційних злочинів предмет визначено як: хабар у будь-якому виді (статті КК України); неправомірна вигода (статті 368, 369, 364¹, 365², 368², 368³, 368⁴, 369² КК України); майно, право на майно, дії майнового характеру (злочини, передбачені іншими розділами кримінального закону, зокрема ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 191, ч. 2 ст. 201 КК України).

Але, як ми вже зазначали, корупційні діяння – це не корупційні злочини, а законодавець визначає їх як злочини у сфері службової діяльності і розділяє їх на види за характером злочинного діяння. За цим критерієм зазначені злочини можна розподілити на такі види: службові зловживання загального характеру (ст.ст. 364, 364¹, 365, 365¹ КК України); службові зловживання спеціального характеру (ст.ст. 368, 368², 368³ КК України) та необхідна співучасть у деяких із них (ч.ч. 1, 2 ст. 368³, ст.ст. 369, 369² КК України); службові зловживання загального і спеціального характеру при наданні публічних послуг (ст. 365², ч.ч. 3, 4 ст.ст. 368⁴ КК України) та необхідна співучасть у деяких із них (ч.ч. 1, 2 ст. 368⁴ КК України).

Разом з тим, результати порівняльного аналізу оперативно-розшукових характеристик окремих видів злочинів, які віднесені нами до вказаної групи, свідчить про їх схожість з точки зору наявності певних ознак, а саме: визначальним серед них є зв'язок цієї групи злочинів з діяльністю службової особи (100%); закономірність здійснення службової діяльності (89,4%); її відображення у документах (62,7%); порушення прав та інтересів громадян але відсутність потерпілого (53,4%); протиправне використання особою, службового становища та наданих їй у зв'язку із цим владних чи службових повноважень, а також пов'язаних із ними можливостей (86,7%); дія або бездіяльність особи явно виходить за межі тих прав та повноважень, які надані їй за посадою або у зв'язку зі здійсненням службових обов'язків (86,7%); наявність у суб'єкта відповідних владних або

службових повноважень, протиправне використання яких надає йому змогу вчиняти злочинні діяння (83,4%); корисливі мотиви або особиста зацікавленість, мета одержання неправомірної вигоди або маскуванню факту отримання такої вигоди (89,4%); прямий умисел, тобто усвідомленні даною особою протиправного характеру одержання нею вигоди для себе або третіх осіб, а також у бажанні настання такого результату (79,2%); системність, тобто вчинення цього виду злочинів на підставі компетенції та у сфері відповідальності окремого органу, підрозділу або групи осіб (50,7%); основною концепцією службових злочинів є те, що вони за своєю юридичною природою не стільки професійні, скільки управлінські (44,7%).

Зазначені ознаки та закономірності надають можливість виокремити цей ряд злочинів у сфері службової діяльності в окрему групу. Окрім цього, ми розглядаємо тільки ті злочини, що вчинюються в органах влади та управління (тобто проти інтересів публічної служби), оскільки дві групи діянь (в державних та недержавних органах) мають особливості в об'єкті та своїх наслідках.

З врахуванням зазначеного, ми формуємо визначення: злочини у сфері службової діяльності, що вчинюються в органах влади та управління; суспільно небезпечні системні дії вчинені навмисно у сфері відповідальності певного державного органу особою, яка має відповідні публічні повноваження і використовує їх всупереч інтересів служби, маючи на меті одержати неправомірну вигоду матеріального характеру для себе чи третіх осіб або з метою приховування факту отримання такої вигоди.

До зазначених злочинів ми відносимо дії, що передбачені статтями КК України, а саме: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364); перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365); службове підроблення (ст. 366); декларування недостовірної інформації (ст. 366¹); службова недбалість (ст. 367); прийняття пропозиції, обіцянки або одержання

неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368); незаконне збагачення (ст. 368²); пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369); зловживання впливом (ст. 369²).

Найдюк Ю.М., магістр Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Найпоширенішим напрямком використання глобальної мережі в інтересах військово-політичного протипорівня є заміна інформаційного змісту сайтів, що полягає в підміні сторінок або їхніх окремих елементів шляхом злому. Такі диверсійні дії, переважно, здійснюються з метою привертання уваги до атакуючої сторони, демонстрації її можливостей, зрештою, методом задекларувати певну політичну позицію. Крім прямої підміни сторінок, широко використовується реєстрація в пошукових системах сайтів протилежного змісту по однакових ключових словах, а також переспрямування (підміна) посилань на іншу адресу, що призводить до відкриття спеціально підготовлених конфронтуючою стороною сторінок. Слід також виокремити так звані семантичні атаки, які полягають у зломі сторінок і наступному акуратному (без помітних слідів злому) розміщенні на них свідомо помилкової інформації. Подібним атакам, як правило, піддаються найбільш часто відвідувані інформаційні сторінки, змісту яких користувачі цілковито довіряють [1, с. 3].

Об'єктом інтернет-атак дедалі частіше стають інформаційні ресурси, вивід з ладу або ускладнення функціонування яких може завдати конфронтуючій стороні значних економічних збитків або викликати великий суспільний резонанс.

Ще одним напрямком використання Інтернету в інтересах інформаційного протипорівня є вивід з ладу або зниження ефективності функціонування структурних елементів мережі. Найпоширенішими методами диверсії в цьому аспекті постають:

«бомбардування» мережі електронними листами; атаки, проведення яких по суті аналогічне технології масового розсилання електронних листів одному адресатові й полягає в генерації величезного числа звернень до обраного сайту, що уповільнює роботу обслуговуючого сервера або цілковито припиняє зовнішній доступ до нього; впровадження комп'ютерних вірусів.

Таким чином, розвиток глобальної мережі Інтернет супроводжується дедалі більшим використанням наданих нею можливостей для здійснення інформаційного протиборства; зростанням координації, масштабів і складності дій учасників цього протиборства, коло котрих включає як держави та їх коаліції, так й окремі організовані групи, в тому числі, терористичні [2, с. 87].

Нині Інтернет дедалі активніше й масштабніше використовується в інтересах інформаційного протиборства сторін, які є учасниками різних конфліктів. Він створює широкі можливості для формування суспільної думки; впливу на прийняття політичних, економічних і військових рішень; дії на інформаційні ресурси супротивника й поширення спеціально підготовленої інформації (дезінформації) [3].

Активне використання мережі Інтернет для ведення інформаційного протиборства обумовлено низкою її істотних переваг перед звичайними засобами й технологіями.

Розміщення й регулярне відновлення інформації на окремих сторінках, в інтернет-виданнях і різних розсиланнях новин, форумах та конференціях - не вимагають значного часу на підготовку матеріалів. Економність є наслідком залучення невеликої кількості персоналу й матеріальних засобів для вирішення поставлених завдань. Зокрема, наявності мінімально підготовленого користувача персональної ЕОМ, підключеної до телефонної лінії, нерідко буває цілком достатньо.

Задля запобігання та нейтралізації наслідків застосування інформаційної зброї необхідно вжити таких заходів:

- захист матеріально-технічних об'єктів, що становлять основу інформаційних ресурсів;
- забезпечення нормального й безперебійного функціонування баз і банків даних;
- захист інформації від несанкціонованого доступу, її перекручування або знищення;

– збереження якості інформації (своєчасності, точності, повноти й необхідної доступності).

Нинішній стан української економіки, нерозвиненість інформаційної інфраструктури, невідповідність більшості українських користувачів до ефективної роботи в мережах відкритого інформаційного обміну перешкоджають повноцінній участі країни в таких мережах, значно обмежуючи потенціал використання нових технологій у сфері інформації. Отже, необхідна активна участь України в проєктах розвитку світових інформаційних мереж, у роботі міжнародних організацій, громадських комітетів і комісій цього напрямку.

Крім того, входження України до міжнародної мережі має відбуватися поступово, відповідно до потреб, її економічних і технологічних можливостей. Заборонити розробку й використання інформаційної зброї, як це зроблено, наприклад, з хімічною або бактеріологічною зброєю, навряд чи вдасться. Обмежити зусилля багатьох країн з формування єдиного глобального інформаційного простору також неможливо. Проте, Україна може виступити ініціатором розробки угод, які опиратимуться на міжнародне право й мінімізуватимуть небезпеку застосування інформаційної зброї [4].

Серед заходів програмного характеру, спрямованих на захист українського суспільства й держави від інформаційної зброї, пропонуються:

– організація моніторингу й прогнозування потреб економічних та інших організацій у різних видах інформаційного обміну через міжнародні мережі;

– заснування спеціалізованого державного органу по контролю за транскордонним інформаційним обміном;

– координація заходів державних і недержавних відомств з метою запобігання загрозам національній безпеці у відкритих мережах;

– організація міжнародного співробітництва в царині інформаційної безпеки;

– розробка державної програми вдосконалення інформаційних технологій, яка б забезпечила підключення національних і корпоративних мереж до світових відкритих мереж, за умови дотримання вимог безпеки інформаційних ресурсів;

– організація системи комплексної підготовки й підвищення кваліфікації масових користувачів і фахівців з інформаційної безпеки для роботи у світових інформаційних мережах;

– розробка національного законодавства в частині правил роботи з інформаційними ресурсами, регламенту прав, обов'язків і відповідальності користувачів відкритих світових мереж;

– визначення переліку інформації, що не підлягає передачі у відкритих мережах і забезпечення надійного контролю за дотриманням встановленого статусу інформації;

– активна участь в розробці міжнародного законодавства й нормативно-правового забезпечення функціонування світових відкритих мереж.

Список використаних джерел

1. Петров В. В. Воєнно-інформаційна безпека України за умов посилення загроз інформаційних війн: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 21.01.01. Київ, 2010. 19 с.

2. Жарков Я. М., Петрик В. М., Присяжнюк М. М. Історія інформаційно-психологічного протиборства: підручник; заг. ред. Є. Д. Скулиша. Київ: Нац. акад. СБ України, 2012. 212 с.

3. Крутских А. О., Федоров А. К. О международной информационной безопасности. М.: Слово, 2008. 234 с.

4. Романчук О. Як перемогти в інформаційній війні? *Radio Свобода*. 2017. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/25364538.html>

Танцюра О.С., доцент кафедри цивільного права та процесу Юридичного інституту Національного авіаційного інституту, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Європейська спрямованість вітчизняної державної політики обумовила значний поштовх щодо внутрішніх структурних реформ, удосконалення університетського менеджменту, підвищення авторитету вищої освіти тощо.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі – Національна стратегія) стала одним із основоположних документів останніх років, прийняття якого не тільки дозволило зацентрувати увагу на існуючих проблемах національної системи освіти. Він також визначив основні напрями розвитку, спрямовані на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір [4].

Серед основних проблем та ризиків, пов'язаних з реалізацією Національної стратегії визначено, зокрема, такі як обмеженість доступу до якісної освіти, недостатній рівень освітніх послуг та подальшого працевлаштування випускників, низький рівень фінансового, технічного забезпечення, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизації освіти, зниження загального культурно-морального рівня молоді та багато іншого.

Такі проблеми вимагають переорієнтації державної політики у сфері освіти, реалізацію нових підходів та стимулів у забезпеченні діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників, забезпечення доступності освіти та подальшої самореалізації й працевлаштування освітянської молоді. Саме ці проблеми стають визначальним фактором для багатьох сучасних студентів не тільки у процесі вибору напрямку

професійної освіти, але й при обранні відповідного навчального закладу.

Таким чином, все більше актуалізується проблематика інтернаціоналізації освіти. Визначення інтернаціоналізації було запропоновано професором одного з канадських університетів (Торонто) Джейн Найт. Вона відзначила, що інтернаціоналізація - це процес інтеграції міжнаціонального, міжкультурного та глобального виміру з цілями, функціями і організацією надання освітніх послуг. По суті, це процес змін, адаптований до індивідуальних потреб та інтересів кожного вищого навчального закладу [2].

Як вважають експерти, «незважаючи на зовнішній тиск глобалізації та регіоналізації, характер і напрям інтернаціоналізації вищої освіти в окремо взятій країні залежить від сформованих там уявлень і очікувань. Процес інтернаціоналізації вищої освіти повинен розглядатися з урахуванням багатовимірності політичних, соціально-економічних, культурних та академічних аспектів, які впливають на нього, а також на глобальному, регіональному та національному рівнях з урахуванням впливу глобалізації та регіоналізації. Кожен з цих елементів матриці дозволяє повному підійти до розуміння ролі і функції інтернаціоналізації» [5].

Разом із цим, процес інтернаціоналізації освіти має своїм наслідком і деякі негативні аспекти, які значно пригнічують розвиток вітчизняної освіти та науки. Так, мова йде про студентську міграцію, яка щороку збільшується та набуває поширення серед української молоді. Постійно зростає число українських студентів в університетах Польщі, Німеччини, Канади, Італії, Чехії, Австрії та ін. Підтвердженням цьому є статистичні дані, представлені незалежним аналітичним центром CEDOS. Ця організація здійснює дослідження державної політики та суспільних процесів у сферах освіти, міграції та міського розвитку. Співпрацюючи з багатьма національними державними установами та вищими навчальними закладами, центр CEDOS щороку збирає та

аналізує дані про кількість українських громадян, які навчаються у закордонних університетах. Так, наприклад, за останніми даними динаміка зростання кількості українців в іноземних університетах з 2009 по 2016 роки склала 176%. Якщо порівнювати два останні роки, то приріст складає майже 20% або ж 10 934 осіб. За прогнозами на 2017 рік, очікувана кількість склала щонайменше 72 000 українських громадян.[6]

Також слід відзначити, що українські студенти не конкурентоздатні на міжнародному ринку праці, в недостатній мірі володіють іноземними мовами або ж не володіють зовсім. Крім того, міжнародні вимоги роботодавців є занадто високими. Примітно, що сучасні престижні компанії, які займають провідні позиції на бізнес-ринку України, часто віддають перевагу студентам, що мають міжнародний диплом або сертифікат, який підтверджує проходження практики за кордоном. Такий стан речей можна пояснити тим, що вища освіта в Україні має теоретичне спрямування, а молоді фахівці не отримують необхідний рівень практичних навичок роботи, погано зорієнтовані у практичному застосуванні багатьох норм та положень нормативних та інших актів, які регулюють різні сфери професійної діяльності.

Відтак, вчорашній студент не відповідає сучасним вимогам ринку праці і опиняється у складній ситуації, не може самореалізуватися, застосувати отримані знання. Він змушений шукати роботу поза межами отриманої спеціальності. Нажаль, чіткої статистики, яка б підтверджувала ці дані в Україні немає. Однак, аналітична компанія “Навігатор” у 2012 здійснила окремі дослідження з цієї проблематики та підрахувала, що 68 % людей в Україні не працюють за спеціальністю [1].

Важливим фактором для надання переваги іноземним вишам залишається і неспроможність придбати власне житло, а отже під загрозою й питання забезпечення належних умов для побудови нової молоді сім’ї. Низька заробітна плата молодих спеціалістів, негативний бізнес-клімат в країні, а також високі кредитні ставки та надвисока ціна на житло для багатьох стають ключовими при виборі перспективної вищої освіти.

Що ж привертає увагу сучасної студентської молоді до іноземних вишів? Перш за все, видається, що навчання за кордоном є безкоштовним або ж дешевшим, аніж в Україні. Також вважається, що найкращі перспективи мають найбільш розумні студенти або випускники шкіл. Та найбільш перспективним фактором були й залишаються можливості працевлаштування студентів за кордоном, достатній рівень фінансового забезпечення та благополучна реалізація молодих фахівців з подальшою міграцією.

Отже, така ситуація набуває загальнодержавного масштабу і дедалі більше ускладнюється з огляду на значні інтелектуальні втрати. Беручи до уваги існуючі кризові політичні та економічні обставини в Україні, подолання студентської міграції та інтернаціоналізація вітчизняної освіти видається надскладним завданням. Формуючи національну політику щодо розвитку освіти, слід брати до уваги не тільки кількісні, але й якісні показники, оскільки міграція кваліфікованої молоді тягне за собою й зниження показників репродуктивної частини населення та кваліфікованої робочої сили. По суті, студентська молодь – це особлива соціальна група молоді, яка представляє собою «майбутнє в сьогодні», вона є провідником цінностей у майбутнє, тобто визначає, яким буде це майбутнє. Вона виступає як інноваційний резерв суспільства в цілому, який концентрує у своїх поглядах та ідеях потенцію майбутніх політичних, культурних і економічних перетворень [3].

Отже, при формуванні сучасної державної політики щодо розвитку конкурентоспроможності та інтернаціоналізації освіти, слід орієнтуватися, перш за все, на можливість самореалізації студента, його подальших перспектив щодо працевлаштування за спеціальністю, належний рівень фінансового забезпечення молодих спеціалістів. Цьому сприятиме підвищення авторитету вищої освіти в Україні, модернізація системи освіти, її переорієнтація з теоретичного на практичне спрямування, державна підтримка університетів, збалансованість освітніх спеціальностей з потребами

вітчизняного ринку праці, забезпечення стабільної зайнятості молоді, а також доступність та відкритість ринку житла. Такі заходи у сукупності не тільки зменшать студентську еміграцію, але й стануть мотивуючими чинниками при виборі вищої освіти, відкриють широкі перспективи для розвитку та самореалізації молоді в Україні, а отже, й піднімуть на новий рівень як економічну, так і інтелектуальну складову вітчизняного ринку праці.

Список використаних джерел:

1. 68% людей в Україні працюють не по спеціальності. Результати опроса. URL: <http://www.navigator.lg.ua/article.php?textname=opros#metka30>
2. Джейн Найт. Пять истин об интернационализации // «Международное высшее образование». URL: <http://ihe.nkaoko.kz/archive/291/2505/>
3. Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова. /Л.Ключковська, Ю.Марусик, О.П'ятковська. – Львів, 2014. – с.4. URL: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/03/zvitpj.pdf>
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ від 25.06.2013 № 344/2013. Президент України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
5. Роджер Яп Чао-мл. Интернационализация высшего образования в парадигме «идеализм – утилитаризм» // «Международное высшее образование» – русскоязычная версия информационного бюллетеня International Higher Education (Бостонский колледж, США), НИУ ВШЭ. – 2015, № 78, с. 9.
6. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: факти та стереотипи. URL: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-fakty-ta-stereotypy>

*Перепелиця Н.В., здобувач кафедри теорії
держави та права Національної академії
внутрішніх справ*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Принципи права пронизують все правове життя суспільства, відбивають увесь зміст та процес застосування права. Принципи права також мають визначний вплив на процес підготовки нормативних актів, виступають у якості фундаменту для реалізації як окремих норм чи галузей права, так і всієї системи права. Як слушно зауважив С.П. Погребняк, під основоположними принципами права слід розуміти систему найбільш загальних і стабільних імперативних вимог, закріплених у праві, які є концентрованим виразом найважливіших сутнісних рис та цінностей, що притаманні цій системі права, і визначають її характер і напрями подальшого розвитку [2].

Підкреслимо, що принципи права відіграють важливу роль не тільки у процесі створення права, але й у процесі його реалізації, втілення. Вони сприяють адекватному застосуванню норм права у процесі регулювання правових відносин. Посадові та інші особи, діяльність яких пов'язана із застосуванням норм права, використовують принципи права у якості основного важеля для кореляції своїх дій. Особливої ваги принципи набувають у випадку прогалин у праві чи правових колізій, сприяючи вирішенню конкретних правових ситуацій. Також, у процесі винесення рішення по справі суддя може спиратися на принципи права з метою більш повного обґрунтування власної правової позиції.

Досліджуючи проблематику співвідношення принципів права та практичної юридичної діяльності, слід акцентувати увагу і на деяких проблемних питаннях.

Так, наприклад, законодавче закріплення отримали лише деякі узагальнені правові принципи. При цьому, цей перелік не є

однаковим у різних нормативно-правових актах, відповідно до яких здійснюється регулювання окремих видів юридичної діяльності. Така ситуація ускладнює процес здійснення юридичної практичної діяльності і вимагає від особи, яка використовує ту чи іншу норму права, особливих знань та навичок формування специфічних умовиводів щодо формулювання та обґрунтування конкретного принципу права. Складність також виявляється і у необхідності виявлення змістовного наповнення конкретних принципів права, його співставлення із використаними правовими нормами.

Сучасна правова наука містить значні розбіжності у поглядах вчених на поняття та зміст системи принципів права. Науковці висловлюють суперечливі пропозиції щодо виокремлення, формулювання та подальшого законодавчого оформлення того чи іншого принципу права. Ще більше непорозуміння викликає така ситуація у працівників практичної сфери права. Тому, логічно припустити, що формулювання та юридичне закріплення основних принципів права дозволить отримати більш-менш їх стабільну, цілісну та структуровану систему, а отже, полегшити та прискорити процес їх використання, що позитивно вплине на ефективність практичної юридичної діяльності в цілому.

Також необхідно звернути увагу на неоднозначність, а інколи й суперечливість трактування одного й того ж принципу права у різних нормативно-правових актах. Така ситуація, до речі, є характерною не тільки для системи законодавства, але й для теоретичної правової науки. Необхідністю у даному випадку стає досягнення наукового консенсусу щодо поняття та змісту принципів права. На наше глибоке переконання, досягнення такого консенсусу повинно відбуватися на підставі залучення думки широкого кола представників практичної сфери права щодо специфіки розуміння та використання правових принципів на практиці.

Звернемо увагу і на існуючу у сучасній науці наукову думку щодо можливості використання принципів права у якості джерел права.

Так, наприклад, С.В. Васильєв доводить, що принципи права можуть бути використані як джерела цивільного процесуального права за відсутності норми права, які регулюють відносини, що виникають під час провадження по конкретній справі, і за відсутності норми, регулюючої схожі відносини (аналогія права). Така позиція знаходить підтримку і з точки зору наявності у вітчизняній та міжнародній судовій практиці значної кількості судових рішень, мотивувальна частина яких ґрунтується на загальних принципах права.

З цієї точки зору, окремі науковці наголошують на необхідності нормативного закріплення принципів права, які мають бути відчутним і дисциплінуючим явищем для правозастосовувачів. Вони повинні істотно обмежувати можливості для довільного використання на власний розсуд аналогії права при виявленні в ньому прогалин. [1] Загалом, у випадку наявності прогалини у праві, правозастосовувач повинен вирішувати конкретну ситуацію на підставі принципів права як основних правових орієнтирів, спираючись на визнані у суспільстві стандарти.

Отже, ведучи мову про співвідношення принципів права та юридичної практики, можна зробити наступні висновки.

Принципи права відіграють важливу роль у процесі здійснення практичної юридичної діяльності. Вони виступають і теоретичною основою, і корелятором юридичної діяльності, яка підпорядковується загальноновизнаним правилам і стандартам. Одночасно із цим, принципи права можуть слугувати і джерелом права, допомагаючи компенсувати існуючі прогалини у законодавстві та забезпечити належний рівень правового регулювання суспільних відносин.

Таким чином, не зважаючи на ряд проблем, які виникають у процесі реалізації тих чинних принципів в практичній площині, принципи права були і залишаються основою правового регулювання відносин, сприяючи правильному тлумаченню та втіленню у практичну площину життя абстрактних моделей поведінки, що містяться у нормах права.

Список використаних джерел:

1. Васильев С. В. Принципы права в системе источников гражданского процессуального права Украины / С. В. Васильев // Университетские научные записки. - 2013. - № 1. - С. 101-107. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_16.

2. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістова характеристика) / С.П. Погребняк./ Монограф– Х. : Право, 2008. – с.37.

Теленик С.С., здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Як зазначено у розпорядженні КМУ «Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури» від 6 грудня 2017 року № 1009-р, світові тенденції до посилення загроз природного та техногенного характеру, підвищення рівня терористичних загроз, збільшення кількості та підвищення складності кібератак, а також пошкодження інфраструктурних об'єктів у східних та південних регіонах України внаслідок збройної агресії Російської Федерації зумовили актуалізацію питання захисту систем, об'єктів і ресурсів, які є критично важливими для функціонування суспільства, соціально-економічного розвитку держави та забезпечення національної безпеки [1].

Поняття «критична інфраструктура» у національному законодавстві згадується у окремих нормативних актах.

Так, у Постанові КМУ від 23 серпня 2016 року № 563 «Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави» зазначено, що критична інфраструктура – це сукупність об'єктів інфраструктури держави, які є найбільш важливими для економіки та

промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, призвести до значних фінансових збитків та людських жертв [2].

У згаданому розпорядженні КМУ «Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури» від 6 грудня 2017 року № 1009-р, поняття критичної інфраструктури сформульовано як сукупність об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і безпеки держави, суспільства, населення та порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам України [1].

Як убачається, у Постанові КМУ від 23 серпня 2016 року № 563 поняття «критична інфраструктура» було сформульоване у контексті вирішення завдання захисту від кібератак інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом визначення її критично важливих об'єктів (підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення). У розпорядженні КМУ «Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури» від 6 грудня 2017 року № 1009-р йдеться про необхідність запровадження системного підходу до розв'язання проблеми на загальнодержавному рівні створення системи захисту критичної інфраструктури як одного з пріоритетів у реформуванні сектору оборони і безпеки України. Тобто, цей документ спрямований на комплексне вирішення завдань захисту критичної інфраструктури до якої віднесено не лише інформаційно-телекомунікаційні системи, а й інші об'єкти. Зважаючи на те, що у згаданому документі серед першочергових завдань визначено розроблення та прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань функціонування державної

системи захисту критичної інфраструктури, убачається, що нормативна робота, зокрема щодо визначення поняття критичної інфраструктури наразі не завершена. Остаточне визначення цього поняття має буде сформульовано у Законі України «Про критичну інфраструктуру та її захист» із урахуванням пропозицій суб'єктів, які залучені до його розроблення.

Вивчення зарубіжного досвіду показало, що питанням захисту критичної інфраструктури у США і країнах ЄС приділялась увага починаючи з 1998 року (США) та з 2004 року (ЄС). Відтак, комплексному уявленню про поняття критичної інфраструктури сприятиме ознайомлення з відповідними поняттями, які пропонуються у законодавстві інших країн.

У США поняття КІ було визначено як фізичні і кібер-системи, необхідні для мінімального забезпечення діяльності економіки та уряду. Вони включають але не обмежуються такими складовими: телекомунікації, енергетика, банківська справа і фінанси, транспорт, водні системи і служби екстреної допомоги, як державні так і приватні промисловістю [3].

У країнах ЄС критична інфраструктура визначається як актив або система, необхідна для підтримки життєво важливих суспільних функцій. Втрата важливої інфраструктури, її руйнування або руйнування від стихійних лих, тероризму, злочинної діяльності чи зловмисної поведінки може мати суттєвий негативний вплив на безпеку ЄС та добробут її громадян [4].

Подібність визначень поняття критичної інфраструктури в США і країнах ЄС зумовлена обґрунтованим підходом до використання досвіду правотворчості та правозастосовної практики США країнами ЄС. Формування у національному законодавстві поняття критичної інфраструктури також потребує врахування досвіду зарубіжних країн, адже, по-перше, це дозволить виявити позитивні приклади правотворчості а також проаналізувати помилки та недоліки правового регулювання, по-друге, врахування зарубіжного досвіду сприятиме уніфікації законодавства, що має важливе значення у

світлі окремих видів загроз для міжнародної безпеки критичної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 6 грудня 2017 року № 1009-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80>

2. Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 563. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-%D0%BF>

3. Presidential Decision Directive PDD 63. May 22, 1998. URL: <https://fas.org/irp/offdocs/pdd/pdd-63.htm>

4. Critical infrastructure. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/critical-infrastructure_en

*Мартінова М.В., курсант 3-го курсу
Інституту №2, Національної академії
внутрішніх справ*

Науковий керівник: Гусєва К.А.,
доцент кафедри адміністративної
діяльності Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ЙОГО ФОРМИ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЦІЛІ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

В наш час проблема домашнього насильства є досить поширеною у сучасному соціальному просторі, а також однією з розповсюджених форм порушення прав і свобод людини. Такого насильства переважно зазнають жінки, вони можуть відноситися до всіх вікових і соціально-економічних груп.

Проблематика домашнього насильства як загальносоціального явища привертала до себе увагу багатьох науковців, які розробили теоретичні положення стосовно даного питання, до них можна віднести: О. Ковальова, Г. Христова, Л. М. Герасіна, В. В. Голіна, А. К. Зайцев, А. М. Ковальов та ін.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) дає можливість на вищому рівні боротися з даною проблемою.

Даний Закон передбачає створення в Україні Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якого вноситимуться дані про кожен зафіксований у державі випадок такого насильства. У цей реєстр потраплять дані про кривдника, жертву насильства та про обставини його вчинення.

Відповідно до ст. 1 Закону, домашнім насильством є діяння (дія або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

Постраждалою особою виступає та особа, яка зазнала домашнього насильства у будь-якій формі. В свою чергу, особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі називається кривдник, а у випадку якщо така особа не досягла 18, вона називається дитина-кривдник.

Закон визначає перелік постраждалих осіб на яких поширюється дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству, при цьому не має значення факт їх спільного проживання зі своїми кривдниками [1].

Діяння є насильством лише за умови, що воно порушує норми чинного законодавства і порушило чи може призвести до порушення конституційних прав і свобод людини. Воно може

мати форму, як дій – активна поведінка, наприклад, нанесення побоїв, так і бездіяльності – пасивна поведінка особи, наприклад, ненадання допомоги члену сім'ї, який перебуває у небезпечному для життя становищі [2, с. 6].

До основних ознак домашнього насильства відносять:

насильство завжди здійснюється умисно, тобто з попереднім наміром;

дії унеможлиблюють самозахист особи, зазвичай особа, яка вчиняє насильство, має певні переваги (вік, фізична сила тощо);

дії суперечать нормам законодавства, порушують права і свободи особи;

насильницькі дії завжди спричиняють шкоду іншій особі [2, с. 7-8].

У відповідності із діючим законодавством України існують такі форми домашнього насильства: економічне, психологічне, сексуальне та фізичне.

Визначення із Закону.

1. Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

2. Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

3. Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності

4. Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [1].

Як правило, домашнє насильство включає в себе різноманітні комбінації форм насильства, наприклад, грубу фізичну поведінку, що поєднується із психологічними погрозами.

У Законі визначено, що одним із суб'єктів у даній сфері є уповноважені підрозділи органів Національної поліції. Поліція має широкий спектр повноважень та завдань щодо запобігання і протидії домашньому насильству, а також важливе нововведення щодо спеціального заходу, у вигляді винесення термінового заборонного припису.

Згідно із ст. 10 Закону органи Національної поліції уповноважені:

1) виявляти факти домашнього насильства та здійснювати своєчасне реагування на них;

2) приймати і розглядати заяви та повідомлення про факти домашнього насильства;

3) інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) на винесення термінового заборонного припису стосовно кривдників;

5) брати на профілактичний облік кривдників та проводити з ними профілактичну роботу;

6) здійснювати контроль за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власників у разі вчинення ними домашнього насильства, а також проводити вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи;

9) звітувати про результати здійснення повноважень у цій сфері центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [1].

Наряди поліції відповідно до покладених на них повноважень направляються на місце виклику та зобов'язані, перш за все, звунити масштаби конфлікту, заспокоїти та забезпечити безпеку постраждалій особі, зібрати інформацію, необхідну для реєстрації справи, а також поінформувати жертву про її права та можливість отримати професійну допомогу.

Виходячи із вищезазначеного, домашнє насильство – це діяння, що передбачають собою насильство виражене у фізичній, сексуальній, психологічній або економічній формі. Як правило, домашнє насильство включає в себе різноманітні комбінації форм насильства.

Проблема насильства в Україні виходить на новий рівень, у зв'язку з чим існує потреба звуження масштабів цієї проблеми. Саме для цього необхідне вдосконалення правових норм. На цій підставі виникає пропозиція до ст. 16 «Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» внести зміну до пункт 5 частини 2, а саме забезпечити єдиний облік не тільки випадків домашнього

насильства, а й також постраждалих осіб, кривдників та суб'єктів, що здійснюють заходи запобігання та протидії домашньому насильству. Дана зміна потрібна для того, щоб не тільки скласти приблизне уявлення про масштаб проблеми насильства в Україні, а й точного аналізу цих правопорушень.

Список використаних джерел:

1) Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

2) Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480 Запобігання та протидія насильству МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ. – К.: – 2018. – С. 35

Пустовий О.О., ад'юнкта наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

**ВИДИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ
ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ
БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТА БЕЗДОГЛЯДНИМИ ДІТЬМИ**

Залежно від об'єкта індивідуальної профілактики, профілактичну діяльність злочинів, що вчиняються безпритульними та бездоглядними дітьми, можна поділити на чотири етапи. Перший: рання профілактика, тобто заходи переконання, подання допомоги дитині, яка опинилася у несприятливих життєвих умовах. Другий: безпосередня профілактика, тобто комплекс заходів, щодо дитини, яка вже вчиняє правопорушення некримінального характеру з метою значно зменшення (нейтралізації) можливості виникнення у дитини внутрішньої схильності до подальшої антисоціальної поведінки, яка може перерости у спрямованість становлення на злочинний шлях. Третій: профілактика на етапі злочинної

поведінки (особа вже вчинила злочин). Четвертий: запобігання рецидивним проявам з боку дитини, яка була вже засуджена.

В залежності від етапів здійснення індивідуальної профілактики щодо безпритульної (бездоглядної) дитини визначимо заходи, які можуть застосовуватись на під час них щодо таких осіб:

На першому етапі: профілактична бесіда (переконання); роз'яснення законодавства; усне попередження про неприпустимість протиправних дій; постановка на профілактичний облік як безпритульна (бездоглядна) дитина; усунення причин та умов безпритульності (бездоглядності); відновлення загальноосвітнього або професійного навчання; працевлаштування; поміщення до закладу соціального захисту для безпритульних (бездоглядних) дітей; здійснення поліцейського піклування; передача дитини батькам (біологічним матері та батькові дитини) або усиновителям, опікунам, піклувальникам чи органам опіки та піклування; надання комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та іншої допомоги; влаштування дитини до стаціонарних соціально-медичних установ та інших закладів соціальної підтримки (догляду).

Необхідно зауважити, що вказані вище заходи запроваджуються на всіх етапах індивідуальної профілактики щодо безпритульної (бездоглядної) дитини з метою недопущення вчинення нею злочинів.

Додатково на наступних етапах запроваджуються наступні профілактичні заходи з метою недопущення вчинення злочинів бездоглядними та безпритульними дітьми.

На другому етапі: проходження просвітницько-профілактичних чи корекційних програм; винесення заборонного припису; поміщення дитини у приймальник-розподільник для дітей. Що стосується притягнення дитини (віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років) до адміністративної відповідальності, то вказані заходи умовно можна поділити на дві групи. До першої необхідно віднести заходи громадського впливу, що не пов'язані з вжиттям заходів

адміністративного стягнення (зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батьків або особам, які їх замінюють, чи нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання). Другу групу складають заходи, які передбачають вжиття заходів адміністративного впливу за вчинення особами окремих видів адміністративних правопорушень, що за змістом мають небезпечний характер і вимагають особливої реакції держави на їх попередження і припинення в майбутньому: штраф, штрафні бали, оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчиненого або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчиненого або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданому даному громадянину, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; адміністративний арешт.

Враховуючи, що третій етап характеризується безпосереднім вже вчиненням злочину, то тут до особи (у т.ч. до безпритульної (бездоглядної) дитини) можуть додатково застосовуватись наступні заходи, окрім, передбачених у першому етапі: кримінальне покарання, яке поділяється на основні у виді штрафу, громадських робіт, виправних робіт, арешту, позбавлення волі на певний строк, а також на додаткові у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Під час здійснення кримінального провадження до дітей (суб'єктів кримінального провадження) можуть застосовуватись наступні заходи забезпечення кримінального провадження: 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід (статті 133-143 КПК України); 2) накладення грошового стягнення (статті 144-147 КПК України); 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (статті 148-153 КПК України);

4) відсторонення від посади (статті 154-158 КПК України); 5) тимчасовий доступ до речей і документів (статті 159-166 КПК України); 6) тимчасове вилучення майна (ст.ст. 167-169 КПК України); 7) арешт майна (статті 170-175 КПК України); 8) затримання особи (статті 187-191 і статті 207-213 КПК України) та 9) запобіжні заходи: а) особисте зобов'язання (стаття 179 КПК України); б) особиста порука (стаття 180 КПК України); в) застава (стаття 182 КПК України); г) домашній арешт (стаття 181 КПК України); д) затримання – тимчасовий запобіжний захід (статті 188-192, 207-213 КПК України); б) тримання під вартою (стаття 183 КПК України).

Вважаємо за доцільне на даному етапі кримінального провадження щодо безпритульної (бездоглядної) дитини запровадити у чинне кримінально-процесуальне законодавство та законодавство про кримінальну відповідальність порядок так званого виведення дитини із системи кримінального правосуддя за договором із прокурором з метою застосування до такої дитини один чи кілька альтернативних позасудових заходів. До таких заходів, наприклад, можна віднести: 1) письмове застереження, яке полягає в роз'ясненні прокурором дитині заподіяної їй діями шкоди і наслідків повторного вчинення кримінального правопорушення; 2) покладення певних обов'язків під контролем органу Національної поліції України, наприклад, таких як: а) не змінювати самовільно місце проживання; б) не покидати місце проживання у визначений період часу; в) не виїздити самовільно з країни чи адміністративної одиниці; г) не вчиняти інші дії, які перешкоджають ресоціалізації дитини; д) почати або відновити загальноосвітнє або професійне навчання; е) працевлаштуватися; є) пройти лікування; ж) виконувати інші обов'язки, які будуть сприяти ресоціалізації дитини і профілактиці рецидиву.

Четвертий етап індивідуально-профілактичних заходів щодо безпритульної (бездоглядної) дитини-правопорушника застосовується з метою запобігання рецидивним проявам з боку такої дитини, яка була вже засуджена. Тут важливим

компонентом є пробація, а також соціальний патронаж безпритульної (бездоглядної) дитини після відбували покарання у вигляді обмеження волі або її позбавлення на певний строк.

Пробація щодо дітей спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Пробація щодо дитини здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень.

Що стосується соціального патронажу безпритульної (бездоглядної) дитини після відбували покарання у вигляді обмеження волі або її позбавлення на певний строк, то його сутність полягає у соціальній реабілітації такої з метою відновлення у неї порушених соціальних зв'язків і відносин, ідентифікацію індивіда як суб'єкта власної життєдіяльності. Також соціально-реабілітаційна робота з такими особами має на меті усунення психотравмуючих комплексів, вироблення адекватних форм поведінки, подолання труднощів у спілкуванні.

Лащук О.В., аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ОРГАНІЗОВАНА ЕТНІЧНА НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ

Дослідження проблем боротьби з наркобізнесом є водночас дослідженням більш загальної проблеми боротьби з організованою злочинністю. Однією з найнебезпечніших форм організованого наркобізнесу, є та що створена на етнічній основі, яка сягає далеко за межі кордонів, має розгалужену мережу злочинних підрозділів у різних країнах, що

використовують міжнародні зв'язки для постійного здійснення незаконних операцій, пов'язаних з виготовленням та переміщенням потоків наркотичних засобів та доходів від наркобізнесу. Останній набуває глобального характеру і є однією з головних загроз світової спільноти.

Організоване злочинне угруповання становить собою особливий тип злочинного об'єднання, що створюється з метою тривалого здійснення злочинної діяльності. Самі по собі групи, що займаються злочинною діяльністю, не можна з абсолютною впевненістю назвати етнічними у точному понятті цього слова. До складу таких груп нерідко входять особи різних народностей, яких не об'єднує спільність території. Головними факторами, за допомогою яких можна визначити рівень небезпеки, яку становить етнічна організована злочинність, є її закрита форма і, як наслідок, неможливість проникнення до її складу сторонніх осіб (наприклад, правоохоронців під прикриттям), інтернаціоналізація, позиція, яку займає організоване угруповання на нелегальному та законному ринках, рівень проникнення у суспільне життя.

Однією із перешкод у боротьбі з етнічною організованою злочинністю є те, що більшість таких злочинних груп, тільки з'явившись у певному регіоні нашої держави, відразу намагається встановити взаємозв'язки із місцевими представниками організованої злочинності, державними і правоохоронними органами. Це пояснюється тим, що вони прагнуть задалегідь забезпечити себе від адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Слід констатувати, що вкрай важко розкривати злочини, що вчиняються етнічними ОЗГ на території України. Це пояснюється тим, що члени етнічних організованих груп і злочинних організацій, після вчинення злочину (злочинів) виїжджають за межі України, що ускладнює роботу правоохоронних органів і вимагає вжиття активних заходів міжнародної правової допомоги для їх документування й притягнення до кримінальної відповідальності.

Організовані за національною ознакою угруповання

згуртовані, агресивні і, отже, більш небезпечні, ніж «інтернаціональні» банди. За останні роки в Україні, як свідчить статистика, маємо стійке зростання етнічних злочинних угруповань. Найчастіше правоохоронними органами документуються представники чеченських, циганських, грузинських, азербайджанських, вірменських, в'єтнамських, китайських, нігерійських, татарських злочинних угруповань.

Варто додати, що останнім часом Україна все частіше використовується наркоділками, як транзитна територія для переміщення «наркотиків» у країни Західної Європи. За оперативною інформацією займаються торгівлею наркотиків етнічні злочинні угруповання із Африки, Південно-Східної Азії, низки азіатських країн СНД.

Одними з найбільш закритих і потужних національних злочинних угруповань є китайська та в'єтнамська. Їх діяльність пов'язана з контрабандою, нелегальною імміграцією, організацією підпільних виробництв контрафактної продукції. Всередині кожної діаспори є злочинна частина, яка займається рекетом, здирництвом, іншими злочинами.

Мабуть, найбільш поширеними і добре вивченими в Україні є злочинні угруповання чеченців і циган. Кожний з етносів має свій сегмент «кримінального ринку» і зберігає яскраво виражені етнічні характеристики.

Чеченські угруповання, як правило, займаються здирництвом, шахрайством з фінансовими ресурсами, угонами автомобілів, викраденням людей з метою отримання викупу, крадіжками, вбивствами на замовлення. Особливістю чеченських угруповань є сімейність. Чеченці визначаються жорсткою дисципліною, беззаперечним підпорядкуванням старшому клану. Старшого вибирають самі, не обов'язково старшого за віком – як правило, самого зухвалого, розумного, далекоглядного. Частіше за все, людини, що вже побував у структурах інших кримінальних угруповань і має «бойове хрещення».

Саме чеченці, відрізняються крайньою жорстокістю. Разом з тим, чеченці намагаються спочатку не привертати до

себе особливої уваги правоохоронних органів і місцевих злочинних лідерів, прагнуть влаштувати якомога більше своїх людей в легальні структури, зав'язати необхідні зв'язки, запровадити агентуру в правоохоронні органи.

Крім цього, співпраця з афганськими талібами дала чеченцям можливість заявити про себе в міжнародному наркобізнесі.

Цигани займаються різними злочинами. Наприклад, здійснюють крадіжки та грабежі на квартирах у присутності господарів. Типовий спосіб проникнення в квартиру полягає в тому, що, спекуючи на людських почуттях, циганка з малолітніми дітьми ходить по квартирах і просить пустити переповити немовля або дати води, каже, що біженка. Потрапивши в квартиру, діти швидко проникають в кімнати, поки дитину сповивають на кухні у присутності господині, хапають все, що під руку потрапить. Якщо господарі літні і немічні, цигани взагалі можуть увірватися силою, відкрито пограбувати.

Проте, основною статтею доходів циганських угруповань залишається наркобізнес. З'являються цілі циганські родини, які промишляють цим. Чоловікам таких циганських кланів-сімей практично завжди вдається уникнути відповідальності, оскільки безпосередньо самою справою займаються в основному жінки, і, саме вони потрапляють до рук поліції.

*Левченко Н.О., здобувач кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНІСТЬ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ

Безумовно, що основними в діяльності дільничних офіцерів поліції (ДОП) мають бути функції вивчення населення і профілактика злочинів. Якщо із цих позицій розглядати сутність інституту дільничних офіцерів поліції, зокрема, з

погляду змісту їхньої діяльності, то можна дійти висновку, що вона інформаційно - попереджувальна. З іншого боку, профілактична діяльність ДОП є психологічно детермінованою, з огляду на її виключний соціально - публічний характер і функціонально - процедурні аспекти психологічної взаємодії дільничного офіцера з об'єктами індивідуально - профілактичного впливу.

Оцінка ефективності праці дільничного офіцера поліції має кількісні та якісні характеристики:

а) показник результативності – кількість виконаних дільничним за певний період часу однорідних дій у межах реалізації певного функціонального обов'язку (кількість попереджених чи припинених злочинів, складених протоколів про адміністративні правопорушення тощо);

б) показник якості – кількість дій, що не дали очікуваного результату, виконаних із порушенням законодавства чи встановлених термінів (кількість допущених порушень законності, скасованих прокурором постанов про припинення кримінального провадження тощо);

в) показник ефективності – співвідношення показників результативності та якості, що характеризують виконання певного функціонального обов'язку.

Під час оцінювання індивідуальної профілактики враховують:

☒ своєчасність виявлення осіб, які можуть учинити правопорушення, зокрема знятих із обліку у зв'язку з виправленням, і таких, які вчинили злочини в період перебування на обліку; кількість злочинів, яким запобігли;

☒ кількість осіб, які задумували або готували злочини, і відмовилися від злочинних намірів унаслідок ужитих заходів.

Одним із найважливіших напрямів професійної діяльності ДОП, який потребує нині ретельного наукового осмислення та юридико-психологічного дослідження, є індивідуально-профілактична робота дільничного офіцера, спрямована на попередження та запобігання вчиненню правопорушень і злочинів конкретними особами. Доведено, що попередити

злочин – означає не лише запобігти порушенню закону та врятувати життя і здоров'я людини, а й забезпечити нормальне функціонування суспільного буття в країні.

Діяльність ДОП, крім правових аспектів, має також і суттєву морально-психологічну складову. Індивідуальна профілактична робота полягає не лише в тому, щоб максимально обмежити дії особи, яка стала об'єктом профілактичного впливу, і цим самим за допомогою всіх можливих та доступних за цих умов способів та засобів позбавити її можливості вчинити злочин чи адміністративне правопорушення, а й у тому, щоб повернути її до нормального, суспільно корисного способу життя.

Отже, сутність індивідуально-профілактичної роботи ДОП полягає у проведенні комплексу заходів щодо виявлення й постановки на облік осіб, від яких, з огляду на встановлені факти їхньої антисуспільної поведінки, можна очікувати вчинення правопорушень, і здійснення впливу на їхню поведінку з метою недопущення вчинення ними злочинів та інших правопорушень.

Узагальнюючи системність профілактики правопорушень і злочинів на загальнодержавному рівні, доцільно зазначити, що основними її цілями є: виявлення та усунення (послаблення та нейтралізація) причин злочинності, окремих її різновидів й умов, що їй сприяють; виявлення та усунення ситуацій, які безпосередньо мотивують і провокують злочинну поведінку в певному середовищі; виявлення в соціумі груп підвищеного кримінального ризику та його зниження; виявлення конкретних осіб, від яких імовірно слід чекати вчинення злочину, і реалізація стосовно них корекційного впливу.

Перелік завдань профілактичної діяльності передбачає: з'ясування та аналіз конкретних явищ, процесів, обставин як детермінант правопорушень і злочинів; вивчення факторів, що спричиняють формування особистості правопорушника і реалізацію його протиправних намірів; установа кола осіб потенційних правопорушників, усунення криміногенних

чинників шляхом реалізації індивідуально-профілактичних заходів.

У загальному вигляді індивідуальна профілактика може бути схарактеризована як спеціальна діяльність щодо усунення причин й умов здійснення негативних, суспільноне схвалюваних учинків конкретною особою. У цьому значенні індивідуальне попередження становить частину (напряма) певної соціальної діяльності, основною функціональною відмінністю якої є цілеспрямоване виявлення й усунення причин та умов антисуспільних виявів.

Індивідуальне попередження може здійснюватися не лише щодо злочинів, а й інших порушень соціальних норм, які за своїм антисуспільним змістом мають широкий діапазон: від найнезначніших відхилень від «соціальних стандартів», загальноновизнаних правил поведінки і моральних принципів – до правопорушень, зокрема найбільш суспільно небезпечних, якими є злочини. Кожен із різновидів цих порушень обумовлений відповідними причинами й умовами, антисуспільний зміст і значущість яких, а отже, їхня соціальна шкідливість і небезпека, різняться.

Свою специфіку має й індивідуальна профілактика вчинення злочинів. Вона визначається, передусім, об'єктом цієї діяльності. Поняття об'єкта індивідуально-профілактичної діяльності, спрямованої на попередження саме злочинів, пов'язане з адекватним уявленням про причини й умови індивідуальної злочинної поведінки, хоча останні, на нашу думку, і не є безпосереднім її об'єктом.

*Павлюк Я.Ю., студентка 6-го курсу
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Давивова О.В.,
доцент кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКОЮ В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Сьогодні проблема домашнього насилля є досить актуальною для українського суспільства, а також є однією з найбільш розповсюджених у світі форм порушення прав людини. Сам термін «домашнє насилля» на сьогодні є досить поверховим. Найчастіше під домашнім насиллям розуміють безпосереднє застосування насилля одного члена сім'ї по відношенню до іншого, наприклад, насилля батьків над дитиною, дорослої дитини над батьками тощо. Насильство в сім'ї, за даними ЮНЕСКО, існує у будь-якому суспільстві, будь-якій культурі, воно передається з покоління в покоління, перетворюючи вихованих у насильстві дітей у жорстоких дорослих.

Проблему насилля над жінками досліджували такі науковці, як: А. Андрєєва, О. Бодальов, Г. Божович, Л. Виготський, С. Голод, Б. Гузиков, , Л. Максименко, Л. Орбан-Лембрик, В. Столін.

Домашнє насильство – це система поведінки однієї людини для збереження влади й контролю над іншою людиною. Одна з головних особливостей домашнього насильства полягає в тому, що воно являє собою повторювані в часі інциденти множинних видів насильства (фізичного, сексуального, психологічного та економічного) . На відміну від іншого виду насилля, домашнє насилля має свої особливості, а саме: це насилля між особами, які, як правило, залежать одна від одної; насильство в сім'ї завжди відбувається на відлюдді й протягом тривалого проміжку часу; це систематична дія, яка не з'являється зненацька та рідко буває одноразовим епізодом; має

тенденцію динамічного деструктивного посилення; з точки зору винуватця є швидким і результативним способом досягнення мети з найменшими затратами [4].

Відомий фахівець із запобігання домашньому насильству Луїс Аларкон, дає наступне визначення насильству: «насильство – це дії, що здійснюються одним (або декількома) особами, які характеризуються такими ознаками:

1) здійснюються умисне і направлені на досягнення певної мети;

2) завдають шкоди (фізичної, моральної, матеріальної тощо) іншій особі;

3) порушують права і свободи людини;

4) той, хто здійснює насильство, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), що робить неможливим ефективний самозахист жертви насильства» [2].

За визначенням ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї», який ВР України ухвалила 2001 року, насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю» [1]. Отже, жертвою домашнього насильства може стати будь-який член родини.

Вчені та правозахисники виокремлюють такі види насильства в сім'ї:

Фізичне насильство – це навмисне нанесення побоїв, тілесних ушкоджень одного члена сім'ї іншому, яке може призвести чи призвело до порушення нормального стану фізичного чи психічного здоров'я або навіть до смерті постраждалого, а також до приниження його честі та гідності [1].

Психологічне насильство – це насильство, пов'язане з тиском одного члена сім'ї на психіку іншого через навмисні словесні образи або погрози, переслідування, залякування, які доводять постраждалого до стану емоційної невпевненості,

втрати здатності захистити себе і можуть заподіяти або заподіяли шкоду психічному здоров'ю [1]

Економічне насильство – це навмисні дії одного члена сім'ї щодо іншого, спрямовані на те, щоб позбавити постраждалого житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які він має законне право. Такі дії можуть заподіяти шкоду фізичному чи психічному здоров'ю або навіть призвести до смерті постраждалого [1].

Сексуальне насильство – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до неповнолітнього члена сім'ї [1]

Отже, будь-яка форма насильства в сім'ї має свої особливості і прояви відносно свого об'єкта, але кожна несе за собою тяжкі наслідки: від шкоди фізичному чи психічному здоров'ю до навіть смерті постраждалого.

При виявленні причин сімейного насильства можна використовувати два підходи. Соціологічний підхід визначає насильство як стереотип сімейних стосунків, вихованим з дитинства, прийнятим в даній групі населення. Соціальні чинники також є збудниками стресу, ведучого до поганого поводження з членами сім'ї. Соціально-психологічний підхід розглядає насильство як результат негативного особистого життєвого досвіду, «травми дитинства» [3].

Багато уваги вчені та спеціалісти-практики приділяють виявленню причин поширення насильства в сім'ї. Серед них зазначаються:

1. Життя сім'ї, відповідно до традиції, проходить «за закритими дверима». Суб'єкт насильства, при цьому, відчуваючи свою безкарність, може робити все, що завгодно, не побоюючись розголосу.

2. Недостатня психолого-педагогічна обізнаність членів сім'ї.

3. Тенденція до рівноправ'я членів подружжя в шлюбі.

4. Демографічні зміни.

5. Соціальний стрес в сім'ї.

6. Зв'язаність сімейними обов'язками, неучасть в суспільній діяльності і наявність обмеженої системи соціальної підтримки.

7. Алкоголізм в сім'ї.

8. Фізична жорстокість щодо насильника в батьківській сім'ї [3].

Таким чином, насильство в сім'ї – це «будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю». Отже, насильство – це проблема, яку не можна не помічати, оскільки будь-яке насильство є руйнівним для розвитку особистості. Тому ми вважаємо, що головним у подоланні проблеми насильства в родині, зокрема в нашій країні має стати її усвідомлення, як суспільством в цілому, так і кожним її членом. Адже ця проблема носить прихований характер.

Подальшими напрямками дослідження є розробка методів та програм роботи з жінками, які зазнають насилля в сім'ї, а також розробка і проведення широкої просвітницької кампанії, спрямованої на подолання стереотипів у сімейних відносинах .

Список використаних джерел

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. [Електроний ресурс].режимдоступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>

2. Попередження насильства в сім'ї: Метод. рекомендації / М. І. Дмитренко, М. В. Тропінін, П. О. Власов – Дніпропетровськ : Юрид. ін-т МВС України, 2001. – 60 с

3. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. проф. А.Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2004. – 246 с

4. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю. Навч. посіб. / І. М. Трубавіна. – К. : ДЦССМ, 2002. – 132 с.

*Хоркава Д.В., здобувач ступеня вищої освіти
магістра за спеціальністю «Психологія»
навчально-наукового інституту заочного та
дистанційного навчання Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник: **Кудерміна О.І.**, завідувач
кафедри юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ, доктор
психологічних юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Подальший успішний розвиток Української держави на основі стратегії європейської інтеграції неможливий без вирішення проблеми реформування сектору безпеки і оборони. Саме на сектор безпеки і оборони покладаються основні функції забезпечення національної безпеки - захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, суспільних цінностей, прав і свобод громадян. Діяльність органів сектору безпеки і оборони часто пов'язана з обмеженням прав громадян, що обумовлює суспільну чутливість до цих питань. Відсутність упродовж багатьох років практичних кроків з подолання деструктивних тенденцій у цьому секторі, значною мірою успадкованих від радянської системи, дефіцит ресурсної підтримки реформ у цій царині спричинили феномен, коли не реформовані державні органи сектору безпеки і оборони можуть самі стати джерелом загроз національній безпеці.

Спроби реформування окремих ланок та складових сектору безпеки і оборони у минулому, свідчать про їх не системність та декларативність. Реформаторська риторика, окремі фрагментарні перетворення у силових структурах, як правило, підпорядковувались потребам здобуття і утримання владного ресурсу. Внаслідок цього втрачаються темпи розвитку держави, виникає гострий дефіцит довіри іноземних партнерів до України, що в результаті обмежує «вікно можливостей» з точки зору допомоги у реформуванні з боку розвинутих країн.[6]

На сьогодні перед Україною постала реальна перспектива залишитися практично «сам на сам» перед низкою загроз

національній безпеці, обумовлених фінансово-економічною кризою, кліматичними змінами, браком енергоресурсів, дефіцитом безпеки і стабільності у регіональному та глобальному вимірах. У сучасному світі актуальність цих викликів і загроз для нашої держави зростає, що вимагає від неї створення ефективних механізмів боротьби та протидії, зокрема, невідкладного реформування інститутів національного сектору безпеки і оборони.[6]

Наведені вище загрози породжують екстремальні ситуації, які можуть виникати внаслідок природних катаклізмів, техногенних катастроф і соціальних конфліктів. Одним із їх видів є війна та бойові дії, зокрема антитерористична операція (АТО). Сутність екстремальної ситуації полягає в порушенні звичного способу життя, дезорганізації системи забезпечення життєдіяльності цілих регіонів. Боротьба зі злочинністю, підтримання правопорядку в цих умовах практично неможливі.

Найбільш складними екстремальні ситуації стають на тлі загострення міжнаціональних відносин прикладом чого є ситуація в республіці Крим. Екстремальна ситуація за цих умов може набувати ролі детонатора – загострення крайнього націоналізму, політичне протистояння, терористичні акти, що можуть значно збільшити небезпеку первинної екстремальної ситуації та надати їй хронічного характеру. Особливостями злочинності в екстремальних умовах низка авторів [10, с. 640; 11, с. 43; 7, с. 57] вважають: визрівання опору представникам влади, що часто переростає в посягання на їх життя й здоров'я; зростання кількості вчинення тяжких злочинів, насамперед посягань на особистість, у тому числі умисних убивств, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; застосування вогнепальної зброї, збільшення кількості розкрадань зброї та боєприпасів [8]; поєднання стихійних ексцесів із діями організованих злочинних груп; численність та одночасність фіксованих корисливо- насильницьких злочинів; високий рівень латентності злочинів, учинених в екстремальних умовах [9, с. 202].

Своєрідність причинної зумовленості злочинів у військовий час полягає, по-перше, в особливостях традиційних видів злочинів (корисливих, насильницьких, необережних), визначених бойовою обстановкою та, по-друге, у причинах

злочинів, учинених суто в бойовій обстановці. Жорстокість війни, суб'єктивне зменшення цінності людського життя та здоров'я продукує насильницькі злочини. Матеріальні труднощі, пов'язані з бойовими умовами, послаблення охорони матеріальних цінностей, безпеки мирного населення – усе це сприяє вчиненню корисливих злочинів. Перевтома, вживання спиртних напоїв, збільшення насиченості джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовою технікою) на тлі зменшення цінності людського життя та здоров'я сприяє підвищенню рівня необережної злочинності. Це є негативним фактором, що продукує кримінал за принципом ланцюгової реакції.[12,27]

Метою концепції сьогодення є: визначення шляхів формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що дадуть змогу відновити територіальну цілісність України у межах міжнародно визнаного державного кордону України, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також забезпечать створення національної системи реагування на кризові ситуації, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, гарантування особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення кібербезпеки, оперативне спільне реагування на кризові та надзвичайні ситуації [1].

Реалізація зазначеної мети досягатиметься шляхом:

створення ефективної системи управління сектором безпеки і оборони як цілісною функціональною системою;

об'єднання оперативних спроможностей складових сектору безпеки і оборони для забезпечення своєчасного і адекватного реагування на кризові ситуації, які загрожують національній безпеці;

постійного підтримання визначених сил безпеки і оборони в готовності до виконання завдань за призначенням;

удосконалення системи планування у секторі безпеки та оборони, забезпечення раціонального використання державних ресурсів [1].

Найбільш актуальними у середньостроковій перспективі залишатимуться, зокрема, загроза агресивних дій Росії для

виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення України і захоплення її території, застосування військової сили, а також технологій гібридної війни; тимчасова окупація РФ території Криму та подальші дії щодо дестабілізації обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні. Також загрозами для України є розвідувально-підбивна і диверсійна діяльність Росії та інших держав і дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічна підтримка маріонеткових квазидержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей; нарощування РФ військових угруповань поблизу державного кордону України та на тимчасово окупованій українській території, у тому числі розміщення на півострові Крим тактичної ядерної зброї; діяльність на території України екстремістських злочинних озброєних угруповань, що спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, порушення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури. Крім того, безпековим викликом визначається можливе використання території України для ведення бойових дій у разі виникнення воєнного конфлікту між державами – членами НАТО і РФ. На другому етапі (до кінця 2020 року) передбачається здійснювати поступове нарощування спроможностей Збройних Сил України для запобігання, стримування та локалізації на ранній стадії воєнного конфлікту.[1] Але, на сьогодні сектор безпеки і оборони має існувати в умовах жорсткого ресурсного обмеження. Вирішити питання належної заробітної плати для працівників, виділення коштів на поточну роботу і розвиток можливо лише за рахунок кардинального скорочення чисельності органів сектору безпеки і оборони, у першу чергу, Збройних сил. Слід зазначити, що потенціал для скорочення у цій сфері є досить значним. Мілітарне навантаження в Україні є досить великим. Збройні сили України нараховують - 125 тисяч військовослужбовців та вільнонайманих працівників, при відсутності явних воєнних загроз. Позаблоковий статус України потребує докорінного

перегляду політики нарощування чисельної потужності Збройних сил. Невиправдано роздутими в Україні є штати спецслужб (приблизно 50 тисяч), які на третину або наполовину перевищують відповідні показники в Польщі (25 тисяч), ФРН (30 тисяч). Велика кількість персоналу в УДО (понад 3000 осіб), Державній службі спеціального зв'язку та інформації (8500 осіб). У більшості розвинутих країн (країни ЄС, США, Японія) кількість поліцейських на 1 тисячу мешканців становить 2-3 працівники (зокрема це і працівники прикордонної поліції). В Україні цей показник становить 6-9 правоохоронців. При цьому, населення держави має тенденцію до зменшення, а чисельність правоохоронців - до збільшення. Тому саме у стратегічній ланці мають вирішуватися питання фінансування сектору безпеки і оборони, що дозволить забезпечити необхідні реформи і розвиток. До цього часу питаннями фінансування (підготовкою проекту закону про Державний бюджет) опікується Міністерство фінансів України, що як правило, застосовує підхід «від минулорічних показників», і не дозволяє ресурсно підтримати відповідні реформи.[3]

Запобігання деструктивним явищам в управлінні сектором безпеки і оборони потребує збалансування конституційних повноважень Президента, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України через вдосконалення норм Основного закону. Реформування сектору безпеки і оборони та його окремих ланок, потребують чіткого узгодження з процесом адміністративної реформи, реформуванням кримінального правосуддя, судової реформи, впровадження оновленої антикорупційної стратегії [4]. Це узгодження може бути досягнуте через посилення відповідних структурних підрозділів Адміністрації Президента, а також якісного поліпшення їх наукового та аналітичного супроводження. Інституційне посилення може здійснюватися за рахунок реформи Апарату РНБО України, який в нових конституційних умовах втрачає свої позиції, як дублююча ланка. Рада національної безпеки і оборони України зможе концентруватися на стратегічних питаннях національної безпеки і оборони, що з одного боку, зменшить необхідність часто збирати засідання Ради, а з іншого боку, додасть ваги її рішенням. Посилиться і роль членів Ради.

Також перегляду усіх нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів сектору безпеки і оборони та відповідних концепцій розвитку, але цей процес вже розпочався. На мою думку, потрібно підтримувати сектор безпеки і оборони в належному стані аби запобігти появі екстремальних ситуацій в майбутньому та підтримання правопорядку в Україні.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 14.03.2016 №92/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»

2. Про Комітет з питань розвідки при Президентові України : Указ Президента України від 7 жовтня 2014 року № 760/2014 // Офіційний вісник України. 2014 р. № 82. Стор. 25. Ст. 2320.

3. <http://www.rnbo.gov.ua/news/2434.html>

4. Про заходи щодо підвищення ефективності планування в секторі безпеки і оборони : Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 28 квітня 2014 року // Офіційний вісник України. 2014 р. № 39. Стор. 28. Ст. 1043

5. Про підготовку проекту позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у сфері національної безпеки Розпорядження Президента України від 20 жовтня 2014 року № 1126/2014-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1126/2014-%D1%80%D0%BF>.

6. <http://www.niss.gov.ua/articles/394/>

7. Караяни А. Г. Психологическое обеспечение боевых действий личного состава частей сухопутных войск в локальных военных конфликтах / А. Г. Караяни. М. : ВУ, 1998. 194 с.

8. Пінчук М. Кримінально-правова характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами / М. Пінчук // Право України. 2004. № 10. С. 69–73.

9. Кримінологія : [навч. посіб.] / Джу́жа О. М., Васи́левич В. В., Колб О. Г. та ін. ; за заг. ред. О. М. Джу́жі. К. : Атіка, 2009. 312 с.

10. Криминология / под ред. А. И. Долговой. М. : Норма, 2005. 912 с.

11. Корнилова Т. В. Диагностика мотивации и готовность к риску / Т. В. Корнилова. М. : ИП РАН, 1997. 232 с.

12. Юридичний часопис / Національної академії внутрішніх справ №2 Київ 2014р.27–31с.

Данильченко Д.О., здобувач ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю «Право» навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Садченко М.М.**, доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРИЧИНИ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Традиційно причиною тінізації економіки розглядається надмірний податковий тягар. Проте ця думка, хоч і є пануючою, не повною мірою відображає причини тінізації. Наприклад, в Україні загальне податкове навантаження на підприємство складає 55,5 %. Це досить високий показник. Разом з тим, у Франції він найбільший серед європейських країн і складає 65,8 %, в Австрії дорівнює 55,5 %, Швеції – 54,6 %. Водночас, масштаби тіньової економіки в країнах ОЕСР сягають лише 10-25 %¹⁶. Звідси стає зрозумілим, що оподаткування не є першопричиною. Зменшення податкового навантаження також не обов'язково призведе до зменшення «тіні». В Греції, наприклад, податкове навантаження на підприємства складає майже 47 %, разом з тим, рівень тінізації в цій країні більший, ніж в середньому по Європі, і дорівнює близько 25 %.

Ключовими передумовами високого рівня тінізації національної економіки залишаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності.

За глобальним індексом конкурентоспроможності Україна у 2010 році посіла 89-е місце серед 139 країн світу¹⁷. Експертами ВЕФ ситуація з інституційним розвитком України визнана ключовою проблемою, за компонентою «Інститути» Україна погіршила свій минулорічний результат (120 місце з 183 країн) ще на 14 позицій. Це пов'язано з надзвичайно низькими оцінками експертів ситуації у сфері захисту прав міноритарних власників (138 місце), ефективності законодавчих органів в регуляторній сфері (138 місце), захисту прав власності (135 місце), незалежності судової влади (134), тягаря державного регулювання (125), довіри до правоохоронних органів (122), організованої злочинності (116), прозорості державної політики (114) тощо. За показником легкості здійснення підприємницької діяльності¹⁸ у 2011 році Україна посіла 149 рейтингову позицію серед 183 країн світу, що, зокрема, визначалося низькою ефективністю оподаткування (181 місце), складністю процедур одержання дозволу на будівництво (180), реєстрації власності (166) тощо.

За даними міжнародної неурядової організації «Transparency International», Індекс сприйняття корупції в Україні у 2010 р. становив 2,4 пункту 20, що відповідає 134 місцю у рейтингу серед 178 країн світу. Покращення значення цього показника (у 2009 році – 2,2 пункту), зумовлене розробкою Національної антикорупційної стратегії на 2011-2014 рр., Законів України «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», що підтверджує наміри уряду України протидіяти цьому явищу. Згідно з даними Глобального барометра корупції²¹, кожний третій житель України у 2010 р. давав хабар, при цьому в дачі хабарів у 2010 році зізналися 34 % опитаних, що демонструє негативні тенденції. У 2010 році з корупцією стикалося в 1,5 разу більше громадян, ніж раніше. Спостерігається позитивна тенденція серед населення, семеро з десяти осіб готові повідомити про випадки корупції (проти 4 з 10 – у 2009 році), що свідчить про готовність населення підтримати дії уряду щодо боротьби з корупцією. Проте, поки що 60 % населення країни вважає неефективними заходи, які проводить уряд щодо

протидії корупції; 3) неефективність функціонування судової та правоохоронної системи, що позначається на низьких оцінках експертами Світового економічного форуму незалежності судової влади та довіри до правоохоронних органів 22; 4) неефективне адміністрування податків, що підтверджують рейтингові оцінки²³ щодо ефективності оподаткування. За оцінками експертів Світового банку, після запровадження Податкового кодексу система адміністрування податків залишається складною через існування низки податкових пільг; 5) високий рівень злочинності. Налагоджені кримінальні зв'язки формують умови для поширення економічної злочинності та іншої протиправної діяльності. За експертними оцінками²⁴ організована злочинність та торгівля незаконними товарами формують близько третини світових тіньових фінансових потоків. Загальна кількість зареєстрованих в Україні злочинів у 2016 році збільшилась на 14,9 %, засуджених – на 15,2 %, кількість осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності, – на 6,9 %; 6) відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законслухняної поведінки під час провадження господарської діяльності та сплати податків у суб'єктів господарювання та громадян. Таким чином, високий рівень тінізації економіки України зумовлений несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу.

Основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист прав власності та трудових відносин. Дані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Список використаних джерел

1. Флейчук М. І. Легалізація економіки та протидія корупції у системі економічної безпеки: теоретичні основи та стратегічні пріоритети в умовах глобалізації / М. І. Флейчук. – Львів: Ахілл, 2008.
2. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 239 с.

3. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс] // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=...=TendentsiiTinovoiEkonomiki>. – Назва з екрана.

4. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т. А. Тищук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.

5. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2016 року [Електронний ресурс] // НКЦПФР. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/analytics>. – Назва з екрана.

6. Огляд ринків [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.nfp.gov.ua>. – Назва з екрана.

7. Квартальні та річні огляди ІСІ [Електронний ресурс] // Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.uaib.com.ua>. – Назва з екрана.

Семикіна М.М., слухач 7 курсу з підготовки здобувачів ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю «Право» Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Білик В.М.**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри поліцейського права

СПІВПРАЦЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ПОЛІЦІЄЮ ЧЕРЕЗ МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК «ПОЛІЦІЯ 102»

Сучасні загрози визначають необхідність побудови особливої системи безпеки, а ступінь розвитку науки і техніки визначає актуальність використання при цьому сучасних апаратних засобів устаткування, передового програмного забезпечення, останніх досягнень сфери інформаційних технологій. Національна поліція України крокує в ногу з

сучасними технологіями, тому розробляє спеціальні додатки для телефонів, за допомогою яких очевидці зможуть оперативно повідомляти в поліцію про правопорушення [1], одним з найперших таких додатків є «Поліція 102», який зараз успішно працює в Донецькій та Закарпатській областях. Безкоштовний мобільний додаток «Поліція 102» створено у рамках розширення можливостей Єдиного аналітичного сервісного центру та є однією зі складових частин UASC. Зручний та ефективний спосіб цілодобового зв'язку з поліцією орієнтований у першу чергу на безпеку дітей. Ним користуються понад 2 тисячі дітей [2].

Якщо ви потрапили в екстремальну ситуацію та вашому життю загрожує небезпека, а часу на дзвінок до поліції та пояснення, де ви знаходитися, немає – достатньо натиснути кнопку «sos» у своєму телефоні. «Розумна» системи сама визначить ваше місцезнаходження та спрямує дані до поліції. Це екстрений виклик наряду поліції. Ваші поточні координати автоматично надходять до колл-центру поліції 102. Цей сигнал сприймається як виклик поліції, і поліцейські діятимуть так само, як ви би самі подзвонили на лінію. На місце терміново спрямовується наряд поліції. Програмою передбачено зворотній зв'язок. Тобто людині, яка зробила виклик, надійде повідомлення, через скільки саме хвилин приїде наряд поліції. Варто відзначити, що кожна людина, яка встановлює цей додаток, має зареєструватися – вказати ім'я та прізвище, номер телефону та електронну пошту. Люди нерідко не звертаються до поліції, бо не знають, як подавати заяви, що робити, цей додаток полегшує взаємодію. Якщо ви стали свідком ДТП або вуличного грабежу – відтепер не обов'язково йти до відділення поліції або телефонувати на 102. Достатньо відправити повідомлення. Додаток має зручну форму для повідомлення про правопорушення. Ви обираєте тип правопорушення, додаєте за бажанням фото та короткий опис. Ця інформація автоматично буде передана у колл-центр 102. Після взаємодії з поліцією ви можете залишити інформацію – чи це була коректна взаємодія, сподобалося спілкування з поліцейським або ні. Усі оцінки

будуть враховані та впливатимуть на формування кадрової політики [3]. Особливо корисним є мобільний додаток для батьків, адже їм надходить повідомлення у разі: натискання дитиною кнопки 102; відправки повідомлення про правопорушення; залишення «зони безпеки». Також батьки мають можливість визначити «зону безпеки» на карті(2). Як інформує Краматорський відділ поліції, батьківський контроль за дітьми встановили 93 людини [4].

Сьогодні програмою користуються більше 2800 громадян. За 9 місяців існування мобільного додатку його сервісами скористалися більше тисячі людей. Найчастіше громадяни повідомляли про порушення правил дорожнього руху, свідками яких вони стали. За допомоги сервісу кожна людина і навіть дитина може екстрено викликати поліцію, натиснувши лише одну кнопку. З початку роботи додатку «тривожна кнопка» спрацювала 199 разів, але, на щастя, жоден виклик не стосувався загрози життю та здоров'ю людей. Ще одна функція – повідомити про правопорушення з можливістю фотофіксації. Таких звернень зафіксовано 353. Більше половини з них – повідомлення про порушення безпеки на дорозі. Жителі Донеччини заявляли про ДТП, неправильну парковку, проїзд на червоне світло тощо. У переважній більшості громадяни звертаються по допомогу до поліції з приводу адміністративних правопорушень. Однак останнім часом стали більше повідомляти про кримінальні злочини – крадіжки, шахрайства. Крім того, за допомоги сервісу можна швидко перевірити підозріле авто за розшуковими базами. А ще – підключити канал поліцейських новин та бути в курсі поточної оперативної обстановки.

«Мобільний додаток розрахований на людей з активною громадянською позицією та допомагає разом створювати безпечний простір. Так, у Краматорську жінка повідомила про ймовірне місцезнаходження розшукуваного злочинця, а в Бахмуті громадяни звернулися до нас, побачивши людей на даху будинку. Якщо ви стали свідком правопорушення або побачили людину в біді, не будьте байдужі, повідомте до поліції», –

зазначила начальник відділу служби «102» поліції Донецької області Ольга Фагауліна [5].

Список використаних джерел

1. Троян анонсує мобільні додатки для зв'язку з поліцією // Українська асоціація власників зброї. URL: https://zbroya.info/uk/blog/11424_troian-anonsuie-mobilni-dodatki-dlia-zviazku-z-politsiieiu/.

2. Мобільний додаток «Поліція 102» // Поліція Донеччини. URL: <http://police.dn.ua/news/view/mobilnij-dodatok-politsiya-102>.

3. Мобільний додаток «Поліція 102» стає доступним для мешканців всієї Донеччини // Поліція Донеччини. URL: <http://police.dn.ua/news/view/mobilnij-dodatok-politsiya-102-stae-dostupnim-dlya-meshkantsiv-vsiei-donechchini>.

4. Мобільний додаток «Поліція 102» запрацював на всій території Донецької області // Краматорський відділ поліції. URL: <http://kramatorsk-police.dn.ua/news/view/3314>.

5. Мобільний додаток «Поліція 102»: найбільше повідомлень надійшло про порушення правил дорожнього руху // Бахмутський відділ поліції. URL: <http://bahmut-police.dn.ua/news/view/3440>.

Мартиненко В.О., аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛУЖБОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Питання визначення суспільно небезпечних наслідків як обов'язкових ознак складів злочинів, передбачених ст. 364 КК України, аналізував О.О. Дудоров, зауважуючи, що поняття «істотна шкода» залишається оцінною категорією. Тому визнання завданої службовим правопорушенням шкоди істотною в кожному конкретному випадку залежить від важливості й обсягу порушених інтересів, ступеня негативного

впливу на нормальну діяльність підприємств, організацій, кількості потерпілих громадян, тяжкості заподіяної їм майнової, фізичної та моральної шкоди, інших факторів (абз. 4 п. 6 Постанови пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» від 26 грудня 2003 року № 5 [1]). Здійснюючи кримінально-правове оцінювання поведінки службової особи як зловживання владою або службовим становищем, не можна обмежуватися вказівкою на істотну шкоду певним правоохоронюваним інтересам: процесуальні документи мають містити належне обґрунтування наявності цієї ознаки [2, с. 465]. Вільне тлумачення оцінних ознак на кшталт істотної шкоди у складі злочинного зловживання владою або службовим становищем може призвести до необґрунтованого притягнення осіб до кримінальної відповідальності [3, с. 47].

Таким чином, ні в теорії, ні в практиці застосування кримінального законодавства про службові злочини поки що не сформульовано прийняттого поняття істотної шкоди в нематеріальному вимірі, а також не розроблено конкретних критеріїв, які надади б можливість точно формалізувати цю оцінну ознаку.

Це підтверджується наступним.

У 2015 р. органами внутрішніх справ було обліковано 2238 (+13,3 % порівняно з 2014 р.) кримінальних правопорушень з ознаками, визначеними ст. 364 КК України. У 2016 р. обліковано 2331 кримінальне правопорушення (+4,2 % порівняно з 2015 р.), кваліфікованих як зловживання владою або службовим становищем. Цікаво, що з них кваліфікований склад (ч. 2 ст. 364 КК України) було обліковано у 981 випадку. Викликають інтерес також статистичні відомості щодо тих кримінальних правопорушень, у яких особам вручено повідомлення про підозру, тому що, наприклад, у 2016 р. їх було лише 93. Це свідчить про низький рівень розкриття цих злочинів – менше 4 %. Звідси актуальним на цей час є вивчення основних закономірностей тенденцій зловживання владою або службовим становищем, аналіз сучасних детермінант їх вчинення,

виявлення нових ознак особи злочинця, яка їх вчиняє, а також розроблення якісно нової та ефективної системи заходів запобігання цим злочинам [4].

Дійсно, кількість виявлених злочинів, передбачених ст. 364 КК України, встановлення осіб, які їх вчинили (нормативне розкриття злочину, яким вважається вручення повідомлення про підозру) та кількість засуджених явно дисонують у бік щорічного зменшення, від тисяч злочинів та сотень злочинців та декількох десятків.

Всі ми розуміємо, що зловживання владою або службовим становищем насправді нікуди не зникло, просто диспозиція ст. 364 КК України зазнала таких змін, що правоохоронні органи позбавленні можливості запобігати службовим зловживанням збоку в першу чергу державних службовців. Тут навіть важко вести мову якусь латентність, оскільки прояви таких по факту корупційних злочинів усім відомі, проте нормативно такими не являються. Про причини та наслідки такої законотворчості якраз і піде мова.

У площині матеріального кримінального права слід розуміти, що з одного боку зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) має ознаки корупційного правопорушення й відноситься до корупційних злочинів, зокрема й міжнародних, а з іншого – є злочином у сфері службової діяльності. Це підтверджується і ч. 5 ст. 65 «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» Розділу XI «Відповідальність за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення та усунення їх наслідків» Закону України від 14.10.2014 №1700-VII «Про запобігання корупції», де вказано, що особа, якій повідомлено про підозру у вчиненні нею злочину у сфері службової діяльності підлягає відстороненню від виконання повноважень на посаді в порядку, визначеному законом. Неоднозначність же такого тлумачення потребує законодавчого врегулювання та, на наш погляд, виділення корупційних злочинів у окремий розділ КК України [5, с. 143].

Питання наслідків виникає, коли йдеться про матеріальний склад злочину. Це такі злочини, де наслідки передбачено в диспозиції статті Особливої частини КК України. У зв'язку з набранням чинності Законом України від 13 травня 2014 року № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [6] виклад пунктів 3 та 4 примітки до статті 364 КК України зазнав суттєвих змін. Постає питання про наукову обґрунтованість та практичну доцільність указаних змін. Уже не використовується в нормативних визначеннях істотної шкоди й тяжких наслідків сполучник «якщо» і тому чинна редакція цього положення охоплює лише матеріальну майнову шкоду. Сполучник «якщо» указував на можливість заподіяння істотної шкоди у вигляді, відмінному від матеріальної майнової шкоди (наприклад, раніше тяжкі наслідки – «якщо вони полягають у завданні матеріальних збитків, вважаються такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують...»; тепер – «такі наслідки, які у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують ...»). Вилученням законодавцем з тексту примітки застереження щодо іншого, окрім вартісного обчислення розміру істотної шкоди та тяжких наслідків, та набранням чинності вказаного закону відбулася часткова декриміналізація відповідних діянь через унесення змін не в диспозицію статті, а в примітку [7, с. 108-109].

Зміни у законодавстві дійсно частково декриміналізували злочин, передбачений ст. 367 КК України (також ст.ст. 364 та 365), а тому суд має застосовувати законодавство, не допускаючи розширеного тлумачення кримінального закону в напрямі посилення кримінальної відповідальності. Разом із тим таке рішення не є безперечним, оскільки є підстави стверджувати, що завдання шкоди нематеріального характеру при вчиненні службової недбалості є суспільно небезпечним, відповідає іншим критеріям криміналізації [8, с. 210].

Як бачимо, проблема відсутності кількісних показників по застосуванню ст. 364 КК України пов'язана із змінами

кримінального закону, який тепер по факту дуже важко застосувати. Враховуючи усі показники обрахування 1 одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі – н.м.д.г.) для кваліфікації злочинів, у 2018 році істотна шкода для застосування ст. 364 КК України становила 88 тис. 100 грн. Ситуація граничить із абсурдом.

Вважаємо, що в таких випадках слід вести мову про злочин в кримінологічній сенсі, який Д.А. Шестаков визначає як винне діяння, що представляє для суспільства значну небезпеку, безвідносно до визнання його як такого законом [9, с. 99]. Саме на цій основі слід розробляти заходи запобігання тим явищам, які через випадкову законотворчість перестали бути злочинами. Але не все так просто, думки науковців з цього приводу різняться.

Так, істотною шкодою й важкими наслідками в статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК України є матеріальна шкода, яка досягла відповідного кримінально караного розміру, визначеного в кримінальному законі, та будь-яка за характером шкода, якщо вона піддається грошовій оцінці й відповідно до такої оцінки досягла встановленого розміру. Аргументами на користь такої позиції є такі:

– такої позиції дотримується Верховний Суд України, а, згідно з частиною 1 статті 458 Кримінального процесуального кодексу України, висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові, прийнятій за результатами розгляду справи з підстав, передбачених пунктами 1 і 2 частини 1 статті 445 цього Кодексу, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності відповідну норму права, і для всіх судів загальної юрисдикції, які зобов'язані привести свою судову практику у відповідність до судових рішень Верховного Суду України;

– кримінальне право регулює суспільні відносини імперативним методом, тому ми не можемо довільно тлумачити поняття, чіткі дефініції яких містяться в тексті кримінального закону;

– відповідно до частини 4 статті 3 КК України, застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено, тому ми не можемо підходити до розуміння понять «істотна шкода» й «тяжкі наслідки» в статтях 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК України за аналогією з іншими статтями кримінального закону;

– згідно зі статтею 62 Конституції України, усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь, тому поширювальне тлумачення не є прийнятним;

– в Україні діє принцип верховенства права, складником якого є принцип правової визначеності, а довільне тлумачення понять «істотна шкода» й «тяжкі наслідки» суперечить цьому принципowi, крім того, чітка дефініція понять «істотна шкода» й «тяжкі наслідки» обмежує розсуд суду та суб'єктивне тлумачення оцінних понять [10, с. 169].

На неприпустимість розуміння істотної шкоди та тяжких наслідків, виходячи виключно із заподіяння особі відповідної майнової (матеріальної) шкоди та застосування положень абз. 2 п. 1 Закону України від 13 травня 2014 р. щодо нової редакції пп. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК, вказує і чинна редакція п. 2 примітки до ст. 425 КК. Законодавцем визначено, що у статтях 425 та 426 КК істотною шкодою, якщо вона полягає в завданні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка в 250 і більше разів перевищує н.м.д.г., а тяжкими наслідками за тієї самої умови вважається шкода, яка у 500 і більше разів перевищує н.м.д.г. Встановлюючи підстави кримінальної відповідальності за однорідні суспільно небезпечні діяння, що вчиняються військовою службовою особою, законодавець не відмовився від визначення істотної шкоди та тяжких наслідків залежно від наслідків як матеріального, так і нематеріального характеру. Чинна на сьогодні редакція пп. 3 і 4 примітки до ст. 364 КК є «свідченням недосконалої законодавчої конструкції та результатом кустарної законотворчої роботи» [11, с. 174-175]. Наслідки законодавчих змін від 13 травня 2014 р. істотно звужують сферу застосування статей 364–367 КК України. Незрозумілою стає кримінально-правова оцінка, наприклад,

невиконання службовою особою своїх обов'язків через несумлінне ставлення до них, що потягнуло заподіяння шкоди життю або здоров'ю потерпілого. Якщо раніше такі випадки однозначно могли бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 367 КК, то тепер – однозначно ні. Що робити, якщо така службова недбалість не передбачена спеціальними нормами інших розділів Особливої частини КК, законодавець не пояснює. Суспільно небезпечні діяння опиняються поза сферою дії КК, є фактично декриміналізованими [12, с. 102]. Зміни, внесені Законом від 13 травня 2014 р., призвели до декриміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері службової діяльності. Це не лише суперечить завданням боротьби з корупцією, а й заподіяння шкоди нематеріального характеру означає відсутність складів злочинів, передбачених статтями 364¹, 365, 365², 366 і 367 КК [13, с. 12; 8, с. 205].

Як бачимо, тут виникає проблема розширеного чи буквального розуміння закону, врахування не тільки духу, а й букви закону. Одні вчені заперечують очевидне – часткову декриміналізацію службових злочинів шляхом зміни примітки до статті кримінального закону. Очевидним є те, що наш досвід є унікальним, аналогів у світі йому просто не існує .

Істотна шкода та тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності полягають виключно у шкоді майнового характеру, а якщо поряд із майновою шкодою спричинена шкода життю або здоров'ю людини, остання потребує додаткової кваліфікації за відповідними статтями КК [14, с. 32–35]. Істотна шкода та тяжкі наслідки як ознаки складів відповідних злочинів у сфері службової діяльності повинні досягати певного розміру, який вимірюється у грошових одиницях. Безперечно, така шкода (наслідки) піддається грошовому виміру тоді, коли вона має матеріальний (майновий) характер. Наслідки ж нематеріального характеру, пов'язані із заподіянням шкоди соціального, політичного, морального, організаційного та іншого характеру, не мають грошової оцінки. Відповідно неможливо визначити еквівалент такої шкоди в одиницях, кратних н.м.д.г. Щодо статей про злочини у сфері

службової діяльності, на які поширюється роз'яснення поняття істотної шкоди та тяжких наслідків, не можна встановити зміст наслідків нематеріального характеру, саму наявність таких наслідків у розумінні, що їм дає чинний КК України. Винятком може бути хіба що врахування похідних наслідків заподіяння: а) фізичної шкоди (витрати на лікування чи протезування потерпілої особи); б) порушення законних прав та інтересів громадян (витрати на відновлення таких прав, як виплати незаконно взятому під варту чи ув'язненому або незаконно звільненому з роботи чи навчання, відшкодування за невиконання судового рішення) [15, с. 35-3; 8, с. 210].

Якщо з додатковою кваліфікацією ще можна погодитися (і то за умови, що документально підтверджений відповідний розмір виключно матеріальних збитків), то методика обрахування похідних наслідків взагалі важко навіть уявити. Наприклад, лікування у закордонних медичних закладах – в Україні таке лікування умовно коштувало б менше певної суми, тоді як за кордоном може становити і мільйони гривень.

Суспільно небезпечні наслідки, що позначаються термінами «істотна шкода», «тяжкі наслідки», передусім визначаються майновими збитками (втрата власності на кошти чи майно, пошкодження чи знищення майна). Однак при цьому не слід виключати таких наслідків, як порушення прав і законних інтересів громадян. На сьогодні немайнова шкода досить часто має умовний характер та в ряді випадків може одержати майновий еквівалент або, інакше кажучи, грошову оцінку (наприклад, шкода здоров'ю може обчислюватися грошима, потрібними для його відновлення); у примітках статей Особливої частини КК України розміщується лише певна частина гіпотези чи диспозиції тієї чи іншої кримінально-правової норми» [16, с. 76; 8, с. 215].

Таким чином, слід погодитися із В.В. Шаблістим стосовно того, що постійно оновлювана політика в сфері боротьби з корупцією призвела до декриміналізації значної частини злочинів у сфері службової діяльності, що можна схарактеризувати крилатим висловом М.І. Бажанова як «дрімуче

юридичне невігластво». Як можна виміряти матеріально, наприклад, декілька годинне тримання підозрюваного прикутим до батареї у приміщенні відділу поліції мінімум на 80 тис. грн? Як виміряти у грошовому еквіваленті мінімум на 80 тис. грн втрачені матеріали по кримінальному провадженню? Відповідь одна – ніяк, тепер це не заборонено, це не злочини. На жаль, таких прикладів можна наводити безліч. Тут навіть принцип верховенства права не допоможе. Безглузді зміни та доповнення до КК України не піддаються жодному поясненню, а тому згадані примітки до ст. 364 КК України потребують однозначних змін [16, с. 290].

Список використаних джерел

1. Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах): інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники Алфьоров С.М., Людвік В.Д., Примаченко В.Ф., Терещенко А.І., Шаблистий В.В.; за заг. ред. В.В. Шаблистого. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 324 с.
2. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-ге вид. Київ, 2013. 786 с.
3. Дудоров О.О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ: Ваіте, 2017. 872 с.
4. Левченко Ю.О. Особливості кримінологічної характеристики зловживання владою або службовим становищем. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/1.pdf>. (дата звернення: 08.01.2019 р.).
5. Політова А.С. Зловживання владою або службовим становищем: корупційний злочин чи злочин у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2017. Вип. 2. С. 136–145.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 13 трав. 2014 р. № 1261. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>. (дата звернення: 08.11.2017 р.).
7. Крайник Г.С., Дунаєва Т.Є. Визначення тяжких наслідків та істотної шкоди у розділі XVII Особливої частини Кримінального кодексу України. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2017. Вип. 2. С. 108–116.

8. Рак С.В. Істотна шкода як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 367 КК України. Питання боротьби зі злочинністю. 2016. Вип. 32. С. 202–217.

9. Шестаков Д.А. Криминология: преступность как свойство общества. Краткий курс. СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет, Издательство «Лань», 2001. 264 с.

10. Яциніна М.-М. Об'єкт зловживання владою, службовим становищем або повноваженнями за КК України. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2016. Випуск 62. С. 184–191.

11. Харченко В.Б. Визначення істотної шкоди та тяжких наслідків за новою редакцією примітки до ст. 364 КК України. Форум права. 2015. № 2. С. 169–176. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2015_2_30.pdf. (дата звернення: 26.09.2018 р.).

12. Антипов В.В. Щодо «випадкової декриміналізації» злочинів у сфері службової діяльності. Новітні кримінально-правові дослідження – 2015: зб. наук. пр. / відп. ред. О.В. Козаченко. Миколаїв: Іліон, 2015. С. 9–13. URL: http://www.nikolaevonua.org.ua/Sbornik_2015.pdf. (дата звернення: 26.09.2018 р.).

13. Судова практика в справах про злочини в сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: окремі тенденції, проблеми та перспективи вдосконалення / за ред. К.П. Задой. К.: Аграр Медіа Груп, 2014. 135 с.

14. Навроцький В.О. Кримінально-правове значення зміни законодавчої характеристики наслідків злочинів у сфері службової. Кримінальне право: традиції та новації: матеріали міжнар. круглого столу, присв. 90-літтю з дня народж. видат. вченого, Героя України, акад. В.В. Сташиса (Полтава – Харків, 9–10 лип. 2015 р.). Полтава; Х.: [б. в.], 2015. С. 34–37.

15. Дудоров О., Зеленев Г. Істотна шкода і тяжкі наслідки як ознаки складів злочинів у сфері службової діяльності: проблеми тлумачення кримінального закону. Право України. 2015. № 12. С. 69–81.

16. Шаблистий В.В. Безвідповідальні зловживання та перевищення влади, службова недбалість: що далі? Часопис Київського університету права. 2017/1. С. 287–291.

Князєв С. М., здобувач Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день існує велика кількість визначень поняття «організована злочинність», але дефініція, обрана у якості базової, визначає її ключові характеристики – корумпованість, застосування насильства та використання методик залякування, накопичення матеріальних благ і залучення великої кількості як фізичних, так і юридичних осіб; саме тому організована злочинність постійно у фокусі будь-яких стратегій та програм, що розробляються правоохоронними структурами, урядами держав та міжнародними організаціями – UNODC, Інтерпол, Європол, OLAF та ін. Корумпованість та залякування, незаконний обіг зброї, підrobка документів та незаконне використання персональних даних, злочини екологічного характеру, відмивання грошей, крадіжки об'єктів історичної та культурної спадщини, незаконний обіг наркотиків, злочини проти жінок та дітей, кіберзлочинність, торгівля людськими органами – саме такі виклики кидає організована злочинність міжнародній спільноті та правоохоронним органам.

З метою ефективної боротьби з вказаними злочинними посяганнями, працівниками правоохоронних органів, в тому числі Національної поліції України, використовуються різноманітні форми, методи та засоби реалізації своєї діяльності, які часто у юридичній літературі іменуються як моделі правоохоронної/поліцейської діяльності.

Традиційно дослідники методологію правоохоронної діяльності розкривають на основі п'яти моделей [1, с. 18-21]:

Традиційна поліцейська діяльність є найбільш відомою поліцейської моделлю і залишається стандартним стилем правоохоронної діяльності. Це стосується реактивного і інцидентного стилю, при якому поліцейські більшою мірою тільки реагують відповідним чином на злочин і вимогу надання сервісних послуг. Відповіді на дзвінки, прийом заяв, патрулювання в громадських місцях, створюючи видимість присутності поліції, а також розкриття злочинів, що вчиняються або вчинені в минулому, є сутністю традиційної поліцейської діяльності.

Соціально-орієнтована поліцейська діяльність спрямована на зміцнення довіри і посилення комунікацій між поліцією та громадськістю. Community policing програми включають створення громадських форумів із залученням представників різних громадських груп та інститутів, де обговорюються і розглядаються питання безпеки, включаючи правопорушення і окремі злочини в регіоні. Ключовою метою community policing є відновлення репутації правоохоронних органів та підвищення довіри населення, «легітимізація» їхньої діяльності, вироблення нових стандартів поведінки та етики, передача процесу визначення пріоритетів у правоохоронній діяльності під контроль громади.

В Україні взаємодія поліції та громади врахована в ст. 11 Закону України «Про Національну Поліцію», де, зокрема, зазначено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на забезпечення їх потреб [2]. Так, з 2016 р. впроваджується пілотний проект «Шкільний офіцер поліції», який став першим у реалізації концепції Community Policing в Україні. Цей проект було розроблено з метою розв'язання проблеми підліткової й дитячої злочинності, який поєднує зусилля двох організацій – Національної поліції, що відповідає за профілактику скоєння злочинів, і закладів середньої освіти, які забезпечують навчання дітей [3].

Окрім вищевказаного, працівниками поліції реалізуються проекти, що спрямовані на спільну роботу громад та поліції для створення безпечного середовища, зокрема «Сусідська варта» [4], «ПОЛіС» [5], «Безпечне місто» [6] та ін.

У проблемно-орієнтованій поліцейській діяльності ідентифікація й аналіз «проблем» є головним напрямком роботи поліції, а не конкретним злочином, справою, викликом або інцидентом. У цій моделі особлива увага приділяється загальним проблемам злочинності та питанням безпеки. Поліція активно вибудовує привентивну стратегію з можливістю вирішення проблеми, а не простого реагування на шкідливі наслідки.

Модель комп'ютерної статистичної поліцейської діяльності (CompStat) – це система управління на основі розробленої моделі, у якій менш тяжкі злочини розглядаються елементом зниження кількості більш тяжких злочинів. Таким чином, на підставі аналізу статистики вчинених злочинів окремі регіональні керівники правоохоронних органів є відповідальними за впровадження на місцевому рівні

розроблених завчасно заходів. Compstat часто плутають з моделлю ІЛР. Compstat певним чином пов'язаний з практиками, які використовувалися поліцією НьюЙорка для зниження рівня злочинності у 1990-х. Compstat концентрується в основному на вуличних та серійних злочинах із забезпеченням короткострокової підзвітності в процесі вирішення нових кримінальних викликів; Compstat фокусується на злочинності.

Поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою (Intelligence-led Policing, ІЛР) – це сучасна модель, яка передбачає інкорпорування розвідувальної аналітичної функції в загальну місію правоохоронної системи. Комплексне завдання – прогнозування ризиків та вплив на дії – передбачає комбінування аналізу та процесу прийняття рішень, що створює додаткові виклики для спеціалістів розвідувальних аналітичних служб. Аналітики набувають особливої відповідальності у процесі безпосереднього долучення до забезпечення суспільної безпеки, оскільки при цьому їхня функція з суто допоміжної перетворюється на ключовий компонент етапу планування стратегій та прийняття рішень.

ІЛР спрямований на залучення ширшого спектра джерел даних, які використовуються і в контексті інших підходів, для нього притаманно пошук комплексних вирішень проблем з можливістю закріплення довготривалих результатів та вироблення стратегії мінімізації ризиків, фокусується на ідентифікації загроз. ІЛР чіткіше визначає роль поліції, забезпечуючи підтримку довгострокового стратегічного менеджменту та притягнення порушників до відповідальності. Саме тоді поліція може бути достатньо проактивною та прогнозувати ризики, гарантуючи спокій і безпеку у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Користін О.Є., Пефтієв Д.О., Пеньков С.В., Некрасов В.А. Довідник керівника поліції – поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою ІЛР : навчальний посібник / за заг. ред. Вербеньського М.Г. Київ, 2019. С. 18-21.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

3. Світлова Н. «Шкільний офіцер поліції» – у Дніпрі копи взялися проводити спеціальні уроки. URL: <https://www.5.ua/regiony/shkilnyi-ofitserpolitsii-u-dnipri-kopy-vzialyasia-provodyty-spetsialniuroky-167591.html>.

4. У Києві запрацює «Сусідська Варта». URL: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/u-kyyevi-zapratsyuye-susidska-varta>.

5. Програма ПОЛіС (Поліція і Спільнота). URL: <http://cop.org.ua/ua/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/programa-polis-politsiya-i-spilnota>.

6. Безпечне місто: використання інтелектуальних технологій для громадської безпеки. URL: <https://www.unian.ua/science/10088759-bezpechne-misto-vikoristannya-intelektualnih-tehnologiy-dlya-gromadskoj-bezpeki.html>.

Макаренко Н. К., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ І ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Загальновідомо, що будь-який вид людської діяльності, що передбачає досягнення конкретного результату, повинен володіти чітким визначенням об'єкта, на який спрямовано цю діяльність. Повною мірою це стосується і поняття «професійна злочинність». Для того, щоб виділити професійну злочинність із загального масиву злочинних діянь, вивчити її та розробити заходи запобігання, насамперед слід визначити її ознаки.

Вважають, що професія, як складне поняття соціального статусу та соціальної ролі особистості, являє собою вид трудової діяльності, що вимагає певної підготовки і, як правило, є джерелом існування[1, с. 14]. З цього визначення випливають три ознаки професії: вид діяльності, підготовка, отримання матеріального доходу.

Професія, як вид діяльності людини, має і соціальний зміст. Її носіями є конкретні люди, які формують мікросередовище, виробляють професійну лексику та етику поведінки. Вищевикладене передбачає четверту ознаку професії – зв'язок індивіда із соціально-професійним середовищем.

Кримінальне ремесло володіє тим самим набором ознак і характеристик, що і будь-яка професія. Відмінність лише в тому, що

особа, яка володіє певними професійними навичками, при занятті легальною діяльністю використовує свої сили і знання для досягнення позитивної мети як для себе особисто, так й для суспільства й держави загалом. Професійний же злочинець, займаючись нелегальною, соціально шкідливою діяльністю, спрямовує зусилля для досягнення лише власної позитивної мети, яка є різко негативною для інших громадян, суспільства і держави.

У зв'язку з цим, А. І. Долгова розглядає кримінальний професіоналізм як різновид стійкого та продуманого, організаційно підготовленого паразитизму, що дає можливість якісно підготувати, вчинити та приховати сліди злочину та, як правило, уникнути кримінальної відповідальності, мати постійний матеріальний дохід[2, с. 620].

С. М. Іншаков професійну злочинність визначає як концентроване вираження кримінального потенціалу суспільства. Якщо окремих злочин – це негативна риса в біографії людини, рецидив – пунктирна лінія, то професійна злочинність – це суцільна кримінальна смуга[3, с. 178-179].

Отже, кримінальний професіоналізм – різновид злочинного заняття, яке є для суб'єкта джерелом засобів існування. Він вимагає необхідних знань і навичок для досягнення кінцевої мети й обумовлює певні контакти з антигромадським середовищем.

О. І. Гуров виділяє такі головні ознаки кримінального професіоналізму: стійкий вид злочинного заняття (спеціалізація); певні пізнання і навички (кваліфікація); злочин як джерело засобів існування; зв'язок з асоціальним середовищем[1, с. 40].

А. О. Забеліч називає такі ознаки кримінального професіоналізму: сталість злочинної діяльності; звичний характер цієї діяльності (несвідома пристрасть); стійкий вид злочинного заняття (своєрідна спеціалізація злочинців); володіння злочинцями певними знаннями і навичками злочинного заняття (їх кваліфікація); злочинний промисел і стабільність наслідків злочинної діяльності (вчинені злочини є основним джерелом засобів існування злочинця); зв'язок злочинців з кримінальним середовищем; специфічна кримінальна субкультура злочинців; високий ступінь невразливості злочинців від кримінального переслідування[4].

Для того щоб виділити професійну злочинність із загального масиву злочинних діянь, якісно вивчити її та розробити заходи запобігання, слід розглянути ознаки, що становлять зміст досліджуваного явища.

Перша ознака – стійкий вид злочинного заняття або кримінальна спеціалізація, яка, на думку О. І. Гурова, характеризує неодноразове (систематичне) вчинення однорідних (тотожних) злочинів, яке спрямовано на задоволення певних потреб особи, виробляє в неї певну звичку і переходить з часом у норму поведінки з чіткою установкою на обрану нею діяльність.

Серед професійних злочинців існує чіткий поділ праці. Вони переважно дотримуються обраної спеціалізації, оскільки перехід до іншої вимагає нових навичок і досвіду.

Кримінальна спеціалізація – це наявність вузькопрофесійних навичок й умінь, спрямованих на якісні підготовку, вчинення і приховування однотипних злочинів корисливої спрямованості. Вона являє собою систематичне вчинення однорідних злочинів. У злочинця-професіонала звичка поступово переходить у норму поведінки.

Друга ознака – кримінальна кваліфікація, що виступає якісною характеристикою спеціалізації і свідчить про рівень професіоналізму злочинця, його «кримінальну майстерність». Вибір конкретного злочинного заняття (крадіжка, вимагання, шахрайство) як професійного пов'язується з особливими здібностями і схильностями конкретної особи, а також ступенем підготовки, знаннями і фізичними можливостями злочинця[5, с. 140].

Вчинення злочинів злочинцями-професіоналами включає в себе попередню підготовку, навчання, оволодіння професійними секретами (близько 80 % відзначили наявність даного фактору). Наявність цих спеціальних навичок і знань допомагає професійним злочинцям протягом тривалого часу успішно займатися злочинною діяльністю.

Професійна злочинна діяльність відрізняється від іншої протиправної діяльності тим, що виробляє в її носія певні знання, практичні навички, іноді доведені до автоматизму, що забезпечують оптимальне досягнення мети при мінімальному ризику викриття. Цим пояснюється постійне вдосконалення кримінальних прийомів і способів.

Злочини як джерело засобів існування(злочинний промисел) – це третя ознака кримінального професіоналізму, яку, на наш погляд, слід вважати основною. Джерелом засобів існування визнається певна діяльність, що приносить дохід у вигляді майна або прав на майно. Дохід може бути як основним, так і додатковим.

Основним джерелом засобів існування слід визнавати таку злочинну діяльність, яка повністю забезпечує життєві потреби особи. Додатковим – коли лише частина доходу надходить від учинених

злочинів і дає можливість покращити матеріальне становище злочинця.

Четверта ознака – зв'язок з асоціальним середовищем, який дає змогу професійному злочинцю спілкуватися з іншими злочинцями, переймати у них досвід, знаходити в їх особі підтримку, схвалення злочинної діяльності і виробляти моральні стимули для її продовження й удосконалення. У загальносоціальному сенсі це середовище забезпечує збереження і відтворення кримінального професіоналізму. Виражається цей зв'язок у специфічній субкультурі, жаргоні, наявності прізвиськ, татуювань, специфічних естетичних потреб[6].

Сукупність усіх ознак кримінального професіоналізму стосується лише частини злочинців і злочинів, які не можуть належати до жодного виду злочинності. Саме тому сукупність злочинів, учинених професійними злочинцями, називається професійною злочинністю. Слід мати на увазі, що не всі злочини цих осіб належать до професійної злочинності, а лише ті, які вчиняються заради отримання основного або додаткового доходу з використанням кримінальних знань і навичок.

Вважаємо, що в сучасних умовах під професійною злочинністю необхідно розуміти сукупність злочинів, що вчиняють злочинці особливого типу, які обрали для себе вчинення злочинів як основний вид діяльності та джерела доходу, що спеціалізуються на систематичному вчиненні однорідних видів злочинів з використанням спеціальних навичок і знань та прагнуть до консолідації із собі подібними через кримінальну субкультуру.

Список використаних джерел

1. Гуров А. И. Профессиональная преступность: прошлое и современность / А. И. Гуров. – М.: Юрид. лит., 1990. – 304 с.
2. Криминология: [учеб. для юрид. ВУЗов] / А. И. Долгова. – М.: Инфра-М-Норма, 1997. – 784 с.
3. Иншаков С. М. Криминология: Практикум / С. М. Иншаков. – М.: Юриспруденция, 2001. – 304 с.
4. Забелич А. А. Криминологические и правовые аспекты понятия рецидивной и профессиональной преступности // Вестн. Кузбасс. ин-та: науч. журн. / Кузбасс, ин-т ФСИН России. – 2013. – №1 (14). – 50-55.
5. Дворецкий М. В., Краснослободцева Н. В. Проблемы выбора инструментария противодействия экологической преступности в контексте профессионального правосознания юристов (по материалам

социологического опроса) // Пробелы в российском законодательстве. – 2013. – №1. – С. 140-142.

6. Шеслер А. В., Шеслер С. С. Признаки криминального профессионализма // Академический вестник. – 2012. – №1(19). – С. 170-171.

Купрієнко В. М., здобувач кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права ВНЗ «Національна академія управління»

ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Фінансові відносини визначаються як суспільні відносини між державою, юридичними особами та фізичними особами, що виникають з приводу формування, розподілу, перерозподілу та використання певних грошових фондів [1, с. 35].

Об'єктивною умовою реалізації фінансів є наявність фінансових ресурсів, рух яких забезпечується певною грошовою масою. Фінансовими ресурсами, з одного боку, вважається сукупність ресурсів усіх секторів економіки (державного та приватного, колективних підприємств, громадських організацій), з іншого – сукупність грошових фондів, що утворюються у процесі створення, розподілу, перерозподілу та використання валового внутрішнього продукту і національного доходу за певний період [1, с. 38].

Фінанси мають грошову форму вираження, оскільки без руху грошей неможливі фінансові відносини. Гроші є матеріальним носієм фінансових відносин, а їх кількість в обігу (грошова маса) впливає на ефективність функціонування фінансової системи. Сучасній практиці господарювання притаманна певна особливість руху товарних і грошових потоків. Вона полягає в тому, що в модель економічного кругообігу включаються процеси, пов'язані із заощадженнями, інвестиціями та фінансовими ринками.

Залучення до економічного кругообігу заощаджень та інвестицій ускладнює механізм регулювання грошових потоків, включаючи до моделі кругообігу фінансові ринки. У ринковій економіці розрізняють два способи переливання коштів: пряме та непряме фінансування. Пряме фінансування – це сукупність

фінансових ринкових каналів, якими кошти переміщуються безпосередньо від власників до позичальників. Ця форма фінансування включає внески у статутний капітал підприємств і фінансування через отримання позик. Фінансування шляхом внесків у статутний фонд означає, що підприємство отримує інвестиційні кошти в обмін на право володіння частиною його власності [2, с. 40].

Фінансування через отримання позик здійснюється за допомогою укладення угод, за якими підприємство отримує кошти в обмін на зобов'язання повернути їх у майбутньому з процентами, але без надання кредитору прав на будь-яку частину його власності. Таке фінансування здійснюється шляхом отримання банківських кредитів та продажу облігацій.

Другий спосіб фінансування – непряме (опосередковане) фінансування – це сукупність фінансових каналів, якими кошти переміщуються через фінансових посередників. До них належать банки, пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди, довірчі товариства, фондові біржі та інші інститути. Функції фінансових посередників полягають в акумуляції коштів для подальшого їх розміщення на комерційній основі. Таким чином, поняття фінансів (фінансових відносин) тісно пов'язане з розвитком економічної системи загалом.

Сфера дії фінансових відносин постійно розширюється, набирає нових форм, визначаючи нові підходи до розуміння суті цього поняття. Про це свідчать також наявні відмінності у визначенні поняття «фінанси» західними й вітчизняними економістами. Крім зазначеного в західних наукових виданнях до фінансових ресурсів часто зараховують також кредитні; при цьому фінанси визначають як управління грошовими операціями, переважно банківськими та кредитними [1, с.15].

Кредитно-фінансові відносини у країні, маючи різноманітні форми вияву, разом утворюють цілісну фінансову систему, кожна ланка якої є носієм певних властивих їй фінансових відносин, що реалізуються у створенні та використанні відповідних грошових фондів. Усі ланки фінансової системи в сукупності відображають державний устрій країни, характеризують ступінь розвиненості її грошових, кредитних, валютних та інших відносин.

Суспільна небезпека правопорушень у кредитно-фінансовій сфері полягає у порушенні, передусім, встановленого законодавством порядку зайняття господарською діяльністю у сфері фінансів. Діяння, спрямовані на незаконне одержання кредитів у банків чи інших

кредиторів, порушують нормальне функціонування фінансово-кредитної системи держави в цілому, оскільки знижують її ефективність як важливого джерела фінансування економічного зростання і виконання соціальних програм, позбавляють фінансової допомоги тих суб'єктів господарської діяльності, які її насправді потребують і намагаються отримати у встановленому законодавством порядку.

Небезпека полягає ще й тому, що правопорушенням може бути заподіяна майнова шкода органам державної влади чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам. Внаслідок незаконного отримання і використання податкових пільг державний і місцеві бюджети, державні цільові фонди зазнають значних матеріальних втрат.

Правопорушення у кредитно-фінансовій сфері як спосіб ухилення від оподаткування порушує не лише фіскальну, а й регулятивну функцію податків, підриває притаманний для ринкової економіки принцип сумлінної конкуренції, заважає використанню господарюючими суб'єктами у межах закону державної і недержавної фінансової допомоги [3, с. 54].

Шляхом вчинення даних правопорушень у кінцевому рахунку відбувається посягання на таку соціальну цінність, як власність, хоча ці кримінальні правопорушення і не мають ознак злочинів проти власності. Дійти такого висновку можна, беручи до уваги те, що регламентований законодавчими актами порядок надання кредитів забезпечує по суті здійснення власником своїх повноважень на безпечно розпорядження належними йому на праві власності ресурсами, в тому числі фінансовими, а надання субсидій, субвенцій, дотацій чи пільг щодо податків – забезпечує здійснення цих повноважень щодо державного, комунального та приватного майна або порядку його формування власниками чи уповноваженими на такі дії відповідними органами та їх службовими особами.

Злочинна діяльність при вчиненні правопорушень у кредитно-фінансовій сфері спрямована на незаконне одержання наступних кредитно-фінансових ресурсів: субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків.

Список використаних джерел

1. Коваленко Д. І., Венгер В. В. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика: навч. посіб.. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 578 с.

2. Чернявський С. С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування: монографія. Київ: «Хай-Тек Прес», 2010. 264с.

3. Картамишева О. Є. Правові фактори, що зумовлюють необхідність державного регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С. 53–56.

*Беліков К. А., здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін та
судових експертиз Донецького
юридичного інституту МВС України*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВУЛИЧНИЙ ЗЛОЧИН» ТА «ВУЛИЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ»

Злочинність слід розглядати як масове деструктивне явище, різновид протиправної соціальної практики, яка може бути названа кримінальною практикою. Обраний нами підхід до визначення злочинності дозволяє розглядати злочинність як «складне соціальне явище, причини й умови якого пов'язані як із генетичними схильностями людей до відхиленої, у тому числі злочинної поведінки, так і з вадами та недосконалістю самого суспільства й ступенем його здатності формувати правослухняну людину» (В.В. Голіна) [1, с. 146].

На законодавчому рівні відсутнє однозначне визначення вулиці. Згідно тлумачних словників української мови, вулиця – це: 1) обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння; 2) місце надворі, де молодь збирається на гулянку [2]; 3) місце поза приміщенням, під відкритим небом [3].

Як передбачається Положенням «Про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань», із загальної кількості кримінальних правопорушень, учинених у громадських місцях, виділяються вуличні. Вулицею вважається відкрита частина території міста чи населеного пункту (крім приміщень та будівель), на якій перебувають громадяни, рухається транспорт і до якої є вільний доступ у будь-яку пору року та час доби. Також вулицею вважається проїжджа частина дороги, у тому числі автомагістралі, тротуари, площі, проспекти, бульвари, набережні, мости, шляхопроводи, естакади, проїзди, зупинки громадського транспорту, парки, сквери, провулки, завулки, двори, за винятком приватних домоволодінь, уключаючи зелені насадження та

елементи благоустрою. Крім того, до кримінальних правопорушень, що вчинені в умовах вулиці, належать: крадіжки з ресторанів, кафе, закладів громадського харчування, магазинів, кіосків, транспортних засобів, інших об'єктів, якщо проникнення в них здійснено безпосередньо з вулиці; незаконне заволодіння транспортним засобом, якщо він знаходився на вулиці, біля будинків, на стоянках, які не охороняються.

Вчені також вкладають різний зміст у визначення поняття «вулиця», або місць вчинення вуличних злочинів. З точки зору В.В. Василевича, місцями вчинення вуличних злочинів є безлюдні, недостатньо освітлені райони, що не охороняються, або навпаки – місця масового скупчення людей на ринках, привокзальних майданах, парках, скверах, поблизу ресторанів та кав'ярень, на зупинках та в салонах міського транспорту [4]. А.В. Півень стверджує, що вулиця – це вільна для доступу, включена в інфраструктуру населеного пункту територія, яка характеризується тимчасовою та просторовою нерівномірністю соціального контролю і переважно анонімністю поведінки [5, с. 30].

Навряд чи доцільною є деталізація місць вчинення вуличних злочинів, оскільки усі без виключення місця навряд чи можна передбачити або перерахувати. У зв'язку із цим більш обґрунтованим вбачається дослідницький підхід, який підкреслює відкритий характер місця вчинення вуличного злочину, використовуючи категорію «вуличний простір» [5, с. 24]. За справедливим твердженням Б.М. Головкіна, вулиця – це соціальний простір, у межах якого складаються і діють наближені до кримінальних цінності, традиції і звичаї, правила поведінки та взаємовідносини між людьми [6, с. 94].

Отже, під вуличним простором слід розуміти розуміти відкриту та вільну для доступу населення частину території населеного пункту поза межами житлових приміщень, території підприємств, установ, організацій та приватних володінь. У зв'язку із цим злочином, вчиненим в межах вуличного простору, слід розуміти передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння, вчинене суб'єктом злочину на відкритій та вільній для доступу населення частині території населеного пункту поза межами житлових приміщень, території підприємств, установ, організацій та приватних володінь.

Щодо вуличної злочинності, то вона являє собою елемент системи злочинності, але вона є також самостійною системою зі своїми зв'язками (чи підсистемою загальної злочинності) [5, с. 26]. Є.С. Заремба визначає вуличну злочинність як сукупність злочинів, які

вчинено на вільній для доступу території (поза територією приватних володінь), які пов'язані з порушенням громадського порядку та громадської безпеки на вулицях населеного пункту [7, с. 10]. Запропоноване визначення викликає декілька заперечень. Перш за все це пов'язано із тим, що злочинність розглядається як «сукупність злочинів», що не надає можливості розглянути її як системне явище, якому властиві внутрішні закономірні процеси, пов'язані із деструктивним впливом на суспільні відносини. Друге принципове зауваження полягає у тому, що вченим виокремлюються ті злочини, які порушують громадський порядок та громадську безпеку, що виходячи з об'єкта злочину, обмежує розгляд вуличної злочинності, виключаючи з її предметного кола злочини проти власності, проти здоров'я населення, проти життя та здоров'я людини тощо. У разі широкого тлумачення «громадського порядку та громадської безпеки» їх слід об'єднувати з правопорядком, що у цілому можна ототожнити із загальним об'єктом кримінально-правової охорони.

У кримінологічній науці існують доволі спрощені визначення вуличної злочинності. Так, В.В. Василевич вуличною злочинністю пропонує розуміти сукупність злочинів, вчинених поза межами житлових і службових приміщень [4]. Ю.В. Александров вуличною злочинністю пропонував розуміти сукупність злочинів, скоєних протягом певного проміжку часу на певній території міста чи іншого населеного пункту, що співвідноситься з поняттям «вулиця» [8]. Хоча вчений робив певне застереження, а саме – «вулична злочинність не обмежується кримінально караними діяннями безпосередньо на вулиці. Вона охоплює і злочини, скоєні в інших громадських місцях» [8].

У зв'язку із зазначеним, вуличну злочинність пропонуємо розглядати як масове деструктивне явище, різновид протиправної соціальної практики, що проявляється у вчиненні відносно однорідних суспільно-небезпечних кримінально караних діянь на відкритій та вільній для доступу населення частині території населеного пункту поза межами житлових приміщень, території підприємств, установ, організацій та приватних володінь.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Кримінологічна профілактика злочинності: поняття, специфіка, структура, об'єкт запобіжного впливу. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 130. С. 145-154.

2. Вулиця. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980. URL: <http://www.inmo.org.ua/sum.html>
3. Вулиця. Словник української мови online. Томи 1-9. <https://services.ulif.org.ua/exp1/Entry/index?wordid=16965&page=568>.
4. Василевич В.В. Вулична злочинність. Енциклопедія сучасної України. http://esu.com.ua/search_articles.php?id=30103
5. Півень А. В. Кримінологічна характеристика та профілактика вуличної насильницької злочинності. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2013. 253 с.
6. Головкін Б. М. Злочинність на вулицях та в інших громадських місцях. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 87-98
7. Заремба Е.С. Кримінологическая характеристика уличной преступности (по материалам Тюменской области). Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Тюмень: Тюменский юридический институт Министерства внутренних дел Российской Федерации, 2011. 202 с.
8. Александров Ю.В. Вулична злочинність. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А – Г. http://leksika.com.ua/11691118/legal/vulichna_zlochinnist

Костюшко О.П., аспірант заочної форми навчання кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА УЧАСТЬ В ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Більше 20 років у США почали створювати добровільні групи боротьби зі злочинністю, які діють практично на всій країні. Форм участі громадян США в допомозі поліції багато – від добровільних помічників шерифів в сільській місцевості, до спеціальних

громадських формувань у великих містах. Міські добровольці зуться «поліцейський резерв» і мають форму, що схожа на поліцейську, яка відрізняється тільки «жетоном», і вони не мають права на носіння зброї. При цьому вони мають право на носіння спеціальних засобів. Особливо гармонійно вписуються громадські помічники в правоохоронну структуру в м. Нью-Йорк. Сама правоохоронна система цього міста дуже складна, але в сукупності роботи усіх служб вона дуже ефективна. Громадян, які беруть участь в охороні публічного порядку називають «допоміжною поліцією». Вони мають свій штаб, який підпорядкований управлінню поліції міста, які здійснюють патрулювання на автомобілях поліції.

Використання добровольців з числа мешканців ефективно практикується в поліцейському управлінні міста Панама-Сіті (штат Флорида). Після перевірок рівня спеціальних знань та проходження спеціальної підготовки громадяни отримують практично ті ж права, що і штатні поліцейські. Тому вони після роботи і навчання самостійно здійснюють патрулювання на вулицях міста.

В місті Колорадо-Спрінгс (штат Колорадо) поліція застосовує добровільних помічників за їх професійними якостям для юридичних, соціологічних, психологічних консультацій, ведення бухгалтерського обліку, статистичної обробки матеріалів.

В останній час американська поліція стала широко використовувати для боротьби зі злочинністю працівників пошти, які на своїх маршрутах телефоном повідомляють поліцію про всіх підозрілих осіб і вчинених злочинів.

Найбільш поширені форми участі звичайних американців в заходах боротьби з криміналом є патрулі «безпечного житлового кварталу». В Брукліні (Нью-Йорк) – це цивільні громадські патрулі. Вони здійснюють нагляд за обстановкою на території, перевіряють безпеку житлових приміщень і за необхідності повідомляють найближчу поліцейську дільницю про появу підозрілих осіб або порушників. Як правило, члени таких груп озброєні і мають при собі сучасні засоби зв'язку.

Особливу увагу заслуговує вивчення практики створення у США різноманітних програм надання поліцією матеріальної допомоги населенню. Такі програми, перш за все, спрямовані на отримання достовірної інформації про скоєння особами злочину або про осіб, які намагаються вчинити злочин. Анонімність інформаторів гарантуються кодовим номером, який присвоюється комп'ютером для анонімного дзвінку. При цьому особа, яка надала необхідну інформацію не

контактує з поліцією навіть після отримання ним винагороди в банку, що також здійснюється за кодовим номером.

Цікавий досвід США по створенню при поліцейських департаментах молодіжних загонів сприяння поліції. Такі загони складаються з 10-30 добровольців у віці 12-17 років, які надають допомогу в правоохоронній діяльності, наприклад, в підтриманні публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів, допомагають черговому по департаменту.

В США сьогодні діє понад 50 видів різних громадських об'єднань правоохоронної спрямованості – від груп спостереження за порядком на вулицях, до спеціальних добровільних формувань, члени яких носять форму і мають право в разі затримання злочинця застосовувати зброю та спеціальні засоби.

За кордоном в більшості випадків походять від розуміння того, що для ефективного участі громадськості в охороні публічної безпеки і порядку необхідно зацікавити населення, створити у громадян позитивне ставлення до діяльності поліції та їх проблем.

З кінця минулого століття поліція США стала широко спиратися на філософію «суспільно-орієнтованої діяльності», яка виражається в стратегії, що складається з набору принципів, практик і програм, завдяки яким поліція здійснює правоохоронну діяльність взаємодіє з населенням на основі партнерських відносин.

Мотлях О.І., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проблемні питання, пов'язані з корупцією в Україні є одним із пріоритетних завдань розвитку нашої держави.

Основоположним етапом на шляху боротьби з цим ганебним явищем було прийняття Закону України «Про запобігання корупції», який слугував основою для запровадження нового механізму

електронного декларування та криміналізацією дій, пов'язаних з декларуванням недостовірної інформації. Наразі, встановлення відповідальності за вказані злочинні дії, як дієвий інструмент, працює системно з ефективним виявленням відповідних правопорушень із наступним притягненням до відповідальності винних осіб.

Разом з тим, в цій царині є низка проблемних питань, які потребують свого вирішення. Одним із таких – це проблематика відкриття кримінального провадження при розслідуванні декларування недостовірної інформації як початкового етапу в системі процесуальних дій, правильність якого забезпечує успіх його розкриття. Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) передбачено, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке може здійснювати слідчий, прокурор після отримання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [1]. Однак, Законом України «Про запобігання корупції» встановлено, що Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) уповноважене на проведення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування та затвердження обґрунтованих висновків у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

Так, НАЗК у своєму Рішенні від 08 грудня 2017 року №1375 висловило позицію відносно того, що основним джерелом обставин, які свідчать про декларування недостовірної інформації чи незаконне збагачення можуть бути лише висновки, викладенні в рішенні НАЗК за результатами повної перевірки декларації. З огляду на те, що встановлення за наслідками такої перевірки фактів порушення антикорупційного законодавства, а саме: декларування недостовірної інформації та ознак незаконного збагачення, є наявністю підстав для притягнення особи до адміністративної чи кримінальної відповідальності [2].

Зазначену позицію НАЗК підтримав Верховний суд України, зокрема у кримінальному провадженні №814/886/17 з акцентуванням, що «здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема, щодо достовірності і повноти відомостей, поданих суб'єктом декларування у декларації, належить до виключної

компетенції Національного агентства з питань запобігання корупції» [3].

Вважаємо, що вказана позиція не повною мірою враховує контекст проведення вказаних перевірок. Перевірка – це форма здійснення контролю, яка проводиться з метою встановлення, фактів, стану дотримання законодавства, доцільності застосування відповідних прийомів та способів.

Так, КПК України закріплює правові підстави та повноваження слідчих, прокурорів для проведення перевірок даних, які свідчать про наявність кримінальних правопорушень, втому числі недостовірності інформації, наведеної в декларації. За результатами вказаних перевірок слідчий, прокурор наділений повноваженнями щодо відкриття кримінального провадження, але не наділений повноваженнями перевірки декларацій в розумінні Закону України «Про боротьбу з корупцією» за результатами, якої здійснюється формування та надання відповідного висновку.

Неможливість відкриття кримінального провадження за наявності перевірки слідчим, прокурором даних декларації, без оформлення відповідного висновку, буде порушенням конституційного принципу рівності всіх перед законом. Адже неможливо уявити ситуацію в якій слідчі чи прокурори мають достатньо правових підстав для відкриття кримінального провадження щодо розслідування злочинів, пов'язаних із позбавленням життя особи чи завдання шкоди її здоров'ю, які визнаються одними з найвищих соціальних цінностей. При цьому, для корупційних злочинів необхідне першочергове отримання відповідного висновку від НАЗК. Водночас, слід зауважити, що відтермінування відкриття кримінального провадження до моменту надання висновку Національним антикорупційним бюро (далі – НАБУ), надає можливість злочинцю уникнути кримінальної відповідальності, шляхом внесення поправок до своєї декларації. Більше того, суб'єктна виключність щодо перевірки декларацій на відповідність даних, є обмеженням повноважень правоохоронних органів, які мають забезпечувати швидке реагування на факти, що свідчать про вчинення правопорушень, з наступним здійсненням повного та неупередженого розслідування.

Переконані, що необхідність врегулювання колізійності застосування норм КПК України та Закону України «Про запобігання корупції» має ґрунтуватись не за принципом визначення суб'єкта, а за режимом проведення такої перевірки. Тобто необхідно виокремлювати

загальний і спеціальний режими перевірки поданих електронних декларацій. Водночас, загальний режим має забезпечувати безпосереднє виконання НАБУ своїх функцій щодо перевірки декларацій як технічний процес, а спеціальний режим – перевірку декларацій, в умовах виконання повноважень слідчих, прокурорів, закріплених КПК України, який би міг забезпечуватися слідчими, прокурором, першочергово в рамках досудового розслідування до моменту отримання відповідного висновку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процес: підручник / [Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.]. Харків, 2013. 824 с.
2. Роз'яснення НАЗК від 08.12.2017 №1375 Детальніше на сайті: <https://goo.gl/fULVj7> #НАЗК
3. Верховний суд України ВС/КАС № 814/886/17 від 11.04.2018 р.

Хуторянський О. В., доцент
кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ кандидат юридичних наук

ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВО- НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ

Реалізація державної політики у сфері захисту дитинства тривалий час турбує не лише вчених-юристів і правоохоронців-практиків, а й широкі верстви населення. З метою упровадження в Україні європейських стандартів з охорони прав дитини наша держава взяла на себе низку міжнародно-правових зобов'язань щодо забезпечення належного психічного і фізичного розвитку молоді, її захисту від будь-яких відхилень нормативно врегульованої поведінки. Так, відповідно до Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 1018-р, необхідність повноцінного розвитку та самореалізації молоді є однією із суспільних цінностей, а її соціальна підтримка одним з основних пріоритетів державної політики. Потребують нагального розв'язання проблеми, що пов'язані з низьким рівнем зайнятості молоді на ринку праці за

обраною професією та практичних вмінь і навичок молодих фахівців (у 2019 році в Україні рівень безробіття серед молоді віком 15-24 роки становив 23,1 %); слабкою мотивацією до дотримання молодими людьми здорового і безпечного способу життя; відсутністю сталої тенденції до зниження рівня злочинності у молодіжному середовищі, насильства та системної роботи у сфері їх профілактики [1].

У той же час, прискорення процесів європейської інтеграції України потребує впровадження у правоохоронну практику не лише сучасних форм і методів протидії злочинності, а й визнаних світовим співтовариством стандартів захисту прав і свобод людини. Реальні демократичні перетворення є невід'ємними від гуманізації соціальних відносин, адже людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [2]. ООН та ЮНЕСКО, Дитячий фонд ЮНІСЕФ та інші міжнародні організації значну увагу приділяють саме профілактиці негативних явищ у молодіжному середовищі. Багато зусиль докладається для пошуку нових чи адаптованих до сучасних умов життя підходів до здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх. У цій справі, на наш погляд, цікавим є досвід інших країн, зокрема, США та Великобританії, які мають вагомий напрацювання у сфері організації профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Англо-американська система профілактики правопорушень займає домінуюче і провідне становище в Європі, Америці та Японії [3, с. 43].

Необхідність виділення для самостійного кримінологічного дослідження проблем запобігання корисливо-насильницьким злочинам дітей пояснюється тим, що є потреба концептуального визначення питань: налагодження координації правозастосовної, виховної, інформаційної роботи за участю державних органів, установ й організацій, інститутів громадянського суспільства, молодіжних працівників, які працюють з неповнолітніми даної категорії; зниження рівня правопорушень серед неповнолітніх осіб жіночої статі, активізувавши правову освіту та їх участь у суспільно значущій громадській діяльності; забезпечення ефективного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку; сприяння розвитку відновного правосуддя; створення ефективної системи реабілітації неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з метою їх виправлення та ресоціалізації [4, с. 75].

Як показує практика, важливу роль у вчиненні корисливо-наси́льницьких злочинів відіграє також не тільки необачна та некритична, а навіть провокуюча поведінка, яка заснована на психологічних особливостях особи жертви [5, с. 252]. Головною причиною вчинення розглянутих злочинів є певна спрямованість й особливості психологічних властивостей особи потерпілого, що виразилися в необережній, аморальній, або протиправній поведінці. При цьому не можна розглядати властивості особи потерпілого та її поведінки окремо від об'єктивних чинників, тобто таких зовнішніх умов, які, взаємодіючи з особою та поведінкою жертви, призводять до вчинення злочину. Облік об'єктивних чинників у ситуації вчинення злочину відіграє важливу роль, тому що вони багато в чому сприяють вчиненню таких злочинів, при яких відсутній прями́й психічний контакт між жертвою та злочинцем (наприклад незаконне заволодіння автотранспортом). У даному випадку факторами, що сприяють вчиненню злочину, виступають соціальні умови, соціальне середовище, економічне становище жертви.

Виходячи з отриманих у ході даного дослідження результатів, можна констатувати, що головними завданнями віктимологічного запобігання корисливо-наси́льницьким злочинам є: 1) захист потенційної жертви – недопущення вчинення стосовно неї корисливо-наси́льницького злочину; 2) захист реальної жертви: припинення стосовно неї злочинних дій; недопущення вчинення нового злочину; допомога у відновленні її прав.

Особливе віктимологічне значення має неправомірна поведінка жертви, зважаючи на високий віктимний потенціал, що міститься в ній. Часто така поведінка є провокацією і джерелом конфлікту. Її форми різні: від фізичного і психічного насильства, застосованого до злочинця або його близьких, образливого ставлення до особи суб'єкта діяння і прояву неповаги до громадського порядку, яке прямо не мало відношення до конкретної особи, яка потім учинила діяння. Серйозну роль у злочині, пов'язаному з насильством, відіграє провокація зі сторони потерпілого. Провокація є найважливішим мотиваційним чинником в етіології бійок і побиття. За даними досліджень В. Є. Христенко, переважно провокуючою є і поведінка потерпілих при вчиненні корисливо-наси́льницьких злочинів, а саме: злочинці та жертва спільно розпивають спиртні напої, після чого жертва втрачає здатність орієнтуватись в обстановці, тим більше надати опір (15 %); злочинець знає, що жертва не в змозі чинити опір (12 %); після випадкового знайомства жертва з радістю погоджується погуляти з

неповнолітньою дівчиною і йде з нею в усамітнене місце, що сприймається майбутньою злочинницею як стимуляція до вчинення корисливо-насильницького злочину (12 %); після випадкового знайомства жертва своєю власною сексуально забарвленою поведінкою провокує посягання (15 %) [6, с. 402].

Заходи віктимологічного запобігання корисливо-насильницьким злочинам спрямовуються на захист потенційної та реальної жертв. На сьогодні актуальним видається прийняття кримінологічної програми запобігання корисливо-насильницьким злочинам, у якій визначити пріоритетні завдання підрозділів Національної поліції на основі практики західноєвропейських країн «стратегії випередження» з урахуванням оперативних можливостей та аналізу оперативної обстановки на певній території. Також варто розробити методику виявлення потенційних жертв, спрямовану на виявлення осіб, схильних до вчинення корисливо-насильницьких злочинів, та їх зв'язків, а також осіб (груп) з високим рівнем віктимності. Розроблено програму корекції віктимності осіб, спрямовану на особу, яка стала жертвою злочину або перебуває у стані, близькому до перетворення на жертву, а також яка має ознаки потенційної жертви.

Становлення дітей на шлях корисливо-насильницької (тяжкої злочинності) кримінальної протиправної діяльності відбувається поступово, у міру десоціалізації та формування корисливої спрямованості насильницького прояву – домінантної морально-психологічної властивості, яка визначає насильницьку зорієнтованість особи на досягнення корисливих цілей. В останній зосереджуються деформації ціннісно-нормативної сфери свідомості, негативні психологічні риси особи та біопсихологічні особливості. Змістом корисливої спрямованості насильницького прояву є суспільно небезпечне ставлення до власності і недоторканності, психофізичного статусу суб'єкта власності. Такому ставленню сприяють біологічні та соціальні деформації свідомості і волі особи. Встановлено, що злочинна діяльність неповнолітніх осіб жіночої статі була пов'язана із до злочинною поведінкою потерпілих осіб. Корисливо-насильницьким злочинам, у більшості випадків, передували безпечні чи аморальні дії потерпілого (спільне вживання алкогольних напоїв чи наркотиків, необачна поведінка жертви відносно свого майна або вибору знайомств, вихваляння своїм майном).

Список використаних джерел

1. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2016–2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30

верес. 2015 р. № 1018-р. *Верховна Рада України*. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016- %D0 %BF](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF)

2. Джужа А. О. Теоретичні та практичні засади віктимологічного запобігання злочинам в Україні : автореф. дис...докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 35 с.

3. Ведерникова О. Н. Современные тенденции развития ювенальной юстиции за рубежом. *Российская юстиция*. 2005. № 3. С. 43–47. С. 43.

4. Кушнір М. М. Віктимологічні засади корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми особами жіночої статі. *Митна справа*. 2014. № 2. С. 73–77.

5. Віктимологія: навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків: Право, 2017. 308 с.

6. Христенко В. Е. Психология поведения жертвы. Ростов н/Д : Феникс, 2004. 416 с.

ЗМІСТ

Джужа О.М. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗАХОДАМИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ	3
Левченко Ю.О. ДО ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗЛОЧИННОСТІ	5
Колб О.Г. ЩОДО ЗМІСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕЯКИХ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ ...	8
Фідря Ю.О. ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ БУЛІНГУ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ.....	11
Василевич В.В. НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	15
Руденко В.І. ЩОДО ПОНЯТТЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ.....	19
Дьордяй В.І. ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВOPУШЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПІСЛЯ РЕФОРМУВАННЯ (КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ).....	22
Сливченко Ю.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ПОТЕРПІЛОМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЗАХИСТ ПРАВ «ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ» В УКРАЇНІ.....	27
Поліщук Г.С. ІНФОРМАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	32

Дучимінська Л.М., ЩОДО ДЕЯКИХ ЗМІСТОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПОНЯТТЯ «ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ»	35
Миронюк Т.В., ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ГЕНДЕРНОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	38
Сорокіна Л.В., АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	43
Колб С.О., ПРО ЗМІСТ ТА ВИДИ ОБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВопорушень	47
Іващенко В.О., МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ЗАБОРОНИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ.....	50
Журавська З.В., МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ДО ЗАСУДЖЕНИХ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВИПРАВНОЇ КОЛОНІЇ.....	52
Кулакова Н.В., КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ.....	57
Опалінський Ю.В., ФОРМИ І МЕТОДИ ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ.....	63
Колб І.О., ПЕРСОНАЛ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ ЯК ОБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ ДО ЗАСУДЖЕНИХ	66

Новосад Ю.О., РОЛЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ФУНКЦІЇ.....	68
Топчій В.В., ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	71
Тичина Д.М., ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ДІЯНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКСУАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ	75
Телефанко Б.М., ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ РЕЦИДИВНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	78
Гусева К.А., ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ – НОВЕЛИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	84
Кротюк А.М., ЩОДО ВПЛИВУ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ НА ПОШИРЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ.....	89
Хмуровська Л.С., НЕЗАКОННИЙ ВИДОБУТОК БУРШТИНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ	92
Мозоль С.А., КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ.....	95
Василинчук В.І., Никифорчук Д.Й., УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА Є НЕВІДКЛАДНИМ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИННОСТІ.....	99

Крошко Ю.О., ІМІТУВАННЯ ОБСТАНОВКИ ЗЛОЧИНУ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАПОБІГАННЯ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ	105
Білоус Р.В., ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ЗАПОБІГАННІ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ	109
Василевич Я.В., АНАЛІТИЧНА РОБОТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ	112
Мозоль А.П., НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ ТА ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ	114
Безуглий Л.А., ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ У ЗАПОБІГАННІ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ	119
Корольчук В.В., ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	124
Ковальчук В.П., ЗАПОБІГАННЯ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	127
Цюприк Н.О., ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	131
Расюк Е.В., «ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ»	135

Дубенська І.С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	138
Нечай В.В., ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ КОШТІВ, ЗДОБУТИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ В РЕЗУЛЬТАТІ ВЧИНЕННЯ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ	142
Стрижак В.О., ОПЕРАТИВНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ – ОСНОВА ПОШУКОВОЇ ТА ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	146
Павленко С.О., ТАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ	150
Севрук В.Г., КОМПЛЕКСНІ ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ЕТНІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	152
Слива Ю.М., СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	158
Федорчук А.Б., АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДДІ В УКРАЇНІ.	163
Шаповалов О.О., ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОШУКОВИХ ФУНКЦІЙ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	166
Кузь І.І., МІСЦЕ ТА РОЛЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	169

Челпан О.В., ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПОШКОДЖЕННЯ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	173
Тернавська А.А., СУЇЦИД СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ВИДИ	177
Дан Г.В., СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ	180
Коренюк А.А., ПРОБАЦІЯ ЯК СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНИХ В УКРАЇНІ	185
Кідна Н.В., ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНИХ ЗАСУДЖЕНИХ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	188
Кальченко Л.В., ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ДОРОЖНЬО- ТРАНСПОРТНОГО ТРАВМАТИЗМУ В ПЕРІОД РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	192
Давидова М.М., ЧИ ПОТРІБНА УКРАЇНІ ЛЕГАЛІЗАЦІЯ НАРКОТИКІВ?	196
Василишин О.О., ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНИХ	200
Лисенко А.О., КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНИХ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	204
Зеленяк П.А., ГЕНЕЗИС КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ	207

Посудевський І.В., ЗАПОБІГАННЯ ВІКТИМОГЕННОСТІ СОЦІАЛЬНОГО НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ.....	213
Горкуша В.П., ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЯК НАПРЯМОК ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ	217
Колб Р.О., ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	220
Годлевська-Коновалова А.В., ЗМІСТ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛІСНОЇ НЕПОКОРИ ЗАСУДЖЕНИХ	222
Бондаренко Н.В., ПРИЧИНИ І УМОВИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА НЕЛЕГАЛЬНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ	225
Свінцицька О.П., ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ	230
Підболячний М.В., ПРИЧИНИ І УМОВИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВЧИНЕННЯ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЕТНІЧНИМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ В УКРАЇНІ	236
Легін А.В., СИСТЕМА ОРГАНІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ БОРОТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ	242
Губань О.В., ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ГРАБЕЖІВ НЕПОВНОЛІТНІМИ	248
Самойленко В.В., ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЙОГО В УКРАЇНІ	252

Берило О.Г., ДОДАТКОВИЙ ОБ'ЄКТ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ	257
Тараніч Є.А., ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИКІВ	262
Сітайло О.М., КРИМІНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РОЗШУКУ ОБВИНУВАЧЕНОГО ЯКИЙ УХИЛЯЄТЬСЯ ВІД СУДУ ЗА ГОСПОДАРСЬКІ ЗЛОЧИНИ	264
Нікітін А.А., ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО СТАНОВИЩА СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА ВИЇЗДУ З НЕЇ	267
Красницький І.В., ЧИ ВИКОНУЄ В УКРАЇНІ ІНСТИТУТ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ СВОЮ ПРЕВЕНТИВНУ ФУНКЦІЮ?	271
Крижна Л.В., БОРІТЬБА З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ І КОРУПЦІЄЮ – ОДИН З ГОЛОВНИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОЦВІТАННЯ КРАЇНИ	276
Лебєдев О.Г., ПРИЧИННИЙ ЗВ'ЯЗОК В СИСТЕМІ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ	280
Ценов В.М., ПЛАНУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ КОМБІНАЦІЇ ПРАЦІВНИКАМИ НП УКРАЇНИ	287
Павліченко І.Б., ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРЕВІРКИ ДОКУМЕНТІВ У ОСОБИ, ЯК ПРЕВЕНТИВНОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЗАХОДУ	290

Запотоцький А.П., ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИХ ГРУП У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА.....	293
Вавриш А.В., ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА.....	298
Гетьман А.Д., ВАЖЛИВІСТЬ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ ПАСПОРТОМ ЧИ ІНШИМ ОСОБИСТИМ ВАЖЛИВИМ ДОКУМЕНТОМ.....	302
Ібрагімов Р.М., ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОСОБАМ, ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЇ «ЗЛОДІЇ В ЗАКОНІ»: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	305
Бех О.В., ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – ЯК КРИМІНАЛЬНІ ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ.....	311
Найдюк Ю.М., ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	316
Танцюра О.С., ДО ПИТАННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ.....	320
Перепелиця Н.В., СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	325
Теленик С.С., ПОНЯТТЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	328

Мартінова М.В., ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, ЙОГО ФОРМИ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	331
Пустовий О.О., ВИДИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ БЕЗПРИТУЛЬНИМИ ТА БЕЗДОГЛЯДНИМИ ДІТЬМИ.....	336
Лашук О.В., ОРГАНІЗОВАНА ЕТНІЧНА НАРКОЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ.....	340
Левченко Н.О., ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ.....	343
Павлюк Я.Ю., НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКОЮ В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН.....	347
Хоркава Д.В. КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	351
Данильченко Д.О. ПРИЧИНИ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	357
Семикіна М.М. СПІВПРАЦЯ ГРОМАДСЬКОСТІ З ПОЛІЦІЄЮ ЧЕРЕЗ МОБІЛЬНИЙ ДОДАТОК «ПОЛІЦІЯ 102».....	360
Мартиненко В.О. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛУЖБОВИХ ПРАВопорушень.....	363
Князєв С. М. МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	373

Макаренко Н.К. КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ І ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	376
Купрієнко В. М. ЗЛОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИ ВЧИНЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ У КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ.....	380
Беліков К. А. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ВУЛИЧНИЙ ЗЛОЧИН» ТА «ВУЛИЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ».....	383
Костюшко О.П. ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА УЧАСТЬ В ОХОРОНІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ.....	386
Мотлях О.І. ПРОБЛЕМАТИКА ВІДКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У РОЗСЛІДУВАННІ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	388
Хуторянський О. В., ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРИСЛИВО- НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ..	391

Наукове видання

**КРИМІНОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА:
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Матеріали
міжвузівського науково-практичного круглого столу
(Київ, 21 квітня 2018 року)

Комп'ютерна верстка: *В. В. Корольчук*

Підписано до друку 21.03.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 9,0. Ум. друк. арк. 8,37.
Тираж 50 прим.
